

บทที่ 4

แนวคิดเชิงปรัชญาเต๋านิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ

ปรัชญาเต๋ายเป็นปรัชญาอีกสายหนึ่งที่ วินทร์ เลียววาริณ ให้ความสนใจและศึกษาอย่างจริงจัง กระทั่งนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการสร้างเนื้อหาและแนวคิดในนิยายวิทยาศาสตร์ของตน จุดเริ่มต้นของแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าคือ เริ่มต้นที่หนังสือนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องแรก คือ เรื่องเดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว สืบเนื่องจากการใช้คติบทนำเรื่องซึ่งหยิบยืมมาจากคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง (สำนวนแปลของ โชติช่วง นาคอน) และวาทะจางจื่อ (นักปราชญ์ในลัทธิเต๋า) รวมทั้งสอดแทรกแนวคิดเรื่องสมดุลทางธรรมชาติหรือหยิน-หยาง ลงในนิยายบางเรื่อง สังเกตว่าแนวคิดเชิงปรัชญาในนิยายวิทยาศาสตร์เล่มแรกนี้ ยังไม่โดดเด่นเท่าพุทธปรัชญาหรือแนวคิดในเชิงเสียดสีสังคม วินทร์ เลียววาริณ อาศัยหลักการและแนวคิดที่ใกล้เคียงระหว่างพุทธและเต๋าคือเป็นจุดเชื่อมโยงให้ผู้อ่านค่อย ๆ ขอมรับแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าละเลน้อย จากนั้นจึงทวีความเข้มข้นของแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าคืบเรื่อย ๆ ในนิยายวิทยาศาสตร์ลำดับถัดมา กระทั่งแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋ากลายเป็นปรัชญาหลักที่ผสมผสานเข้ากับหลักการทางวิทยาศาสตร์และปรัชญาอื่น ๆ ในเรื่องอัญสุตรา (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2553) ในหนังสือดังกล่าว วินทร์ เลียววาริณ ใช้แนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าสริมจินตนาการเกี่ยวกับจักรวาลวิทยา นำไปสู่การสมมุติคำตอบและขัดเกลาความคิดที่มีต่อชีวิตและจักรวาล โดยคาดหวังว่า “มันอาจสามารถจุดประกายให้ผู้อ่านมองเห็นความยิ่งใหญ่ของจักรวาล และความอัศจรรย์ของการถือกำเนิดเป็นมนุษย์ในโลกนี้... ซึ่งท้ายที่สุดแล้วอาจช่วยทำให้เกิดความรู้สึกถ่อมตนและมองเห็นว่าชีวิตนี้มีคุณค่า” (อัญสุตรา, 2553, หน้า 9)

นับได้ว่าแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋ามีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสรรค์นิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ไม่แพ้พุทธปรัชญา ทั้งนี้จากการศึกษา ผู้วิจัยพบแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าทั้งสิ้น 15 แนวคิด โดยแบ่งเป็นแนวคิดทางอภิปรัชญา 7 แนวคิด แนวคิดทางจริยศาสตร์ 6 แนวคิด แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ 1 แนวคิด และแนวคิดญาณวิทยา 1 แนวคิด โดยแบ่งหัวข้อในการวิเคราะห์ดังนี้

1. แนวคิดทางอภิปรัชญา
 - 1.1 ธรรมชาติของโลก
 - 1.2 ธรรมชาติของมนุษย์
2. แนวคิดทางจริยศาสตร์
 - 2.1 เกณฑ์การตัดสินค่าทางจริยะ
 - 2.2 ค่าหรือคุณค่า
 - 2.3 คุณมคคิของชีวิต

3. แนวคิดสุนทรียศาสตร์
 4. แนวคิดญาณวิทยา
- ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แนวคิดทางอภิปรัชญา

เมื่อกล่าวถึงกระแสธารแห่งความคิดทางปรัชญาตะวันออก มักหมายถึงสายธารแห่งปรัชญาสำคัญ 2 สาย ได้แก่ สายธารแห่งปรัชญาอินเดีย และสายธารแห่งปรัชญาจีน สายธารแห่งปรัชญาอินเดียเป็นปรัชญาสายใหญ่ที่ส่งผลต่อชีวิตและโลกทัศน์ของมนุษย์ในซีกโลกตะวันออกเป็นอย่างมาก อินเดียเป็นบ่อเกิดปรัชญาหลายลัทธิ นอกเหนือจากลัทธิต่าง ๆ ในกลุ่มปรัชญาฮินดู ยังรวมถึงปรัชญาของนักคิดอินเดียที่นับถือศาสนาอื่น ๆ ด้วย เช่น ปรัชญาเซน พุทธปรัชญา เป็นต้น การแตกแยกสำนักหรือลัทธิของปรัชญาอินเดีย ไม่เพียงทำให้ปรัชญาอินเดียทรงอิทธิพลในประเทศอินเดียหรือในภูมิภาคโดยรอบ แม้กระทั่งในประเทศจีนซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดสายธารปรัชญาตะวันออกอีกสายหนึ่ง พุทธปรัชญาในฐานะสายธารปรัชญาอินเดียสายหนึ่งก็สามารถแผ่อิทธิพลเข้าไปปะทะสังสรรค์กับความคิดของปรัชญาจีนดั้งเดิม (สุนทร ฌ รังสี, 2545, หน้า 1) จนสามารถดำเนินคู่ขนานไปกับกระแสแนวคิดทางสังคมและลัทธิทางศาสนาของจีนได้ในที่สุด

การปะทะสังสรรค์กันระหว่างพุทธปรัชญาและปรัชญาดั้งเดิมของจีนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าในปรัชญาทุกสำนักนิกายของปรัชญาตะวันออกมีพื้นฐานหรือลักษณะบางประการร่วมกัน เป็นผลให้ปรัชญาต่างสำนักสามารถผสมผสานหรือประนีประนอมกันได้ โดยนัยยะหนึ่งย่อมเป็นการยืนยันประการหนึ่งว่า แก่นแท้ของปรัชญาศาสนาตะวันออกเป็นสิ่งเดียวกัน ดังที่ คาปรา (2536, หน้า 139) นักฟิสิกส์ชาวออสเตรเลียกล่าวไว้ว่า

...แก่นแท้ของโลกทัศน์แบบตะวันออกก็คือการตระหนักรู้ในความเป็นเอกภาพ และความสัมพันธ์เนืองกันของสรรพสิ่งและเหตุการณ์ทั้งมวล คือ ประสบการณ์แห่งการหยั่งรู้ว่าปรากฏการณ์ทั้งหลายในโลกล้วนเป็นการปรากฏแสดงของความเป็นหนึ่งเดียว สิ่งทั้งหลายล้วนเป็นส่วนประกอบของเอกภาพซึ่งอิงอาศัยกันอย่างไม่อาจแยกจากกันได้...

¹ ปะทะสังสรรค์ (Interaction) ในที่นี้หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ การกระทำระหว่างกัน การมีปฏิริยาโต้ตอบหรือการมีอิทธิพลระหว่างแนวคิดด้วยกัน ทั้งนี้แรงจากปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวอาจก่อให้เกิดการผสมผสานระหว่างแนวคิด จนกลายเป็นแนวคิดถูกผสมหรือก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ขึ้นได้

เพราะฉะนั้น สารัตถะของปรัชญาตะวันออกโดยรวม คือ การรู้แจ้งถึงความจริงสูงสุด อันเป็นแก่นแท้ของจักรวาล ได้แก่ ความจริงที่ว่าทุกสิ่งในจักรวาลดำรงอยู่ภายใต้ธรรมชาติแห่งการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหว โดยมีแกนกลางแห่งสัจธรรมปรากฏในรูปเอกภาพแห่งความเป็นหนึ่งเดียว ชาวฮินดูเรียกแกนกลางแห่งเอกภาพนี้ว่า “พรหมัน” ชาวพุทธเรียกว่า “ธรรมกาย” หรือ “ตถตา” และผู้นับถือลัทธิเต๋าเรียกว่า “เต๋า” ต่างฝ่ายล้วนยืนยันว่าสัจธรรมดังกล่าวอยู่เหนือความนึกคิด ทว่าสัมผัสได้ผ่านประสบการณ์ทางจิตของมนุษย์ การเข้าใจธรรมชาติแห่งการเคลื่อนไหวและการอิงอาศัยระหว่างสรรพสิ่งในจักรวาลถือเป็นพื้นฐานของทุกสำนักนิกายของศาสนาตะวันออก เป้าหมายสำคัญของปรัชญากลุ่มนี้ คือ การปรับสภาพจิตใจเสียใหม่ ด้วยการควบคุมจิตใจของมนุษย์ให้รวมอยู่ที่จุดเดียวผ่านการทำสมาธิภาวนา เพื่อหลีกเลี่ยงสิ่งรบกวนต่าง ๆ แสดงถึงการรักษา ความสมดุลและความสงบทางจิตใจ เพื่อหยั่งรู้ถึงความเป็นเอกภาพของจักรวาล (คาปรา, 2536, หน้า 139-165)

ด้วยพื้นฐานที่เป็นหนึ่งเดียวกันของปรัชญาตะวันออกดังกล่าว ส่งผลให้ผู้คนในซีกโลกตะวันออกสามารถผสมผสานกลมกลืนแนวคิดทางปรัชญาของสำนักอื่นเข้ากับปรัชญาดั้งเดิมของตนได้ ไม่เพียงนำไปสู่การยอมรับนับถือศาสนาต่างสำนักนิกายหรือเกิดการแตกแขนงลัทธิทางปรัชญา แต่ยังนำไปสู่ความสนใจในการศึกษาแนวคิดของปรัชญาต่างสำนัก เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและแตกต่างระหว่างกัน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจโลกทัศน์เชิงองค์รวมของปรัชญาตะวันออก ทั้งยังก้าวไปสู่เวทีแห่งการวิพากษ์วิจารณ์เปรียบเทียบระหว่างโลกทัศน์ในซีกโลกตะวันตกและซีกโลกตะวันออก เมื่อนักฟิสิกส์สมัยใหม่ค้นพบว่าการแสวงหาความเป็นหนึ่งเดียวแห่งจักรวาลเป็นจุดร่วมที่อัครระยะระหว่างปรัชญาศาสนาตะวันออกและฟิสิกส์สมัยใหม่ มีหนังสือจำนวนไม่น้อยที่พยายามเชื่อมโยงให้เห็นความสอดคล้องระหว่างทฤษฎีฟิสิกส์สมัยใหม่และแนวคิดศาสนาตะวันออก เช่น “เต๋าแห่งฟิสิกส์” (The Tao of Physics) ของ คาปรา “ควอนตัมกับดอกบัว” (The Quantum and the Lotus) ของ มาติเยอ ริการ์ (Matthieu Ricard) และ ตริน ชวน ดวน (Thaun Trinh Xuan) “ไอน์สไตน์พบ พระพุทธเจ้าเห็น” ของ สม ตูจิรา “ไอน์สไตน์ถามพระพุทธเจ้าตอบ” ของ ศุภวรรณ พิพัฒพรณวงศ์ กรีน เป็นต้น ความคล้ายคลึงของแนวคิดในสองซีกโลกที่ดูขัดแย้งกันนี้เป็นประเด็นวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ทั้งยังกลายเป็นวัตถุดิบสำคัญในการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมแนววิทยาศาสตร์ ด้วยแนวคิดดังกล่าวเอื้อต่อการวิพากษ์วิจารณ์วิทยาศาสตร์และเปิดพื้นที่แห่งจินตนาการของนักเขียนให้สามารถคาดเดาถึงโครงสร้างและกำเนิดของจักรวาลในมุมมองที่แตกต่างออกไป

วินทร์ เลียววาริณ เป็นนักเขียนผู้หนึ่งที่นำความขัดแย้งระหว่างปรัชญาตะวันออกและแนวคิดทางวิทยาศาสตร์มาถ่ายทอดในมุมมองอภิปรัชญาได้อย่างน่าสนใจ ปรัชญาสำคัญที่ วินทร์ เลียววาริณ ใช้เป็นตัวแทนโลกทัศน์ตะวันออก คือ พุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋า เนื่องจากปรัชญาทั้งสองสาขาเป็นปรัชญาตะวันออกที่มักถูกหยิบยกเป็นประเด็นเปรียบเทียบกับฟิสิกส์สมัยใหม่ในหนังสือแนววิทยาศาสตร์และปรัชญาแทบทุกเล่ม นอกจากนี้ ทั้งพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋าดังกล่าวยังเป็นปรัชญาสอดคล้องกับโลกทัศน์และอยู่ในความสนใจของ วินทร์ เลียววาริณ ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 ประเด็นที่น่าสนใจในนิยายวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้ จึงมิใช่เพียงการคาดเดาถึงโลกอนาคตแต่เป็นการจำลองแนวคิดเพื่อสมมุติคำตอบทางอภิปรัชญา อันเป็นประเด็นคำถามเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่เหนือโลกทางกายภาพที่วิทยาศาสตร์ยังอธิบายไม่ได้ ความพยายามในการ “ถ่ายทอดจินตนาการคำตอบที่ฝันไว้ในรูปของนิยายวิทยาศาสตร์” (วินทร์ เลียววาริณ, 2553, หน้า 8-9) นำไปสู่การสร้างเรื่องเล่าที่ผสมปนเประหว่างทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์และอภิปรัชญาของตะวันออกปรัชญาทั้งในแง่ลึกลับและประนีประนอม

เนื่องจากแนวคิดทางพุทธปรัชญาผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้ในหัวข้อที่ก่อน ในหัวข้อนี้จึงไม่ขอนำมากล่าวซ้ำอีก เหตุผลที่ปรัชญาเต๋าเป็นปรัชญากลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทโดดเด่นในการนำเสนอแนวคิดรังสรรค์วิทยาและจักรวาลวิทยา เพราะคำสอนของปรัชญาเต๋ายุ่ขอบเขตในที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับฟิสิกส์สมัยใหม่ได้อย่างสอดคล้อง โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องแบบแผนวิถีแห่งเอกภาพที่อาศัยลักษณะของเต๋า คือ ธรรมชาติแห่งการหมุนวนของการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไม่รู้จบซึ่งสามารถใช้อธิบายเรื่องกำเนิดจักรวาล และแนวคิดเรื่องการขับเคลื่อนระหว่างหยินและหยางซึ่งสามารถใช้อธิบายโครงสร้างของจักรวาลที่มีความเชื่อมโยงสืบเนื่องและเปลี่ยนแปลงกลับกลายเป็นธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ผู้วิจัยพบทัศนะเชิงอภิปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ ที่แสดงแนวคิดเต๋าทั้งสิ้น 7 แนวคิด โดยสามารถแบ่งออกเป็นแนวคิดย่อย ๆ เช่นเดียวกับพุทธปรัชญา คือ ธรรมชาติของโลกและธรรมชาติของมนุษย์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ธรรมชาติของโลก ได้แก่ แนวคิดที่ว่าด้วยความเป็นจริงเกี่ยวกับโลกและจักรวาล เช่น เรื่องธาตุแท้ กำเนิด ความเปลี่ยนแปลง เป็นต้น ผู้วิจัยพบแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าเกี่ยวกับธรรมชาติของโลกทั้งสิ้น 4 แนวคิด โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ รังสรรค์วิทยา และจักรวาลวิทยา ดังนี้

1.1 รังสรรค์วิทยา ตามแนวคิดของลัทธิเต๋า จักรวาลและทุกสรรพสิ่งในจักรวาลถือกำเนิดจากเต๋า เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ทุกสิ่งจะเคลื่อนไหวไปตามครรลอง เติบโตและมีพัฒนาการเต็มที่จนถึงขั้นสุดท้ายแล้วจึงย้อนกลับไปสู่เต๋าตามเดิม การเคลื่อนไหวในกระบวนการดังกล่าวเป็นไปตามอำนาจแห่งเหตุปัจจัยที่มีเต๋าเป็นกฎเกณฑ์และพื้นฐานในการสร้างสรรค์ ภายใต้อำนาจขับเคลื่อนระหว่างสิ่งที่อยู่ขัดตรงข้ามกัน ดังปรากฏในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 42 ความว่า

เต้าให้กำเนิดแก่หนึ่ง
 จากหนึ่งเป็นสอง
 จากสองเป็นสาม
 จากสามเป็นสรรพสิ่งในจักรวาล
 จักรวาลที่ถูกสร้างสรรค์
 ประกอบด้วย “หยั่ง” อยู่ด้านหน้า
 “หยิน” อยู่ด้านหลัง
 สิ่งหนึ่งขาสสิ่งหนึ่งดำ
 สิ่งหนึ่งขาวสิ่งหนึ่งลบ
 ทั้งสองสิ่งผสมผสานกัน
 จนกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียว...

(เหลาจื๊อ, 2537, หน้า 124)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการหมุนวนแบบวัฏฏะที่ไม่มีจุดเริ่มและไม่มีจุดปลาย หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่รู้จบสิ้น ดังนั้น จุดเริ่มต้นของจักรวาลตามคติในลัทธิเต๋าจึงแสดงให้เห็นว่าไม่มีจุดเริ่มต้นหรือจุดสิ้นสุดที่แท้จริง มีเพียงสภาวะของการเปลี่ยนแปลงหมุนวนวนคืนสู่ต้นกำเนิดเดิม เพื่อสร้างความสมดุลสอดคล้องและความเป็นเอกภาพของสรรพสิ่งในจักรวาล

จากการศึกษาพบว่า นิยายวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้แสดงให้เห็นแนวคิดเกี่ยวกับกำเนิดของจักรวาลตามทัศนะของลัทธิเต๋า 2 ประการ ประการแรก คือ แนวคิดที่เชื่อว่าจักรวาลและสรรพสิ่งในจักรวาลตกอยู่ได้การเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดจากการขัดแย้งระหว่างสิ่งตรงกันข้าม คือ หยินและหยาง คู่ตรงกันข้ามนี้ก่อให้เกิดแรงขับเคลื่อนหมุนเวียนสลับเปลี่ยนในฐานะเหตุปัจจัยสัมพันธ์ เมื่อสิ่งหนึ่งมีพัฒนาการไปถึงจุดสูงสุดจะย้อนกลับไปสู่ทิศตรงกันข้ามเสมอ การเคลื่อนที่ในทิศทางตรงกันข้ามก่อให้เกิดการหมุนวนแบบวัฏฏะ จักรวาลจึงไม่มีจุดเริ่มหรือจุดจบ มีเพียงการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป วนเวียนกันไปเช่นนี้ไม่รู้จบสิ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวคล้ายคลึงกับหลักอนิจจังและอนัตตาของพุทธปรัชญา ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการดำรงอยู่ชั่วคราวหรือความเป็นสภาพลวงตาของสรรพสิ่ง อันแสดงถึงธรรมชาติของสรรพสิ่งที่ล้วนไร้รูปและว่างเปล่า ประการที่สอง คือ แนวคิดที่เชื่อว่าทุกสิ่งในจักรวาลถือกำเนิดจาก “เต๋า” ในฐานะความว่างที่มี ความกว้างเป็นอนันต์ จักรวาลซึ่งขยายตัวเต็มที่แล้วในท้ายที่สุดย่อมกลับคืนสู่เต๋า อาการของ

เต๋า คือ การดำเนินไปของจักรวาลซึ่งเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย โดยมีแรงปฏิภิริยระหว่างสิ่งที่มีชีวิตตรงข้ามเป็นตัวขับเคลื่อนการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

การนำเสนอแนวคิดทั้ง 2 ประการดังกล่าว สู่ถึงการกำเนิดจากจักรวาลตามทัศนะของเต๋าซึ่งบ่งบอกถึงกฎอันแน่นอนของธรรมชาติ 2 ประการ ได้แก่ กฎการหมุนเวียนของสิ่งตรงกันข้ามและกฎการเปลี่ยนแปลงหมุนวนแบบวัฏฏะ กฎทั้ง 2 ข้อนี้ คือ กฎแห่งเต๋า ซึ่งอันที่จริงเป็นกฎที่มีความสืบเนื่องกัน คือ การหมุนเวียนของสิ่งตรงกันข้ามก่อให้เกิดการหมุนวนแบบวัฏฏะ สู่ให้เห็นสภาพชั่วคราวของสรรพสิ่งที่หาสาระถาวรแน่นอนอันเที่ยงมิได้ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปเป็นธรรมชาติซึ่งมนุษย์ไม่อาจฝืนบังคับได้ เป้าหมายของ วินทร์ เลียววาริณ ที่ต้องการนำเสนอแนวคิดดังกล่าว มิใช่เพียงคาดเดาถึงต้นกำเนิดของจักรวาลอันเป็นคำถามอจินไตย แต่เป็นการชี้ให้เห็นความจริงเกี่ยวกับความทุกข์ของมนุษย์ตามทัศนะของเต๋า ได้แก่ การแสดงให้เห็นว่าความทุกข์เกิดจากการฝืนธรรมชาติของมนุษย์ กล่าวคือ การพยายามแทรกแซงจัดการสรรพสิ่งด้วยความปรารถนา หรือลุ่มหลงในการตอบสนองความพึงพอใจส่วนตนโดยไม่ใส่ใจความจริงของชีวิต ก่อให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขัน ดิ้นรนแสวงหาสิ่งต่าง ๆ อย่างฟุ้งเฟ้อ ก่อให้เกิดความขัดแย้งในการดำเนินชีวิตและทำให้มนุษย์สูญเสียธรรมชาติดั้งเดิมของตน เพื่อหลีกเลี่ยงทุกข์มนุษย์ควรเลือกกระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับเต๋า ได้แก่ การกระทำที่ปล่อยไปตามครรลองของธรรมชาติ เช่น การปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นถือมั่นหรือเอนเอียงสุดโต่งข้างใดข้างหนึ่ง เข้าใจธรรมชาติของความเปลี่ยนแปลง ยอมรับทุกสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตด้วยสติรู้เท่าทัน เป็นต้น เหล่านี้คือวิธีการสร้างสมดุลในการใช้ชีวิต เพื่อให้มนุษย์สามารถครองชีวิตได้อย่างเป็นสุข

จากการศึกษาผู้วิจัยพบแนวคิดทางรังสรรค์วิทยา 2 แนวคิดดังกล่าวผ่านนิยาย 2 เรื่อง คือ 1. เรื่องอภิสวรรค์ และ 2. เรื่องเย็นน้ำค้างย้อย เยือกฟ้า พาหนาว ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เรื่องอภิสวรรค์ นำเสนอแนวคิดว่าด้วยกำเนิดจักรวาลตามคติเต๋าโดยชี้ว่าจักรวาลเกิดจากการหมุนเวียนแบบวัฏฏะอันเกิดจากแรงผลักดันที่สัมพันธ์กันระหว่างสิ่งตรงกันข้าม คือ หยินและหยาง เรื่องเล่าถึง “เขา” นักคณิตศาสตร์อัจฉริยะผู้ยึดมั่นถือมั่นในอดีตและคณิตศาสตร์ซึ่งได้รับคำเชิญจาก ดารา เพื่อนสาวนักโบราณคดีให้ไปไขปริศนาเกี่ยวกับห้องลึกลับในสุสานโบราณของกษัตริย์ผู้ซึ่งจินตนาการให้กำเนิดศาสตร์อิจิง ปริศนาในห้องลึกลับที่ท้าทายความความคิด ทำให้ “เขา” ตอบรับคำเชิญของดาราในทันที เวลาอันจำกัดในสี่สิบแปดชั่วโมงทำให้ “เขา” เร่งรีบค้นคว้าความรู้และทฤษฎีทั้งหมดเพื่อไขรหัสในห้องลึกลับนั้นให้ได้ ทว่ายิ่งค้นคำตอบลงไปลึกเพียงใด กลับพบว่ามีความขัดแย้งปะปนอยู่ในทฤษฎีที่ “เขา” เชื่อมั่น ด้วยความเหนื่อยอ่อนทำให้ “เขา” เผลอหลับและฝันไป ฝันดังกล่าวทำให้ “เขา” นึกถึง “ไท้จิตู” (Tai Chi Tu) แผนภูมิแสดงสัจธรรมแห่งความเป็นที่สุดของปรัชญาจีน ซึ่งแสดงการหมุนวนของหยินกับหยางตามหลักการของเต๋า เหตุการณ์นี้จุด

ประกายเรื่อง “นิรันดร์แห่งจักรวาล” ทำให้ “เขา” ประดิษฐ์ต่อเหตุการณ์และข้อมูลทั้งหมดเข้ากับ
กำเนิดและโครงสร้างของจักรวาล ดังเนื้อความว่า

ผู้สร้างห้องอ็อกเทอแรกต์นี้รวมอัญญลักษณ์เข้ากับ ไตรลักษณ์เป็นเนื้อหนึ่งเดียวกัน
อ็อกเทอแรกต์คือโครงสร้างที่แยงทะลุทุกมิติ ขณะที่ไตรลักษณ์เชื่อมโลกของเรา
กับไฮเปอร์สเปซ ใครก็ตามที่สร้างสิ่งประดิษฐ์ขึ้นนี้รู้ว่า เลข 8 หรือ ‘อินฟินิตี้’ ใน
ทรงกลมไท่จื๊อคือโครงสร้างพื้นฐานของจักรวาล จักรวาลที่ไม่มีการเกิด ไม่มีการตาย
เป็นการหมุนเวียนเปลี่ยนไปมาของหยินกับหยาง คุณนาฬิกาทรายไหลจากซีกหนึ่งไปยัง
อีกซีกหนึ่งผ่านรูกลางนาฬิกา

จักรวาลของเรามีได้เกิดมาจากความไม่มี แต่ ‘ไหล’ มาจากอีกจักรวาลหนึ่ง!
บิก แบง ของจักรวาลหนึ่งก็คือเมื่อมันเริ่มไหลออกจากรูตรงกลางของนาฬิกาทราย
รูตรงกลางนาฬิกาที่ให้ทรายไหลผ่านนี้ก็เทียบได้กับจุดซิงกูลาริตีที่กาลเวลาหยุดนิ่ง
ทุกครั้งที่ทรายไหลจากซีกหนึ่งไปยังอีกซีกหนึ่งผ่านรูกลางนาฬิกา ก็จะเกิด บิก แบง
ครั้งหนึ่งและมี ‘นาฬิกาทราย’ แบบนี้อีกมากมายนับไม่ถ้วน ประกอบกันเป็น
มหาจักรวาล!

นี่คืออินฟินิตี้ นิรันดร์ที่ไม่สิ้นสุดระหว่างความมีกับความไม่มี

(อัญญสูตรา, 2553, หน้า 185)

จากข้อความที่แสดงถึงความฟุ้งฝันของ “เขา” ดังกล่าวสื่อถึงแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋า
ซึ่งพยายามชี้ให้เห็นว่าสรรพสิ่งในจักรวาลตกอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทุกขณะ โดยการหมุนเวียน
เป็นวัฏจักรเลื่อนไหลจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง จากความแตกสลายหวนคืนสู่ต้นกำเนิด สลับไปมา
อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ดังที่ เล่าจื๊อ ผู้ให้กำเนิดลัทธิเต๋ามีทัศนะว่า “...จุดจบ คือ จุดเริ่มต้นของชีวิต คือ
ความเปลี่ยนแปลง ความเจริญและความเสื่อมสลับสับเปลี่ยนกันเหมือนกลางวันกับกลางคืน
จุดสุดยอดของความรุ่งโรจน์ คือ จุดเริ่มต้นแห่งความเสื่อม ทุกสิ่งในจักรวาลถูกรอบงำด้วย
อำนาจของเต๋า” (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549 ข, หน้า 33) โลกทัศน์ของเต๋ามองจักรวาลในฐานะ
สิ่งสัมพัทธ์¹ ด้วยเชื่อว่าหากสิ่งใดสิ่งหนึ่งก่อให้เกิดผลสูงสุด จะย้อนกลับไปให้ผลในทิศทางตรงกัน
ข้ามเสมอ การจับเกี่ยวระหว่างขั้วตรงข้าม คือ หยินและหยาง ส่งผลให้ความเปลี่ยนแปลงกลับ
กลายเป็นธรรมชาติของจักรวาล โดยหลักการนี้จักรวาลถือกำเนิดจาก “ความไม่มี” หรือไหลมาจาก

¹ สัมพัทธ์ (Relatively) หมายถึง ที่เปรียบเทียบกับกัน เช่น ความเร็วสัมพัทธ์ ความชื้นสัมพัทธ์ เป็นต้น

“ความมี” ของอีกจักรวาลหนึ่ง จักรวาลจึงเกิดดับนับครั้งไม่ถ้วน ไม่มีจุดเริ่มต้นหรือจุดสิ้นสุดที่แน่นอน มีแต่ความเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวไปมาระหว่างเกิดและดับ

จะพบว่าแนวคิดเรื่องกำเนิดจักรวาลดังกล่าว มิได้เกิดจากความตระหนักรู้ของ “เขา” เอง หากเกิดจากการตกตะกอนทางความคิด อันสืบเนื่องจากการฟังและสนทนากับตัวละครอื่น ๆ ประกอบกับการใคร่ครวญถึงทฤษฎีและเหตุการณ์ในอดีตที่เกิดขึ้นทั้งหมด ทั้งนี้ถือว่าลำพังทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์หรือคณิตศาสตร์ ไม่อาจทำให้ “เขา” เข้าถึงความจริงได้ เพราะระบบตรรกะทางวิทยาศาสตร์จะจำกัดด้วยภาษา ทฤษฎี และยึดมั่นถือมั่น ทั้งนี้ดูเหมือนว่ายิ่งพยายามจัดการระบบความคิดให้ชัดเจนหรือสอดคล้องกันอย่างไรระบบเพียงใด มนุษย์ก็ยิ่งห่างไกลไปจากโลกแห่งความเป็นจริงมากเพียงนั้น การตระหนักรู้ความจริงในธรรมชาติตามที่ตนสัมผัสได้จึงต้องข้ามพ้นภาพลวงของสิ่งสัมผัส คือ ความคิดสุดโต่งของทั้งสองด้าน ด้วยการยอมรับความจริงว่าสรรพสิ่งมีความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมชาติ ไม่มีสิ่งใดคงเดิมหรือมั่นคงไปได้อีกตลอด มนุษย์ไม่มีอำนาจพอที่จะเข้าไปควบคุมสิ่งใดให้เป็นไปดังใจได้ จึงป่วยการที่จะพยายามแทรกแซงฝืนบังคับควบคุมธรรมชาติให้ดำเนินไปดังใจปรารถนา เพราะยิ่งสร้างความพึงพอใจได้มากเท่าใด ยิ่งสบโอกาสที่มนุษย์จะเป็นทุกข์มากเท่านั้น โดยนัยนี้การดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติจึงเป็นความสุขแท้จริง

สรุปได้ว่า จากเรื่องอัฐสูตรา วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่า จักรวาลของมนุษย์มีจุดเริ่มต้นจากความเปลี่ยนแปลงในอีกจักรวาลหนึ่ง จึงไม่มีจุดเริ่มต้นหรือจุดจบที่แท้จริง มีแต่การเปลี่ยนแปลงหมุนเวียนแบบวัฏฏะอันเกิดจากแรงผลักดันที่สัมพันธ์กันระหว่างสิ่งตรงกันข้าม เมื่อปรากฏการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นและดำเนินไปถึงจุดสุดขั้วของพัฒนาการ ย่อมเคลื่อนกลับไป ในทิศทางตรงกันข้ามเสมอ จักรวาลจึงมีเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องเป็นธรรมชาติ การบรรลุความสุขสงบจึงเกิดขึ้นหากมนุษย์ปล่อยวาง ไม่พยายามฝืนธรรมชาติ และดำเนินชีวิตด้วยการมองโลกตามความเป็นจริง

เรื่องเย็นน้ำค้างย้อย เยือกฟ้า พาหนาว นำเสนอจินตนาการเกี่ยวกับโครงสร้างและจุดจบของจักรวาลของ วินทร์ เลียววาริณ โดยแนวคิดที่ว่า โครงสร้างจักรวาลประกอบด้วยจักรวาลจำนวนมหาศาลที่ทับซ้อนและสัมพันธ์กันด้วยเหตุปัจจัย ทุกขณะที่ผ่านไปจักรวาลจะแผ่ขยายจาก “ความมี” ไปสู่ “ความไม่มี” เปรียบเหมือนความเจริญที่ค่อย ๆ เคลื่อนตัวเข้าสู่ความเสื่อม จากนั้นความเสื่อมหรือ “ความไม่มี” นี้จะเป็นเหตุแห่ง “ความมี” ของอีกครั้งหนึ่ง ความเจริญและความเสื่อมจึงเป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน การสูญสิ้นของจักรวาลหนึ่งจึงเป็นเหตุแห่งกำเนิดของอีกจักรวาลหนึ่ง จักรวาลจึงเป็นวัฏฏะแห่งการเกิดและดับสืบเนื่องกันไป เรื่องเล่าถึงการเดินทางของ “สุนทรภู่” ซึ่งนำไปสู่การค้นพบสัจธรรมเกี่ยวกับจักรวาล ดังตัวอย่างบทสนทนาในตอนหนึ่งระหว่างสุนทรภู่และท้าวมหาพรหมซึ่งเป็นผู้ทำลาย ความว่า

“หากเปรียบด้วยความคิดเช่น โลกเดิมของเจ้า มหาจักรวาลมีลักษณะเช่นหัวหอม ประกอบด้วยชั้นต่าง ๆ ซ้อนทับกันนับแสนล้านชั้น แต่ละชั้นคือหนึ่งจักรวาล แต่ละจักรวาลประกอบด้วยรูปภพและอรูปภพ ศูนย์กลางของหัวหอมลูกนั้นก็คือจุดกำเนิดที่ที่เจ้าปรากฏตัวอยู่ ณ ขณะนี้ ‘หัวหอม’ นั้นเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ยิ่งเจริญเติบโตเท่าใด แต่ละชั้นของจักรวาลก็ยิ่งขยายตัว...”

“นี่ก็คือเหตุผลที่ทำให้ดาราจักรเคลื่อนตัวออกจากกัน เนื่องจากพื้นผิวของจักรวาลกว้างขึ้น”

“ถูกแล้ว”

“ขยายตัวสู่ที่ว่าง?”

“เรามีได้ จักรวาลขยายตัวไปสู่ความไม่มี ความไม่มีไม่ใช่ที่ว่าง ที่ว่างนั้นเกิดขึ้นใหม่ตลอดเวลาที่จักรวาลขยายตัว”

“ความไม่มีคืออะไร?”

“ไม่มีใครรู้ เราไม่รู้ว่ ความไม่มี เกิดจากการอะไร มันมีขอบเขตหรือไม่ และการขยายตัวของจักรวาลจะกลืนกินความไม่มีไปอีกนานเท่าไร แต่เรารู้ว่าเมื่อถึงจุดจุดหนึ่ง การขยายตัวของจักรวาลจะยุติลง และความไม่มีจะกลืนกินความมีอีกครั้ง นั่นก็คือจุดจบของมหาจักรวาล”

(เย็นฉ่ำน้ำค้างย้อย เขือกฟ้า พาหนาว, 2554, หน้า 186-187)

การพูดคุยระหว่างสุนทรภู่และท้าวมหาพรหมทั้ง 3 องค์ในเรื่อง หากมองเผิน ๆ เป็นการนำแนวคิดของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูซึ่งเชื่อในเทพเจ้าสูงสุด 3 องค์ เรียกว่า “ตรีมูลติ” คือ พระพรหมเป็นพระผู้สร้างโลก พระศิวะเป็นผู้ทำลาย และพระวิष्ณูเป็นผู้ปกป้องรักษาโลก มาสร้างเป็นบุคลาธิษฐานแทนจักรวาลอันเคลื่อนไหว โดยให้ภาพว่าจักรวาลขยายตัวและเคลื่อนไหวอย่างมีจังหวะ ทุกสิ่งในจักรวาลมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่เสมอ เช่นเดียวกับพุทธปรัชญาที่มองจักรวาลด้วยแนวคิดเรื่องความไม่เที่ยง โดยเรียกการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวของจักรวาลว่า “สังสารวัฏ” ซึ่งมีความหมายว่า “การเคลื่อนไหวหมุนวนอย่างไม่มีที่สิ้นสุด” (คาปรา, 2536, หน้า 169) ในปรัชญาเต๋า เรียกสังขารแห่งการเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไม่รู้หยุดนี้ว่า “เต๋า” ถือเป็นกระบวนการของจักรวาลซึ่งเกี่ยวโยงกับทุกสิ่ง โดยมีทัศนะว่า ความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และการอิงอาศัยกันระหว่างสรรพสิ่งเป็นลักษณะของจักรวาล มนุษย์ไม่อาจเข้าใจปรากฏการณ์ทั้งหมดได้ หากมองแต่ละสิ่งอย่างโดด ๆ แต่จะเข้าใจได้หากพิจารณาองค์รวมในฐานะที่แต่ละสิ่งเป็นส่วนหนึ่งของทั้งหมด “มหาจักรวาล” คือ ภาพรวมของโครงข่ายขนาดใหญ่ของเอกภพที่ประกอบขึ้นจาก

จักรวาลน้อยใหญ่ที่มีความหลากหลายทั้งด้านกายภาพและชีวภาพ เหตุการณ์และสิ่งทั้งหลายในจักรวาลเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันอย่างต่อเนื่องไม่รู้จบ

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงจักรวาลซึ่งแทนด้วยอนุภาคพื้นฐานทั้งสามดังกล่าวจึงสื่อถึงจักรวาลที่มีลักษณะแห่งการเคลื่อนไหวเปลี่ยน สะท้อนถึงทัศนะของปราชญ์ตะวันออกซึ่งเห็นว่า “...ข่ายใยแห่งเอกภพนั้นมีชีวิต เคลื่อนไหว เติบโต และเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง” ลัทธิเต๋าอธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจากแรงขับเคลื่อนของสิ่งที่เป็นขั้วตรงข้ามกัน คือ หยินและหยาง ซึ่งปรากฏในรูปปรากฏการณ์หรือคุณสมบัติต่าง ๆ ของสรรพสิ่ง เช่น ความสว่างและความมืด กลางวันและกลางคืน น้ำขึ้นและน้ำลง ข้างขึ้นและข้างแรม อาทิตย์และพระจันทร์ ความเป็นชายและความ เป็นหญิง เป็นต้น สิ่งตรงข้ามทั้งมวลนี้จะขับเคลื่อนกันอยู่เสมอ ส่งผลให้จักรวาลขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ ทว่าเมื่อดำเนินถึงไปจุด ๆ หนึ่ง ความเปลี่ยนแปลงจะขึ้นสู่จุดสูงสุด คือ ภาวะความเสื่อมโทรมสุดขีดหรือภาวะสมบูรณ์อย่างเต็มขั้น ความสุดโต่งนี้จะก่อให้เกิดการขับเคลื่อนในทางตรงกันข้าม หมุนเวียนไปไม่รู้จบ จักรวาลจึงไม่เคยหยุดนิ่ง แต่เป็นสภาวะแห่งเปลี่ยนแปลงที่เคลื่อนไหว ดังบทสนทนาระหว่างอาดัมกับสุนทรภู่และท้าวมหาพรหมในตอนหนึ่ง ความว่า

“หลังการทำลายคือการสร้าง?”

มหาพรหมว่า “มหาจักรวาลมิได้ถูก ‘ทำลาย’ มันคือการเปลี่ยนรูปใหม่อีกครั้งหนึ่ง ความมีกับความไม่มีนั้นเชื่อมต่อกัน วนเวียนเป็นอนันต์ การทำลายและการกำเนิดคือสิ่งเดียวกัน ดังนั้นที่แท้จริงแล้วจักรวาลก็ได้ตายหรือเกิดใหม่ จักรวาลกำลัง ‘ลอกคราบ’ อีกวัฏฏะหนึ่งต่างหาก”

...

บางสิ่งในตัวตนเขาบอกว่า เขากำลังเป็นส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์สำคัญนี้เป็นส่วนหนึ่งของส่วนผสมใหม่ของจักรวาลใหม่

ทุกเวลาที่เคลื่อนคล้อยไป จักรวาลจมในความมืดมิดกว่าเดิม ดวงดาวทั้งปวงดับสิ้นแล้ว จักรวาลยุบตัวกลับสู่ศูนย์กลาง หายไปในความไม่มี และท้ายที่สุดปรมาตมันทั้งหลายในจักรวาลรวมตัวเป็นมหาปรมาตมันเช่นเดิม จักรวาลกำลังเข้าสู่สภาวะของความเป็นหนึ่ง เป็นจุดเล็ก ๆ จุดหนึ่งที่เล็กกว่าอนุภาคในสภาวะของความไม่มี

(เย็นน้ำค้างย้อย เยือกฟ้า พาหนาว, 2554, หน้า 188)

บทสนทนาดังกล่าวสื่อว่า จักรวาลมิได้หยุดนิ่ง ทว่าเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จักรวาลขยายตัวไปสู่ “ความไม่มี” อย่างต่อเนื่องในระยะเวลาอันยาวนาน กระทั่งขยายตัวซ้ำลง ๆ

และในที่สุดก็จะเริ่มยุบตัวเข้า เพื่อหวนคืนสู่สภาวะสูงสุดอันเป็นต้นกำเนิดดั้งเดิม จุดนี้สะท้อนแนวคิดแบบพราหมณ์-ฮินดูซึ่งมองจักรวาลในรูปวิวัฒนาการที่มีจังหวะจะโคน ให้ภาพว่าจักรวาลจะขยายและหดตัวสลับกันไป ความเปลี่ยนแปลงของจักรวาลจึงเป็นปรากฏการณ์ระหว่างสิ่งสัมพัทธ์ที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหว เช่นเดียวกับปรัชญาเต๋าที่มองว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสภาวะชั่วคราวในกระแสแห่งเต๋าซึ่งมีแรงกระทำระหว่างหยินและหยางคอยขับเคลื่อนให้เกิดการเคลื่อนไหวอย่างไม่มีที่สิ้นสุด โดยตระหนักจุดกำเนิดและจุดสิ้นสุดของจักรวาลเป็นส่วนสุดโต่งสองด้านของสิ่งเดียวกัน จักรวาลมิได้เกิดหรือตายเพียงแต่กำลัง “ลอกคราบ” หรือผลัดเปลี่ยนภาวะจากภาวะหนึ่งไปสู่ภาวะหนึ่งตามกระบวนการเหตุปัจจัยแห่งธรรมชาติ การขับเคลื่อนระหว่างชั่วตรงข้ามดังกล่าว ไม่เพียงสื่อถึงสมดุลแห่งจักรวาลที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงกลับกลายอย่างสม่ำเสมอ ยังสื่อถึงสัจธรรมที่ว่า จักรวาลไม่เที่ยงและไร้ตัวตน ปราศจากแก่นสารให้ยึดถือ ด้วยเหตุนี้ทั้งพุทธปรัชญาและปรัชญาเต๋าก็มีทัศนะว่า “ความทุกข์ทั้งหลายบนโลกนี้เกิดจากความพยายามยึดอยู่ในรูปลักษณ์อันตายตัว ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ บุคคล หรือความคิด แทนที่จะยอมรับการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของโลก...” (คาปรา, 2536, หน้า 167) ดังนั้น “บุคคลไม่ควรต้านการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง แต่ควรปรับการเปลี่ยนการกระทำของตนให้สอดคล้องกับมัน” (คาปรา, 2536, หน้า 169)

สรุปได้ว่า จากเรื่องเย็นจ้ำน้ำค้างหย้อย เชือกฟ้า พาหนาว วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่า จักรวาลตกอยู่ใต้การเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหว เนื่องจากเหตุปัจจัยระหว่างสิ่งตรงข้ามก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวจาก “ความมี” ไปสู่ “ความไม่มี” แล้วจึงวนไปสู่จุดเริ่มต้นคือ “ความมี” อีกครั้งหนึ่ง จักรวาลจึงเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงในรูปวัฏฏะ เป็นการหมุนสลับไปมาระหว่างเกิดและดับ ไม่มีจุดเริ่มหรือจุดจบที่แน่นอน ปรากฏการณ์ต่าง ๆ จึงเป็นเพียงการสำแดงสภาวะชั่วคราวในกระแสแห่งเต๋ารีกฎธรรมชาติ ไม่มีสิ่งใดตายตัวคงทน ทุกสิ่งล้วนไม่เที่ยง ไร้ตัวตนให้ยึดถือ มนุษย์ควรปรับเปลี่ยนการกระทำของตนให้สอดคล้องกับธรรมชาติแห่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ไม่กระทำในสิ่งที่ฝืนธรรมชาติ และไม่ยึดมั่นถือมั่นในอัตตาของตน

1.2 จักรวาลวิทยา ลัทธิเต๋ามองโครงสร้างของจักรวาลในรูปข่ายใยสัมพันธ์แห่งเอกภพที่โยงใยถึงกันเช่นเดียวกับพุทธศาสนานิกายมหายาน เนื่องจากมีความคิดว่าสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาลล้วนอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ด้วยแรงกระทำระหว่างพลังสองขั้ว คือ พลังหยินและพลังหยาง ซึ่งแสดงในรูปปรากฏการณ์ธรรมชาติ คุณสมบัติในสรรพสิ่งหรือสิ่งที่ขณะตรงข้ามกัน เช่น กลางวัน-กลางคืน ฤดูร้อน-ฤดูหนาว น้ำขึ้น-น้ำลง พระอาทิตย์-พระจันทร์ เป็นต้น แรงกระทำจากขั้วทั้งสองก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวในรูปวัฏฏะ เมื่อใดก็ตามที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือขั้วใด

ชั่วหนึ่งพัฒนาไปถึงขีดสุดในด้านหนึ่ง จะส่งผลให้เกิดพลังในทิศทางตรงกันข้ามเสมอ การหมุนวนไปมาระหว่างชั่วหยินและหยางนี้เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดสรรพชีวิตและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในจักรวาล จุดนี้จะพบว่าการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์ในรูปข่ายใยสัมพันธ์เป็นลักษณะสำคัญของแนวคิดจักรวาลวิทยาในลัทธิเต๋า

จากการศึกษาผู้วิจัยพบแนวคิด 2 แนวคิดที่ชี้ให้เห็นสภาพแท้จริงของจักรวาลตามทัศนะของ วินทร์ เลียววาริณ ซึ่งแสดงอิทธิพลของแนวคิดในลัทธิเต๋า 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก คือ แนวคิดที่ชี้ให้เห็นว่าจักรวาลมีลักษณะเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ อาการเคลื่อนไหวนี้เป็นไปในเชิงพลวัตของแรงผลักดันภายใน อันเกิดจากการขัดเคี่ยวระหว่างชั่วตรงข้าม คือ หยิน (ชั่วลบ) และหยาง (ชั่วบวก) โดยไม่เกี่ยวกับแรงผลักดันภายนอกหรืออำนาจเหนือธรรมชาติใด ๆ การขัดเคี่ยวระหว่างชั่วทั้งสองก่อให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในธรรมชาติ โดยอาศัยหลักการว่าเมื่อใดก็ตามที่ชั่วหนึ่งมีพัฒนาการไปถึงจุดสูงสุด จะเกิดจากหมุนวนย้อนกลับไปยังชั่วตรงกันข้ามเสมอ การขัดเคี่ยวนี้หากเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ คงที่ และสมดุลจะทำให้สรรพสิ่งในจักรวาลดำเนินชีวิตไปอย่างปกติ แต่หากเป็นไปในทางตรงกันข้ามจะก่อให้เกิดความวิปริตแปรปรวน ประการที่สอง คือ แนวคิดที่ชี้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างหยินและหยางเป็นไปในเชิงอิงอาศัย เพราะฉะนั้น ความขัดแย้งระหว่างชั่วทั้งสองจึงไม่เคยส่งผลเป็นชัยชนะอย่างสิ้นเชิงของชั่วใดชั่วหนึ่ง แต่ปรากฏเสมอว่าเป็นการขัดเคี่ยวระหว่างชั่วทั้งสอง ยังผลให้จักรวาลเคลื่อนไหวเติบโต และเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องทั้งยังเป็นสาเหตุแห่งเครือข่ายความสัมพันธ์ของจักรวาลที่ส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้โครงสร้างพื้นของจักรวาลจึงมีลักษณะเป็นโครงข่ายใยขนาดใหญ่ที่ไม่อาจแยกจากกันในรูปแบบหาจักรวาลซึ่งประกอบขึ้นจากจักรวาลน้อยใหญ่จำนวนนับไม่ถ้วน

อย่างไรก็ตาม แนวคิดทั้ง 2 ประการดังกล่าวจะไม่ปรากฏเดี่ยว ๆ หากปรากฏในลักษณะประสมประสานเข้ากับแนวคิดพุทธปรัชญาและแนวคิดฟิสิกส์ใหม่ วินทร์ เลียววาริณ อาศัยพื้นฐานที่ใกล้เคียงระหว่างแนวคิดดังกล่าว จินตนาการถึงจักรวาลที่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเป็นแก่นสำคัญ เพื่อชี้ให้เห็นว่าจักรวาลเต็มไปด้วยความไม่เที่ยง ปราศจากตัวตนหรืออัตตาใด ๆ ให้ยึดถือ มนุษย์ในฐานะส่วนหนึ่งของจักรวาลสมควรเดิมตามธรรมชาติแห่งการเปลี่ยนแปลง ไม่ควรกระทำการในสิ่งที่ฝืนธรรมชาติ เช่น การควบคุมจัดการสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติด้วยความอยากมี อยากได้ การสมมติค่าให้แก่สิ่งต่าง ๆ การแก่งแย่งแข่งขันเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน การสร้างสรรค์เทคโนโลยีเพื่อเอาชนะธรรมชาติ เป็นต้น นิยายวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้จะตอบย้ำเสมอว่า โลกที่มนุษย์ประสบอยู่เป็นโลกที่มนุษย์ปรุงแต่งขึ้นด้วยความอยาก การแข่งขันต่อด้านความเปลี่ยนแปลงเพื่อสนองตอบอัตตาหรือการยึดมั่นถือมั่นสิ่งต่าง ๆ ไว้ด้วยความอยาก ล้วนเป็นสาเหตุแห่งทุกข์ของมนุษย์และความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม เพราะฉะนั้น มนุษย์เป็นเหตุ

แห่งทุกข์ของตนเอง ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมเกิดจากฝีมือของมนุษย์ มิใช่วิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอาจเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงอำนาจหรือสนองความอยากของมนุษย์ ในบริบทต่าง ๆ แต่ไม่อาจก่อให้เกิดความดีความชั่วได้ด้วยตนเอง ดังนั้น ความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติ วางตนสอดคล้องกับธรรมชาติ ดำเนินชีวิตอย่างราบเรียบ ไม่เอียงสุดโต่ง รู้จักละวางอัตตา ความอยาก และสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่นจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์และความเสื่อมได้

จากการศึกษาผู้วิจัยพบแนวคิดทางจักรวาลวิทยา 2 แนวคิดดังกล่าวผ่านนิยายวิทยาศาสตร์ 5 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องปฐมภพ 2. เรื่องทวิร์สยาม 4001 3. เรื่องบริโกณิยม 4. เรื่องนิทานหิ้งห้อย และ 5. เรื่องอัฐสุตรา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องปฐมภพ นำเสนอแนวคิดว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และจักรวาลและกฎแห่งการหมุนวนย้อนกลับ ผ่านการเสนอภาพดวงดาวที่เปลี่ยนแปลงไปเพราะน้ำมือของมนุษย์ เรื่องเล่าถึง “ดาวซานทอรี” ความมาตุภูมิของมนุษย์ซึ่งเคยมีทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์และมีอารยธรรมสูง แต่เพราะมนุษย์ปรารถนาจะเป็นนายเหนือธรรมชาติ จึงสร้างถาวรวัตถุ พัฒนาวิทยาการและกอบโกยทรัพยากรธรรมชาติจนเสียสมดุล ดาวซานทอรีจึงเปลี่ยนจาก “เทวสถานอันสงบและศักดิ์สิทธิ์” เป็นดาวรกร้างที่เต็มไปด้วยซากปรักหักพัง สภาพอากาศ เป็นพิษ และปราศสิ่งมีชีวิต ดังบนสนทนาคอนหนึ่งระหว่าง “ผม” และกัปตันเทร่าความว่า

“ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ดาวมารีเล็ดดำนี้มีป่าไม้กว้างใหญ่ไพศาล กิ่งลำย ๆ กับโลกของเรานั้นแหละ แล้วต่อมามันก็ถูกทำลายลงอย่างราบคาบด้วยความโลภโมโทสันของสิ่งมีชีวิตบนดาว... วัฏจักรของธรรมชาติก็เสียสมดุลไป... จากโลกที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดกลายมาเป็นโลกที่แห้งแล้งที่สุด... โลกที่มีชั้นบรรยากาศเบาบาง แสงอาทิตย์ส่องเจิดจ้ากว่าเดิมหลายเท่า นั่นแปลว่าอะไรรู้ไหม?”

“ปฏิกิริยาเรือนกระจก?”

“ถูกต้อง อุณหภูมิบนดาวสูงขึ้น ผลก็คือน้ำแข็งที่ขั้วโลกทั้งสองละลาย ระดับน้ำบนโลกสูงขึ้นมหาศาล เกิดอุทกภัยครั้งร้ายแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ ผืนแผ่นดินลดน้อยลงไปทุกขณะ ในระยะเวลาเพียงไม่ถึงสิบห้าปี มารีเล็ดดำหรือซานทอรีนั้นก็ใช้เป็นที่อยู่อาศัยไม่ได้อีกต่อไป เพราะปริมาณพิษสะสมบวกโรคระบาดทั่วโลก บวกผืนแผ่นดินที่ลดขนาดลงไปทุกวัน มาถึงตอนนี้ผมก็เริ่มเชื่อว่าเทพนิยายโบราณเกี่ยวกับมารีเล็ดดำหรือซานทอรีนั้นมีเค้าความจริงอยู่มากทีเดียว...”

(ปฐมภพ, 2540, หน้า 19-20)

เหตุการณ์ความล่มสลายของระบบนิเวศที่เกิดขึ้นกับดาวซานทอริดังกล่าว ไม่เพียงกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติหรือวิพากษ์วิจารณ์ พฤติกรรมที่เต็มไปด้วยความโลภของมนุษย์ ทว่ายังแฝงไว้ด้วยแนวคิดทางปรัชญาเต๋ออันลึกซึ้ง 2 ประการ ได้แก่

ประการแรก คือ การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาลในฐานะปัจเจกสัมพันธ์ ตามทัศนะของลัทธิเต๋า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของจักรวาล เป็นหน่วยย่อยขนาดเล็กที่มีความสัมพันธ์กับหน่วยย่อยอื่น ๆ หากใช้สิ่งมีอิสระอยู่ด้วยตนเองไม่ ดังที่ วิโรจน์ อินทนนท์ (2549, หน้า 183) กล่าวถึงทัศนะของเล่าจื๊อ ผู้ประกาศลัทธิเต๋าว่า “เหล่าจื๊อมองว่ามนุษย์เป็นเพียงองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งในจักรวาล ดังนั้น ถ้าจะเข้าใจมนุษย์ก็จำเป็นต้องเข้าใจจักรวาล...” ลัทธิเต๋ามีแนวคิดที่จักรวาลและโลกเป็นกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง อันต่อเนื่องไม่รู้สิ้นสุด การเปลี่ยนแปลงนี้สืบเนื่องมาจากความคิดเรื่องการขับเคลื่อนระหว่างขั้วตรงข้าม คือ หยินและหยาง ซึ่งเป็นความคิดเก่าแก่ของจีน ชาวจีนไม่เพียงมองหยินและหยางในฐานะกฎเกณฑ์แห่งการเคลื่อนไหวอันเป็นธรรมชาติ แต่ยังพัฒนาความคิดนี้เป็นระบบแบบแผนแห่งเอกภพในรูปคัมภีร์ “อี้จิง” (I Ching) หรือคัมภีร์แห่งการเปลี่ยนแปลง ความคิดนี้นำไปสู่ความเชื่อที่ว่า ปรากฏการณ์ทั้งมวลในจักรวาลมาจากการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของแรงแห่งขั้วทั้งสอง เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ใช้พลังขั้วหนึ่งมากเกินไป จะส่งผลย้อนกลับในทางตรงกันข้าม ดังที่ คาปรา (2536, หน้า 117-118) กล่าวถึงความเชื่อของชาวจีนและผู้นับถือลัทธิเต๋า ความว่า

...ชาวจีนเชื่อว่าเมื่อใดก็ตามที่สภาพการณ์หนึ่งใดได้พัฒนาไปจนถึงที่สุดทางหนึ่ง มันจะต้องหมุนย้อนกลับมาถึงที่สุดอีกทางหนึ่ง ความเชื่อพื้นฐานอันนี้ได้ให้ความกล้าหาญและอดทนในยามยากลำบาก ทำให้ระมัดระวังและมัธยัสถ์ในยามที่ประสบความสำเร็จ และได้นำไปสู่หลักคำสอนแห่งหนทางอันเรื่อรอง ซึ่งผู้นับถือลัทธิเต๋าและขงจื๊อเชื่อถือ เหล่าจื๊อ กล่าวว่า “นักปราชญ์ย่อมหลีกเลี่ยงความฟุ้งเฟ้อเกินพอดี และการทำตามอำเภอใจ”

เหตุการณ์บนดาวซานทอริแสดงให้เห็นปรากฏการณ์ที่ขั้วหยินและหยางไม่สมดุล เพราะการพัฒนาอย่างบ้าคลั่ง โดยไม่คำนึงว่าผลจากการกระทำดังกล่าวจะขัดแย้งกับธรรมชาติหรือพาไปสู่ความเสื่อมโทรมหรือไม่ มนุษย์พัฒนาความเจริญทางวัตถุ จนมองข้ามธรรมชาติและสาระคุณค่าทางจิตวิญญาณ จนทำให้เกิดปรากฏการณ์การเอียงขั้วระหว่างหยินและหยาง เมื่อหยินหยางไร้สมดุลก็ทำให้เกิดหายนะต่าง ๆ ตามลำดับ ดังเช่น “เมื่อป่าไม้และลำน้ำถูกทำลาย มีการใช้

เครื่องจักรยนต์มากมาย วัฏจักรของธรรมชาติก็เสียสมดุลไป อากาศค่อย ๆ กลายเป็นพิษจนอยู่ไม่ได้ จากโลกที่เคยอุดมสมบูรณ์ที่สุดก็กลายเป็นโลกที่แห้งแล้งที่สุด” (ปฐมภพ, 2540, หน้า 19) นี่คือการตอกย้ำว่า มนุษย์อยู่ในฐานะส่วนหนึ่งของจักรวาล มิเช่นนั้นแล้วมนุษย์คงไม่สามารถส่งผลให้สรรพสิ่งอื่น ๆ เจริญขึ้นหรือเสื่อมลงได้ ทว่าความมั่งคั่งใหญ่โตสูงส่งและความหยิ่งทรนังทำให้มนุษย์หลงคิดไปว่า ตนเป็นนายของธรรมชาติ จึงพยายามดัดแปลงหรือเอาชนะธรรมชาติด้วยวิธีการต่าง ๆ และมองธรรมชาติว่าเป็นทาสรับใช้ผู้ซื่อสัตย์ซึ่งทำตามคำสั่งของตนในทุกกระบวนการ นำไปสู่การสร้างถาวรวัตถุและพัฒนาทางวิทยาการสำแดงอำนาจตนให้เป็นที่ประจักษ์ อย่างไรก็ตาม ผลภัยการกระทำด้วยความหลงและความไม่รู้ของมนุษย์ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ถูกทำลายลงไปอย่างรวดเร็ว เมื่อความเสื่อมโทรมปรากฏชัดเจนจนถึงขีดสุด มนุษย์จึงพบความจริงว่า สิ่งที่ตนทำลงไปเป็นปัจจัยแห่งความล่มสลายของทุกสิ่ง ไม่เว้นแม้กระทั่งความล่มสลายของมนุษยชาติ ความเกียวยางในฐานะปัจจัยอิงอาศัย ทำให้มนุษย์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการเหตุปัจจัยของธรรมชาติไม่อาจปิดการะจากสิ่งที่ตนก่อไว้ได้

แนวคิดประการที่สอง คือ การแสดงปรากฏการณ์การหมุนวนย้อนกลับระหว่างหยินและหยาง ตามทฤษฎีของลัทธิเต๋า ลักษณะสำคัญของเต๋า คือธรรมชาติแห่งการหมุนวนของการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวไม่รู้จบ ความสนใจในการเฝ้าสังเกตธรรมชาติของลัทธิเต๋ากระตือรือร้นเป็นกฎเกณฑ์ของชีวิต ยังผลให้เกิดความเชื่อว่าเมื่อใดก็ตามที่สภาพการณ์หนึ่งพัฒนาไปจนถึงที่สุด ในทางหนึ่ง จะต้องหมุนวนย้อนกลับมาถึงที่สุด ในอีกทางหนึ่ง (คาปรา, 2536, หน้า 117) ความเชื่อเรื่องการหมุนวนระหว่างชั่วตรงข้ามในรูปวัฏจักรของการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้ลัทธิเต๋านำเสนอเรื่องการรักษาสมดุลในธรรมชาติ ด้วยพิจารณาว่าเมื่อใดก็ตามที่ชั่วใดชั่วหนึ่งมีกำลังมากเกินไป ย่อมเป็นเหตุแห่งหายนะและความวิปริตแปรปรวน

ในเรื่องปฐมภพ ปรากฏการณ์การหมุนวนย้อนกลับระหว่างหยินหยางถ่ายทอดผ่านเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับดาวชานทอริ ดวงดาวอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งซึ่งต้องกลับกลายเป็นดาวที่แห้งแล้งที่สุด เพราะแรงขับเคลื่อนที่ขาดสมดุลระหว่างคู่ขัดแย้งสองฝ่าย คือ หยินซึ่งปรากฏในรูปธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ และหยางซึ่งปรากฏในรูปมนุษย์ผู้มุ่งมั่นจะเอาชนะคะคานธรรมชาติ โดยอาศัยหลักการแบ่งแยกคู่ขัดแย้งระหว่าง “ความเป็นชาย” และ “ความเป็นหญิง” เข้ากับการมองโลกแบบหยินหยางตามของลัทธิเต๋า จะพบว่า การนำเสนอภาพ “ธรรมชาติ” ในเรื่องนี้ถูกสร้างให้สื่อถึงความเป็นหญิง (หยิน) ในขณะที่ “มนุษย์” มุ่งมั่นแสดงการกระทำที่สื่อถึงความเป็นชาย (หยาง) เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติในฐานะผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ซึ่งตั้งอยู่บนตรรกะของเพศวิน

จากแนวคิดดังกล่าวพบว่า การประกอบสร้างความเป็นชายที่ครอบงำภavnนำเสนอของมนุษย์ในเรื่องนี้ ปรากฏนับตั้งแต่เนื้อหาของเรื่องที่ว่าด้วยการสำรวจดาวเคราะห์ เพื่อแสวงหาอาณานิคมใหม่ ๆ ของมนุษย์ (เพศชาย) ผู้หนึ่ง ตัวละครเดินทางสู่ดินแดนที่ไม่รู้จัก เผชิญกับสภาพแวดล้อมอันเลวร้าย เต็มไปด้วยหายนะทุกหนแห่ง นำไปสู่การสร้างภาพของเพศชายที่ถูกทดสอบความเข้มแข็งทางกายและจิตใจ ณ ดินแดนแปลกหน้า เมื่อผนวกกับภavnนำเสนอของมนุษย์บนดาวซาทอร์ซึ่งเชื่อว่าตนคือวิไลซ์ มุ่งมั่นสู่ ความเป็นหนึ่งเดียวในจักรวาล โดยไม่ตระหนักถึงความสำคัญธรรมชาติ ย่อมยืนยันความเป็นชายหรือพลังหยางที่ถูกขบขันผ่านบทบาทของตัวละครมนุษย์ในเรื่อง ขณะเดียวกัน ธรรมชาติกลับประกอบสร้างความเป็นหญิงผ่านการนำเสนอภavnดาวซาทอร์อันอุดมสมบูรณ์ที่คงความเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ในนาม “เทวสถานอันสงบและศักดิ์สิทธิ์” คุงหญิงสาวพรหมจรรย์ที่ยังเป็นอิสระจากครอบครองของบุรุษ ความเขี้ยวของโลภบริสุทธิ์ดังกล่าวนำไปสู่การ “บุกเบิก” “ครอบครอง” และ “ตราความหมาย” เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของ ดาวซาทอร์ซึ่งได้ชื่อว่ามีเจ้าของแล้วจึงแปรสถานะเป็น “มาตุภูมิ” ต้นกำเนิดของมนุษย์ในที่สุด

การแสดงภาพปรารถนาทางเพศผ่านการครอบครองดวงดาว นำไปสู่การรุกรานของพลังหยางที่ปรารถนาจะมีอำนาจเหนือพลังหยิน หยางที่มีมากเกินไปนำไปสู่การทำลายสมดุลในธรรมชาติ ความต้องการของมนุษย์ที่มีมากขึ้น เมื่อผนวกกับความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยีได้นำไปสู่ความพินาศในรูปต่าง ๆ เช่น อากาศเป็นพิษ สภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ความล่มสลายของอารยธรรม เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า ยิ่งมนุษย์เจริญขึ้นมาเท่าใด ยิ่งเข้าใจถึงความเสื่อมโทรมมากเท่านั้น ทั้งนี้เพราะธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดไม่เพียงพอต่อค้นหาที่ไว้ชีวิตจำกัดของมนุษย์ การหมุนวนย้อนกลับจากความเจริญไปสู่ความเสื่อมของดาวซาทอร์สะท้อนทัศนะแบบเต๋าที่มองว่า ความแข็งแกร่งไม่อาจเอาชนะความอ่อนโยน เช่นเดียวกับการคืนรนไปตามความทะยานอยาก มุ่งมั่นเอาชนะถ้ายึดของมนุษย์ ย่อมไม่อาจมีชัยเหนือธรรมชาติของธรรมชาติ การฝืนครรลองของธรรมชาติย่อมนำมาซึ่งผลร้าย เพราะเมื่อฝืนย่อมขัดแย้ง เมื่อขัดแย้งย่อมเป็นทุกข์ ฉะนั้นเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ตามคำสอนของเต๋าก็เป็นไปเพื่อการอยู่เหนือความขัดแย้ง หรือการรักษาดุลยภาพอันเคลื่อนไหวระหว่างหยินและหยางดังกล่าว

สรุปได้ว่า จากเรื่องปฐมภพ วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่ จักรวาลมีสภาพเป็นโครงข่ายโยงใยถึงกัน มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลซึ่งอิงอาศัยอยู่กับส่วนอื่น ๆ เพราะฉะนั้นสิ่งต่าง ๆ ในจักรวาลจึงเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ไม่มีสิ่งใดเป็นอิสระหรืออยู่เหนือสิ่งอื่น ไม่มีการกระทำใด ๆ ของมนุษย์ที่จะส่งผลต่อสิ่งอื่นโดยไม่ส่งผลสะท้อนกลับมายังตัวมนุษย์ แม้ว่าผลสะท้อนกลับนั้นจะมีได้อยู่ในรูปลักษณะที่แน่นอนตายตัวก็ตาม ทุกสิ่งจึงอยู่ในฐานะเหตุปัจจัยที่เป็นเหตุผลของการมีอยู่ เป็นอยู่ของกันและกัน ภายใต้ระบบของเครือข่ายที่มีเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมชาตินี้ มีแรง

ระหว่างชีวิตตรงข้ามคอยกระทำอยู่เบื้องหลัง แรงกระทำดังกล่าวจะนำพาสรรพสิ่งให้เคลื่อนไหวไปอย่างต่อเนื่อง ทว่าเมื่อถึงจุดสูงสุดของพัฒนาการในชั่วหนึ่ง ธรรมชาติจะส่งผลให้สิ่งนั้นเปลี่ยนแปลงไปยังในทิศทางตรงกันข้าม เพื่อรักษาสมดุลภาพแห่งความเคลื่อนไหวดังกล่าว มนุษย์ควรใช้ชีวิตตามธรรมชาติ ดำเนินตามทางสายกลาง ตระหนักว่าสิ่งที่มนุษย์ปรารถนาและพยายามแสวงหา ย่อมมีขีดจำกัดและจุดจบ หากไม่เรียนรู้ที่จะละวาง ย่อมเป็นหนทางนำตนเองไปสู่ความพินาศ เพราะความโลภที่มากเกินไปจนความพอเหมาะพอดีของมนุษย์เอง

นอกจากเรื่องปฐมภพแล้ว วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอความเป็นไปของโลกและจักรวาลด้วยแบบทฤษฎีย้อนกลับดังกล่าวผ่านนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าเนื้อหาของนิยายวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้ มักเน้นให้เห็นถึงสมดุลของธรรมชาติที่ถูกทำลายด้วยการกระทำที่เกินความพอดีของมนุษย์ ความขัดแย้งระหว่างความต้องการของมนุษย์และโลก ธรรมชาติ ตลอดจนการสวนทางระหว่างความเจริญทางวัตถุและความงอกงามทางจิตใจ นำไปสู่ความวิปริตแปรปรวนของทุกสรรพสิ่ง ไม่เว้นแม้กระทั่งชีวิตและความคิดของมนุษย์เอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องทวิรศยาม 4001 นำเสนอแนวคิดจักรวาลวิทยาผ่านการจำลองภาพอนาคตที่เสื่อมโทรมของเมืองไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาอย่างสุดโต่งจะนำไปสู่การทำลายสมดุลของธรรมชาติและวิกฤตการณ์ทางสังคม เรื่องเล่าถึงเมืองไทยในปี พ.ศ. 4001 เมืองไทยในโลกอนาคตที่มีสภาพเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมาก จากเมืองเกษตรกรรมที่เคยอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ กลับกลายเป็นเมืองอุตสาหกรรมที่เต็มไปด้วยมลพิษและสารเคมี สภาพอากาศ มีตั้งแต่หนาว อบอวน ไปจนถึงร้อนสุดขีด ภาษาประจำชาติมี 3 ภาษา คือ ภาษาญี่ปุ่น ภาษาอังกฤษและภาษาไทย มีระบบการคมนาคมที่ทันสมัยหลากหลายรูปแบบทั้งรถยนต์ เครื่องบิน รถไฟ รถสามล้อเครื่อง ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีเครื่องอำนวยความสะดวกสบายให้บริการแก่นักท่องเที่ยวตามจุดต่าง ๆ เช่น หุ่นยนต์รับใช้ โคมแก้วปรับอากาศ เป็นต้น สถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งถูกปรับปรุงให้ทันสมัยและสะดวกสบายขึ้น เช่น ปราสาทหินพนมรุ้งที่ติดเครื่องปรับอากาศ มีโคมแก้วขนาดยักษ์ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด เป็นต้น ด้านวัฒนธรรมประเพณีและอาหารพื้นเมืองถูกปรับปรุงจนกลายเป็น “วัฒนธรรมลูกผสม” ซึ่งผู้บรรยายอ้างว่าเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของไทย เช่น “งานฉลองคริสต์มาสเป็นประเพณีพื้นเมืองของไทยมานานกว่ายี่สิบศตวรรษแล้ว...” (ทวิรศยาม 4001, 2540, หน้า 221) “ขอแนะนำอาหารพื้นเมืองที่คงอยู่มานานกว่าพันปี คือ แสมเบอร์เกอร์ อาหารเก่าแก่และมีอยู่เฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น...” (ทวิรศยาม 4001, 2540, หน้า 221) เป็นต้น ภาพนำเสนอดังกล่าวสื่อถึงการเปิดรับวัฒนธรรมจากต่างชาติอย่างไร้ขอบเขต ส่งผลให้เอกลักษณ์ของชาติไทยถูกกลืนด้วยวัฒนธรรมของชาติอื่นจนกลายเป็นวัฒนธรรมลูกผสม ไม่เพียงวัฒนธรรมประเพณีเท่านั้นที่ผิดเพี้ยน

แต่สภาพแวดล้อม สภาพอากาศ ค่านิยม ตลอดจนทัศนคติที่มนุษย์ในปี 4001 มีต่อโลกล้วนผิดเพี้ยน บิดผันไปจากการรับรู้ของผู้อ่านแทบทั้งสิ้น ดังเนื้อความตอนหนึ่งที่บรรยายถึงสถานที่ท่องเที่ยวทาง ภาคน้ำของไทในป.ศ. 4001 ความว่า

วันที่ 2 ทะเลทรายห้วยขาแข้ง

เจ้าครูรถทัวร์ลอยฟ้าจะพาท่านไปชมทะเลทรายที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ขนาดของมันราว 120,000 ตารางกิโลเมตร ทะเลทรายที่สวยงามที่สุดได้แก่ทะเลทราย ห้วยขาแข้ง ซึ่งกินพื้นที่ราว 6,000 ไร่ของหลายจังหวัด เป็นแหล่งปลูกต้นกระบองเพชร กว่า 1,700 พันธุ์ ทะเลทรายที่มีชื่อแห่งนี้ถูกบันทึกไว้ในหนังสือกินเนสส์มานานกว่า สามร้อยปีแล้วว่า ต้นตะบองเพชรที่นี่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลกใหญ่พอจะเป็นช่องให้ รถยนต์วิ่งผ่านได้ถึงสองเลน

สถานที่แห่งนี้ยังเป็นพิพิธภัณฑสถานทางวิทยาศาสตร์ที่ใหญ่ที่สุดในเอเชีย วนอุทยานห้วย ขาแข้งมีการจัดสวนกรวดที่สวยงามมากกว่าห้าร้อยแบบ มีน้ำตกเทียมและมีการจำลอง สัตว์ป่านานาพันธุ์ที่ทำด้วยปูน เหมือนจริงมาก และไม่เป็นอันตรายต่อนักท่องเที่ยว ดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในบางประเทศใกล้เคียงที่ยังมีป่าดิบ เช่น พม่า เวียดนาม

...

วันที่ 3 บุรีรัมย์ - ลำปาง

สองข้างทางจากจังหวัดเลยสู่จังหวัดเชียงใหม่ อุณหภูมิจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ นักท่องเที่ยวจะเห็นเมืองประวัติศาสตร์หลายเมืองที่จมกลางทะเลทราย เช่น แพร่ น่าน ฯลฯ เมืองเหล่านี้เดิมเป็นเมืองที่มีป่าไม้มาก่อน เมื่อไม้หมดป่าได้กลายเป็นเมืองร้างไป ในที่สุด

แะค้ำคิ่นที่ลำปาง เมืองที่มีประเพณีน่าสนใจหลาย ๆ อย่าง งานวัฒนธรรม ท้องถิ่นประจำปีที่ขึ้นชื่อในจังหวัดนี้ได้แก่ งานฮัลโลวีนมีการประกวดธิดาฮัลโลวีนทุกปี มีขบวนแห่ที่ตกแต่งธงทิวอย่างสวยงาม กลางคืนมีงานวัด ลำตัดหุ่นยนต์

อาหารเย็นขอแนะนำอาหารพื้นเมืองของลำปาง คือส้มปูระและ คัทสุดอน

(ทัวร์สยาม 4001, 2540, หน้า 223)

จากข้อความข้างต้นพบว่า บรรดาสถานที่ท่องเที่ยวที่ผู้เล่าเรื่องหยิบยกมาโน้มน้าวใจ เพื่อให้ผู้อ่านสนใจใคร่รู้ อยากแวะเวียนไปเยี่ยมชมเยือนนั้น ไม่เพียงกล่าวถึงจุดเด่น ๆ ของสถานที่ที่ สามารถสร้างความประหลาดใจให้แก่ผู้อ่าน แต่ยังแทรกภาพความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและ

ค่านิยมของผู้คนในสังคมที่ผิดเพี้ยนไปจากปกติ อาทิ การชื่นชอบของเทียมมากกว่าของจริง สถานที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักให้บรรยากาศแห่งแสง ปราศจากธรรมชาติสีเขียวและความอุดมสมบูรณ์ เต็มไปด้วยของเทียม ถาวรวัตถุ สิ่งประดิษฐ์และเครื่องอำนวยความสะดวกสบาย จุดที่น่าสังเกต คือ การบรรยายของผู้เล่าเรื่องซึ่งบรรยายท่องเที่ยวด้วยน้ำเสียงเชิญชวนถึงภาคภูมิใจ โดยไม่ตระหนักถึงความผิดเพี้ยนของธรรมชาติหรือวัฒนธรรมประเพณี ลักษณะดังกล่าว คือ การแฝงนัยด้วยถ้อยคำ (Verbal irony) ซึ่งแฝงน้ำเสียงเสียดสีและสร้างความขัดแย้งในใจของผู้อ่าน เพื่อชี้ให้เห็นว่าการฝ่าฝืนธรรมชาติ ทั้งในแง่การสร้างถาวรวัตถุ สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย สร้างวัฒนธรรม สร้างค่านิยม การเอาชนะคะคานธรรมชาติ ฯลฯ ล้วนเป็นสิ่งที่ลัทธิเต๋าเห็นว่าเป็นเหตุที่ทำให้มนุษย์ทอดทิ้งธรรมชาติดั้งเดิม คือ ความรัก (ความเมตตา) ความสงสาร และความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เปิดโอกาสให้ความปรารถนา ความโลภและความเห็นแก่ตัวเข้ามาแทนที่ ทำยที่สุดมนุษย์ก็ต้องประสบกับหายนะเพราะการกระทำของตนเอง

นอกเหนือจากการแสดงให้เห็นว่าความยุ่งยากทั้งหลายในโลกเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ภาพความเสื่อมที่แทรกซึมในบ้านเมืองที่เจริญรุ่งเรืองทางวัตถุ ยังสื่อถึงแนวคิดทางจักรวาลวิทยาของลัทธิเต๋าที่ชี้ให้เห็นว่า สรรพสิ่งในจักรวาลเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทุกสิ่งล้วนไม่เที่ยง ไม่อาจคงอยู่ในสภาพเดิมได้ตลอด การเคลื่อนไหวอันเป็นธรรมชาตินี้อาศัยแรงขับเคลื่อนระหว่างหยินและหยาง การผลักดันระหว่างคู่ตรงข้ามส่งผลให้ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นหรือดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง ทุกสิ่งล้วนเป็นสัมพันธภาวะทั้งสิ้น ดังปรากฏในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 2 ความว่า

เมื่อคนในโลกรู้จักความสวว่าสว
 ความน่าเกลียดก็อุบัติขึ้น
 เมื่อคนในโลกรู้จักว่าความดี
 ความชั่วก็อุบัติขึ้น
 มีกับไม่มีเกิดขึ้นด้วยการรับรู้
 ขากกับง่ายเกิดขึ้นด้วยความรู้สึก
 ขาวกับดำเกิดขึ้นด้วยการเปรียบเทียบ
 สูงกับต่ำเกิดขึ้นด้วยการเทียบเคียง
 เสียงดนตรีกับเสียงสามัญเกิดขึ้นด้วยการรับฟัง
 หน้ากับหลังเกิดขึ้นด้วยการหนึ่งคิด

(เหลาจื๋อ, 2537, หน้า 44)

ตามทัศนะของเต๋าคู่ตรงข้ามเป็นสิ่งที่สัมพันธ์ มิใช่สิ่งสัมบูรณ์ซึ่งแยกเป็นคนละฝ่าย แต่เป็นเพียงสองด้านของความจริงเดียวกัน เป็นส่วนสุดโต่งสองด้านของสิ่งเดียวกัน เพราะฉะนั้น ความขัดแย้งระหว่างข้อตรงข้ามจึงไม่เคยส่งเป็นชัยชนะอย่างสิ้นเชิงของด้านใดด้านหนึ่ง แต่จะ ปรากฏเสมอว่าเป็นการปรากฏของการขัดเคี่ยวระหว่างด้านทั้งสอง (กาปรา, 2536, หน้า 151-152) ในเรื่องทวิรัสยาม 4001 วินทร์ เลียววาริณ ได้ชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์การขัดเคี่ยวระหว่างข้อตรง ข้ามอันเป็นสัจธรรม กล่าวคือ เมื่อใดก็ตามที่มีการผลักดันความเจริญรุ่งเรืองให้ถึงขีดสุด ย่อม หมายถึงการปรากฏของความเสื่อมที่กำลังเกิดขึ้น ในทำนองเดียวกัน ความเสื่อมที่ดำเนินนำไปสู่ ความสูญสิ้น ย่อมหมายถึงการปรากฏของจุดเริ่มต้นหรือความงอกงามที่กำลังเกิดขึ้น ทว่าเมื่อใดก็ ตามที่พัฒนาการแห่งความเจริญหรือความเสื่อมเกิดขึ้นรวดเร็วเกินไป ย่อมเป็นผลมาจากการฝ่าฝืน ธรรมชาติของมนุษย์ เช่น การมุ่งมั่นพัฒนาวัตถุในเรื่องทวิรัสยาม 4001 จนเป็นผลให้จิตวิญญาณ ของมนุษย์และธรรมชาติเข้าสู่ภาวะเสื่อมโทรม เป็นต้น หินหยางที่ไร้สมดุลจะนำไปสู่ความเสื่อม หายนะ และความทุกข์ของมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ เป้าหมายของเรื่องทวิรัสยาม 4001 นอกจากจะ เป็นไปเพื่อเสียดสีสังคม ค่านิยมและพฤติกรรมของมนุษย์แล้ว ยังมีเป้าหมายให้ผู้อ่านตระหนักถึง ความสัมพันธ์เชิงข้อตรงกันข้ามและการอิงอาศัยระหว่างสรรพสิ่งในจักรวาล อันสื่อว่า เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ไม่ตระหนักความสำคัญของธรรมชาติ คือ ยังคงทำลายและกอบโกย ผลประโยชน์ธรรมชาติอย่างไม่ลืมหูลืมตา ความเสียหายที่เกิดขึ้นอันเนื่องจากการกระทำดังกล่าวจะ ส่งผลย้อนกลับมายังตัวของมนุษย์เอง มนุษย์จึงควรวางตนให้สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ มองโลกตามความเป็นจริง ไม่ดำรงชีวิตอย่างสุดโต่งเอียงข้าง เพราะทุกสรรพสิ่งดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพิงอาศัยกัน สิ่งใดที่มากเกินไปมักให้ผลร้ายมากกว่าผลดี

สรุปได้ว่า จากเรื่องทวิรัสยาม 4001 วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่า ความเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวเป็นธรรมชาติของจักรวาล ทุกสิ่งเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และดับไปใน อาณาจักรของสิ่งสัมพันธ์ สิ่งตรงข้ามทั้งหมดเป็นเพียงข้อตรงข้ามของสิ่งเดียวกัน ทุกปรากฏการณ์ที่ ส่งผลในด้านหนึ่งย่อมแฝงเร้นปรากฏการณ์อีกด้านหนึ่งเสมอ สิ่งตรงกันข้ามจึงเป็นปัจจัยอิงอาศัย เช่นเดียวกับทุกสิ่งในจักรวาล การตระหนักถึงกฎธรรมชาติดังกล่าว จะส่งผลให้มนุษย์มองเห็น ความไม่เที่ยงในสรรพสิ่ง เรียนรู้วิถีปฏิบัติให้สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ หลุดพ้นจาก ความคิดคับแคบสุดโต่งอันเป็นเหตุแห่งทุกข์

เรื่องปริโยคานิยม นำเสนอแนวคิดจักรวาลวิทยาผ่านการปรุงแต่งโลกด้วยพลังหยาง ของมนุษย์ เรื่องราวของ “ผม” นักโฆษณาผู้มุ่งมั่นเปลี่ยนแปลงโลกของตนให้กลายเป็นโลกแห่ง การโฆษณา “ผม” และ “มารูซ” เพื่อนร่วมวงการต่างเชื่อมั่นในการทำสิ่งที่เป็นไปได้ให้เป็นไปได้ พวกเขาจึงแสวงหาช่องทางใหม่ ๆ เพื่อเป็นพื้นที่โฆษณาอยู่เสมอ ความคิดสร้างสรรค์ผนวกกับ

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้ตัดปีกความคิดของพวกเขาให้เติบโตขึ้น กระทั่งพวกเขาสามารถควบคุมสภาพอากาศและปรากฏการณ์ต่าง ๆ รอบตัวของมนุษย์ให้กลายเป็นพื้นที่โฆษณาความสำเร็จของโครงการได้พลิกโฉมจักรวาลให้กลายเป็นอาณาจักรแห่งการบริโภควัตถุและการขายสินค้า ดังข้อความที่บรรยายการถึงผลงานโฆษณาบนท้องฟ้าความว่า

ผลงานโฆษณาบนท้องฟ้ากลางคืนใช้นักวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ ถึงสองร้อยคน เทคโนโลยีการควบคุมสภาพดินฟ้าอากาศทำให้โครงการนี้เป็นไปได้เป็นการลงทุนมหาศาล แต่เป็นงานที่คุ้มค่า เมื่อเราสามารถกำหนดความสว่างและจังหวะการกระพริบของดาวได้ นี่คือการคิดโฆษณาขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ใช้ทั้งผืนฟ้าเป็นพื้นที่โฆษณา จุดสว่างของดาวต้องเป็นรูปสินค้าและข้อความโฆษณา มองเห็นจากทุกมุมโลก ดังนั้นจึงเหมาะกับสินค้าระหว่างชาติ

(บริโกคินิยม, 2548, หน้า 147)

ตัวอย่างดังกล่าวแสดงถึงความคิดสุดโต่งของมนุษย์ในการมุ่งมั่นเอาชนะธรรมชาติ เพื่อสนองความต้องการส่วนตน นำไปสู่การดิ้นรนแสวงหาสิ่งต่าง ๆ เกินความจำเป็นและการฝ่าฝืนธรรมชาติ อำนาจทางวิทยาการ ความโลภ ความหลง และการยึดมั่นว่าตนเป็นศูนย์กลางธรรมชาติทำให้ตัวละครมองข้ามความพอเหมาะพอดีหรือการรักษาสมดุลของธรรมชาติ บุคลิกที่สื่อถึงความกระตือรือร้น มุ่งมั่นสร้างสรรค์ การแข่งขัน การใช้เหตุผลและการยึดมั่นถือมั่นในตนเองดังกล่าว บ่งบอกว่ามนุษย์กำลังขับเคลื่อนพลังหยางให้เป็นด้านเด่นในการกระทำของตนเอง การเชิดชูหยางหรือความเป็นชายมากเกินไปได้นำไปสู่จุดอ้อมตัวทางความคิดของตัวละครทั้งสอง ในที่สุดทั้ง “มารูช” และ “ผม” ต่างเลือกหันหลังจากวงการโฆษณาที่ตนหลงใหล ทั้งที่คนทั้งคู่กำลังอยู่จุดสูงสุดในสายอาชีพ ความเบื่อหน่าย อึดอัดในสภาพความเป็นอยู่ ทนอยู่ในสภาพเดิมมิได้ นำไปสู่การละทิ้งสิ่งที่มีอยู่เพื่อแสวงหาภาวะที่ดีกว่า พลังหยิน (ในที่นี้หมายถึง อารมณ์โศกเศร้า เช่น ความหดหู่ ความเบื่อหน่าย เป็นต้น) ที่ค่อย ๆ สั่งสมขึ้น เป็นผลกระทบจากไฟแห่งการสร้างสรรค์และการเอาชนะคะคานาที่ดำเนินไปถึงขีดสุด ยังผลให้เกิดปฏิกิริยาย้อนกลับนั่นคือความรู้สึกว่าชีวิตที่เป็นอยู่ในขณะนั้นไม่เป็นที่น่าชื่นชม ต้องการพ้นไปจากภาวะที่เป็นอยู่นั้นเสีย ดังบทสนทนาระหว่างตัวละครถึงสาเหตุที่ “ผม” เลิกย้ายไปพำนักที่ดาวพลูโต ความว่า

ใครคนหนึ่งถามผม “ทำไมคุณจึงคิดเล็ก? คุณยังหนุ่ม ยังมีอนาคตในวงการโฆษณาที่นี่”

“ผมเบื่อมาก ถึงจุด ๆ หนึ่งผมก็ทนเห็นโฆษณาไม่ได้อีก”

“ไม่น่าเชื่อ คุณจะไปไหน?”

“ผมจะไปดาวพลูโต”

“ทำไมพลูโต?”

ยานอวกาศทะยานขึ้นเหนือชั้นบรรยากาศ ทิ้งโลกสีน้ำเงินเอาไว้เบื้องหลัง ผมหันกลับไปมอง เห็นตราสินค้าประทับบนโลก เทคโนโลยีของเราก้าวล้ำไปจริง ๆ

ผมหลับตา

เมื่อยานอวกาศผ่านชั้นบรรยากาศ (ที่มนุษย์สร้างขึ้น) ของดาวพลูโต จิตใจของผมรู้สึกสงบลง เป็นโลกเล็ก ๆ ที่สงบเงียบดี

(บริโกคณิคม, 2548, หน้า 153)

บทสนทนาดังกล่าวแสดงถึงการหมุนวนย้อนกลับจากหยาบไปสู่หยิน ความรู้สึกและบุคลิกภาพของตัวละครที่เคยกระตือรือร้น มุ่งมั่น แข่งขันเอาชนะจะกลับกลายเป็น ความเบื่อหน่าย ไร้ชีวิตชีวา และต้องการพ้นไปจากภาวะที่เป็นอยู่ การเคลื่อนไหวอย่างเป็นพลวัตระหว่างหยินและหยางดังกล่าว ไม่เพียงส่งผลให้จิตใจของตัวละครเปลี่ยนแปลง แต่ยังส่งผลต่อทัศนคติและการกระทำของมนุษย์ที่ปฏิบัติต่อโลกภายนอกอีกด้วย การตัดดวงผลประโยชน์ของมนุษย์ยังผลให้บรรยากาศของโลกที่จากเคยสงบสุข กลายเป็นโลกพลุกพล่านวุ่นวายไปด้วยสื่อโฆษณา พฤติกรรมที่ยึดอยู่กับความอยาก ต้องการผลประโยชน์และต้องเป็นใหญ่เพียงหนึ่งเดียวเช่นนี้ สะท้อนถึงพลังหยางสุดโต่งที่นำพามนุษย์ โลกและจักรวาลไปสู่หายนะ ความหลงในสมมติที่สร้างขึ้นนำไปสู่การแบ่งแยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติ สิ่งที่มนุษย์ค้นคิด สร้างขึ้น เพื่อสนองความต้องการและความสะดวกสบาย ได้กลายเป็นสิ่งทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มนุษย์ที่มองไม่เห็นความจริง บ้างก็ยวระดมเรี่ยวแรงแสวงหาความสุขจากการเสพสวาทโลกจนเหนื่อยอ่อน บ้างอยู่อย่างทอดถอนใจ ต้องการพ้นไปเสียจากภาวะที่เป็นอยู่ การรู้เท่าทันสภาพความเป็นจริงด้วยความตระหนักถึงกฎแห่งการย้อนกลับ ย่อมทำให้มองเห็นว่าความเปลี่ยนแปลงผันแปรเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นแก่ทุกสิ่ง ความรุ่งโรจน์สุดขีดคือจุดเริ่มต้นของความเสื่อม มนุษย์จึงไม่ควรหลงยึดอยู่กับสิ่งสมมติที่ตนสร้างขึ้น แต่ควรดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ด้วยการใช้ชีวิตตามวิถีทางแห่งธรรมชาติ

สรุปว่าจากเรื่องบริโคโนนิม วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่า จักรวาลและมนุษย์ล้วนตกอยู่ภายใต้กฎแห่งการย้อนกลับ เมื่อใดก็ตามที่สิ่งหนึ่งก่อให้เกิดคุณภาพสูงสุด คุณภาพเหล่านี้จะย้อนกลับไปในทิศทางตรงกันข้ามเสมอ การหาแก่นมนุษย์เข้าใจกฎพื้นฐานของธรรมชาติดังกล่าว ย่อมพ้นจากความคิดสุดโต่ง การยอมรับในความตรงกันข้ามของสรรพสิ่งจะทำให้มนุษย์เข้าถึงความไม่เที่ยง ดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ตามครรลองของธรรมชาติที่พอเหมาะพอดี ไม่ดังหรือหย่อนจนเกินไป

เรื่องนิทานหิ่งห้อย นำเสนอแนวคิดจักรวิทยาว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสรรพสิ่งในจักรวาล เรื่องเล่าถึงเด็กหญิงผู้หนึ่งที่ชอบดูดวงดาวบนท้องฟ้ายาม ค่ำคืน เธอเรียกดวงดาวเหล่านี้ว่า “หิ่งห้อย” ตามคำบอกของแม่ ทุกคืนเด็กหญิงจะออกไปที่ทุ่งเพื่อนับหิ่งห้อยบนท้องฟ้าที่มีอยู่จำนวนมากด้วยความตั้งใจและอดทน กระทั่งคืนหนึ่ง แม่บอกเธอว่า ใครคนหนึ่งประดิษฐ์เครื่องแก้วสารพัดนึกสำเร็จ เครื่องแก้วสารพัดนึกสามารถบันดาลทุกสิ่งที่มนุษย์ปรารถนา ทุกคนมีความสุขในการดื่ม กิน และเที่ยว จนไม่ทันสังเกตว่าหิ่งห้อยบนท้องฟ้าลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ผ่านไปไม่กี่ปี เครื่องแก้วสารพัดนึกขยายจำนวนไปทั่วดารจักร เด็กหญิงคนเดิมพบว่าจำนวนหิ่งห้อยที่เธอนับทุกคืนลดลงเรื่อย ๆ กระทั่งหิ่งห้อยตัวสุดท้ายก็โอบยบินไปจากเธอในคืนหนึ่ง คังเนื้อความต่อไปนี้

เครื่องแก้วสารพัดนึกขยายจำนวนไปทั่วดารจักรอื่น ๆ ขณะที่จำนวนหิ่งห้อยบนฟ้าหายไปที่ละตัว ทีละตัว
หนึ่งพันตัว หนึ่งร้อยตัว...

แต่ไม่มีใครสนใจแยแสที่จะนับจำนวนหิ่งห้อยเช่นเธอ

ในที่สุดก็เหลือหิ่งห้อยเพียงสิบตัว

เก้า แปด เจ็ด...

หก ห้า สี่ สาม สอง...

บนฟ้าเหลือหิ่งห้อยเพียงตัวเดียว

เมื่อเธอวิ่งไปที่ทุ่งคืนนั้น หิ่งห้อยตัวสุดท้ายก็โอบยบินจากเธอไปแล้ว

(นิทานหิ่งห้อย, 2548, หน้า 164-172)

เหตุการณ์ในเรื่องนิทานหิ่งห้อยเป็นตัวอย่างที่สื่อให้เห็นความทะเยอทะยานอันไร้ขอบเขตของมนุษย์ การใช้อำนาจทางวิทยาการและเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการแสวงสร้างสิ่งสนองอยากอย่างไม่ลืมหูลืมตา นำไปสู่ความสูญเสียทางทรัพยากรที่ยากจะแก้ไข เช่นเดียวกับ

เรื่องปฐมภพ เรื่องท้าวสยาม 4001 และเรื่องบริโกณนิมม วินทร์ เลียววาริณ ยังคงนำเสนอภาพการใช้พลังหยางที่มากเกินไปจนขอบเขตผ่านความทะเยอทะยานและมุ่งมั่นเอาชนะธรรมชาติของมนุษย์ ในเรื่องนี้แม้มนุษย์จะเจริญก้าวหน้าไปจากเดิม กระทั่งสามารถสร้างสิ่งประดิษฐ์ที่สามารถบันทึกลงทุกสิ่ง แต่ความเจริญนั้นก็กลับมีความเสื่อมแฝงเร้นอยู่ ดังพบว่าเครื่องแก้วสารพัดนึกจำต้องดึงพลังงานจากธรรมชาติ ซึ่งในที่แทนด้วย “หิ้งห้อย” หรือดวงดาวบนท้องฟ้า ทรัพยากรธรรมชาติที่ค่อย ๆ หายไปคือสิ่งแลกเปลี่ยนเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ความโลภและคณหาที่ไร้ขอบเขตส่งผลให้ในท้ายที่สุด ไม่เหลือทรัพยากรใด ๆ เป็นพลังงานสำหรับเครื่องแก้วสารพัดนึก มนุษย์ไม่อาจใช้หนทางเดิม ๆ สร้างความพึงพอใจแบบเดิมอีกต่อไป เมื่อไม่ได้สิ่งสมอยาก มนุษย์ย่อมเป็นทุกข์ หายนะที่เกิดขึ้นนี้ เกิดจากการกระทำที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางของมนุษย์ เช่นนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าความเจริญที่ไร้ขอบเขต ย่อมนำไปสู่ความเสื่อม นี่คือวัฏจักรแห่งการเปลี่ยนแปลงตามคติเต๋า กล่าวคือ สิ่งใดก็ตามเมื่อถึงจุดสูงสุด ย่อมดำเนินไปสู่สิ่งตรงกันข้าม จะเป็นเช่นนี้เสมอไป

สรุปได้ว่า จากเรื่องนิทานหิ้งห้อย วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดที่ว่า ทุกสิ่งในจักรวาลมีพลังหยินและหยางแฝงอยู่ในตัว พลังหยินและหยางก่อให้เกิดกฎแห่งเปลี่ยนแปลงย้อนกลับ กฎนี้เป็นสัจธรรมของธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงหมุนวนระหว่างหยินและหยางเป็นเหตุปัจจัยแห่งการกำเนิดสร้างสรรค์และการเสื่อมโทรมสูญสิ้น ทุกสรรพสิ่งตกอยู่ภายใต้วัฏจักร เช่น มีมืดย่อมมีสว่าง มีกลางวันย่อมมีกลางคืน มีความเจริญย่อมมีความเสื่อม ฯลฯ เมื่อใดก็ตามที่หยินและหยางขาดสมดุล คือ มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากเกินไปหรือน้อยเกินไป ผลที่เกิดตามมาย่อมหมายถึงหายนะและความทุกข์

เรื่องอัฐสุตรา นำเสนอจินตนาการเกี่ยวกับโครงสร้างจักรวาลของ วินทร์ เลียววาริณ ผ่านเรื่องราวของ “เขา” นักคณิตศาสตร์อัจฉริยะที่เดินทางไปยังมุมหนึ่งของทะเลทรายร้างบนแผ่นดินจีน เพื่อไขปริศนาเกี่ยวกับห้องในสุสานของกษัตริย์ ผู่ซี หลังจากใช้ความคิดขบคิดพิจารณาอย่างหนักทำให้เขาพบว่าโครงสร้างของห้องดังกล่าวถอดแบบมาจากลูกบาศก์ 8 มิติที่เรียกว่า “อ็อกเทอแรด” ที่ผสานเข้ากับอัฐลักษณ์และไตรลักษณ์ตามแนวคิดของศาสตร์อู๋จิง จากการประมวลความรู้ทั้งหมดที่คิดได้ทำให้เขาสรุปว่า ห้องลึกลับในสุสานจีนโบราณนี้คือ “เครื่องมือข้ามมิติ” ซึ่งภายหลังจากพบว่าตัวเองในโลกทางเลือกหนึ่งได้ประดิษฐ์ขึ้น โดยจำลองโครงสร้างพื้นฐานของจักรวาลตามคติเต๋า ดังความตอนหนึ่งว่า

ผู้สร้างห้องอ็อกเทอแรกซ์นี้รวมอัญญลักษณ์เข้ากับไตรลักษณ์เป็นเนื้อหนึ่งเดียวกัน
อ็อกเทอแรกซ์คือโครงสร้างที่แยงทะลุมิติ ขณะที่ไตรลักษณ์เชื่อมโลกของเราเข้ากับ
ไฮเปอร์สเปซ ใครก็ตามที่สร้างสิ่งประดิษฐ์ขึ้นนี้รู้ว่า เลข 8 หรือ ‘อินฟินิตี้’ ใน
ทรงกลมไท่จื๊อคือโครงสร้างพื้นฐานของจักรวาล จักรวาลที่ไม่มีการเกิด ไม่มีการตาย
เป็นการหมุนเวียนเปลี่ยนไปมาของหยินกับหยาง ดุจนาฬิกาทรายที่ทรายไหลจากซีกหนึ่ง
ไปยังอีกซีกหนึ่งผ่านรูกลางนาฬิกา

จักรวาลของเรามีได้เกิดมาจากความไม่มี แต่ ‘ไหล’ มาจากอีกจักรวาลหนึ่ง!
บิก แบง ของจักรวาลหนึ่งก็คือเมื่อมันเริ่มไหลออกจากรูตรงกลางของนาฬิกาทราย
รูตรงกลางนาฬิกาที่ให้ทรายไหลผ่านนี้ก็เทียบได้กับจุดกู่ลาริตีที่กาลเวลาหยุดนิ่ง ทุกครั้ง
ที่ทรายไหลผ่านรูนาฬิกา ก็จะเกิด บิก แบง ครั้งหนึ่งและมี ‘นาฬิกาทราย’ แบบนี้อีก
มากมายนับไม่ถ้วน ประกอบกันเป็นมหจักรวาล!

(อัญญสุตรา, 2553, หน้า 185)

จากข้อความดังกล่าวพบว่า โครงสร้างพื้นฐานของจักรวาลที่ “เขา” กล่าวถึงเป็น
โครงสร้างจักรวาลทัศน์ของลัทธิเต๋าซึ่งเห็นว่า โครงสร้างของจักรวาลนั้นปรากฏในรูป
กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่สืบเนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งตรงกันข้าม คือ หยินและหยาง ซึ่ง
นำพาทุกสรรพสิ่งในจักรวาลให้เคลื่อนไหว การเคลื่อนไหวนั้นจะดำเนินเรื่อยไปกระทั่งถึงจุดสูงสุด
ของพัฒนาการ จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงย้อนกลับไปยังทิศทางตรงกันข้าม วินทร์ เลียววาริณ เรียก
จุดสูงสุดของพัฒนาการในที่นี้ว่า “บิกแบง” ซึ่งส่งผลให้การหมุนของสิ่งตรงกันข้ามจากจุดหนึ่งไป
อีกจุดหนึ่งในจักรวาล โดยเปรียบในรูปของนาฬิกาทรายที่เคลื่อนไหวไปมาแบบวงเวียน ไม่มีจุดเริ่ม
หรือจุดสิ้นสุดของพัฒนาการ นอกเหนือจากการกล่าวถึงธรรมชาติแห่งการหมุนวนเคลื่อนไหวไม่รู้
จบของจักรวาลแล้ว ตัวละครยังให้ภาพของจักรวาลว่าเป็นข่ายใยแห่งความสัมพันธ์ขนาดใหญ่ซึ่ง
เรียกว่า “มหจักรวาล” แนวคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดทางพุทธปรัชญาและปรัชญาฮินดูดังที่
คาปรา (2536, หน้า 169) กล่าวว่า “...นักปราชญ์ตะวันออกเห็นว่าจักรวาลเป็นข่ายใย อันไม่อาจแยก
จากกันได้ และความเชื่อมโยงสัมพันธ์ภายในข่ายใยนั้น มีลักษณะเคลื่อนไหว มีไช้หยุดนิ่ง ข่ายใย
แห่งเอกภพนั้นมีชีวิต เคลื่อนไหว เติบโต และเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง...” ความคิดที่ว่าจักรวาล
เป็นข่ายใยแห่งความสัมพันธ์และมีลักษณะเคลื่อนไหวนี้ แม้กระทั่งวิชาฟิสิกส์สมัยใหม่เองก็ยัง
ยอมรับข้อเท็จจริงดังกล่าว (คาปรา, 2536, หน้า 169-179) การเชื่อมโยงปะติดปะต่อแนวคิดระหว่าง
วิทยาศาสตร์และปรัชญาจึงเกิดขึ้นได้ผ่านสิ่งที่เรียกว่าจินตนาการ ดังที่ วินทร์ เลียววาริณ แสดงให้
เห็นผ่านนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้ เมื่อพิจารณาถึงสารัตถะสำคัญที่แฝงเร้นผ่านการจำลองโครงสร้าง

จักรวาลดังกล่าว ย่อมเห็นความจริงว่า แม้จักรวาลจะยิ่งใหญ่เพียงใดก็ยังไม่อาจหลีกพ้นความเปลี่ยนแปลง มนุษย์ในฐานะส่วนประกอบอันน้อยนิด ควรแล้วหรือที่จะฝืนธรรมชาติด้วยการบัญญัติกฎเกณฑ์ สร้างนั่นประดิษฐ์นี้เพื่อสนองอยาก ปฏิบัติต่อโลก ธรรมชาติและมนุษย์ด้วยกัน ด้วยการแก่งแย่งแข่งขันและเห็นแก่ตัว เพราะในท้ายสุดไม่มีสิ่งใดคงเดิมไปตลอด ไม่ว่าจะเป็นความสุข ความเจริญ อำนาจความรู้หรือวิทยาการ ฯลฯ ทุกสิ่งล้วนเป็นภาพลวงที่มนุษย์สร้างขึ้นเองทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ลัทธิเต๋าจึงสอนให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ เพื่อหลีกเลี่ยงพ้นจากความทุกข์อันเกิดจากความยึดมั่นถือมั่นดังกล่าว

สรุปได้ว่า จากเรื่องอัฐสุตรา วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอว่า โครงสร้างของจักรวาลคือปรากฏการณ์อันเคลื่อนไหว ภายใต้การเคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอของการเปลี่ยนแปลงกลับกลายระหว่างชั่วตรงข้าม จักรวาลมีความไม่เที่ยงเป็นแก่นแท้ สรรพสิ่งในจักรวาลเป็นเพียงสภาวะปรากฏชั่วคราวในกระแสแห่งเหตุปัจจัย ซึ่งไหลเลื่อนไปมาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดและเพราะความอิงอาศัยระหว่างเหตุปัจจัยนี้เอง จักรวาลจึงมิได้คงที่และมีได้ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยว ทว่ามีลักษณะเป็นข่ายใยแห่งความสัมพันธ์ขนาดใหญ่ที่โยงใยถึงกันในรูปแบบ “มหাজักรวาล” ซึ่งประกอบด้วยจักรวาลน้อยใหญ่จำนวนมากมายับไม่ถ้วน

2. ธรรมชาติของมนุษย์ สืบเนื่องจากทัศนะของ เล่าจื๊อ ผู้เขียนตำรา เต๋า เต๋อ จิง ซึ่งมองว่า

มนุษย์เป็นเพียงองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งในจักรวาล ดังนั้น ถ้าจะเข้าใจมนุษย์ก็จำเป็นต้องเข้าใจจักรวาล แต่เนื่องจากจักรวาลมีที่มาจากเต๋าและดำเนินไปตามกฎธรรมชาติที่เรียกว่าเต๋า จุดเริ่มต้นในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความจริงของจักรวาลและมนุษย์ จึงอยู่ที่ความเข้าใจเรื่องเต๋า

(ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549 ข, หน้า 183)

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงธรรมชาติของมนุษย์ ลัทธิเต๋าจึงมุ่งไปที่การทำความเข้าใจเรื่อง “เต๋า” โดยชี้ให้เห็นว่า “เต๋า” คือ มรรควิถีแห่งธรรมชาติที่มนุษย์ควรดำเนินตาม เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ฝ่าฝืนปฏิบัติตนที่ไม่สอดคล้องกับวิถีแห่งเต๋า ปัญหาและความทุกข์นานาประการจะเกิดขึ้น ทั้งนี้เพราะลัทธิเต๋ามีความกิดและความเชื่อบนพื้นฐานว่า “มนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติ คือ ความรัก (เมตตา) ความสงสาร เห็นอกเห็นใจ และช่วยเหลือผู้อื่น นี่คือธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ เมื่อมนุษย์เกิดมาแล้วถูกล้างแวล้อมที่มนุษย์สมมติขึ้นและสร้างขึ้น... เป็นสาเหตุให้มนุษย์ทอดทิ้งธรรมชาติดั้งเดิมของตน” เพราะฉะนั้น เป้าหมายของลัทธิเต๋าคือการพุดถึงธรรมชาติของมนุษย์ คือ

การอบรมสั่งสอนและเรียกร้องให้มนุษย์กลับคืนไปสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของตน โดยการละวางและทำลายสิ่งมนุษย์สมมติและสร้างขึ้นเสีย

จากการศึกษาพบว่า วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดปรัชญาเต๋าเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ทั้งสิ้น 3 แนวคิด โดยแบ่งเป็นแนวคิดย่อย ๆ ได้ 3 ประเด็น คือ ธรรมชาติของมนุษย์ วิญญาณ หรือจิต และเจตจำนงเสรี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ธรรมชาติของมนุษย์ ลัทธิเต๋ามีทัศนะว่า มนุษย์ถือกำเนิดมาพร้อมกับธรรมชาติ ด้านดี ด้วยเชื่อว่ามนุษย์มี “เต๋า” เป็นบ่อเกิดเช่นเดียวกับทุกสรรพสิ่งในจักรวาล ฉะนั้นคุณลักษณะของ “เต๋า” จึงถูกเทียบเคียงให้เป็นธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ ผู้นับถือเต๋าเห็นว่า ธรรมชาติเป็นสิ่งบริสุทธิ์ จึงมุ่งสอนให้คนรักษาความบริสุทธิ์ เช่นเดียวกับที่ธรรมชาติรักษาอยู่ (โมทยากร, ม.ป.ป., หน้า 10) ทว่าการคิดจะเอาชนะธรรมชาติ ยังผลให้มนุษย์สร้างและสมมติสิ่งต่าง ๆ ขึ้น เป็นเหตุให้มนุษย์ละทิ้งธรรมชาติดั้งเดิมของตนเอง จนต้องประสบกับความยากลำบาก ฉะนั้น เพื่อหลีกเลี่ยงพ้นจากความทุกข์ยาก ลัทธิเต๋าสอนให้มนุษย์ทำตัวสอดคล้องกับธรรมชาติ หรือหาหนทางกลับคืนสู่ธรรมชาติดั้งเดิมอันบริสุทธิ์ของตนเอง

จากการศึกษาผู้วิจัยพบนิยายวิทยาศาสตร์ 3 เรื่อง ซึ่งมุ่งชี้ถึงธรรมชาติของมนุษย์ตามคติเต๋าลักษณะเดียวกัน ได้แก่ แนวคิดที่ชี้ว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติด้านดี เนื่องจากมนุษย์ถือกำเนิดมาจาก “เต๋า” อันหมายถึง “กฎธรรมชาติ” หรือ “ธรรมชาติ” ซึ่งเปรียบเสมือน “แม่แห่งสรรพชีวิต” ที่คอยผลักดันและควบคุมความเป็นไปของสรรพสิ่งในจักรวาลให้ดำเนินไปตามวิถีทางอันเหมาะสม ดังนั้น เมื่อ “แม่” ของมนุษย์คือธรรมชาติอันบริสุทธิ์ เรียบง่าย และมีอิสรภาพอันสมบูรณ์ ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์จึงเรียบง่ายและบริสุทธิ์ดุจเดียวกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่ระบบสังคมและวัฒนธรรม มนุษย์มักหลงลืมและทอดทิ้งดั้งเดิมธรรมชาติของตนเอง ด้วยการดิ้นรนไปความปรารถนาแห่งสัจชาตญาณ ปรงแต่งจิตด้วยกิเลส ตลอดจนสร้างและบัญญัติความหมายให้สิ่งแวดล้อม สิ่งนี้นำไปสู่การฝ่าฝืนธรรมชาติ ความยุ่งยากซับซ้อน ปัญหาสังคมและความทุกข์ของมนุษย์ตามลำดับ การใช้ชีวิตอย่างสุดโต่งด้วยวิถีชีวิตเข้มแข็งแบบหยางยังผลให้มนุษย์มีความทะเยอทะยาน ยึดมั่นถือมั่น วางตนเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ทำตามความพอใจของตน กระทั่งมองไม่เห็นความจริงถึงปัญหาและความทุกข์ที่ตนเผชิญอยู่ เพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ดังกล่าว ลัทธิเต๋าสอนให้มนุษย์วางตนสอดคล้องกับวิถีของธรรมชาติ เช่น การควบคุมจิตใจมิให้ฟุ้งซ่าน การใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่แก่งแย่งแข่งขัน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ไม่เลียวฉลาดหรือทะเยอทะยานจนเกินพอดี เป็นต้น เพื่อหวนคืนสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของตนเอง นี่คืออุดมคติแห่งเต๋า

อนึ่ง จุดที่น่าสังเกตเกี่ยวกับแนวคิดดังกล่าว คือ การถือว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและมีกฎธรรมชาติแฝงเร้นอยู่ในตนเอง โดยชี้ว่ากฎธรรมชาตินี้เป็นสากลและเป็นความจริงที่มนุษย์ไม่อาจปฏิเสธได้ แม้ว่ามนุษย์จะหลงลืมหรือมองไม่เห็นมันก็ตาม แต่กฎธรรมชาตินี้ก็ย่อมสำแดงลักษณะของมันอยู่เสมอ ลัทธิเต๋าเรียกกฎธรรมชาตินี้ว่า “เต๋า” ซึ่งหากเทียบกับพุทธปรัชญา ก็จะพบว่าแนวคิดในทำนองคล้ายคลึงกันนี้ กล่าวคือ พุทธปรัชญาชี้ให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายดำรงอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ ไม่มีสิ่งใดฝ่าฝืนหรือเป็นตัวการเหนือ กฎธรรมชาติดังกล่าว พุทธปรัชญาเรียกกฎธรรมชาติในรูปของหลักธรรม ได้แก่ ไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาท ในฐานะกำหนดแห่งธรรมดาสังซึ่งสิ่งทั้งปวงมีเสมอกัน การนำเสนอแนวคิดดังกล่าวปรัชญาทั้งสองสำนักสื่อถึงเจตนาของ วินทร์ เลียววาริณ ที่ต้องการชี้ให้เห็นว่า มนุษย์เป็นเพียงส่วนเล็วเล็ก ๆ ที่ดำเนินอยู่ท่ามกลางจักรวาลอันกว้างใหญ่ การมองไม่เห็นความจริงและพยายามฝืนธรรมชาติด้วยวิธีการต่าง ๆ ทำให้มนุษย์เจ็บปวดและเป็นทุกข์เพราะการกระทำของตนเอง เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ตระหนักถึงอำนาจอันน้อยนิดของตน จะทำให้รู้สึกถ่อมตนและมองเห็นว่าชีวิตนี้มีคุณค่ามากขึ้น

จากการศึกษาผู้วิจัยพบแนวคิดที่ว่าด้วยธาตุแท้ของมนุษย์ดังกล่าว 1 แนวคิด ผ่านนิยายวิทยาศาสตร์ 3 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องสงครามนิรันดร์ 2. เรื่องอีกด้านหนึ่งของหลุมดำ และ 3. เรื่องอัญมณีสตรา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เรื่องสงครามนิรันดร์ เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติด้านดี แต่เมื่อมนุษย์เข้าสู่สังคม ความปรารถนาตามสัญชาตญาณ กรอบวัฒนธรรม ระบบคุณค่าและวิถีชีวิตที่ประกอบด้วยวิชาหลักดันให้มนุษย์หันไปสู่การแสวงหาความสุข เกิดความปรารถนาทะยานอยากในสิ่งต่าง ๆ ยังผลให้ธรรมชาติด้านดีถูกกลืนกลายเป็นธรรมชาติด้านร้ายในที่สุด เรื่องเล่าถึงการแถลงผลงานของหัวหน้ารัฐบาลฝ่ายเทพเกี่ยวกับการสร้างดวงจิตชั้นดี เพื่อไปต่อสู้กับอำนาจของฝ่ายมารในยุคต่าง ๆ สงครามนี้ดำเนินการมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่สงครามในยุคแรกที่ใช้กำลังเข้าประหัดประหารกัน จนกระทั่งถึงสงครามเย็นในยุคหลังที่เป็นการแข่งขันแย่งชิงกันทางปัญญา สถานการณ์ในยุคหลังนี้ ฝ่ายรัฐบาลซึ่งเป็นฝ่ายสว่างตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เนื่องจากการสร้างและพัฒนาในระดับคุณภาพจิตของมนุษย์นั้นกระทำได้อย่างยากเย็น เพราะต้องอาศัยพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์หลายหมื่นปีสากลในการปรับแต่งจิต ในขณะที่กองกำลังฝ่ายมืดสามารถลดระดับศีลธรรมของดวงจิตชั้นดีที่ฝ่ายรัฐบาลได้วางรากฐานเอาไว้ให้ตกต่ำลงไปได้อย่างง่ายดาย ดังข้อความตอนหนึ่งที่บรรยายถึงความรู้สึกของหัวหน้ารัฐบาลฝ่ายเทพซึ่งวิตกกังวลว่า การแก้ไขปัญหาด้วยการพัฒนาดวงจิตฝ่ายดีของรัฐบาลอาจล้มเหลว เพราะจิตของมนุษย์มีความโน้มเอียงที่จะเข้าหาอำนาจของฝ่ายต่ำอยู่เสมอ ปลดปล่อยสถานการณ์ให้เป็นเช่นนี้ต่อไป มนุษย์อาจประสบกับความหายนะและสงครามครั้งนี้อาจยืดเยื้อจนกลายเป็นที่เรียกว่า สงครามชั่วนิรันดร์ ความว่า

สงครามชัวนิรันดร์! ผู้นำชาวกาลังก้าวลงจากตำแหน่งคิดในใจ นานมาก นานมากจริง ๆ แม้มันจะเป็นสงครามที่เกิดขึ้นที่โลกที่สาม ณ ดาวเคราะห์ดวงหนึ่งที่บรรพบุรุษท่านสร้างขึ้นมานานแล้ว แต่มันก็ทำลายดวงจิตชั้นดีของฝ่ายท่านไปมาก ท่านนึกถึงบรรพบุรุษของท่านที่สร้างโลกดวงนั้นขึ้นสำเร็จเพื่อเป็นฐานผลิตดวงจิตบริสุทธิ์ทดแทนดวงจิตที่สูญหายไประหว่างมหาสงคราม พวกเขาสร้างบรรยากาศ มหาสมุทร แผ่นดิน ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร พืชพันธุ์ เผ่าพันธุ์มนุษย์ที่พวกเขาไปรยหว่านลงไปคือแบบจำลองของตัวเองพวกเขาเอง ดวงจิตที่ใช้คือดวงจิตของพวกเขาเอง หนึ่งดวงจิตของพวกเขาต่อหนึ่งร่างมนุษย์ แต่เพียงไม่นานหลังจากนั้นฝ่ายตรงข้ามก็สืบทราบแผนการนี้ และหาทางทำลายมันลงไปเสียด้วยการปรับสภาพจิตของพลโลกให้ตกอยู่ในด้านมืด ฝ่ายตรงข้ามได้ทำการออกแบบอาวุธทำลายระดับศีลธรรมของจิตมากมาย ดอกย้าอารมณ์ต่าง ๆ ที่มีแนวโน้มฝ่ายต่ำอยู่แล้ว ความรักถูกแปรเปลี่ยนเป็นความเกลียด ความเมตตาถูกแปลงเปลี่ยนเป็นความเห็นแก่ตัว อาวุธแต่ละชิ้นทรงประสิทธิภาพสูงจนพวกเขาอดหวังไม่ได้ แม้ฝ่ายออกแบบของพวกเขาทำงานอย่างหนัก ออกแบบพัฒนารูปแบบความรักและอารมณ์ขึ้น เพื่อยกระดับจิตใจ แต่ก็แก้ไขสถานการณ์ได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น...

(สงครามนิรันดร์, 2540, หน้า 114-115)

จากตัวอย่างข้างต้น การสร้างดวงจิตชั้นดีของฝ่ายรัฐบาลเทพที่ถูกกลั่นแกล้งด้วยการปรับสภาพจิตของฝ่ายมืดในเรื่อง สื่อถึงความคิดและความเชื่อพื้นฐานในปรัชญาเต๋าที่ว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับธาตุแท้ที่บริสุทธิ์และเรียบง่าย ดังที่ ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา (2549 ข, หน้า 30-31) กล่าวถึงทัศนะของ เล่าจื๊อ ไว้ว่า

...มนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติ คือ ความรัก (เมตตา) ความสงสาร เห็นอกเห็นใจ และช่วยเหลือผู้อื่น นี่ก็ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ เมื่อมนุษย์เกิดมาแล้ว ถูกสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สมมติขึ้นและสร้างขึ้นดังกล่าว จึงเป็นสาเหตุให้มนุษย์หลงลืม ทอดทิ้งธรรมชาติดั้งเดิมของตน คือ ความรัก ความสงสาร และการช่วยเหลือผู้อื่น เมื่อธรรมชาติเหล่านี้ไม่เหลืออยู่ในหมู่มนุษย์ ความลัสนวุ่นวาย ความเห็นแก่ตัวก็เข้ามาแทนที่ ในที่สุดมนุษย์ก็ประสบกับความหายนะ ความพินาศ...

ลัทธิเต๋ามีความคิดว่าจักรวาลและมนุษย์ล้วนกำเนิดมาจาก “เต๋า” ดังนั้นคุณลักษณะของธรรมชาติที่บริสุทธิ์ เรียบง่าย และมีอิสรภาพอันสมบูรณ์ของเต๋าจึงถูกถ่ายทอดและเป็นคุณสมบัติดั้งเดิมของมนุษย์ไปโดยปริยาย การสร้างดวงจิตบริสุทธิ์ของรัฐบาลฝ่ายเทพในที่นี้จึงสอดคล้องกับคติของเต๋าดังกล่าว การผันแปรจากดวงจิตบริสุทธิ์ไปตามอำนาจแห่งจิตฝ่ายมืดในเรื่อง จึงสื่อถึงสิ่งที่บรรดาผู้นับถือลัทธิเต๋าทั้งปวงตระหนักถึง คือ ความคิดที่ว่ามนุษย์ปุถุชนมักดิ้นรนไปตามอำนาจความปรารถนาแห่งสัญชาตญาณ (Instinctive desires) เช่น ความทะยานอยาก ความเห็นแก่ตัว การแก่งแย่งแข่งขัน ความแข็งกร้าว เป็นต้น อันเกิดจากสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างและบัญญัติขึ้น เมื่อผนวกเข้ากับอารมณ์ที่เต็มไปด้วยความรัก โลภ โกรธ หลง ทำให้มนุษย์ละทิ้งธรรมชาติดั้งเดิมของตนเอง หันไปดำเนินชีวิตตามอำนาจของความทะยานอยาก ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ประกอบไปด้วยอวิชชา นี่คือการสนองแห่งทุกข์และปัญหาทางสังคมตามทัศนะของผู้นับถือเต๋า ดังนั้นเพื่อการพ้นทุกข์ ลัทธิเต๋ามุ่งเน้นให้มนุษย์กลับคืนสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของตนเอง โดยการยกเลิกสิ่งที่มีมนุษย์สร้างและสมมติขึ้น ดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ สร้างสมดุลในชีวิตด้วยดำเนินตามทางสายกลาง คือ รู้จักความพอเหมาะพอควรแก่ชีวิต ใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่แก่งแย่งแข่งขัน ไม่เอาจัดเอาเปรียบ ไม่ทะเยอทะยานเกินพอดี หรือคอยจ้องแต่จะเอาชนะคะคานผู้อื่น (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549 ข, หน้า 32-33)

สรุปได้ว่า จากเรื่องสงครามนิรันดร์ วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดที่ว่า ชาติพันธุ์ของมนุษย์นั้นบริสุทธิ์ มนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติฝ่ายดี แต่เพราะการปรุงแต่งของสภาพแวดล้อมทำให้จิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป นอกเหนือจากสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างและบัญญัติแล้ว การที่จิตของมนุษย์ผันแปรไปได้ง่ายส่วนหนึ่งเป็นเพราะอารมณ์ที่ประกอบไปกิเลสตัณหา ซึ่งมีแนวโน้มที่จะกระทำชั่วมากกว่ากระทำดี เพื่อกลับสู่ธรรมชาติดั้งเดิมอันเรียบง่ายและสุขสงบ ควรดำเนินชีวิตอย่างเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ด้วยการเดินตามทางสายกลาง ใช้ชีวิต เรียบง่าย รู้จักความพอเหมาะพอดี ทำจิตใจให้ผ่องแผ้วอยู่เหนืออารมณ์ฝ่ายต่ำ ตลอดจนไม่กระทำในสิ่งใด ๆ ตามความปรารถนาส่วนตนอันจะทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน

เรื่องอีกด้านหนึ่งของหลุมดำ นำเสนอแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่าระบบสังคมและแรงขับจากกิเลสตัณหาทำให้ธรรมชาติด้านดีของมนุษย์แปรเปลี่ยนเป็นธรรมชาติด้านร้าย เรื่องเล่าถึงการสลักร่างระหว่าง “โกเรียน เรน” ทหารฝ่ายกบฏคาไวเนีย และ “ผู้พันเรวี” หัวหน้าทหารฝ่ายจักรวรรดิ ขณะที่ยานเอ็กซ์คาลิเบอร์ 77 กำลัง “โจน” เข้าไปในหลุมดำมาโรวา เมื่อผ่านแรงเหวี่ยงของหลุมดำที่มีพลังมหาศาล ผู้พันเรวี พบว่าตนเกิดใหม่บนดาวเคราะห์แห่งหนึ่ง เขาพบว่าตัวตนของเขา กำลังการเจริญเติบโตขึ้นจากทารกผ่านวัยเด็กกระทั่งเข้าสู่วัยหนุ่ม โดยหารู้ไม่ว่าชีวิตเขารับรู้นั้นคือชีวิตของ โกเรียน เรน หรืออีกนัยหนึ่งคือ ตัวเขาเองในโลกใหม่ ก่อนที่ดำเนินชีวิตด้วย

ความแค้น โกเรียน เรน เติบโตในโลกที่เต็มไปด้วยธรรมชาติอันสวยงาม สัมผัสของแม่เป็นสิ่งที่แรกที่เขาจดจำได้ ชีวิตที่เต็มไปด้วยความอบอุ่นของแม่และความบริสุทธิ์ของธรรมชาติคือโลกในวัยเด็กของเขา เมื่อเติบโตขึ้นการอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีมีค่าต่อสังคมคือคำสอนแรกที่เขาเรียนรู้จากผู้เป็นพ่อและแม่ในโลกใหม่แห่งนี้ จากจุดนี้ก็จะเห็นว่า แท้ที่จริงแล้ว โกเรียน เรน หัวหน้านักบุญผู้ชั่วร้ายในสายตาของฝ่ายจักรวรรดิ เดิมเป็นเพียงปวงชนสามัญที่มีพื้นฐานจิตใจอันบริสุทธิ์ ดังข้อความบรรยายความคิดของ ผู้พันเรวี เมื่อถือกำเนิดในโลกใหม่ ความว่า

เสียงหึ่งรอบตัวจางหายไปตั้งแต่เมื่อไร ผมไม่รู้ ผมมองไปรอบตัว ผมหลุดออกจากหลุมดำมาได้แล้ว ผมรับรู้ว่บัดนี้ร่างกายของผมมีขนาดเท่าทารก ผมเป็นทารกในอ้อมอกของผู้หญิงคนหนึ่ง นางกำลังป้อนนมให้ผม

แววตาของนางอ่อนโยนฉายแววปราณี ผมรู้ทันทีว่านางก็คือแม่ของผมในโลกใหม่นี้ ใจของเราเชื่อมกันสนิท ผมดื่มด่ำนมจากแม่ด้วยความอบอุ่น

แล้วร่างกายของผมเริ่มเติบโตขึ้นตามลำดับ ผมเป็นเด็กวิ่งเล่นบนท้องทุ่งแห่งดาว ผมไม่รู้ว่ามันคือโลกหรือดาวดวงใด แต่ไม่ใช่โลกเดิมของผม ที่นี่ท้องนภาสีส้มตลอดเวลา บ้านของผมอยู่กลางท้องทุ่ง ริมทะเลสาบ ผมไม่รู้ว่านี่เป็นการเกิดใหม่หลังจากผมตายจริง ๆ หรือนี่คือความฝัน? หรือเป็นภาพหลอนที่เกิดจากการฝ่าหลุมดำ? แต่ผมสัมผัสตัวตนของผมอย่างชัดเจน มันเป็นความจริง!

ผมเรียนรู้ภาษาของดาวเคราะห์นี้ ผมเรียนหนังสือวิชาต่าง ๆ เติบโตเป็นวัยรุ่นและชายหนุ่มตามลำดับ พ่อกับแม่อบรมสอนให้ผมเป็นคนดีมีค่าต่อสังคม พ่อมีความรู้สูง รู้แทบทุกเรื่องที่เกิดขึ้นในดาราจักรแถบนี้ แม่เตือนพ่อว่า ระวังความรู้ของพ่อจะก่อให้เกิดอันตรายกับเรา

(อีกด้านหนึ่งของหลุมดำ, 2554, หน้า 19)

จากตัวอย่างดังกล่าวพบว่า เป้าหมายสำคัญของการนำเสนอการรับรู้ของตัวละครในโลกใหม่ คือ การจำลองให้เห็นธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ตามแนวคิดทางปรัชญาของเต๋า ดังที่เคยกล่าวไว้ว่า ลัทธิเต๋าเชื่อว่ามนุษย์และสรรพสิ่งจักรวาลล้วนถือกำเนิดมาจาก “เต๋า” เพราะฉะนั้นเมื่อกล่าวถึง “เต๋า” ตามคติทางจักรวาลวิทยาของเต๋า มักกล่าวถึงในฐานะของ “มารดา” ของสรรพสิ่งอาทิเนื้อความใน คัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 52 ซึ่งกล่าวถึงเต๋าในฐานะต้นกำเนิดหรือ บ่อเกิดสรรพสิ่งไว้ว่า

สรรพสิ่งในโลกนี้มีรากเหง้าเก่าเดิม
อันเป็นมารดาของสรรพสิ่ง
เมื่อเข้าถึงมารดาผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งแล้ว
ย่อมรับรู้เข้าใจบุตรทั้งหลาย
เมื่อรับรู้ถึงบุตรทั้งหลาย
แลยึดมั่นในวิถีแห่งมารดา
ก็จะไร้ภัยอันตรายไปตลอดชีวิต

(เหล่าจื๊อ, 2548, หน้า 60)

การกล่าวถึงการกำเนิดของตัวละครในโลกใหม่โดยเน้นสายสัมพันธ์อันเหนียวแน่นระหว่าง “แม่” และ “ทารก” เป็นสัมผัสแรก พร้อม ๆ กับให้ภาพบรรยากาศในช่วงวัยของตัวละครอย่างสั้น ๆ ว่าเป็นโลกธรรมชาติอันเงียบสงบและบริสุทธิ์ เป็นสร้างนัยประหวัดถึง “เต๋า” และธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ตามคติในลัทธิเต๋า ทั้งนี้โดยถือเอาคติความเชื่อที่ว่า “เต๋า” คือ บ่อเกิดหรือมารดาของทุกสิ่งในจักรวาล มนุษย์ในฐานะส่วนหนึ่งของจักรวาลจึงดำรงอยู่ในฐานะบุตรลัทธิเต๋าเชื่อว่าในเบื้องต้นที่มนุษย์ถือกำเนิดขึ้นนั้น มีจิตอยู่ในภาวะความบริสุทธิ์ดุจทารกแรกเกิดด้วยเหตุนี้ลัทธิเต๋าก็มีความคิดพื้นฐานว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติฝ่ายดี ได้แก่ ความรัก ความสงสาร ความเห็นอกเห็นใจ และช่วยเหลือผู้อื่น เพราะฉะนั้นคำสอนของลัทธิเต๋าก็มุ่งเน้นให้มนุษย์การวางตัวสอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ โดยยึดเต๋าเป็นแนวทาง จึงเปรียบได้กับการสอนให้เชื่อฟังคำสั่งสอนของมารดา (เต๋า) ดังปรากฏในเรื่อง

นอกเหนือไปจากการกล่าวถึงบทบาทของ “แม่” ในผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร ตัวละคร “แม่” ในเรื่องนี้มีบทบาทในการอบรมสั่งสอนบุตรเทียบเท่ากับพ่อ ดังที่ตัวละครกล่าวว่า “พ่อกับแม่อบรมสอนให้ผมเป็นคนดีมีค่าต่อสังคม” (อีกด้านหนึ่งของหลุมดำ, 2554, หน้า 19) ข้อความดังกล่าวสร้างนัยประหวัดถึงปรัชญาสองสำนักในวัฒนธรรมจีน คือ ลัทธิขงจื้อและลัทธิเต๋าลัทธิขงจื้อได้ชื่อว่าเป็นรากฐานของระบบการศึกษา ค่านิยม และศีลธรรมจรรยาที่เข้มแข็งในสังคมจีน โดยทั่วไปลัทธิขงจื้อจะเน้นที่การศึกษาของเยาวชน ซึ่งต้องเรียนรู้กฎระเบียบและค่านิยมที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคม คำสอนในลัทธิขงจื้อจึงมักปรากฏในรูปบทบัญญัติ กฎเกณฑ์ที่เป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี ระเบียบ กฎหมาย หรือข้อบังคับต่าง ๆ ที่ใช้ในการควบคุมสังคม ขณะที่ลัทธิเต๋ามุ่งสังเกตธรรมชาติ เพื่อแสวงหาวิถีกลับคืนสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ ซึ่งถูกทำลายไปโดยค่านิยมในสังคม (คาปรา, 2536, หน้า 114) ปรัชญาสองสำนักได้แทนข้อตรงข้ามในปรัชญาจีน ลัทธิขงจื้อซึ่งมุ่งสอนมนุษย์ให้มีความรู้และวางการบทยุติที่แข็งแกร่งเปรียบได้กับ

พลังของหยางหรือเพศชาย ขณะที่ลัทธิเต๋าซึ่งสอนให้มนุษย์อ่อนน้อมถ่อมตน ละทิ้งความรู้ทางโลก เพื่อหวนคืนสู่ธรรมชาติที่มีมาแต่เดิมเปรียบได้กับพลังหยินหรือเพศหญิง เพราะฉะนั้น เมื่อเทียบความคิดของปรัชญาสองสำนักดังกล่าวกับภาพนำเสนอของตัวละครในเรื่อง จะพบว่า “พ่อ” ผู้ “มีความรู้สูง” มีความเป็นผู้นำและกล้าหาญเป็นตัวแทนของลัทธิขงจื้อ ขณะที่ “แม่” ผู้ “อ่อนโยนฉวยแนวปรานี” เป็นตัวแทนของลัทธิเต๋า จุดสำคัญซึ่งตอกย้ำภาพแทนชัดตรงข้ามดังกล่าวคือเหตุการณ์ที่แม่กล่าวเตือนพ่อว่า “ระวังความรู้ของพ่อจะก่อให้เกิดอันตรายกับเรา” (อีกด้านหนึ่งของหลุมดำ, 2554, หน้า 19) นั่นเพราะตามทัศนะของ เล่าจื๊อ การบัญญัติกฎเกณฑ์ การประกอบพิธีกรรม หรือการปฏิบัติตามข้อบังคับทั้งหลายเป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย แม้สิ่งเหล่านี้จะบัญญัติโดยผู้มีสติปัญญา แต่กลับเป็นตัวการสำคัญในการเพิ่มพูนปัญหาของมนุษย์มากกว่าแก้ปัญหาให้แก่สังคม ดังเนื้อความใน คัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 57 ตอนหนึ่งความว่า

...ข้อห้ามยิ่งมาก
 ประชาราษฎรยิ่งยากจน
 อาวุธยิ่งแหลมคม
 ประเทศยิ่งวุ่นวายสับสน
 วิทยาการยิ่งมีมาก
 สิ่งประดิษฐ์ยิ่งแปลกประหลาด
 กฎหมายยิ่งมีมาก
 โจรผู้ร้ายยิ่งชุกชุม...

(เหลาจื๊อ, 2537, หน้า 151)

ลัทธิเต๋ามีความคิดว่า แม้นมนุษย์จะบัญญัติกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นเพื่อสร้างความสงบเรียบร้อยในสังคม แต่สิ่งเหล่านี้ไม่อาจขจัดความชั่วร้ายให้หมดไปได้ กฎหมายหรือข้อบังคับยังมีมากเพียงใด ย่อมหมายถึงความชั่วร้ายที่มากขึ้นและซับซ้อนขึ้นเพียงนั้น ดังนั้น เล่าจื๊อ ผู้ให้กำเนิดลัทธิเต๋าก็มีทัศนะว่า การสร้างบทบัญญัติกฎเกณฑ์ที่เป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี ระเบียบกฎหมายหรือข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้นมาควบคุมสังคม ตลอดจนการจัดการศึกษาที่กว่าความจำเป็นคือการกระทำที่ไม่กลมกลืนหรือไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ เนื่องจากเห็นว่าการกระทำดังกล่าวจะนำไปสู่การแบ่งชั้นวรรณะในสังคมและผู้มีการศึกษาสูงก็มักนำความรู้นั้นมาใช้ในการทางเอารัดเอาเปรียบ กดโกง หรือหลอกลวงผู้ที่โง่และอ่อนแอกว่า (ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, 2549 ข, หน้า 31) ในบรรดาปรัชญาสาขาต่าง ๆ ของตะวันออก ลัทธิเต๋ามีแนวคิดทางปรัชญาที่แสดงตัวถึง

ความไม่เชื่อในความรู้และเหตุผลซึ่งมนุษย์กำหนดขึ้นเป็นแบบแผนต่าง ๆ อย่างชัดเจน ความคิดดังกล่าวมีรากฐานอยู่บนความเชื่ออย่างแน่นแฟ้นว่าความเฉลียวฉลาดของมนุษย์ไม่อาจเข้าใจ “เต๋า” ได้ เนื่องจากความลับของจักรวาลและความจริงทั้งปวงมิได้มาจากมันสมองของมนุษย์ แต่มาจากการเข้าถึงธรรมชาติและการเรียนรู้ที่จะเข้าถึงกฎแห่งธรรมชาติต่างหาก ดังนั้น เมื่อนำแนวคิดในลัทธิเต๋าดังกล่าวมาเทียบกับพฤติกรรมของตัวละคร “แม่” และ “พ่อ” ในเรื่องนี้ จะพบว่าคำเตือนของ “แม่” ที่ชี้ให้เห็นอันตรายของความรู้ของ “พ่อ” (ซึ่งเป็นความรู้ที่มากเกินไป) แสดงถึงความตระหนักรู้ของ “แม่” ที่มองออกกว่าความรู้ดังกล่าวจะเป็นแรงผลักดันให้ “พ่อ” คิดต่อต้านจักรวรรดิและนำ “พ่อ” ไปสู่ความตายในที่สุด ดังคำบรรยายของ “ผม” (ผู้พันเรวี ซึ่งเกิดใหม่ในร่างโกเรียน เรน) ที่กล่าวว่า “จริงอย่างที่แม่พูด วันหนึ่งแม่บอกผมด้วยน้ำตาว่า พ่อไม่กลับมาอีกแล้ว พ่อถูกสังหาร” (อีกด้านหนึ่งของหลุมดำ, 2554, หน้า 19-20) คำเตือนที่เป็นจริงของแม่และความพ่ายแพ้ของพ่อดังกล่าว สืบถึงการมองเห็นศักยภาพอันยิ่งใหญ่ของพลังหยิน (พลังเชิงอ่อน) ตามคติในลัทธิเต๋า ซึ่งเชิดชูพลังงานของเพศหญิงโดยมีตระการความเชื่อถึงการให้ความอ่อนน้อมมีชัยเหนือศัตรู และความเคลือบแคลงในความเฉลียวฉลาดที่มากเกินไปของมนุษย์

การแสดงจุดยืนถึงแนวคิดดังกล่าวไม่เพียงปรากฏในคำเตือนของ “แม่” และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับ “พ่อ” ดังกล่าว แต่ถูกตอกย้ำอีกครั้งด้วยการที่ตัวละครผู้เป็นลูก คือ โกเรียน เรน ละเลยคำเตือนของ “แม่” แล้วเลือกดำเนินตามรอย “พ่อ” ด้วยการเข้าศึกษาที่โรงเรียนทหารแห่งหนึ่งซึ่งหากสังเกต จะพบว่าวิชาที่ตัวละครเล่าเรียนนั้นล้วนเป็นความรู้ทางโลกที่พยายามขัดเกลามนุษย์ให้อยู่ใน “รูปแบบ” หรือ “แบบแผน” ซึ่งเชื่อว่าเป็นสิ่งที่จะนำพามนุษย์ไปสู่ “ความเป็นคนผู้มีอารยธรรม” ดังคำที่กล่าวว่า “เราศึกษาวิชาการยุทธทุกประเภท ประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม เศรษฐกิจของอารยจักร...” (อีกด้านหนึ่งของหลุมดำ, 2554, หน้า 20) ทั้งนี้ วิชาในการศึกษาและเป้าหมายของการศึกษาซึ่งต้องการ “บ่มเพาะคนเพื่อเป็นผู้นำสังคม” ล้วนล้อเลียนระบบการศึกษาของปรัชญาฝ่ายขงจื๊อที่ให้น้ำหนักความสำคัญแก่เพศชายในการเป็นผู้ชี้นำทางจริยธรรมทั้งในระดับครอบครัวและในระดับรัฐ ความรู้ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ลัทธิเต๋าเห็นว่าเป็นการนำมนุษย์ให้ห่างไกล “เต๋า” หรือธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ ดังนั้น การศึกษาของ โกเรียน เรน นำพาเขาเข้าสู่หนทางแห่งการแก้แค้น ยิ่งเขาโตขึ้น แข็งแรงขึ้น รู้มากขึ้นเพียงใด ยิ่งห่างไกลจากความบริสุทธิ์ของชีวิตในวัยเยาว์มากเพียงนั้น จึงอาจสรุปได้ว่าความทุกข์และปัญหาของ โกเรียน เรน เกิดจากการเชิดชูพลังหยาง (พลังแข็ง) ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ความลุ่มหลงในอุดมการณ์ ความต้องการอำนาจในการล้มล้างศัตรู และปัจจัยแวดล้อมที่ตัวเขาเองสมมติและสร้างขึ้น เหล่านี้นำไปสู่ความสูญเสียทุกสิ่งในชีวิตทั้งครอบครัว คนรัก แม้กระทั่งดาวบ้านเกิด ดังนั้น บทสรุปในตอนท้ายเรื่องซึ่งจบด้วยการที่

โกเรียน เรน ประสบความสำเร็จในสลักร่างกับผู้พันเรวี จึงสื่อถึงการครอบงำของพลังหยางอย่างสมบูรณ์นำไปสู่ละทิ้ง “ตัวตน” และการจองเวรอย่างไม่ที่สิ้นสุด

สรุปได้ว่า จากเรื่องอีกด้านหนึ่งของหลุมคำ วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดที่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความดิ้นรน ทว่าความรู้ที่มากเกินไปเกินขอบเขต ความอยาก และการเชิดชูอำนาจตามกิเลสตัณหาแคบ ๆ เฉพาะตน นำไปสู่การฝ่าฝืนธรรมชาติและการใช้อำนาจแบบแข็งกระด้างในรูปแบบต่าง ๆ เพราะฉะนั้น การละทิ้งธรรมชาติดั้งเดิมของตนเองด้วยการใช้ความรู้เพื่อควบคุมจัดการโลก ย่อมเป็นบ่อเกิดแห่งหายนะที่ย้อนกลับมาทำลายมนุษย์ในที่สุด

เรื่องอัฐสูตร เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติด้านดี แต่เมื่อเข้าสู่สังคมและระบบวัฒนธรรม ธรรมชาติด้านดีนั้นจะปนเปื้อนไปด้วยกิเลสตัณหา ทั้งนี้เพราะสิ่งที่มนุษย์ปฏิบัติต่อกันก่อให้เกิดการบีบคั้น การลิดรอนอิสรภาพและการดิ้นรนสนองตัณหา ยังผลให้จิตที่เคยบริสุทธิ์เข้าสู่ภาวะขาดพร่องทางจิตวิญญาณ เรื่องเล่าถึง “เขา” นักคณิตศาสตร์อัจฉริยะที่เดินทางไปยังมุมหนึ่งของทะเลทรายกร้างบนแผ่นดินจีน เพื่อไขปริศนาเกี่ยวกับห้องในสุสานของกษัตริย์ ผู่ซี ผู้ให้กำเนิดศาสตร์อี้จิง ในระหว่างที่กำลังสนทนากับนักโบราณคดีอีก 2 คน คือ เจิ้งฉิน และตารา เพื่อระดมข้อมูลในการไขปริศนา อดีตของ “เขา” ก็ค่อย ๆ ปรากฏขึ้นทีละน้อยผ่านการนึกคิดของเขา ย้อนไปนับตั้งแต่วัยเด็กซึ่ง “เขา” ยังคงอาศัยอยู่กับพ่อแม่ในครอบครัวเล็ก ๆ ที่อบอุ่น ภาพแรกในอดีตที่ผุดพวยขึ้นจากความทรงจำของเขา คือ ความทรงจำเกี่ยวกับแม่และการตายของแม่ ดังคำบรรยายความคิดของเขาในตอนหนึ่งความว่า

ใครบางคนเสริมว่า “หากเธอทำความดีมาก ๆ จะได้ไปอยู่บนสวรรค์กับแม่ของเธอ”
เขาสงสัยว่าทำไมแม่ไม่พาเขาไปสวรรค์ด้วย ตั้งแต่จำความได้ แม่พาเขาไปทุกที่ซึ่งมีแต่ความสนุกรื่นรมย์ ช่วงชีวิตที่เขาอยู่กับแม่คือสวรรค์

ครั้งหนึ่งแม่พาเขาไปเที่ยวอุทยานดอกไม้แห่งชาติ การเดินทางที่เขานั้นเป็นเรื่องพิเศษในรอบปี แม่สังเกตว่าเขาดูดอกไม้แต่ละชนิดอย่างละเอียดลออ ไม่ได้นึกเกลียดใจจนกระทั่งเขาถามแม่ว่า ทำไมดอกไม้ไอรสมิ 3 กลีบ, แอสเตอร์ 21 กลีบ เคลซี่มีตั้งแต่แบบ 13, 21, 34, 55 กลีบ ไปจนถึง 89 กลีบ เขาบอกแม่ว่าตัวเลขเหล่านี้เกิดจากผลรวมของเลขสองตัวแรก...

เขาไม่รู้ว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้เขาชอบตัวเลข ตั้งแต่จำความได้เขาก็หมกมุ่นอยู่กับตัวเลข พ่อบอกว่าเขารู้ตัวเลขก่อนตัวหนังสือเสียอีก เมื่อเขายังเป็นทารก ทุกครั้งที่เขาร้องไห้แม่จะนำของเลขที่มีรูปร่างเป็นตัวเลขมาให้ เขาจะหยุดร้องไห้ทันที

(อัฐสูตร, 2553, หน้า 43-44)

จากตัวอย่างพบว่าภาพของ “แม่” ในความทรงจำของ “เขา” จะผูกพันอยู่กับความดีงามและความบริสุทธิ์ในวัยเด็ก นอกเหนือไปจากการให้กำเนิด “แม่” อยู่ในฐานะผู้สังเกต ผู้ค้นพบความสามารถพิเศษ และเข้าใจธรรมชาติของ “เขา” เป็นอย่างดี การปกครองเลี้ยงดูของ “แม่” เต็มไปด้วยความรักและการดูแลเอาใจใส่ ไม่มีภาพใด ๆ เลยในความทรงจำของ “เขา” ที่ “แม่” จะเถวเจ็ญหรือบ่งคับให้ “เขา” ดำเนินไปทางใดทางหนึ่งที่มีใช้ตัวเขา แม้ว่า “แม่” จะค้นพบความแปลกประหลาดเกินเด็กธรรมดาที่แฝงเร้นในตัวของเขา ก็ตาม การปล่อยให้ลูกเป็นตัวของตัวเอง ดำเนินไปตามธรรมชาติ โดยไม่ขัดขวางหรือฝืนบังคับ เป็นการนำเอาคุณลักษณะของ “เต้า” ดังที่ พ. รัตน์ลักซ์ (2551, หน้า 164) กล่าวว่า “... เต้าไม่ใช่พระเจ้า แต่เป็นพลังหรืออำนาจที่เหนือกว่าทุกสิ่งทุกอย่าง มีความรักทะนุถนอม แต่ก็ไม่ใช่เจ้าของหรือยึดสิ่งใดเป็นเจ้าของ เป็นสิ่งที่ทำงานอย่างอ่อนโยนและสงบเสถียร โดยไม่ต้องพยายามสิ่งทั้งหลายก็จะเกิดอย่างมีประสิทธิภาพ” มาถ่ายทอดผ่านภาพลักษณ์ของ “แม่” ผู้ช่างสังเกต อ่อนโยน มีเมตตากรุณา ปกครองลูกด้วยความรักและความเข้าใจในธรรมชาติของลูก เพื่อแสดงให้เห็นว่าธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ อันเป็นธรรมชาติที่บริสุทธิ์มีที่มาจาก “เต้า”

การสูญเสียแม่เป็นการสูญเสียครั้งใหญ่ครั้งแรกในชีวิตของ “เขา” จากนั้นจึงเป็นจุดเริ่มต้นของความรู้สึกผิดหวัง เสียใจ ไม่ไว้วางใจในสิ่งใดของ “เขา” ทั้งนี้เพราะบุคคลแวดล้อมที่เข้ามาในชีวิตของ “เขา” ล้วนเข้ามาในกรอบของผู้ดูแลที่จ้องแสวงหาผลประโยชน์จาก “เขา” ทั้งสิ้น จุดที่น่าสังเกตคือ บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นเพศชายซึ่งใช้ “พลังแข็ง” (พลังหยาง) ในการเกื้อหนุนส่งเสริมความปรารถนาส่วนตนและเอารัดเอาเปรียบ “เขา” ซึ่งมีอำนาจน้อยกว่า การปรากฏของพลังแข็งนี้จะถ่ายทอดผ่านพฤติกรรมในการยึดครอง ควบคุม บังคับ ลงโทษ และกำหนดเกณฑ์ต่าง ๆ ของกลุ่มบุคคลแวดล้อม เพื่อกดทับอิสรภาพและควบคุม “เขา” ในกระทำใน สิ่งที่พวกเขาต้องการ อาทิ อาจารย์อันทัน ผู้ให้ความช่วยเหลือ “เขา” ในการมอบปัจจัยสี่และเปิดโอกาสในการคิดค้นสมการแก่ “เขา” ทว่าการตั้งกฎควบคุมให้ “เขา” อาศัยอยู่แต่ในเรือนหลังเล็กและไม่ให้อ่านหนังสือใด ๆ เป็นการ “ใช้อำนาจเชิงแข็ง” ที่แฝงเร้นผลประโยชน์ส่วนตนอย่างลับ ๆ คือ การขโมยผลงานปัญญาของ “เขา” ไปเสนอต่อโลกภายนอกภายใต้ชื่อของตัวเอง ดังคำบรรยายความคิดของ “เขา” เมื่อรู้ความจริงว่าตนถูกอาจารย์อันทันหลอกลวงมาตลอด ความว่า

เขาไม่รู้ว่าอาจารย์โมยผลงานของเขาไปแสดงต่อโลกภายนอกมานานเท่าไรแล้ว รู้แล้วว่าทำไมอาจารย์อ้วนนั้นจึงให้เขาอยู่แต่ในเรือนหลังเล็ก มิน่าเล่าตลอดสองปีนี้อาจารย์ไม่เคยให้เขาอ่านหนังสือเลยสักเล่มเดียว ทั้งที่รู้ว่าเขาผ่านชีวิตหลายปีบนท้องถนนและไม่มีโอกาสเข้าโรงเรียน อาจารย์ช่วยเหลือเขาเพราะหวังผลประโยชน์ จะมีใครในโลกเชื่อว่าอาจารย์หลอกงานจากเด็กจรจัดคนหนึ่ง?

เขาจากบ้านนั้นไปเจียบ ๆ ก่อนจากไป เขาวางสมุดโน้ตของเขาเล่มนั้นบนโต๊ะของอาจารย์

อีกครั้งเขาอ่อนเร่ แต่คราวนี้เขาจากไปด้วยหัวใจที่บาดเจ็บกว่าเดิม ยามที่เขาเชื่อว่าโลกนี้ไม่ได้เลวร้ายอย่างที่คิด โลกของเขาก็พังครืนลงมาอีกครั้ง โลกนี้มีแต่คนเลว มนุษย์มีแต่ความหลอกลวง เขาน่าจะรู้และจดจำไว้ ถ้าแม้แต่ญาติของเขายังสามารถหลอกลวงเขา และทอดทิ้งเขาได้ลงคอ นับประสาอะไรกับคนนอกสายเลือด

(อัฐสูตรา, 2553, หน้า 70-71)

การแสดงให้เห็นว่ากฎข้อห้ามเป็นสิ่งที่วางควบคุมผลประโยชน์ส่วนตนของผู้ใช้กฎ สอดคล้องกับทัศนะของผู้นับถือลัทธิเต๋าที่เห็นว่า กฎหรือระเบียบเป็นสิ่งที่เกิดจากความชั่วร้ายของมนุษย์ ด้วยพิจารณาว่า เพราะมนุษย์กระทำในสิ่งชั่วร้ายจึงต้องมีกฎหรือระเบียบเพื่อควบคุมพฤติกรรมของตนเอง กฎยิ่งมาก ยิ่งหมายถึงความชั่วร้ายที่เพิ่มพูนขึ้น ปัญหาสังคมแทนที่จะหมดไปหรือบรรเทาลง กลับเป็นไปในลักษณะยิ่งแก้ยิ่งยุ่งยากมากขึ้น ในที่นี้กฎระเบียบเป็น “เครื่องมือ” ของผู้ฉลาดที่จ้องแสวงหาประโยชน์ของผู้อื่น นำไปสู่การเบียดเบียน ไม่ไว้ว่างใจในกันและกัน ระหว่างมนุษย์ ดังนั้น “เขา” ในฐานะผู้ถูกกระทำจึงเกิดทัศนคติด้านลบต่อมนุษย์ด้วยกัน สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ดึง “เขา” ให้ห่างไกลความดีงามหรือธรรมชาติดั้งเดิมของตนเอง โลกในวัยเด็กที่บริสุทธิ์และงดงามภายใต้ความคุ้มครองของ “แม่” ถูกแทนที่ด้วยโลกที่เต็มไปด้วยผู้คนที่เห็นแก่คอกยฉกฉวยผลประโยชน์ ความผิดหวังชั่วแล้วชั่วเล่านำไปสู่การสร้างและให้ค่าแก่สิ่งสมมุติเพื่อใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจ การยึดมั่นถือมั่นในคณิตศาสตร์และอดีตของ “เขา” เป็นข้อยืนยันถึงความจริงดังกล่าว การดำเนินชีวิตด้วยความหวาดระแวง ขาดศรัทธาระหว่างเพื่อนมนุษย์ และจมจ่อมอยู่กับอดีต สู่ถึงการหลงลืมธรรมชาติดั้งเดิม ซึ่งนำไปสู่วงเวียนแห่งทุกข์อันไม่รู้จักจบสิ้น

อย่างไรก็ตาม นิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้ได้แสดงถึงหนทางการพ้นทุกข์ตามคติเต๋า คือ การเรียกร้องให้มนุษย์คืนสู่ธรรมชาติดั้งเดิม ด้วยการตระหนักว่า มนุษย์กำลังหลงเดินทางผิด ด้วยการฝืนธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ บ้างยึดมั่นถือมั่น บ้างแสวงหาผลประโยชน์ บ้างกดขี่ผู้อื่น บ้างพยายามแสวงหาและใช้เหตุผลเพื่อจัดกรอบทุกสิ่ง ฯลฯ การกระทำเหล่านี้ล้วนใช้ความพึงพอใจของ

มนุษย์เป็นเป้าหมาย เป็นการสร้างเกราะป้องกันเพื่อที่ว่าชีวิตจะได้ไม่ถูกระทบกระเทือนมากนัก ทว่ามันกลับทำให้มนุษย์ไกลห่างจากความเป็นจริงมากขึ้น ดังเช่น “เขา” ผู้ป้องกันตนเองจากความทุกข์ด้วยการยึดมั่นในกฎเกณฑ์แห่งเหตุและผล ทว่าภายหลัง “เขา” พบความจริงว่า การพยายามจัดระเบียบและใช้เหตุผลแก่สิ่งต่าง ๆ เป็นเพียงการเชื่อมโยงเหตุผลหนึ่งไปสู่อีกเหตุผลหนึ่ง ที่ไม่อาจนำไปสู่คำตอบที่แท้จริง สิ่งที่พบเป็นเพียงเหตุผลใหม่ซึ่งเกิดขึ้นจากเหตุผลเดิมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด การสร้างเกราะดังกล่าวทำให้ “เขา” จมอยู่กับอัตตาของตนเอง กระทั่งถูก “สิ่งสมมติ” ในที่นี้ได้แก่ เหตุผลและอดีต ครอบงำจนเป็นทุกข์ ดังที่ โอโซ (OSHO) (2551, หน้า 110) นักปราชญ์ชาวอินเดีย กล่าวว่า “เมื่อใดก็ตามที่ท่านเริ่มใช้การคิดเชิงวิชาการกับชีวิต ท่านก็จะหลงทาง ชีวิตคือการเป็นอยู่ ชีวิตเป็นประสบการณ์ตรง ไม่ใช่เชิงการนึกคิดปรัชญาญาณ ไม่ใช่สะพานแต่เป็นเครื่องกีดขวาง...”

ดังนั้น การค้นพบว่าจักรวาลประกอบด้วยโลกทางเลือกอันหลากหลาย นอกจากจะเป็นปัจจัยให้ “เขา” ตระหนักถึงความจริงเรื่องความเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอนอันเป็นธรรมชาติแล้ว ยังชี้ให้เห็นว่าทุกวันนี้มนุษย์ผูกติดความสุขและความทุกข์ของตนไว้กับโลกภายนอก กระทั่งลืมใส่ใจโลกภายในของตนเอง ผู้นับถือลัทธิเต๋าให้ความสำคัญต่อการมองเข้าไปข้างในการดำรงอยู่ของตนเอง โดยชี้ให้เห็นว่าเหตุผลที่มนุษย์ห่างไกลความจริง เพราะผู้คนส่วนใหญ่ดำรงชีวิตสุดโต่งด้วยทัศนคติแบบหยางที่มีทำที่ขัดแย้งกับธรรมชาติ เช่น การต่อสู้ คัดแย้ง ครอบครอง ควบคุม บังคับ ลงโทษ กำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ พิสูจน์ความจริง ฯลฯ การกระทำเหล่านี้ทำให้มนุษย์ลุ่มหลงและยึดมั่นถือมั่น จนละเลยความสำคัญของธรรมชาติดั้งเดิมและการมีชีวิตในปัจจุบันขณะ การจบเรื่องแบบหักมุมตอกย้ำถึงความสำคัญของ “หยิน” ด้วยการที่ “เขา” เลือกอยู่ในโลกที่มีแต่สตรีเพศ บ่งบอกถึงกลับคืนสู่ธรรมชาติดั้งเดิมหรือ “เต๋า” (ในความหมายของ “แม่” แห่งสรรพสิ่งในจักรวาล) ด้วยการปล่อยวางอัตตาและความถือมั่นที่มีอยู่เดิม ดำเนินชีวิตสอดคล้องกับธรรมชาติด้วยท่าทีอ่อนน้อม เมตตากรุณา ละความเห็นแก่ตัว และเรียนรู้ถึงความพอดีพอควรแก่ชีวิต

สรุปได้ว่า จากเรื่องอัฐสุตรา วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดที่ มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความดีงามและธรรมชาติอันบริสุทธิ์ ทว่าสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มนุษย์ด้วยกัน ซึ่งมักมีความสัมพันธ์กันในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งใช้ “อำนาจ” ที่เหนือกว่ากดทับอีกฝ่ายหนึ่ง ส่วนฝ่ายที่ถูกกดทับก็มักพยายามใช้ชีวิตหลีกเลี่ยงหนีความจริง ทว่าการกระทำของมนุษย์ไม่ว่าฝ่ายใด ล้วนมีเป้าหมายอยู่ที่ความพึงพอใจส่วนตนทั้งสิ้น ฉะนั้นพลังอำนาจในการสร้างความพอใจจึงเป็นไปในรูปการเอาชนะคะคาน ผืนธรรมชาติ การแสวงหาเหตุ การยึดมั่นถือมั่น ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์หลงลืมธรรมชาติดั้งเดิมของตนเองและใช้ชีวิตอยู่อยู่กับปัจจัยภายนอกจนเป็นทุกข์ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว มนุษย์ควรหาหนทางกลับคืนสู่ความเป็นตัวเอง ด้วยการละวางสิ่งที่ตน

ยึดมั่นถือมั่น ขอมรับความเป็นจริง ให้ความสำคัญแก่จิตใจเหนือปัจจัยภายนอก ดำเนินชีวิต สอดคล้องอย่างธรรมชาติด้วยท่าทีปล่อยวางและอ่อนน้อมถ่อมตน

2.2 วิญญาณหรือจิต เนื่องจากลัทธิเต๋าเชื่อว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความดั่งาม ดังนั้น จิตหรือวิญญาณตามทัศนะของลัทธิเต๋าดังกล่าวจึงดำรงอยู่ในภาวะบริสุทธิ์นับแต่เริ่มแรก อย่างไรก็ตาม อารมณ์ภายนอกทั้งอารมณ์ที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนาซึ่งมนุษย์เข้าไปสัมผัสเกี่ยวข้องเป็น สิ่งที่แปรเปลี่ยนจิตของมนุษย์ให้ลุ่มหลงเพลิดเพลินติดพันอยู่กับความมัวหมองจนห่างไกลความ บริสุทธิ์ของจิตดั้งเดิม เพื่อหวนคืนสู่ภาวะบริสุทธิ์แห่งจิตในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง มักถึงจิตของมนุษย์ กล่าวในฐานะวิธีการเพื่อเข้าถึงตัวตนภายในของมนุษย์ การรักษาสัจให้บริสุทธิ์ย่อมนำไปสู่แก่นแท้ แห่งความรู้แจ้ง นั่นคือ การละวางความอยากและความยึดมั่นถือมั่นทั้งปวง พ้นไปจากความสงสัย การแบ่งแยก ตลอดจนไม่ให้คุณค่าแก่สิ่งที่ผู้คนส่วนใหญ่ยึดถือ จากการวิเคราะห์นิยายวิทยาศาสตร์ ของ วินทร์ เลียววาริณ

จากการศึกษานิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ผู้วิจัยพบแนวคิดเกี่ยวกับ วิญญาณหรือจิตของมนุษย์ 1 แนวคิด ซึ่งมุ่งแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของจิตมนุษย์ตามคติใน ลัทธิเต๋า ได้แก่ แนวคิดที่การชี้ให้เห็นว่าจิตดั้งเดิมของมนุษย์อยู่ในภาวะบริสุทธิ์ ทว่าภายหลังมัก แปรเปลี่ยนด้วยกิเลส ตัณหาและอวิชชา ด้วยการกวัดแกว่งของอารมณ์ ความนึกคิด การกระทำ และการสมมติคุณค่าให้แก่สิ่งต่าง ๆ จิตที่ขุ่นมัวนี้นำไปสู่ปัญหาและความทุกข์ของมนุษย์

อนึ่ง จุดที่น่าสนใจเกี่ยวกับแนวคิดดังกล่าว คือ การวางบทบาทระหว่างวิทยาศาสตร์ และปรัชญา จากการศึกษาพบว่า วิทยาศาสตร์ในที่นี้อยู่ในฐานะเครื่องมือที่ส่งเสริมให้มนุษย์ สามารถควบคุมเปลี่ยนแปลงโลกวัตถุเพื่อสนองความต้องการของตนทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว ขณะที่ มนุษย์ผู้หนึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงโลกภายนอกโลกภายในจิตใจของเขาก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน จิตใจ ที่คั่นรณกวัดแกว่งเนื่องจากแรงขัดตรงข้าม คือ หยินและหยางที่ทำปฏิกิริยาต่อกัน แต่โดยมากแล้ว มนุษย์มักให้น้ำหนักด้านที่เป็นหยางขึ้นเพราะสามารถเชื่อมโยงกับความคิดในการแสวงหาเหตุผลเพื่อ ควบคุมโลกของมนุษย์ได้ เมื่อหยางมีมากเกินไป สัดส่วนที่ไร้สมดุลนี้จึงก่อให้เกิดความวิปริต แปรปรวน มนุษย์ต้องเป็นทุกข์เพราะอำนาจเชิงแข็ง เช่น การแข่งขัน ความก้าวร้าว ความคิดเชิง เหตุผล เป็นต้น ที่มีบทบาทมากเกินไป จิตของมนุษย์จึงหม่นหมองด้วยความคิดและการกระทำของ มนุษย์เอง สำหรับบทบาทปรัชญาเต๋านี้ คือ การเชื่อมโยงไปสู่คำตอบที่มนุษย์ต้องการแสวงหา โดยมีพุทธปรัชญาเป็นแนวร่วมในการชี้นำความคิด ปรัชญาจึงส่วนสำคัญในการนำไปสู่แนวคิด สำคัญของเรื่อง ขณะที่วิทยาศาสตร์ทำหน้าที่เป็นส่วนประกอบที่ทำให้เนื้อเรื่องดูสมจริง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิญญาณหรือจิตของมนุษย์ 1 แนวคิด ดังกล่าว ผ่านนิยายวิทยาศาสตร์ 2 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องสงครามนิรันดร์ และ 2. เรื่องอภินิหาร

โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เรื่องสงครามนิรันดร์ เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าดวงจิตดั้งเดิมของมนุษย์เป็นจิตบริสุทธิ์ ภายหลังเมื่อไปสัมผัสกับสิ่งแวดล้อม จิตจึงหม่นหมองลงด้วยกิเลสตัณหา เรื่องเล่าถึงการแสดงผลงานของหัวหน้ารัฐบาลฝ่ายเทพเกี่ยวกับการสร้างดวงจิตชั้นดี เพื่อไปต่อสู้กับอำนาจของฝ่ายมารในยุคต่าง ๆ การแสดงผลงานในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลกำลังประสบกับภาวะวิกฤต เนื่องจากการสร้าง ปรับแต่งและพัฒนาในระดับคุณภาพของจิตให้กลายเป็นจิตชั้นดีทำได้ยากเย็นกว่าการปรับเปลี่ยนคลื่นสมองหรือทำลายดวงจิต ข้อมูลนี้สร้างความหวังใจแก่หัวหน้ารัฐบาล เนื่องจากเวลาในตำแหน่งของเขาจะหมดลง แต่เขายังไม่อาจยุติสงครามยืดเยื้อระหว่างฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายมืดได้ จิตใจของมนุษย์ที่ตกต่ำลงอย่างน่าใจหายทำให้หัวหน้ารัฐบาลนึกย้อนไปถึงการสร้างสรรค์ดวงจิตของบรรพบุรุษในอดีต ความว่า

สงครามชั่วนิรันดร์! ผู้นำชราที่กำลังก้าวลงจากตำแหน่งคิดในใจ นานมาก นานมากจริง ๆ แม้มันจะเป็นสงครามที่เกิดขึ้นที่โลกที่สาม ณ ดาวเคราะห์ดวงหนึ่งที่บรรพบุรุษท่านสร้างขึ้นมาแล้ว แต่มันก็ทำลายดวงจิตชั้นดีของฝ่ายท่านไปมาก ท่านนึกถึงบรรพบุรุษของท่านที่สร้างโลกดวงนั้นขึ้นสำเร็จเพื่อเป็นฐานผลิตดวงจิตบริสุทธิ์ทดแทนดวงจิตที่สูญหายไประหว่างมหาสงคราม พวกเขาสร้างบรรยากาศมหาสมุทร แผ่นดิน ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร พืชพันธุ์ เผ่าพันธุ์มนุษย์ที่พวกเขาโปรยหว่านลงไปคือแบบจำลองของตัวเองพวกเขาเอง ดวงจิตที่ใช้คือดวงจิตของพวกเขาเอง หนึ่งดวงจิตของพวกเขาต่อหนึ่งร่างมนุษย์ แต่เพียงไม่นานหลังจากนั้นฝ่ายตรงข้ามก็สืบทราบแผนการนี้ และหาทางทำลายมันลงไปเสียด้วยการปรับสภาพจิตของพลโลกให้ตกอยู่ในด้านมืด ฝ่ายตรงข้ามได้ทำการออกแบบอาวุธทำลายระดับศีลธรรมของจิตมากมาย ต่อย้าอารมณ์ต่าง ๆ ที่มีแนวโน้มฝ่ายต่ำอยู่แล้ว ความรักถูกแปรเปลี่ยนเป็นความเกลียด ความเมตตาถูกแปลงกลายเป็นความเห็นแก่ตัว อาวุธแต่ละชิ้นทรงประสิทธิภาพสูงจนพวกเขาอดหวังไม่ได้ แม้ฝ่ายออกแบบของพวกเขาทำงานอย่างหนัก ออกแบบพัฒนารูปแบบความรักและอารมณ์ขัน เพื่อยกระดับจิตใจ แต่ก็แก้ไขสถานการณ์ได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น...

(สงครามนิรันดร์, 2540, หน้า 114-115)

ตัวอย่างดังกล่าวพบว่า วินทร์ เลียววาริณ ถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวในรูปสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงแนวคิดในลัทธิเต๋า 3 ประการ ประการแรก ภาวะแรกเริ่มของดวงจิตมนุษย์ คือ ดวงจิต

บริสุทธิที่ถือกำเนิดมาจาก “เต๋า” โดย “เต๋า” ในที่นี้ถูกแทนด้วย “บรรพบุรุษ” ของรัฐบาลฝ่ายเทพผู้สร้างโลกที่เต็มไปด้วยธรรมชาติอันสงบและบริสุทธิ์ จุดนี้ตีความได้ว่า วินทร์ เลียววาริณ จงใจสร้างนัยประหวัดไปถึงลัทธิบูชาบรรพบุรุษของจีนซึ่งมาก่อนหน้าลัทธิเต๋า เพราะแต่เดิมจีนยึดเอาบรรพบุรุษเป็นสิ่งที่สูงสุด (โมทยากร, ม.ป.ป., หน้า 2) เช่นเดียวกับลัทธิเต๋าที่ถือว่า “เต๋า” เป็นสิ่งที่สูงสุด การบูชาบรรพบุรุษนำไปสู่แนวคิดเรื่องหยินและหยางซึ่งเป็นความเชื่อเก่าแก่ของจีน ในภายหลังได้รับการพัฒนากระทั่งจนกลายเป็นทฤษฎีหมุนย้อนกลับและแนวคิดชั่วตรงข้ามในลัทธิเต๋าเพราะฉะนั้น การบอกเล่าถึงการสร้างสรรค์โลก ธรรมชาติ และดวงจิตของบรรพบุรุษจึงตอกย้ำถึงแนวคิดที่ว่า ดวงจิตดั้งเดิมของมนุษย์ถือกำเนิดจากเต๋าและเป็นดวงจิตที่บริสุทธิ์ ภายหลังเมื่อไปสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก ดวงจิตบริสุทธิ์ดังกล่าวจึงหม่นหมองลงด้วยกิเลสตัณหาของมนุษย์ ประการที่สอง การจับเกี่ยวระหว่างรัฐบาลฝ่ายเทพและฝ่ายมืดหรือซาตานในเรื่องสื่อถึงแนวคิดเรื่องชั่วตรงข้ามในลัทธิเต๋าที่ชี้ให้เห็นว่า ไม่เพียงสรรพสิ่งในจักรวาลจะมีชั่วตรงข้ามทว่าภายในจิตใจของมนุษย์ก็มีชั่วตรงข้ามอยู่เช่นกัน การจับเกี่ยวระหว่างหยินและหยางในจิตใจของมนุษย์ถูกแทนด้วยภาพการต่อสู้ระหว่างฝ่ายมืดและฝ่ายสว่าง ก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตมนุษย์ ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ความสุขและความทุกข์ อารมณ์ที่ดีและร้าย รวมทั้งการกระทำในทางดีและชั่วของมนุษย์ ประการสุดท้าย คือ การแสดงให้เห็นว่าจิตของมนุษย์กำลังเปลี่ยนแปลงไปในด้านร้ายมากกว่าด้านดี จุดนี้ถ่ายทอดผ่านการแถลงผลงานของรัฐบาลซึ่งชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลกำลังประสบปัญหาเนื่องจากจิตของมนุษย์ตกต่ำลงอย่างน่าใจหาย ผู้คนใช้ชีวิตอย่างสุดโต่งด้วยการมุ่งเน้นการใช้อำนาจเชิงแข็งแบบหยางมากกว่าอำนาจเชิงอ่อนแบบหยิน ได้แก่ การเอาชนะคะคานและฝ่าฝืนธรรมชาติด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การใช้ความรู้แบบเหตุและผลควบคุมเปลี่ยนแปลงโลกวัตถุเพื่อสนองตอบความต้องการของตนอย่างไร้ขอบเขต การทำสงครามแย่งชิงแข่งขันซึ่งกันและกัน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การทอดทิ้งภาวะจิตดั้งเดิมและเป็นเหตุแห่งความทุกข์ของมนุษย์

สรุปได้ว่า จากเรื่องสงครามนิรันดร์ วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดที่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับจิตดั้งเดิมที่บริสุทธิ์ ภายในดวงจิตนี้มีแรงพลวัติระหว่างชั่วหยินและหยางหมุนวนอยู่ภายใน การจับเกี่ยวระหว่างชั่วทั้งสองก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และการกระทำที่สัมพันธ์กับปัจจัยภายนอก ยังผลให้จิตของมนุษย์เอนเอียงแปรเปลี่ยนไปด้วยกิเลสตัณหา เมื่อผนวกกับสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างและสมมติขึ้น การฝ่าฝืนธรรมชาติในลักษณะต่าง ๆ เพื่อสนองความหิวยโส ความทะเยอทะยาน และความปรารถนาจะเอาชนะคะคานของมนุษย์จึงเกิดขึ้น ส่งผลให้จิตดั้งเดิมห่างไกลจากความบริสุทธิ์ดั้งเดิม กลายเป็นบ่อเกิดแห่งปัญหาสังคมและความทุกข์ของมนุษย์

เรื่องอัฐสูตร นำเสนอจิตของมนุษย์ที่ต้องเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มนุษย์สร้าง และสมมติขึ้น กระทั่งทำให้มนุษย์สูญเสียความบริสุทธิ์ของจิตดั้งเดิม จนชีวิตตกอยู่ในห้วงทุกข์ซ้ำแล้วซ้ำเล่า เรื่องเล่าถึงของ “เขา” นักคณิตศาสตร์อัจฉริยะที่เดินทางไปยังมุมหนึ่งของทะเลทรายกรร้างบนแผ่นดินจีน เพื่อไขปริศนาเกี่ยวกับห้องในสุสานของกษัตริย์ ผู้ให้กำเนิดศาสตร์อิจิง ในระหว่างที่กำลังสนทนากับนักโบราณคดีอีก 2 คน คือ “เจิ้งฉิน” และ “ตารา” เพื่อระดมข้อมูลในการไขปริศนา อดีตของ “เขา” ก็ค่อย ๆ ปรากฏขึ้นทีละน้อยผ่านการนึกคิดของเขา อดีตเหล่านี้สัมพันธ์กับความนึกคิดและการตัดสินใจ ทั้งยังเป็นแนวทางในการไขปริศนาของ “เขา” ดังเช่นตอนที่เจิ้งฉิน สาธิตให้ “เขา” คู่มือการอ่านคำฉกกลักษณะผ่านการทำนายโยนเหรียญ หัวก้อย ขณะนั่นเอง “เขา” กลับคิดถึงอาจารย์ชูชุกิ ครูผู้เติมเต็มชีวิตเขา ความว่า

“สัญลักษณ์นี้แปลว่า บ่อน้ำ ไม่นานที่นี้คือถึงไม้ที่ถูกหย่อนลงบ่อไปตักน้ำ บ่อน้ำคือ ศูนย์กำเนิด ความลึกล้ำของแหล่งคุณค่า ศูนย์รวมความรู้ จินจึงมีคำพังเพยว่า ‘เมืองอาจเปลี่ยนแปลงได้ แต่บ่อน้ำไม่เคยเปลี่ยน’ เพราะ โครงสร้างของเมืองอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่บ่อน้ำยังคงเป็นทรงกลมเรียบง่ายเสมอ บ่อน้ำจึงหมายถึงสังคมเรียบง่ายและชีวิตที่ไม่มีส่วนเกิน สัญลักษณ์นี้จึงเป็นหัวใจของคำสอนขงจื้อ น้ำในบ่อมีความหมายถึงความจริงภายในที่ฝังลึกในจิตใจส่วนลึกที่สุดของมนุษย์ การสัมผัสรู้ภายในถึงความรู้ทั้งหมดในภาษาจีน สำนวน ‘การไปหาบ่อน้ำ’ จึงหมายถึงการไปหาตัวตนภายใน ความลึกของบ่อน้ำหมายถึงสถานที่ที่คุณสามารถค้นหาโลกที่ซ่อนอยู่ ที่ซึ่งปราชญ์อาศัยอยู่ มันคือสถานที่แห่งความรู้และความจริง ในบางครั้งปราชญ์และความจริงภายในก็เป็นสิ่งเดียวกัน...”

บ่อน้ำ... การหาตัวตนภายใน!

เขาคิดถึงอาจารย์ชูชุกิ ครูผู้เติมเต็มชีวิตเขา...

เขาผ่านชีวิตช่วงหลายปีต่อมาในห้องภารโรง ทำงานเป็นภารโรง แต่ทุกชั่วยามที่ว่าง เขาศึกษาวิชาต่าง ๆ ที่อาจารย์สั่งอย่างหนัก เขาละลายชีวิตของเขาที่ข้างถนนมาหลายปี บัดนี้เขาต้องทำงานอย่างหนักกว่านักศึกษาอื่นหลายเท่า โดยข้อตกพิเศษระหว่างอาจารย์ชูชุกิกับมหาวิทยาลัย เขากลายเป็นนักศึกษาพิเศษในชั้นเรียนของอาจารย์ เขาต้องผ่านการเรียนวิชาอื่น ๆ ก่อน ตั้งแต่ศิลปะ ดนตรี ไปจนถึงวรรณกรรม

“เพราะเธอต้องหาตัวตนภายในก่อน ศิลปะเป็นเครื่องมือที่สื่อสารกับจิตวิญญาณของเรา ความงามของมนุษย์ ทั้งภายนอกภายใน ฉะนั้นให้ลูกศิษย์ของฉันทุกคนที่เรียนฟิสิกส์ วิชาซึ่งงานศิลปะด้วย ตั้งแต่ภาพเขียน ประติมากรรม ดนตรี...”

(อัฐสูตร, 2553, หน้า 102-103)

จากตัวอย่างสิ่งที่ “เขา” คำนึงถึงคือ การแสวงหาตัวตนภายในซึ่งเกี่ยวพันกับการรักษาจิตให้บริสุทธิ์ตามคติในลัทธิเต๋า สืบเนื่องจากการถูกหลอกลวงและความโศกเศร้าเสียใจจากการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ยังผลให้จิตของ “เขา” แปรปรวนจนถูกอวิชชาครอบงำ การพึ่งพาความรู้เชิงเหตุผลเป็นสิ่งที่ “เขา” เลือกใช้จัดการและควบคุมโลกแห่งรูปธรรม เพื่อสนองความต้องการของตน ทว่าความรู้ดังกล่าวกลับทำให้จิตของ “เขา” พอกพูนไปด้วยกิเลส ความอยากและความยึดถือที่ทวีขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ “เขา” หลงติดกับกระบวนวิธีอันชาญฉลาดของทฤษฎีที่ตนรู้ จนมองไม่เห็นคุณค่าอันลึกล้ำของตัวตนภายในหรือธรรมชาติดั้งเดิมของตนเอง การเรียกร้องให้ตัวละครแสวงหาตัวตนภายใน โดยนัยคือการแสดงให้เห็นความสำคัญของการรักษาดวงจิต ทั้งนี้เพราะการดำรงชีวิตในสังคมของที่เต็มไปด้วยรูป รส กลิ่น เสียง อารมณ์ทั้งน่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนา ทำให้จิตใจของมนุษย์ย่อมเปื้อนไปด้วยฝุ่นผงแห่งกิเลสตัณหา หนทางเดียวในการหวนคืนสู่ความบริสุทธิ์แห่งจิตเดิมที่เสนอแนะไว้ในเรื่องนี้ คือ คติในลัทธิเต๋าที่มุ่งสั่งสอนให้มนุษย์ปล่อยวาง ยอมรับความเป็นจริง มีชีวิตที่เรียบง่าย และกลมกลืนกับธรรมชาติ ดังคำสอนของอาจารย์ชุนชุกิจถึงสังขารแห่งความเรียบง่ายและการแสวงหาตัวตนตามคติในลัทธิเต๋า ความว่า

อาจารย์ชราหัวเราะเบา ๆ “ยิ่งใกล้ตาย ฉันก็รู้ดีว่าเราต้องถ่อมตนมากขึ้น ธรรมชาติยิ่งใหญ่เกินตัวเรา ยิ่งใกล้ตาย ฉันก็ยังเข้าใจสังขารของความเรียบง่ายกับความเปลี่ยนแปลงมากขึ้น เธอร่วมงานด้านฟิสิกส์กับฉันมานาน ยอมรับว่าทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ที่สวยงามที่สุดมักเป็นทฤษฎีที่เรียบง่ายที่สุด การใช้ชีวิตก็เช่นกัน ความเรียบง่ายเป็นจุดเริ่มของความเข้าใจ เป็นประตูสู่ความโปร่งใส เปิดทางให้เราผ่านช่วงเวลาที่สับสนในชีวิต กลมกลืนกับหลักสากลจักรวาลที่ควบคุมชีวิต และเมื่อนั้นชีวิตเราจะเต็ม การที่มนุษย์เต็มไปด้วยทุกข์ก็เกิดมาจากการที่เราต้องการความปลอดภัย และไม่รู้จักพอ คนที่ไม่มีความสุขไม่รู้ว่ามี ความมั่นคงปลอดภัยใดจะเหนือไปกว่าความมั่นคงปลอดภัยที่ได้มาจากการกลมกลืนกับกฎจักรวาล คูปลาเหล่านี้สิ พวกมันกลมกลืนกับสายน้ำ รูปร่างเพรียว ไม่มีส่วนขาด ไม่มีส่วนเกิน ไม่สะสมทรัพย์สมบัติใด ๆ ปลายันรู้ว่าการฝืนด้านความเคลื่อนไหวและสายทางไหลของธรรมชาติ ทำให้สูญเสียโอกาสปลดปล่อยตัวเองจากการครอบงำของตัวตน”...

อาจารย์ไอเบา ๆ “มนุษย์เราเต็มไปด้วยยึดติดที่เกาะแน่นในจิตใจ บางครั้งก่อนที่จะเติมความคิดใหม่เข้าไป ก็จำต้องเทน้ำเก่าออกจากใจเสียก่อน สลัดทิ้งอวิชชา ความหลงผิด ความเห็นแก่ตัว เมื่อนั้นจึงเป็นอิสระ...”

(อัญญสูตรา, 2553, หน้า 198-199)

ข้อความดังกล่าวสื่อถึงวิถีคิดในลัทธิเต๋าเพื่อกลับคืนสู่จิตบริสุทธิ์ดั้งเดิมของมนุษย์ ได้แก่ การยอมรับและเข้าใจความเปลี่ยนแปลงอันเป็นแก่นแท้ของชีวิต ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย กลมกลืนกับธรรมชาติ ละวางจากความต้องการความปรารถนาในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง รวมทั้งความยึดติดที่เกาะแน่นในจิตใจด้วยการสลัดทิ้งอวิชชา ความหลงผิด และความเห็นแก่ตัว ทั้งหมดนี้คืออุดมคติแห่งคำสอนของเต๋า การจะเข้าถึงเต๋าให้ได้นั้น มนุษย์ต้องพยายามเอาชนะตนเอง ทำจิตให้ว่างจากกิเลสตัณหาทั้งหลาย ทั้งนี้เพราะเต๋าคือความว่าง ดังที่ ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา (2549 ข, หน้า 26) กล่าวว่า “... เต๋า คือ ความว่าง ใครก็ตามไม่ทำจิตของตนให้ว่างก็ไม่อาจเข้าถึงเต๋า ...” การทำจิตให้สงบอารมณ์ภายนอก แต่ยึดมั่นต่อตัวตนภายในคือคำสอนดั้งเดิมของ เต๋าจื้อ ที่มุ่งให้มนุษย์เข้าถึงความสงบแห่งจิต อันเป็นบรมสุขอย่างแท้จริงตามคติในลัทธิเต๋า

สรุปได้ว่า จากเรื่องอัฐสุตรา วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดที่ว่า เดิมมนุษย์มีจิตที่บริสุทธิ์ แต่การเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มนุษย์สร้างและสมมติขึ้น ยังผลให้จิตต้องคั่นรบกวน แกว่งไปกับอารมณ์ที่เข้ามากระทบกระทั่งมนุษย์ต้องสูญเสียความบริสุทธิ์ของจิตดั้งเดิม จนชีวิตตกอยู่ในห้วงทุกข์ซ้ำแล้วซ้ำเล่า หนทางเดียวในการพ้นทุกข์ดังกล่าว คือ การหวนคืนสู่จิตดั้งเดิมของตน ด้วยการพยายามควบคุมจิตให้อยู่เหนืออารมณ์ภายนอกและอวิชชา วางตนให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ใช้ชีวิตเรียบง่าย สลัดความคิดและการกระทำที่เต็มไปด้วยความอยาก ความต้องการ ความยึดมั่นถือมั่นทั้งปวงลงเสีย

2.3 เจตจำนงเสรี ลัทธิเต๋ามีทัศนะว่าจักรวาลมีที่มาจากเต๋าและดำเนินไปตามกฎธรรมชาติที่เรียกว่าเต๋า เพราะฉะนั้นมนุษย์ในฐานะส่วนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งในจักรวาล จึงตกอยู่ภายใต้กฎแห่งเต๋าเช่นเดียวกับจักรวาล ด้วยเหตุนี้ลัทธิเต๋าก็จึงมองว่าเจตจำนงเสรีของมนุษย์อยู่ในขอบเขตของกฎธรรมชาติเสมอ กล่าวคือ แม้มนุษย์จะมีเสรีภาพในการเลือกกระทำ แต่ผลแห่งการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ไปไม่อาจเข้าไปควบคุมบงการ หรือทำนายผลให้เป็นตามวิถีที่ตนเลือกได้

จากการศึกษาผู้วิจัยพบแนวคิดเกี่ยวกับเจตจำนงเสรี 1 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดที่ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์มีเจตจำนงเสรี แต่เจตจำนงเสรีของมนุษย์มีข้อจำกัด ซึ่งข้อจำกัดนั้นก็คือ “ธรรมชาติ” มนุษย์เป็นองค์ประกอบหนึ่งในระบบธรรมชาติที่ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งมีชีวิตชนิดอื่น ๆ เพื่อความอยู่รอดของตนเองมาโดยตลอด แต่อดีตทำให้มนุษย์คิดว่าตนยิ่งใหญ่ มีความสำคัญเหนือทุกสิ่งในจักรวาล มนุษย์แปลกแยกออกจากธรรมชาติ ด้วยการประดิษฐ์ สร้างสรรค์และกระทำการสิ่งเพื่อกุมอำนาจเหนือสิ่งมีชีวิตชนิดอื่น สิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์คิดไปว่า ตนมีเจตจำนงเสรีที่เป็นอิสระ คือ มีอิสรภาพในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำการสิ่งใดตามความสามารถของตน มนุษย์ใช้ “อำนาจ” ของตนถืออภิสิทธิ์ในการจัดการกับสรรพสิ่งอื่น ๆ จนลืมตระหนักไปว่าตนเอง

เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของธรรมชาติ สิ่งที่เกิดขึ้นกับธรรมชาติย่อมส่งผลย้อนกลับมาสู่มนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม มนุษย์ถูกความสลับซับซ้อนของธรรมชาติที่ไม่อาจคาดการณ์ได้ ตลบหลังจนประสบกับความพินาศและความทุกข์ อย่างไรก็ตาม ในทัศนะของ วินทร์ เลียววาริณ มนุษย์สามารถใช้เจตจำนงเสรีของตนได้โดยไม่เป็นทุกข์ หากรู้จักละวางอัตตา ใช้ชีวิตอ่อนน้อม เรียบง่าย ด้วยการไหลเลื่อนไปตามวิถีทางของธรรมชาติ

อนึ่ง จุดที่น่าสังเกตสำหรับนิยายวิทยาศาสตร์ที่สื่อถึงแนวคิดดังกล่าว คือ ตัวละครเอกเกือบทั้งหมดจะเลือกหรือเคยใช้เจตจำนงเสรีของอย่างผิด ๆ ด้วยฝ่าฝืนธรรมชาติ ได้แก่ การพยายามเปลี่ยนแปลงธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงอดีตหรืออนาคตของตน วิทยาศาสตร์ปรากฏตัวในฐานะเครื่องมือที่ไร้ความรู้สึกนึกคิด ซึ่งมนุษย์มักนำไปใช้สนองความปรารถนาส่วนตน ผลพวงที่ตามมาคือ ความทุกข์ความเดือดร้อนของมนุษย์ผู้ใช้เครื่องมือ นั้น ๆ เอง จุดนี้แสดงให้เห็นว่า โดยปกติมนุษย์มีโอกาเลือกในการเจตจำนงเสรีของตน การเลือกของมนุษย์มักมีอัตตาและอวิชชากำกับ การตัดสินใจเลือกจึงมักก่อให้เกิดทุกข์ อย่างไรก็ตาม ในบรรดาเรื่องทั้งหมด อภิสุตราเป็นนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์สามารถใช้เจตจำนงเสรีในลักษณะที่ไม่ขัดแย้งกับธรรมชาติได้ การไม่ขัดแย้งในที่นี้หมายความว่า มนุษย์จะไม่เป็นทุกข์จากการกระทำของตน พื้นฐานของแนวคิดดังกล่าว คือ มนุษย์ต้องใช้เจตจำนงเสรีโดยลดความแข็งแกร่ง ก้าวร้าว หรือความปรารถนาที่มุ่งมั่นยึดติดกับอดีตของตนเองลง แล้วหันมาใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย อ่อนน้อมลงต่ำ ไม่ทะเยอทะยาน ไม่บังคับกะเกณฑ์ ไหลเลื่อนไปตามครรลองธรรมชาติ การที่นิยายวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้เสนอการใช้เจตจำนงเสรีที่ผิดพลาดมากกว่าเจตจำนงเสรีที่เหมาะสม นอกจากจะเป็นเพราะภาพนำเสนอในนิยายวิทยาศาสตร์เอื้อต่อการเสนอเรื่องเพื่อวิพากษ์ถึงพฤติกรรมด้านลบของมนุษย์ ยังเป็นกระแสนิยมผู้อ่านว่า ในปัจจุบันมนุษย์กำลังใช้เจตจำนงเสรีของตนอย่างผิด ๆ ถึงเวลาแล้วที่ควรแก้ปรับปรุงและทำความเข้าใจให้ถูกต้อง เพื่อป้องกันมิให้มนุษย์ใช้เจตจำนงเสรีสร้างภัยหรือความทุกข์ให้แก่ตนเองและผู้อื่นซ้ำเดิมอีก

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบแนวคิดเกี่ยวกับเจตจำนงเสรี 1 แนวคิดดังกล่าว ผ่านนิยาย 4 เรื่อง ได้แก่

1. เรื่องดอกไม้เหลืองเหนือเขาสูง 2. เรื่องมนุษย์แช่แข็ง 3. เรื่องเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอนาคต และ
4. เรื่องอภิสุตรา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เรื่องดอกไม้เหลืองเหนือเขาสูง เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีเจตจำนงเสรี แต่เจตจำนงเสรีของมนุษย์อยู่ใต้ขอบเขตของธรรมชาติ การกระทำที่ฝ่าฝืนธรรมชาติจึงอาจมิได้ให้ผลอย่างที่มนุษย์มุ่งหวังหรือก่อให้เกิดสิ่งที่คาดไม่ถึงขึ้นได้ เรื่องเล่าถึง โทวันอาณ นักวิทยาศาสตร์ผู้มีความแค้นกับกลุ่มผู้ค้ายาเสพติด เขาพยายามทดลองเกี่ยวกับสารพิษในฝิ่นจนประสบความสำเร็จ ในการสกัดสารที่มีฤทธิ์ในการเปลี่ยนคุณสมบัติของฝิ่นให้กลายเป็นพืชที่ไม่มีพิษร้าย โทวันอาณใช้

ความสำเร็จดังกล่าวสร้างโครงการขึ้น โดยร่วมมือนายพันเอกผู้หนึ่งเพื่อนำสารสกัดดังกล่าวไปโปรยเหนือไร่ฝิ่น ผลจากการกระทำดังกล่าวให้กิจการการค้ายาในประเทศมีรายได้ลดลง สร้างความพึงพอใจให้กับทั้งสองเป็นอันมาก ครั้นเวลาผ่านไป โฉวันอาน พบว่าสารสกัดนั้นมีผลข้างเคียง เพราะหากใช้ไปนาน ๆ จะทำให้ฝิ่นมีพิษร้ายแรงกว่าเดิม เขาจึงขอร้องให้นายพันหุดโปรยสารและตระหนักว่าแท้ที่จริงเขาไม่อาจฝิ่นหรือเปลี่ยนแปลงธรรมชาติได้ ดังความตอนหนึ่งที่ โฉวันอาน อธิบายให้นายพันเอกฟังถึงความผิดปกติที่เกิดขึ้นจากการทดลองใช้สารสกัดเพื่อขับยั้งฝิ่น ความว่า

“มันเป็นไปได้ยังไง?”

“มันคือความซับซ้อนของธรรมชาติที่ผมมองข้ามไปเสียเอง ก็เหมือนกับเชื้อไวรัสนั่นแหละ เมื่อเราใช้ยาปฏิชีวนะกับมันเป็นครั้งแรกไวรัสส่วนใหญ่จะตาย ทำให้เราหลงดีใจคิดว่ายานี้ได้ผล แต่หารู้ไม่ว่าธรรมชาติมีทิศทางไปของมันเองอย่างน่ามหัศจรรย์ เชื้อไวรัสที่ไม่ตายสามารถพัฒนาสร้างภูมิคุ้มกันต่อยาปฏิชีวนะชนิดเดิมได้ และแตกหน่อเป็นไวรัสพันธุ์ใหม่ ๆ ต่อไป ยิ่งมันได้รับสารต่อต้านมากครั้งขึ้นเท่าไร โอกาสที่มันจะกลายพันธุ์ไปมากกว่าที่เราสามารถควบคุมได้”

(ดอกไม้เหลืองเหนือเขาสูง, 2540, หน้า 210)

ตัวอย่างข้างต้นสื่อถึงกฎธรรมชาติขั้นพื้นฐานในลัทธิเต๋าที่เรียกว่า “กฎแห่งการย้อนกลับ” บางแห่งเรียกว่า “การเคลื่อนที่ของเต๋า” หรือ “อาการเคลื่อนไหวกว้างเต๋า” เนื้อหาของกฎนี้คือการชี้ให้เห็นว่า “หากสิ่งใดสิ่งหนึ่งทำให้เกิดคุณภาพสูงสุด คุณภาพเหล่านั้นจะย้อนกลับไป ในทิศทางตรงกันข้ามเสมอ” (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549 ข, หน้า 33) กฎดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์เชิงพลวัตภายในที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งที่ดำเนินไปตามธรรมชาติ มีพลังชั่วตรงข้าม คือ หยางและหยิน คอยขับเคลื่อนขัดแย้งกันอยู่โดยไม่เกี่ยวข้องกับแรงผลักดันภายนอกหรืออำนาจเหนือธรรมชาติใด ๆ จุดนี้คล้ายคลึงกับแนวคิดพุทธปรัชญาซึ่งเชื่อว่า แม้มนุษย์จะมีเสรีในการเลือกกระทำ แต่ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ มนุษย์จะมีขอบเขตที่ถูกกำหนดทั้งปัจจัยภายในและภายนอก สำหรับลัทธิเต๋าลแล้วขอบเขตดังกล่าวก็คือ “เต๋า” ในฐานะกฎธรรมชาติที่คอยควบคุมสรรพสิ่ง

ลัทธิเต๋าเชื่อว่า สิ่งต่าง ๆ ในจักรวาลล้วนหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่องและมีระบบระเบียบภายใต้กฎแห่งเต๋า ไม่ว่ามนุษย์จะสังเกตเห็นหรือไม่ก็ตาม ทว่าอหังการของมนุษย์ที่คิดฝันไปว่าตนสามารถควบคุมจัดการธรรมชาติได้ดังใจปรารถนา ยังผลให้เกิดความพยายามในการ

แสดงอำนาจผ่านบทบาทของ “ผู้กระทำ” โดยมีได้ตระหนักถึงกระบวนการวิถิแห่งธรรมชาติ ในที่สุดนำไปสู่ความสับสนยุ่งยากทั้งระบบ ดังเช่นการกระทำของ โลวันอาน ตัวละครในเรื่องนี้ที่พยายามฝ่าฝืนกฎธรรมชาติ ด้วยการใช้หลักการหยินหยางสร้างสารสกัดที่ทำให้ฝนหมดหมดฤทธิ์ความเป็นยาเสพติด โดยหาวิธีไม่ว่าการกระทำดังกล่าวจะทำให้ฝนกลายพันธุ์ กลายเป็นพืชพันธุ์ที่ให้อันตรายยิ่งกว่าเดิม จุดนี้แสดงให้เห็นว่า ธรรมชาติย่อมดำเนินไปภายใต้กฎแห่งการย้อนกลับ เมื่อใดที่สิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดความสุดโต่ง ย่อมก่อให้เกิดผลตรงกันข้ามในเวลาต่อมา สิ่งที่น่าสังเกตคือเหตุใด โลวันอาน ซึ่งมีความรู้เรื่องข้าวตรงข้ามในธรรมชาติ (หยินและหยาง) ตามคติเต๋าเป็นอย่างดีจึงมิได้ตระหนักถึงผลเสียร้ายแรงที่อาจเกิดขึ้นดังกล่าว เป็นไปได้หรือไม่ว่า วินทร์ เลียววาริณ จงใจให้สิ่งที่เกิดแก่ตัวละครตัวนี้เป็นบทเรียนแก่ผู้อ่าน ในลักษณะที่ชี้ให้เห็นว่า ความรู้เชิงเหตุผลที่มนุษย์เชิดชูในรูปของวิทยาศาสตร์ ทำให้มนุษย์มองปรากฏการณ์เพียงด้านเดียว คือ มองเฉพาะด้านสอดคล้องกับหลักการหรือทฤษฎีที่ตนยึดมั่นถือมั่น จนละเลยการตระหนักรู้ในเหลี่ยมมุมอื่น ๆ ของการเป็นอยู่ในปรากฏการณ์นั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ในทัศนะของลัทธิเต๋า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และศิลปะวิทยาการต่าง ๆ อันเป็น “ความรู้ฝ่ายโลก” จึงไม่ต่างอะไรจากอวิชชาที่ไม่เคยนำไปข้อสรุปใด ๆ มีแต่เพียงทฤษฎีใหม่ ๆ ซึ่งเกิดขึ้นอยู่เสมอ ดังนั้น การที่ลัทธิเต๋าสอนให้มนุษย์ละทิ้งความรู้ฝ่ายโลก ก็เพื่อให้มนุษย์หลุดพ้นจากความคับแคบของอคติที่สั่งสมและความยึดมั่นถือมั่นในอัตตา ขอมรับขีดจำกัดของตน เปิดใจให้กว้างต่อความเปลี่ยนแปลงอันเป็นสัจจะของธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อให้มนุษย์ใช้เจตจำนงเสรีของตนบนทางอันควร ไม่ก่อให้เกิดทุกข์แก่ตนเอง ผู้อื่น หรือสิ่งอื่น

สรุปได้ว่า จากเรื่องดอกไม้เหลืองเหนือเขาสูง วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่า มนุษย์จะมีเจตจำนงเสรี แต่เจตจำนงเสรีนี้อยู่ในขอบเขตจำกัด เนื่องจากมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและธรรมชาติมีความยิ่งใหญ่กว่ามนุษย์หลายเท่า ความยิ่งใหญ่นี้หมายถึงพลังอำนาจในธรรมชาติที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมหรือคาดการณ์ได้ แต่อย่างการ ความยึดมั่นถือมั่นและอวิชชาทำให้มนุษย์มองไม่เห็นความจริงดังกล่าว จึงพยายามปรับปรุงธรรมชาติเพื่อเป้าประสงค์ของตนเอง ส่งผลให้เกิดปัญหาและความทุกข์ทั้งต่อตัวมนุษย์ เพื่อนร่วมโลก และสิ่งแวดล้อมรอบตัว หากมนุษย์เรียนรู้ที่ละวางอัตตาด้วยการละทิ้งความรู้ฝ่ายโลก เปิดใจยอมรับความจริงและยอมรับขีดจำกัดของตน ย่อมสามารถปรับตนให้เข้ากับธรรมชาติให้ได้อย่างประสานสอดคล้อง นี่คือหนทางแห่งการใช้เจตจำนงเสรีอย่างถูกต้องตามคติในลัทธิเต๋า

เรื่องมนุษย์แช่แข็ง นำเสนอการใช้เจตจำนงเสรีผิด ๆ ของมนุษย์ซึ่งนำไปสู่ความทุกข์และเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึง เรื่องเล่าถึง เคนนี่ มาเคน เศรษฐีผู้ป่วยเป็นโรคมะเร็งตับ เขาทำประกันกับบริษัทอาฟเตอร์ไลฟ์ (AfterLife) เพราะต้องการใช้ศาสตร์แช่แข็ง ชุบชีวิตของตนให้ฟื้นขึ้นใหม่ในโลกอนาคต เคนนี่ มาเคน หวังว่าในโลกอนาคตนั้นเขาจะได้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุขบนกองเงิน

ร่วมกับภรรยาของเขา แต่แล้ววันหนึ่งเขากลับได้พบกับศพปริศนาซึ่งมีรูปร่างหน้าตาเหมือนเขา
ทุกประการ ในศพดังกล่าวมีหุ่นยนต์นาโนจำนวนหนึ่ง ซึ่งทำให้เขาพบความจริงว่าโลกในอนาคต
นั้น มิใช่โลกแสนสวยงามที่เขาเคยวาดฝัน เมื่อทราบความจริงเช่นนั้นเขาคัดสินใจยกเลิกกรรมกรรม
ไครโอนิกส์ของบริษัทออฟเตอร์ไลฟ์และตั้งใจว่าจะใช้ชีวิตที่เหลือในปัจจุบันอย่างมีความสุข
ทว่าโรคมะเร็งกลับคร่าชีวิตเขาในระยะเวลาอันสั้น เรื่องราวจบลงด้วยการที่ เคนนี่ มาเคน ถูกปลุก
ชีพขึ้นใหม่อีกครั้งและพบว่าการแก้ไขอดีตของเขาเป็นต้นตอของอาวูรชนิดใหม่ที่สังหารชีวิต
ชาวโลกจำนวนมาก ดังบทสนทนาระหว่าง เคนนี่ มาเคน และ ชาวิซ แอนดรอยด์ผู้ปลุกเขาขึ้นมา
จากความตาย ความว่า

ชาวิซว่า “พวกคุณโชคดีมาก คุณกับภรรยาเป็นรายสุดท้ายที่เราปลุกให้ฟื้นคืนจาก
การแช่แข็ง เพราะ...”

เขายิ้ม “เพราะเราเป็นลูกค้ายายใหญ่ของออฟเตอร์ไลฟ์”

ชาวิซลั่นสิริষะ “ไม่ใช่ เพราะเราต้องการประชากรมากที่สุดเท่าที่จะมากได้เพื่อจะ
เริ่มต้นใหม่”

“ผมไม่เข้าใจ คุณหมายความว่าอย่างไร?”

“โลกของเราเวลานี้มีคนเหลืออยู่เพียงนิดเดียว ชาวโลกส่วนใหญ่เสียชีวิตไป
หมดแล้ว”

“แต่คุณบอกว่าไม่มีสงครามโลก ไม่มีอาวูรนิวเคลียร์...”

“ถูกแล้ว เราไม่มีอาวูรนิวเคลียร์ แต่ชาวโลกส่วนใหญ่ถูกฆ่าตายด้วยอาวูรชนิดใหม่
ที่ไม่ใช่อาวูรนิวเคลียร์”

“อาวูรอะไร?”

“มันพัฒนามาจากนาโนเทคโนโลยีกลางศตวรรษที่ 21 เชื่อกันว่าสถาบันพิมพ์ชีวิต
ในสมัยนั้นค้นพบหุ่นนาโนทางการแพทย์จากที่ใดไม่มีใครรู้ หุ่นนาโนเหล่านั้นก็ถูก
นำไปใช้ศึกษาและพัฒนาเป็นอาวูรชนิดใหม่ที่สามารถฆ่าศัตรูจากภายในร่างกายโดย
ไร้ร่องรอย โชคไม่ดีที่หุ่นนาโนสังหารเหล่านั้นขยายพันธุ์ตัวเองได้และแพร่ระบาดไป
ทั่วโลก ฆ่าชาวโลกโดยไม่เลือกฝ่ายไปเกือบหมดโลก”

(มนุษย์แช่แข็ง, 2552, หน้า 40-41)

บทสนทนาข้างต้นสื่อถึงตัวแปรทางธรรมชาติซึ่งอยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ ตัวแปรดังกล่าวมิได้เปลี่ยนแปลงอย่างเลื่อนลอยอย่างไร้สาเหตุ แต่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยบันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น สำหรับลัทธิเต๋า ธรรมชาติยิ่งใหญ่กว่ามนุษย์หลายเท่า ความยิ่งใหญ่นี้หมายถึงพลังอำนาจในธรรมชาติที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมหรือคาดการณ์ได้ รวมถึงความกว้างใหญ่ไพศาลของธรรมชาติที่รายรอบมนุษย์ แม้มนุษย์จะตระหนักในความสำคัญของตนเอง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับธรรมชาติโดยส่วนรวมแล้ว มนุษย์กลับเป็นเพียงส่วนสำคัญเล็กน้อยเท่านั้น ความไม่รู้แจ้งเห็นจริงในกฎเกณฑ์ธรรมชาติ ทำให้มนุษย์บางกลุ่มเข้าใจว่าตนสามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงโลกให้เป็นไปในแบบที่ต้องการได้ เกนนี่ มาเกน ตัวละครในเรื่องนี้พยายามยื้อชีวิตของตนและภรรยา นำไปสู่การใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อตอบสนองความต้องการส่วนตนอย่างไร้ขอบเขต โดยไม่ตระหนักว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการฝ่าฝืนกฎธรรมชาติ ในท้ายที่สุดการกระทำดังกล่าวนำไปสู่โศกนาฏกรรมของมนุษยชาติ จุดนี้สะท้อนแนวคิดทางปรัชญาในลัทธิเต๋าซึ่งพยายามชี้ให้เห็นว่า การที่มนุษย์ต้องประสบกับภพภัยที่ตนก่อขึ้นหรือไม่สามารถปรับตัวเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติได้นั้น เป็นความล้มเหลวของมนุษย์ในการสร้างสมดุลระหว่าง ธรรมชาติ จริงอยู่ที่มนุษย์สามารถสร้างสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยกระบวนการวิวัฒนาการลาด กระทั่งเกิดเป็น ความหยิ่งผยองภาคภูมิใจในความรู้ความสามารถของตน ทว่าธรรมชาติมิใช่ “วัตถุสสาร” ที่จะรองรับการกระทำของมนุษย์อย่างเชื่อง ๆ ธรรมชาติมีความเป็นไปเฉพาะตน จึงมีกฎเกณฑ์อันลึกล้ำที่มนุษย์ไม่อาจคาดการณ์ได้

เมื่อกล่าวถึงประเด็นของเจตจำนงเสรีจากการนิยายวิทยาศาสตร์ดังกล่าว วินทร์ เลียววาริณ แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีอิสระในการเลือกกระทำผ่านการเลือกของตัวละคร เกนนี่ มาเกน ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต การเลือกแต่ละครั้งทำให้ตัวละครต้องเผชิญกับตัวแปรที่แตกต่างกัน ภายใต้กรอบจำกัดของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ๆ โดยมีปัจจัยอื่น ๆ ร่วมด้วยเสมอ การเปลี่ยนแปลง “ทางเลือก” ครั้งหนึ่งจะกระทบต่อปัจจัยอื่น ๆ เป็นปฏิกิริยาลูกโซ่ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม หมายความว่าเราต้องเผชิญหน้าตัวแปรใหม่ ๆ ทุกครั้งหากเปลี่ยนทางเลือก การไม่อาจคาดการณ์สิ่งที่อาจเกิดขึ้นบ่งบอกถึงข้อจำกัดของมนุษย์ จุดสำคัญก็คือในทุก ๆ ทางเลือก หากเป็นไปด้วยการฝ่าฝืนธรรมชาติ ความทุกข์ย่อมเกิดขึ้นเสมอ เพราะฉะนั้นไม่ว่า เกนนี่ มาเกน จะเปลี่ยนแปลงทางเลือกของเขาอีกสักกี่ครั้ง ความสูญเสีย ความผิดหวัง และความทุกข์ย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอ หากเขาไม่มองโลกตามความจริง และยังคงกระทำในสิ่งต่าง ๆ อันเป็นการขัดขืนต่อกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ

สรุปได้ว่า จากเรื่องมนุษย์แซ่แข็ง วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดที่ว่า มนุษย์มีอิสรภาพในการเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน หรือแม้แต่ในอนาคต ทุกครั้งที่เลือกมนุษย์ต้องเผชิญกับตัวแปรต่าง ๆ ทั้งที่ควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ ทั้งนี้เพราะการกระทำหนึ่งย่อมเป็นเหตุปัจจัยสืบเนื่องต่อตัวแปรอื่น ๆ ในธรรมชาติ การไม่ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนกับธรรมชาติ ทำให้มนุษย์ฝ่าฝืนธรรมชาติ มองไม่เห็นข้อจำกัดของตนเอง นำไปสู่ความขัดแย้ง ความสูญเสียและความทุกข์ของทุกสรรพสิ่ง ไม่เว้นแม้กระทั่งตัวมนุษย์ผู้กระทำเอง เพราะฉะนั้น เจตจำนงเสรีจึงเป็นสิ่งที่มียุ่จริง มนุษย์สามารถใช้เจตจำนงเสรีนี้ได้ภายใต้กฎธรรมชาติ การอยู่อย่างประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ เป็นอยู่อย่างอิสระอย่างแท้จริง เพราะมนุษย์ไม่ตกอยู่ในอำนาจของความอยากหรือความยึดมั่นถือมั่น การใช้เจตจำนงเสรีอย่างมีคุณค่า จึงเกิดขึ้นจากการเรียนรู้วิธีการจัดการกับสิ่งทั้งหลายตามวิถีทางแห่งธรรมชาติ

เรื่องเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอนาคต นำเสนอแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีอิสรภาพในการใช้เจตจำนงเสรี ทว่าเจตจำนงเสรีมักสัมพันธ์กับเหตุปัจจัยหลายประการ ในบางครั้งการแก้ปัญหาโดยคำนึงถึงความต้องการของมนุษย์ฝ่ายเดียว จะนำไปสู่ความผิดพลาดหรือความทุกข์โดยง่าย นิยายเรื่องนี้เล่าถึง วรเวช ชายซึ่งเดินทางมาจากโลกอนาคต เพื่อใช้เจตจำนงเสรีของตนเอง บอก วรวรรณ พ่อของเข่ว่า เขาไม่ต้องการเกิดมาบนโลกใบนี้ วรเวช รู้ดีว่า วรวรรณ เชื่อในเรื่องเจตจำนงเสรีของมนุษย์ เขาจึงพยายามเกลี้ยกล่อมให้ วรวรรณ เข้าใจว่าชีวิตในโลกอนาคตน่าเบื่อและไร้สุขมากเพียงใด ซึ่งก็เป็นไปตามคาด วรวรรณ เห็นด้วยกับ วรเวช จึงหันไปเกลี้ยกล่อมภรรยาของตนให้ยกเลิกการทำกิฟต์ ทว่าในท้ายที่สุดแล้ว วรเวช ก็ไม่อาจฝืนชะตากรรมที่เขาต้องเกิดมาได้ ดังข้อความตอนหนึ่งที่บรรยายเหตุการณ์พลิกผันที่เกิดขึ้นระหว่างการทำกิฟต์ของ วาสนา ภรรยาของ วรวรรณ ความว่า

“เอาละ วาสนา พุดตรง ๆ ก็คือ คุณคิดว่ามันเป็นางไม่ดีหรือเปล่าที่เกิดอาเพศตลอดเช่นนี้ ตั้งแต่เครื่องมือทำกิฟต์เสียสองรอบ พยาบาลบาดเจ็บ เหมือนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่อยากให้เกิดอีกมาช่วงนี้”

...

“หมอสรเรณูคะ ฉันเปลี่ยนใจแล้วค่ะ ฉันไม่อยากทำกิฟต์แล้ว...”

“คุณวาสนาพุดถูกจังหวะพอดี ผมก็กำลังจะบอกคุณว่าคุณไม่ต้องทำกิฟต์แล้ว”

“หมายความว่ายังไงคะ?”

“เกิดความผิดพลาดเรื่องแฟ้มคนไข้ ผลตรวจเลือดของคุณที่ผมดูเมื่อเช้าเป็นของคนไข้รายอื่น...” เขาขยับกระดาษในมือ “...ส่วนนี้เป็นผลเลือดของคุณมันบอกว่าคุณทำกิฟต์ไม่ได้”

“ฉัน... ไม่เข้าใจ”

“คุณวาสนา คุณตั้งท้องแล้ว! ผลเลือดบอกว่าคุณตั้งท้องแล้วโดยธรรมชาติ ดังนั้นจึงไม่ต้องทำกิฟต์แล้ว ขอแสดงความยินดีด้วย”

หล่อนิ่งไปครู่หนึ่ง หันมามองผม น้ำตาลล “เป็นอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์จริง ๆ ด้วยที่บันดาลให้เครื่องมือพังไปสองรอบ เด็กคนนี้มีบุญแน่ ๆ ...”

(เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอนาคต, 2554, หน้า 149-150)

เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า มนุษย์ไม่อาจฝืนธรรมชาติได้ การกระทำของมนุษย์ไม่ว่าในลักษณะใดย่อมมีปัจจัยอื่นร่วมเสมอ ปัจจัยเหล่านี้บ้างกำหนดได้ บ้างอยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ การมองโลกจึงควรเป็นไปโดยองค์รวม มิใช่คับแคบยึดติดเพียงความเห็นของตนเอง สรรพสิ่งทั้งหลายดำเนินไปตามกฎธรรมชาติ ทุกอย่างเกิดขึ้นอย่างมีเหตุปัจจัย มีความเปลี่ยนแปลงและสืบเนื่องกันอย่างเป็นลูกโซ่ ทว่าการมองโลกแบบแยกส่วน ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางสรรพสิ่ง ทำให้มนุษย์ใช้เจตจำนงเสรีอย่างผิด ๆ ด้วยเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงปัจจัยเฉพาะส่วนจะให้ผลอย่างที่ตนต้องการ การทำตัวแปลกแยกและฝ่าฝืนธรรมชาติด้วยวิธีการต่าง ๆ ทำที่สุดนำไปสู่ความทุกข์และความผิดหวังนานาประการที่คาดไม่ถึง

วราเวช ตัวละครในเรื่องนี้เป็นตัวอย่างของมนุษย์ที่ยึดมั่นถือมั่นในอัตตาตนเอง อัตตาทำให้เขามองเห็นว่า “ความสุข” ของเขาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ทว่าโลกอนาคตที่เต็มไปด้วยสิ่งชวนหลอ่ ทำให้เขารู้สึกเบื่อหน่ายต่อการมีชีวิต เมื่อรู้สึกว่าการมีชีวิตที่มีอยู่ไร้ความสุข แต่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงโลกที่ตนอาศัยอยู่ให้ดีขึ้นได้ เขาจึงปิดความรับผิดชอบให้แก่พ่อและแม่ของตน หากมองในแง่จิตวิเคราะห์ นี่เป็นกระบวนการที่ทำให้ตนเองสบายใจ เพื่อที่จะไม่ได้รู้สึกว่าเขาแบก

รับภาระอันหนักอึ้งนี้อยู่คนเดียว เมื่อมองลึกลงไป “พ่อแม่” ในที่นี้อาจหมายถึง “อดีต” ของเขาหรืออาจหมายถึง “ธรรมชาติ” ซึ่งลัทธิเต๋าพิจารณาว่าเป็นต้นกำเนิดของมนุษย์ ฉะนั้นการโยนความผิดให้แก่พ่อแม่จึงเป็นการพยายามหาเหตุผลเพื่อบรรเทาทุกข์ในใจ เพราะในโลกแห่งความเป็นจริง วรเวช รู้ดีว่าตนไม่อาจเปลี่ยนอดีตหรือควบคุมธรรมชาติได้ นิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้จึงเป็นเสมือน “ตัวอย่างทดลอง” ที่แสดงให้เห็นว่า แม้ว่ามนุษย์ผู้หนึ่งจะสามารถย้อนกลับไปในอดีตได้ แต่ในท้ายที่สุดแล้วเขาไม่อาจฝืนธรรมชาติได้ การใช้เหตุผล (รวมทั้งการพึ่งพิงวิทยาศาสตร์) จึงเป็นเพียงวิธีการหนึ่งของมนุษย์ที่ทำให้ตนเองสบายใจ มิใช่การเข้าถึงความจริง มนุษย์จะเข้าถึงความจริงได้ก็ต่อเมื่อละวางความยึดมั่นถือมั่นในอัตตา ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงและความเชื่อมโยงระหว่างสรรพสิ่ง ดังที่ ไอโซ (2551, หน้า 36-37) กล่าวถึงเต๋าไว้ว่า

สรรพสิ่งเป็นหนึ่ง การแยกจากกันนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ความคิดเรื่องการแยกจากกันนั้นเป็นอุปสรรค ความคิดเรื่องการแยกจากกันนั้นเป็นอุปสรรค ความคิดเรื่องการแยกออกจากกันนั้นทำให้เกิดอัตตาตัวตน ถ้าท่านอยู่อย่างมีอัตตาตัวตน แสดงว่า ท่านไม่ได้อยู่บนหนทางนั้น ท่านไม่ได้อยู่ในเต๋า เมื่ออัตตาตัวตนถูกละทิ้ง ท่านจะอยู่ในเต๋า เต๋ามีหมายถึงการดำรงอยู่อย่างไม่มีอัตตาตัวตน อยู่อย่างเป็นส่วนหนึ่งของสรรพสิ่ง ไม่ใช่สิ่งที่แยกออกมา

อนึ่ง การที่ วรเวช พยายามตัดขาดจากพ่อแม่ของตน อาจสื่อถึงการแยกตัวออกจากธรรมชาติของมนุษย์ ลัทธิเต๋าดูเหมือนว่าสิ่งนี้เป็นต้นตอแห่งแรงปรารถนาของมนุษย์ ตลอดจนความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งอื่น ๆ เมื่อมนุษย์แยกตัวออกจากธรรมชาติ การเปรียบเทียบระหว่าง “ตัวฉัน” กับ “ผู้อื่น” หรือ “สิ่งอื่น” ย่อมทำให้เกิดทุกข์ มนุษย์ใช้เจตจำนงเสรีเพื่อตนเอง แต่ก็ลืมนึกไปว่าชีวิตของคนนั้นเชื่อมโยงระหว่าง “อดีต” และ “อนาคต” ชีวิตมิใช่กระบวนการทางเดียว แต่เป็นกระบวนการสืบเนื่องที่มีให้และรับ ทุกสิ่งล้วนเชื่อมโยงกัน การเกี่ยวข้อเชื่อมโยงนี้เรียกว่า “เต๋า” เป็นกฎธรรมชาติที่มนุษย์ไม่อาจปฏิเสธได้ เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ใช้เจตจำนงเสรีอย่างแยกตัวออกจากสรรพสิ่ง มนุษย์ก็จะตกอยู่ในห้วงทุกข์ เพราะการไม่เกี่ยวข้อเชื่อมโยงกับสิ่งใด ทำให้มนุษย์รู้สึกว่าจะต้องแบกรับอัตตาและมองไม่เห็น ความจริง สิ่งนี้นำมาซึ่งการปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อสนองอัตตานั่น ยังมีอัตตามากเท่าใด ยิ่งมีความสุขน้อยลง อัตตาจะทำให้มนุษย์ไม่เป็นอิสระและใช้เจตจำนงเสรีไม่ได้เต็มที่

สรุปได้ว่า จากเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอนาคต วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่ามีมนุษย์มีเจตจำนงเสรี แต่ไม่อาจใช้เจตจำนงเสรีได้อย่างอิสระเนื่องจากมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสรรพสิ่งในฐานะปัจจัยเรื่องสัมพันธ์ การมองโลกอย่างแยกส่วน ทำให้มนุษย์ยึดมั่นถือมั่น ไม่ตระหนักรู้ในความเป็นจริงของธรรมชาติ ยังผลให้มนุษย์ใช้เจตจำนงเสรีขัดแย้งต่อความเป็นจริง และนำไปสู่ทุกข์ในท้ายที่สุด

เรื่องอัฐสูตรา นิยายเรื่องนี้สื่อแนวคิดว่าการใช้เจตจำนงเสรีที่ดีควรเป็นไปอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ เรื่องเล่าถึง “เขา” นักคณิตศาสตร์อัจฉริยะที่เดินทางไปยังมุมหนึ่งของทะเลทรายกร้างบนแผ่นดินจีน เพื่อไขปริศนาเกี่ยวกับห้องสี่เหลี่ยมในสุสานโบราณ หลังจากใช้ความคิดขบคิดพิจารณาอย่างหนัก เขาก็ตกพบว่าห้องดังกล่าวคือเครื่องข้ามมิติ ซึ่งสามารถพาเขาไปสู่ “โลกคู่ขนาน” ได้ ไม่นานนักเขาจึงทดสอบเครื่องข้ามมิติดังกล่าว มันพาเขาไปยังโลกคู่ขนาน มีมิติที่ซ้อนกันอยู่ของโลกทางเลือกจำนวนมากที่โยงใยเชื่อมถึงกัน ดังเนื้อความว่า

ความรู้สึกของเขาพลุ่งพล่านเหมือนดาวที่สุกอมรอการระเบิดปะทุ นี่มิใช่การ ‘จบลงด้วยการค้นพบทฤษฎีบ้า ๆ ทฤษฎีหนึ่ง’ อย่างที่ตาราลือเขาเล่น เขารู้ว่าเขากำลังเดินผ่านเส้นทางของตัวเลขไปพบบางสิ่ง เขาสามารถเลือกเส้นทางใดก็ได้ตามใจปรารถนาในทางเลือกนับไม่ถ้วน เส้นทางแห่งเต้ายิ่งใหญ่! ทุกครั้งที่มุมมองของเขาเปลี่ยน เรื่องราวที่เขามองเห็นก็เปลี่ยน บ้างเปลี่ยนไปเพียงเล็กน้อย บ้างเปลี่ยนหน้ามือเป็นหลังมือ ทุกครั้งที่เขาเปลี่ยนมุมมอง จังหวะของการหมุนของทรงกลมไท่จี๋ก็เปลี่ยนไป เร็วบ้าง ช้าบ้าง หมุนตามเข็มนาฬิกาบ้าง ในเข็มนาฬิกาบ้าง เขาสัมผัสรู้ด้วยญาณวิถีว่าตัวตนของเขากำลังอยู่ในความเปลี่ยนแปลง...

เขา ‘เห็น’ แต่ละเส้นทางอย่างละเอียด แต่ละเส้นทางคือหนึ่งทางเลือก ทุกครั้งที่เปลี่ยนมุมมอง เส้นสายเหล่านั้นจะประสานตัวเป็นทางเลือกใหม่ ตัวเลขรอบตัวหมุนเหวี่ยง การคำนวณของเขาถูกต้อง มหาจักรวาลเต็มไปด้วยเส้นสายแห่งทางเลือก เส้นสายแต่ละทางโยงใยเชื่อมกัน แต่ละทางเลือกคือโลกหนึ่งที่ต่างกันออกไปมากบ้างน้อยบ้าง แต่ละทางเลือกมีทิศทางของมันเอง บางโลกเป็นหยางมาก บางโลกเป็นหยินมาก บางโลกเป็นหยางกับหยินในสัดส่วนที่แตกต่างกัน หลายโลกมีความคล้ายคลึงกันอย่างยิ่ง ซ้อนทับแนบแน่นด้วยปรากฏการณ์ เดจา วู และอีกหลายโลกแตกต่างกันหน้ามือเป็นหลังมือ ทั้งปวงเป็นสายธารแห่งทางเลือกที่ไหลไม่สิ้นสุด

ชีวิตของแต่ละปัจเจกเดินเป็นเส้นตรงไปข้างหน้า จากอดีตเคลื่อนไปยังอนาคต แต่ละเส้นทางย่อยแต่ละเส้นเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางที่ใหญ่กว่า นั่นคือเต๋าไม่มีจุดเริ่มจุดจบ เส้นทางแห่งจักรวาลเดินเป็นวงกลม

(อัฐสุตรา, 2552, หน้า 218)

การมองเห็นโลกทางเลือกดังกล่าวสื่อถึงกฎเกณฑ์ความเป็นไปของสรรพสิ่งในจักรวาลตามทัศนะลัทธิเต๋า กล่าวคือ ทุกสิ่งเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ ดำเนินไปตามครรลองตามธรรมชาติ โดยไม่ตัวการอื่นใดคอยบังคับควบคุมนอกเหนือจากกฎธรรมชาติ เพราะฉะนั้นเจตจำนงเสรีของมนุษย์จึงดำเนินไปภายใต้กฎธรรมชาติดังกล่าว ตราบใดที่มนุษย์ยังคงยึดมั่นถือมั่นในอัตตาและไม่ตระหนักถึงความจริงของธรรมชาติ ชีวิตก็ย่อมประสบปัญหาอยู่เสมอ นิยายวิทยาศาสตร์จบเรื่องด้วยการที่ตัวละครเลือกไปใช้ชีวิตในโลกที่เต็มไปด้วยเพศหญิง เพื่อสื่อถึงกลับมาอยู่ร่วมกันระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ นิยายธรรมชาตินี้คือ “เต๋า” เป็นมารดาของทุกสิ่งในจักรวาล มีเพศหญิงเป็นสัญลักษณ์ การกลับคืนสู่โลกแห่งเพศหญิง จึงหมายถึงการกลับคืนสู่เต๋า ทั้งนี้หากพิจารณาให้ดีพบว่า ชีวิตของผู้คนในปัจจุบันมักเป็นทัศนคติแบบหยาง คือ ชีวิตที่เน้นการ

กระทำ เช่น การต่อสู้ ชัดแย้ง คัดค้าน ครอบครอง การพิสูจน์เจตนารมณ์ด้วยความยึดมั่นถือมั่น เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มนุษย์กระทำขึ้นเพื่อทำให้คนอื่น ๆ รู้ว่าตนเป็นคนสำคัญ สนองอัตราที่เพิ่มขึ้นของตน ด้วยการต่อต้านและฝ่าฝืนธรรมชาติด้วยวิธีการต่าง ๆ ลัทธิเต๋ามีทัศนะว่าการดำเนินชีวิตเช่นนี้จะทำให้เป็นทุกข์ จึงเรียกร้องให้มนุษย์กลับมาหา “เต๋า” คือ การดำเนินชีวิตโดยใช้หลักการของหยินในการดำเนินชีวิต นั่นคือ การใช้ชีวิตอย่างสงบ เรียบง่าย ไม่แก่งแย่งแข่งขัน ไม่ค้ำจุนแสวงหาสิ่งต่างเกินความจำเป็น เป็นต้น ลัทธิเต๋าสอนการใช้พลังหยินในดำเนินภายใต้หลักการ “อู๋เหว่ย” คือ การกระทำโดยไม่กระทำ ได้แก่ การปล่อยให้สรรพสิ่งดำเนินไปตามครรลอง ดังที่ โอโซ (2551, หน้า 166) กล่าวว่า “...มีคำว่า อู๋เหว่ย มันหมายถึง การกระทำผ่านการไม่กระทำ นั่นคือ เป้าหมายของเต๋าคือทำแต่ไม่เป็นผู้กระทำ ทำแต่ปล่อยให้เต๋ากระทำผ่านท่าน ท่านเพียงแต่ร่วมมือเท่านั้น...” การกระทำโดยหลักการอู๋เหว่ยเป็นการดำเนินชีวิตโดยอาศัยความเป็นหญิง (หยิน) ในรูปของความอ่อนนุ่มมีชัยชนะเหนือความแข็งกระด้าง

สรุปได้ว่า จากเรื่องอัฐสุตรา วินทร์ เลียววาริณ เสนอแนวคิดที่ เจตจำนงเสรีของมนุษย์อยู่ใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ทว่าโดยส่วนใหญ่มนุษย์ใช้เจตจำนงเสรีไปกับการกระทำเพื่อเอาชนะคะคานธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องผิดหวังซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพราะการกระทำของตนเอง อย่างไรก็ตาม หากมนุษย์หวนกลับคืนสู่วิถีธรรมชาติ ยอมรับข้อจำกัดของตนว่าไม่อาจฝ่าฝืนธรรมชาติ ดำเนินชีวิตด้วยความอ่อนโยน อ่อนนุ่ม ไม่แก่งแย่งแข่งขัน ไม่ยึดมั่นถือและละความสุดโต่งลงเสีย ย่อมประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต

เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมการวิเคราะห์แนวคิดทางอภิปรัชญาที่แสดงทัศนะเชิงปรัชญาเต๋าของ วินทร์ เลียววาริณ ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดดังกล่าวเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 4 สรุปแนวคิดทางอภิปรายที่แสดงทัศนะเชิงปรัชญาเต๋าของ วินทร์ เลียววาริณ

ลำดับที่	แนวคิด	แนวคิดอภิปราย					เรื่อง
		ธรรมชาติของโลก		ธรรมชาติของมนุษย์			
		รังสรรค์ วิทยา	จักรวาล วิทยา	ธาตุแท้ ของ มนุษย์	วิญญาณ หรือจิต	เจตจำนง เสรี	
1	แนวคิดว่าด้วยกำเนิดจักรวาล ซึ่งสัมพันธ์กับการขับเคลื่อน ระหว่างหยินและหยาง ใน ฐานะเหตุปัจจัยสัมพันธ์	✓	-	-	-	-	1. อัญสุตรา
2	แนวคิดว่าด้วยกำเนิดจักรวาล ที่สัมพันธ์กับกฎการหมุนวน แบบวัฏณะ	✓	-	-	-	-	1. เย็นจ่าน้ำค้าง ย้อย เชือกฟ้า พาหนาว
3	แนวคิดที่สื่อถึงโครงสร้าง ของจักรวาลที่เคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เหตุ เพราะการขับเคลื่อนระหว่าง หยินและหยาง เมื่อใดที่ชั่ว หนึ่งมีพัฒนาการ ไปถึง จุดสูงสุดจะหมุนวนกลับยัง ไปทิศตรงกันข้าม	-	✓	-	-	-	1. ทวีร์สยาม 4001 2. นิทานหิ้งห้อย 3. อัญสุตรา
4	แนวคิดว่าด้วยโครงสร้าง จักรวาลที่มีลักษณะเป็น โครงข่ายขนาดใหญ่เรียกว่า มหจักรวาล แต่ละส่วนของ โครงสร้างต่างอิงอาศัยซึ่งกัน และกัน ไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่ อย่างเป็นเอกเทศ	-	✓	-	-	-	1. ปฐมภพ 2. บริโลกนิคม
5	แนวที่สื่อว่ามนุษย์เกิดมา พร้อมกับธรรมชาติด้านดี	-	-	✓	-	-	1. สงครามนิรันดร์ 2. อีกด้านหนึ่งของ หลุมดำ 3. อัญสุตรา

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ลำดับที่	แนวคิด	แนวคิดอภิปราย					เรื่อง
		ธรรมชาติของโลก		ธรรมชาติของมนุษย์			
		รังสรรค์	จักรวาล	ธาตุแท้	วิญญาณ	เจตจำนง	
		วิทยา	วิทยา	ของมนุษย์	หรือจิต	เสรี	
6	แนวคิดที่ถือว่าจิตดั้งเดิมของมนุษย์ที่เคยบริสุทธิ์ เมื่อแปดเปื้อนไปด้วยกิเลสตัณหาจะนำไปสู่ปัญหาและความทุกข์	-	-	-	✓	-	1. สงครามนิวเคลียร์ 2. อนุรักษ์สุตรา
7	แนวคิดที่ถือว่ามนุษย์มีเจตจำนงเสรี แต่ถูกจำกัดด้วยเหตุปัจจัยและสภาพแวดล้อม	-	-	-	-	✓	1. ดอกไม้เหี่ยว เหนือเขาสูง 2. มนุษย์แข่งแข่ง 3. เรื่องเรื่องที่เกิดขึ้น แล้วในอนาคต 4. อนุรักษ์สุตรา

จากตารางที่ 4 พบว่า วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดทางอภิปรายที่แสดงทัศนะเชิงปรัชญาเข้าทั้งสิ้น 7 แนวคิด แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของโลกและแนวคิดที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ แนวคิดที่พบมากที่สุด คือ แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของโลก พบทั้งสิ้น 4 แนวคิด ประกอบด้วยแนวคิดทางจักรวาลวิทยา 2 แนวคิด และแนวคิดทางรังสรรค์วิทยา 2 แนวคิด สำหรับแนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์เป็นแนวคิดที่พบรองลงมา จำนวน 3 แนวคิด แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ แนวคิดว่าด้วยเรื่องธาตุแท้ของมนุษย์ 1 แนวคิด แนวคิดว่าด้วยวิญญานหรือจิตของมนุษย์ 1 แนวคิด และแนวคิดว่าด้วยเจตจำนงเสรีของมนุษย์ 1 แนวคิด

แนวคิดทางจริยศาสตร์

หากศึกษาปรัชญาจีนอย่างถ่องแท้จะพบว่า ปรัชญาแทบทุกสำนักก็มีจุดร่วมสำคัญอยู่ที่การอภิปรายความคิดเกี่ยวกับมนุษย์ (วิโรจน์ อินทนนท์, 2549, หน้า 173) ชาวจีนได้ชื่อว่าเป็นนักมนุษยนิยม ด้วยเหตุที่ผู้คนในชนชาตินี้เป็นนิยมการปฏิบัติและมีสำนึกทางสังคมสูง การพยายามตรากฎระเบียบ ข้อบังคับ ขนบธรรมเนียม จารีต ตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่ออบรมบ่มเพาะคนในชาติให้เป็นผู้มีคุณธรรม จึงเป็นเครื่องยืนยันถึงเจตนารมณ์ดังกล่าว เพราะฉะนั้น โดยเนื้อหาของปรัชญาจีนจึงเป็นปรัชญามนุษยนิยมที่เน้นหนักไปทางจริยศาสตร์และปรัชญาทางการเมือง ดังที่เสถียร โพธิ์นันทะ (2514, หน้า 37) กล่าวว่า “...เมธีจีนชอบขบปัญหาว่า จะทำอย่างไร? มากกว่าที่จะค้นคิดว่า ทำไมมันจึงเป็น? เมธีจีนไม่คิดตอบปัญหาว่าชีวิตมาจากไหน? ตายแล้วจะไปไหน? อย่างไร? ปรัชญาอินเดียหรือปรัชญาบางแขนงในยุโรป ปรัชญาจีนเป็นมนุษยภาพนิยม (Humanism) เน้นหนักไปทางจริยศาสตร์ (Ethics) บวกการเมือง...” หากเปรียบเทียบเนื้อหาทางจริยศาสตร์ในปรัชญากับปรัชญาสาขาอื่น ๆ จะพบว่า ปรัชญาจีนเป็นปรัชญาที่อภิปรายเกี่ยวกับมนุษย์และปัญหาของมนุษย์มากกว่ากล่าวถึงอภิปรัชญาหรือญาณวิทยาเสียอีก แม้เป้าหมายของปรัชญาจีนหลายสำนักจะมุ่งให้มนุษย์เข้าถึงสภาวะจิตที่สูงส่ง มีคำสอนที่ลึกซึ้งซึ่งแสดงทัศนะในทางอภิปรัชญาในการค้นพบสัจธรรมอันเป็นรากฐานของสรรพสิ่ง ทว่าในอีกด้านหนึ่ง เนื้อหาของปรัชญากลุ่มนี้ยังคงเกี่ยวข้องกับเรื่องทางโลกในด้านที่เป็นความรู้แห่งการปฏิบัติและปฏิบัติการทางสังคม ฉะนั้นการวิพากษ์วิจารณ์และอภิปรายปัญหาเกี่ยวกับของมนุษย์ จึงเป็นจุดเชื่อมโยงกับข้อคิดข้อเสนออื่น ๆ แห่งระบบปรัชญาจีนทั้งหมด

ปรัชญาลัทธิเต๋าและปรัชญาลัทธิขงจื้อได้ชื่อว่าเป็นสองสำนักของปรัชญาจีนที่ทรงอิทธิพลสูงสุดในประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของจีน (สุวรรณา สถาอานันท์, 2533, หน้า 9) ปรัชญาทั้งสองสำนักก็มีแนวคิดเป็นข้อตรงข้ามอย่างชัดเจน ลัทธิขงจื้อเป็นปรัชญาแห่งการจ้องครุ่นทางสังคม เนื้อหาของปรัชญาสำนักนี้ประกอบไปด้วยคำสอนที่โครงสร้างซับซ้อนและพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษ ทั้งยังมีทัศนะว่าการขัดเกลามนุษย์ให้อยู่ใน “รูปแบบ” ที่ถูกต้องจะนำมาซึ่งความสุขสงบ ขณะที่ลัทธิเต๋ามุ่งสังเกตและค้นหาวิถีของธรรมชาติ เนื้อหาของปรัชญาเต๋านั้นเรียกร้องกลับคืนสู่สภาวะดั้งเดิมที่บริสุทธิ์ ความสุขของมนุษย์ตามทัศนะของเต๋าคือ การที่มนุษย์ดำเนินตามกฎธรรมชาติ ปรัชญาทั้งสองสำนักดังกล่าวแทนข้อตรงข้ามในปรัชญาจีน ทว่าอยู่ในฐานะที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน เนื่องจากอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาและธรรมชาติของมนุษย์เช่นเดียวกัน (กาปรา, 2536, หน้า 114)

อย่างไรก็ตาม แม้ลัทธิเต๋าถือกำเนิดขึ้นมาท่ามกลางบริบททางสังคมที่เหมือนกับลัทธิขงจื๊อ แต่กลับมีทัศนะและจุดเน้นที่ต่างจากลัทธิขงจื๊ออย่างมาก กล่าวคือ ขณะที่ลัทธิขงจื๊อให้ความสำคัญแก่นุษย์เหนือทุกสิ่ง โดยถือว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมและเป็นเกณฑ์แห่งการตัดสินเหตุการณ์ต่าง ๆ จึงพยายามสร้างขนบจารีตขึ้นมาเพื่อขัดเกลามนุษย์ให้อยู่ร่วมกันถูกต้อง ลัทธิเต๋ากลับเห็นตรงกันข้ามว่า

ความหมายของชีวิตของมนุษย์นั้น ไม่อาจถูกนิยามและถูกกำหนดโดยบทบาทของมนุษย์ในสังคมเท่านั้น หากมนุษย์ต้องเข้าใจสภาพหรือกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติเพื่อว่าสังคมมนุษย์ที่สร้างขึ้นจะได้ไม่ขัดแย้งกับกฎเกณฑ์ซึ่งใหญ่กว่า ซึ่งหากขาดความเข้าใจดังกล่าวแล้ว การจัดระเบียบสังคมมนุษย์ย่อมล้มเหลวในที่สุด

(สุวรรณา สถาอนันท์, 2533, หน้า 17)

นี่ย่อมแสดงว่าสำหรับลัทธิเต๋าแล้ว มนุษย์นั้นไม่สำคัญเท่าธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ ทั้งนี้เพราะลัทธิเต๋ามองเห็นความจริงว่า คุณค่าอันสูงสุดของมนุษย์ไม่อาจถูกกำหนดด้วยกฎเกณฑ์ทางจริยธรรมซึ่งถูกจำกัดด้วยกรอบทางสังคมหรือสถานะทางวัฒนธรรมในสังคมหนึ่ง ๆ สังคมทั้งหลายย่อมมีความแตกต่างกัน สิ่งที่ถูกในสังคมหนึ่ง อาจเป็นสิ่งที่ผิดในอีกสังคมหนึ่ง นอกจากนี้ทิศทางของสังคมอาจมิได้เป็นไปเพื่อแสวงหาสังคมเสมอไป ฉะนั้น กฎเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินความถูกต้องของมนุษย์ได้บริบทของสังคมจึงทั้งคับแคบและขาดความเที่ยงตรง ไม่อาจถือเป็นหลักให้มนุษย์ยึดถือเพื่อพันทุกข้อได้

สำหรับบริบทของสังคมโลกในปัจจุบันที่มนุษย์ให้ความสำคัญแก่รู้ทางโลกเหนือความรู้ทางธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมโลกหลังคริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา เมื่อความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีช่วยให้มนุษย์จำนวนหนึ่งสามารถควบคุมและเปลี่ยนแปลงโลกทางวัตถุ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนได้อย่างกว้างขวางไร้ขอบเขต ความเข้าใจและความสามารถในการควบคุมโลกแห่งรูปธรรมนี้นำมาซึ่งความก้าวหน้าและความมั่งคั่งของมนุษยชาติอย่างน่าอัศจรรย์ ขณะที่มนุษย์เชื่อว่าความรู้ดังกล่าวจะเป็น “อำนาจ” ที่ทำให้คนเข้าถึงความจริงสูงสุดของจักรวาล (สุวรรณา สถาอนันท์, 2539, หน้า 64-65) ทว่าสำหรับลัทธิเต๋าแล้ว อำนาจดังกล่าวเป็นเหตุให้มนุษย์หลงลืม “ธรรมชาติดั้งเดิม” ของตนเองและห่างไกลจากสัจจะสูงสุดยิ่งขึ้น เพราะยิ่งมนุษย์สร้างสิ่งประดิษฐ์หรือสร้างกลไกทางวัฒนธรรมต่าง ๆ มาควบคุมมนุษย์ด้วยกันเอง หมายความว่ามนุษย์ยิ่งโลกและเห็นแก่ตัวมากขึ้น ลัทธิเต๋าดึงเสนอให้ลดละเลิกความรู้ฝ่ายโลกหรือความรู้ชนิดที่พยายามควบคุมจัดการ โลก ซึ่งจะนำไปสู่การวางตนที่สอดคล้องกลมกลืนกับ

ธรรมชาติอันเป็นอุดมคติของลัทธิเต๋า ผู้วิจัยพบว่า วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดทางจริยศาสตร์ทั้งสิ้น 6 แนวคิด ผ่านการวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมและปัญหาของมนุษย์ในนิยายวิทยาศาสตร์ โดยสามารถแบ่งแนวคิดทางจริยศาสตร์ออกเป็น 3 แนวคิดเช่นเดียวกับแนวคิดทางพุทธปรัชญา ได้แก่ เกณฑ์การตัดสินค่าทางจริยะ ค่าหรือคุณค่าและอุดมคติของชีวิต ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เกณฑ์การตัดสินค่าทางจริยะ สำหรับลัทธิเต๋าก่อให้เกิดในการตัดสินคุณค่าทางจริยะของมนุษย์ไม่อาจวัดได้ด้วยเกณฑ์ทางจริยะที่สังคมหรือวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ตั้งขึ้น เนื่องจากเต๋าพิจารณาว่ากรอบทางสังคมและวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นในบางครั้งมิได้เป็นไปเพื่อการแสวงหาสัจธรรม แต่ต้องอยู่กับความพึงพอใจหรือความต้องการของมนุษย์บางกลุ่ม โดยมากมักเป็นกลุ่มผู้มีอิทธิพลในสังคม สำหรับลัทธิเต๋าลแล้ว การแยกแยะทางจริยะจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อมนุษย์เป็นหนึ่งเดียวกับเต๋อันเป็นสัจธรรมสูงสุด หมายความว่า การที่มนุษย์จะเข้าใจตนเองและสังคมได้นั้น จำต้องเข้าใจกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติหรือกฎจักรวาลอันยิ่งใหญ่กว่า (สุวรรณา สถาอานันท์, 2533, หน้า 21-22) เพราะฉะนั้นเกณฑ์การตัดสินค่าทางจริยะตามทัศนะของเต๋า จึงมุ่งเน้นไปที่ความสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับธรรมชาติหรือกฎธรรมชาติเป็นสำคัญ

จากการศึกษาพบแนวคิด 1 แนวคิดที่แสดงแนวคิดเชิงปรัชญาเกี่ยวกับเกณฑ์ตัดสินค่าทางจริยะ ได้แก่ แนวคิดที่เชื่อว่าค่านิยม จารีต กฎเกณฑ์ และระเบียบต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น มิใช่สิ่งควรยึดมั่นถือมั่นใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหรือใช้ตัดสินประเมินค่าผู้อื่น กฎเกณฑ์หรือระเบียบเหล่านี้ไม่มีกรอบการตัดสินตายตัว มักผันแปรไปตามความทะยานอยากของมนุษย์ แม้จะมีผลดีในแง่ที่ทำให้สมาชิกในสังคมยึดถือเป็นหลักความประพฤติให้เป็นไปในทิศทางเดียว ทำให้สังคมมีระบบระเบียบ ควบคุมจัดการได้ง่ายขึ้น ทว่าในแง่ผลทางจิตใจนั้นก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เพราะกฎระเบียบดังกล่าวไปจะส่งเสริมอัตตาและความยึดมั่นถือมั่นให้สูงขึ้น ยังผลให้เกิดการบีบคั้นลิดรอนเสรีภาพของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ตกเป็นทาสระเบียบทางสังคมและวัฒนธรรม มองไม่เห็นความจริงของชีวิต ดำเนินชีวิตแบบยึดตนเป็นศูนย์กลาง กระทำในสิ่งที่ฝืนธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดในแบบเต๋าว่า มีกฎธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ที่ครอบคลุมกฎหรือระเบียบทางสังคมเหล่านี้ หากมนุษย์ไม่ตระหนักถึงกฎธรรมชาติดังกล่าว ไม่เข้าใจความเปลี่ยนแปลงอันเป็นธรรมชาติของธรรมชาติ และไม่เรียนรู้ถึงการปรับเปลี่ยนตนเองให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ย่อมไม่อาจค้นพบคุณค่าทางจริยะที่แท้จริงและไม่อาจดำเนินชีวิตให้พ้นไปจากอวิชชาที่ครอบงำอยู่ได้

สิ่งที่น่าสังเกตสำหรับนิยายวิทยาศาสตร์ที่แสดงแนวคิดดังกล่าว คือ นิยายวิทยาศาสตร์ทุกเรื่องเป็นไปเพื่อวิพากษ์วิจารณ์ค่านิยม ขนบจารีต ประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนกฎระเบียบทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็น “แม่แบบ” พฤติกรรมที่เห็นว่าเหมาะสมในกาลเทศะต่าง ๆ เป็นเพียง

ขอบข่ายทางวัฒนธรรมที่ไม่อาจถือเป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณค่าทาง จริยะของมนุษย์ด้วยกันได้ ค่าทางจริยะ ที่มนุษย์ใช้กำหนดคิชั่วถูกคิดให้แก่สิ่งต่าง ๆ เกิดความเสื่อมโทรมทางสังคมหรือทาง จริยธรรมของมนุษย์ด้วยกันเอง วิทยาศาสตร์อยู่ในฐานะของสิ่งที่ส่งเสริมให้ขอบข่ายวัฒนธรรม เข้มแข็งขึ้น จนมนุษย์หลงเชื่อไปว่า สิ่งที่ตนยึดมั่นถือมั่นนั้นเป็นสิ่งที่ถูก สิ่งที่ผิดแปลกแตกต่าง ออกไปเป็นเรื่องที่ผิด บุคคลที่ประพฤติดูต้องคือคนที่เชื่อฟังและทำตามความเห็นคนส่วนใหญ่ ส่วนผู้ที่แปลกแยกประพฤติดูผิดไปจากค่านิยมผู้คนส่วนใหญ่ยึดถือคือบุคคลที่น่ารังเกียจ วินทร์ เลียววาริณ พยายามชี้ให้เห็นว่าความคิดดังกล่าวนำไปสู่ความเดือดร้อนแก่ตัวมนุษย์เองและผู้คน รอบข้าง ในระหว่างนั้นเองก็แสดงให้เห็นคุณค่าแท้จริงที่ควรยึดถือ ผ่านการแสดงปรัชญาในลัทธิ เต๋าปรากฏ ในรูปของหลักเกณฑ์แห่งความจริงที่มนุษย์นำไปใช้เพื่อการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งประกาศ นโยบายแห่งการลดทอนความรู้ ความอยาก และคุณค่าสมมติทางสังคม เพื่อให้ตัวผู้ปฏิบัติสามารถ ดำเนินชีวิตอย่างเป็นปกติท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ความทุกข์ ความเสื่อม และความเดือดร้อน จากการกระทำของมนุษย์ด้วยกันเอง

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบนิยายวิทยาศาสตร์ 4 เรื่อง ซึ่งนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับเกณฑ์ตัดสิน ค่าทางจริยะในลักษณะดังกล่าว ได้แก่ 1. เรื่องเด็กสองโลก 2. เรื่อง 7020: โลกแห่งความสุข 3. เรื่องทาร์เทียม 4001 และ 4. เรื่องบางกะโพ้ง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

เรื่องเด็กสองโลก นิยายเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี กฎเกณฑ์ทางสังคม ตลอดจนระเบียบต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา มีอาจใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่า ทางจริยะ แต่การกระทำที่สอดคล้องกับธรรมชาติและศีลธรรมต่างหากจึงเป็นตัวชี้วัดที่แท้จริง เรื่องเล่าถึงเด็กชายผู้หนึ่งที่บังเอิญเกิดบนดาวกิสบอน เนื่องจากอุบัติเหตุระหว่างสำรวจดวงดาว ทำให้แม่ของเด็กจำต้องคลอลูกบนดวงดาวแปลกหน้าดังกล่าว เด็กชายหายสาบสูญไปถึงสิบห้าปี กลับมาปรากฏตัวอีกครั้งในเหตุการณ์ไฟไหม้ป่าบนดาวกิสบอน เจ้าหน้าที่พาตัวเด็กกลับมายังโลก เข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่ง สิ่งที่ไม่น่าเชื่อก็คือ เด็กชายดังกล่าวเฉลียวฉลาดกว่าคนทั่วไปในโลก ทั้ง ๆ ที่เกิดกลางป่า ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่มีแต่สิ่งมีชีวิตระดับต่ำที่ไม่ยังไม่มีการพัฒนา กิสบอนเป็นดาวที่มนุษย์ประเมินค่าว่า “ไร้อารยธรรม” ทว่าเหตุการณ์ดังกล่าว กลับสร้างความฉงน และความขัดแย้งภายในใจของมนุษย์ผู้รู้ความจริงดังกล่าว ดังบทสนทนาระหว่างนายแพทย์เจ้าของ ไข้และพ่อของเด็กชายดาวกิสบอน ความว่า

ผมชี้มือไปที่กองเอกสารและเพิ่มข้อมูลคอมพิวเตอร์สูงท่วมหัวบนโต๊ะ “จากการสำรวจอย่างละเอียดของนักวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ ดาวกิสบอนไม่ปรากฏสิ่งมีชีวิตที่ทรงภูมิปัญญา มีแต่ต้นไม้และสัตว์เซลล์เดียวชั้นต่ำเท่านั้น แต่ความสามารถของคุณบ่งชี้ว่าโลกหรือปาดงคิบที่เขาเคิบโตมาไม่ใช่โลกที่ไร้อารยธรรมอย่างแน่นอน เพราะฉะนั้นเราอาจสรุปได้ตามหลักตรรกะว่า เขาเรียนรู้มาจากสัตว์ พวกมันตรงกว่านั้นก็คือ สัตว์เซลล์เดียวหรือที่พวกนักสำรวจเขียนลงในรายงานว่าสัตว์ชั้นต่ำเหล่านี้มีภูมิปัญญาสูงกว่ามนุษย์เราเสียอีก”

มันมีอะไรที่ต่างจากสิ่งมีชีวิตและปาดงคิบแห่งกิสบอนในตอนนี?

...

“เอกภพยังมีหลายสิ่งที่อยู่เหนือการคิดของมนุษย์”

“เอาละ สมมติว่าข้อสันนิษฐานของคุณเป็นจริง สมมติว่าสัตว์เซลล์เดียวเหล่านั้นมีความฉลาดกว่าเราจริง แต่เมื่อมนุษย์เรารุกรานป่าอันเป็นที่อยู่สิ่งมีชีวิตพวกนั้น ทำไมพวกมันจึงไม่ได้ตอบเราเลย ตรงข้ามกลับถูกทำลายร่อยหรอลงไปทุกที?”

ผมสั่นศีรษะ “ผมไม่ทราบ บางทีสัตว์พวกนั้นนอกจากจะมีวิทยาการสูงกว่าเรา ยังมีระดับศีลธรรมสูงกว่าเราด้วย หรือบางทียังไม่ถึงเวลาตอบได้การกระทำของมนุษย์...” ผมนั่งเงียบ ระบายลมหายใจออกมาหนักหน่วง “...ใครจะรู้ว่าวันหนึ่งพวกนั้นจะไม่ทำอะไรอย่างหนึ่งอย่างใดต่อพวกมนุษย์ที่รุกรานลงไป...”

(เด็กสองโลก, 2540, หน้า 42-43)

จากเรื่องดังกล่าวพบว่า วินทร์ เลียววาริณ จงใจสร้างคู่เปรียบเทียบระหว่างมนุษย์โลกและมนุษย์บนดาวกิสบอน เพื่อตั้งคำถามว่า “การกำหนดคุณค่า” หรือ “ประเมินค่า” แก่สิ่งต่าง ๆ โดยอิงจากกรอบสังคมและวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้นเชื่อถือได้หรือไม่ และ “คุณค่า” ที่แท้จริงของมนุษย์ควรวัดจากที่ใดกันแน่ระหว่าง “วิทยาการ” หรือ “ศีลธรรม” ทั้งนี้จะพบว่าทำให้ภาพของมนุษย์โลกในที่นี้อยู่ในฐานะ “ผู้กระทำ” ซึ่งพยายามช่วงชิงผลประโยชน์จากดวงดาวอื่น ๆ เพื่อสนองความต้องการของตน ขณะที่เด็กชายในฐานะมนุษย์จากดาวอื่นเป็น “ผู้ถูกกระทำ” ที่พยายามส่งสัญญาณเตือนให้มนุษย์ตระหนักว่า “มนุษย์นั้นไม่สลักสำคัญอะไรในธรรมชาติอันทรงพลังยิ่งใหญ่อันน่าทึ่งที่มนุษย์ถือครองอยู่นั้นเป็นเพียงภาพลวงตาที่ทำให้คิดฝันไปว่า “ตนยิ่งใหญ่” วางตนเป็น “ผู้มีอารยธรรม” ทั้งแท้ที่จริงแล้วมิได้มีสิ่งใดเลยนอกเสียจาก “ความหลง” และ “สิ่งสมมติ” ในรูปกฎเกณฑ์หรือกลไกทางสังคมและวัฒนธรรม การที่มนุษย์ยังคงประสบกับปัญหาขาดแคลนทรัพยากรและไม่มีความสุขทั้งที่มี “ความเจริญ” และวิทยาการขั้นสูง ย่อมยืนยันว่าทราบเท่าที่

มนุษย์ไม่เข้าใจกฎเกณฑ์แห่งโลกธรรมชาติ มนุษย์ย่อมไม่อาจแก้ปัญหาสังคมหรือแม้กระทั่งนำพาตนเองพ้นจากความทุกข์ได้ การปรากฏตัวของเด็กชายบนดาวกิสบอนที่ถูกประเมินค่าว่าเป็น “ชาวป่าผู้ไร้อารยธรรม” กลับสร้างความฉงนให้แก่มนุษย์โลก เมื่อชาวป่าผู้นี้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดและดูเหมือนว่าจะมี “ศีลธรรมสูงกว่า” มนุษย์เสียอีก จุดนี้สื่อให้เห็นว่ากฎเกณฑ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยอิงจากกรอบทางสังคมหรือวัฒนธรรมนั้นไม่อาจเชื่อถือได้เสมอไป ทั้งนี้เพราะกฎเกณฑ์ดังกล่าวสร้างขึ้นมาจากเจตนาของมนุษย์ เป็นไปเพื่อประโยชน์เฉพาะตน ขึ้นลงตามกระแสความต้องการของมนุษย์ จึงปรวนแปรไม่มั่นคงอยู่เสมอ ตรงข้ามกับกฎธรรมชาติที่ดำเนินเที่ยงตรงสม่ำเสมอไม่ขึ้นกับกาลหรือสถานที่ใด ๆ

เมื่อกฎเกณฑ์ที่ใช้วัดค่า “ความเฉลียวฉลาด” และ “ความมีศีลธรรม” ของมนุษย์ถูกตั้งคลอน มนุษย์โลกผู้รู้เหตุการณ์จึงเริ่มสงสัยและหวั่นกลัวถึงเหตุผลในการปรากฏตัวของเด็กชาย ด้วยเกรงว่า “สิ่งที่ตนไม่อาจหยั่งถึง” จะสร้างอันตรายให้แก่มนุษยชาติในท้ายที่สุด ภาพนำเสนอดังกล่าวอธิบายว่าเหตุใดเด็กชายต่างดาวจึงเชื่อมโยงกับธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะการถือกำเนิดท่ามกลางธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ ไร้กฎเกณฑ์หรือกลไกสมมติของมนุษย์ถือว่า เด็กชายต่างดาวผู้นี้ยังคงมีความบริสุทธิ์ธรรมดาดั้งเดิมของมนุษย์ตามคติในลัทธิเต๋า หรือกล่าวอื่นนัยหนึ่ง เด็กชายดังกล่าวเป็นตัวแทนของธรรมชาติ (เต๋า) อันยิ่งใหญ่ซึ่งมนุษย์ไม่ควบคุมบังคับได้ การอยู่เหนือการคาดการณ์หรือไม่อาจควบคุมให้เป็นไปดังใจนี้เองทำให้มนุษย์หวาดกลัวธรรมชาติ เพราะฉะนั้น การปรากฏตัวของเด็กชายจึงเป็นการตอกย้ำว่า ธรรมชาติมีอำนาจเหนือมนุษย์ และกฎธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจฝ่าฝืนได้

จุดที่น่าสนใจเกี่ยวกับตัวเด็กชายดาวกิสบอนคือท่าทีของเขาต่อมนุษย์โลกซึ่งดูเหมือนจงใจแสดงให้เห็นความสำคัญของการใช้ “พลังอ่อน” หรือ “หยิน” ในการดำรงชีวิต ภาพของเด็กชายผู้มีความแข็งแกร่ง “เหนือมนุษย์” แทบทุกด้านถูกวางคู่ขนานไปกับการวิพากษ์ถึงสภาพแวดล้อมในการกำเนิดที่ต่ำต้อย ป่าเถื่อน และไร้อารยธรรม เพื่อสื่อคุณลักษณะของผู้รู้แจ้งตามคติเต๋าที่ก้าวพ้นไปจากโลกแห่งวัฒนธรรมซึ่งมนุษย์สร้างขึ้น เมื่อผนวกกับท่าทีของเด็กชายที่ปฏิเสธการโต้ตอบการกระทำของมนุษย์ด้วยความรุนแรง ย่อมจับสาระได้ว่า “คุณค่า” ทางจริยะที่ วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอคือการใช้ท่าทีแบบหยินในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพราะคุณลักษณะของ “ความสงบ” และ “ต่ำต้อย” สื่อถึงพลังหยิน (พลังเพศหญิง) ตามคติเต๋า “หยิน” เป็นพลังที่อดทน ต่อเนื่อง ลู่อไหลตามสภาวะการณ์ ไม่มีลักษณะหักโค่นทำลาย เป็นพลังซึ่งอ้อมไว้เพื่อนำมาปรับใช้ในสถานการณ์เชิงอำนาจ ดังเช่นพฤติกรรมเด็กชายดาวกิสบอนซึ่งแสดงออกตอนเรื่องท้าย เด็กชายมิได้แสดงว่าเขามีอำนาจยิ่งใหญ่เหนือผู้อื่น แต่กลับพยายามเตือนให้มนุษย์ละวางอัตตาด้วยถ้อยคำเรียบง่ายว่า “โลกนี้ไม่ใช่ของท่านผู้เดียว...” การวางตนดังกล่าว สื่อถึงการเชิดชูอำนาจหยินอัน

ขัดแย้งกับภาพของมนุษย์โลกที่ใช้ “พลังแข็ง” หรือ “หยาง” (พลังเพศชาย) ซึ่งถูกทำให้เป็นรองด้วยการแสดงให้เห็นว่าการยึดครอง ควบคุม บังคับ ลงโทษ หรือกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในท้ายที่สุดย่อมนำไปสู่ความเสื่อมโทรมล่มสลาย จุดนี้แสดงให้เห็นวิธีคิดแบบเต๋าที่มองว่าการปฏิบัติตนด้วยความอ่อนน้อมจะมีชัยเหนือความแข็งแกร่ง ดัง สุวรรณ สถาอานันท์ (2539, หน้า 82) กล่าวว่า “...อำนาจที่ไม่ต้องใช้ย้อมมีศักยภาพสูงกว่าอำนาจที่ต้องใช้ อำนาจเมื่อใช้ย่อมลดพลังลง เมื่อใช้มากก็ยังมีพลังน้อย อำนาจที่ดีที่สุดคืออำนาจที่ไม่ต้องใช้...”

ลักษณะดังกล่าวคือการปฏิบัติตามหลัก “อู๋เหว่ย” หรือ ตอบโต้การกระทำด้วยการไม่กระทำตามคติในลัทธิเต๋า ทั้งนี้เพราะหากพิจารณาตามเหตุปัจจัย การให้ค่ากับความฉลาดและความรู้มากเกินไป ย่อมก่อให้เกิดโทษ เพราะสิ่งที่มนุษย์กำลังดำเนินอยู่ ทั้งการแก่งแย่งแข่งขัน การกอบโกยทรัพยากร การเห็นแก่ตัว การฝ่าฝืนธรรมชาติ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้นำไปสู่ความขาดแคลนทางทรัพยากร ความยุ่งยากของระบบสังคม และความทุกข์ของมนุษย์เอง ผู้รู้แจ้งในลัทธิเต๋าทราบดีว่าแม้ไม่เข้าไปดำเนินการใด ๆ หากมนุษย์ยังปฏิบัติตามวิถีชีวิตดังกล่าว จะนำตนไปสู่ความพินาศในที่สุด การปล่อยยให้สรรพสิ่งดำเนินไปตามธรรมชาติจึงเป็นการวางตัวเหนือความขัดแย้งทั้งปวง อันจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่มีความสุขตามคติของเต๋า

สรุปได้ว่า จากเรื่องเด็กสองโลก วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดที่ว่า ค่านิยม จารีต กฎเกณฑ์ และระเบียบต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา มีอาจใช้เป็นมาตรฐานในการตัดสินคุณค่าทางจริยะได้ เนื่องจากกฎเกณฑ์ดังกล่าวมีเป้าประสงค์เพื่อผลประโยชน์ส่วนตนของมนุษย์ เป็นสิ่งสมมติที่แฝงไว้ซึ่งพลังอำนาจในเชิงกดทับ เพื่อควบคุมสิ่งอื่นหรือผู้อื่นให้ตกอยู่ใต้อำนาจ การกำหนด “คุณค่า” ผ่านมาตรฐานดังกล่าวจึงเป็นเพียงการเสริมย้ำอัตตาของมนุษย์ให้หนักแน่นขึ้น ไม่อาจนำพามนุษย์ไป สู่สัจจะหรือความเจริญงอกงามของชีวิตได้ ดังนั้น เกณฑ์การตัดสินค่าทางจริยะที่แท้จริงควรดูความเหมาะสมสอดคล้องกับกฎธรรมชาติซึ่งจะทำให้การดำเนินชีวิตเป็น อย่างไม่ขัดแย้ง ไม่ถูกบีบคั้นจากความต้องการต่าง ๆ เพียงปล่อยยให้ธรรมชาติดำเนินไปตามครรลอง ความทุกข์ย่อมไม่เกิดขึ้น

เรื่อง 7020: โลกแห่งความสุข นำเสนอการกระทำที่สื่อถึงความหลงผิดของมนุษย์ เพื่อนำไปสู่การตัดสินคุณค่าทางจริยะ โดยชี้ให้เห็นว่าการทำในสิ่งที่คนหมู่มากเห็นว่าดี อาจมิใช่การกระทำที่ถูกต้อง หากไปขัดแย้งต่อกฎธรรมชาติ เรื่องเล่าถึงการสืบหาสาเหตุการตายของ นายแพทย์ คินนา ผู้ตายน้อยรายในปี 7020 ซึ่งเสียชีวิตเพราะฆ่าตัวตาย เจ้าหน้าที่ตำรวจสันนิษฐานว่า คินนี่ การา หัวหน้าศูนย์กลางของรัฐน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตในครั้งนี้ เพราะเขาเป็นคนสุดท้ายที่พบกับผู้ตายก่อนเสียชีวิต เมื่อถูกสอบสวน คินนี่ การา นำเอกสารชุดหนึ่งมาให้กับตำรวจ อ้างว่า คินนา เป็นผู้มอบเอกสารดังกล่าวแก่เขา เนื้อหาในเอกสารดังกล่าวทำให้ทราบว่า

เมื่อหนึ่งปีก่อน คินนา และคณะสำรวจค้นพบซากศพของมนุษย์ ณ ถ้ำใต้ดินเก่าแก่แห่งหนึ่ง ซากศพดังกล่าวเป็นหลักฐานสำคัญที่บ่งชี้ว่า “ยา” ซึ่งผู้คนในปัจจุบัน (ปี 7020) ใช้การดำรงชีวิตทำให้ระบบย่อยอาหารของมนุษย์เปลี่ยนไป ทั้งยังส่งผลให้อายุของพวกเขาสั้นลง ดังบทสนทนาระหว่าง “ผม” ซึ่งเป็นผู้ว่าการดำรงของรัฐบาลและ คินนี การา ในตอนหนึ่งความว่า

“คุณอายุสามสิบห้าในปีนี้ และกำลังเกษียณ อีกไม่กี่ปีคุณก็จะตายด้วยโรคชรา เช่นเดียวกับผม เช่นเดียวกับมนุษย์ในโลกนี้ทุกคน เราทั้งหมดมีอายุขัยเต็มที่ประมาณ สามสิบห้าถึงสี่สิบปีก็ตาย อายุของคนปัจจุบันน้อยกว่ามนุษย์โบราณถึงครึ่งหนึ่ง ที่นี้เข้าใจ หรือยังว่าเรื่องนี้สำคัญตรงไหน”

ผมตะลึงงัน เงียบเสียงไปนานแสนนาน เสียงคินนี การา ดังมาเรื่อย ๆ

“อายุคนเราสั้นลงก็เพราะเราฝึกธรรมชาติมากไป เมื่อเราไม่ใช่วัยระส่ำระสายส่วนใดส่วนหนึ่ง มันจะหายไปกระเพาะอาหารและลำไส้คนเล็กลง เพราะเราไม่ใช้มัน กระเพาะคนเราไม่ได้ใช้ย่อยอาหารมานานหลายพันปีแล้ว...”

“ก็เพราะ...”

“ใช่แล้ว ก็เพราะเราใช้ยา เราใช้ยาเป็นอาหาร ใช้ยาเพื่อรักษาโรค เพื่อเพิ่มความฉลาดเพื่อการบันเทิง เรากินยาเพื่อคลายเครียด เรากินยาเพื่อ ‘ดู’ ภาพยนตร์เรื่องใหม่ ๆ ทั้งที่หลับตาอยู่เพราะมันให้ความบันเทิงมากกว่า เด็กของเรากินยาตั้งแต่แรกเกิดเพื่อเพิ่มความฉลาด คุณคงปฏิเสธมันไม่ได้ เพราะเด็กสมัยนี้อายุหกขวบก็เข้ามหาวิทยาลัยแล้ว สิบขวบก็ทำงาน วัยสิบสองก็มีครอบครัวมีลูกได้แล้ว ยาเป็นวิถีชีวิตใหม่ของเรา เราใช้ยาสำหรับทุกอย่างมานานกว่าห้าพันปี เพราะฉะนั้นวิวัฒนาการทางสรีระของมนุษย์เราก็เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว...”

(7020: โลกแห่งความสุข, 2540, หน้า 185-186)

จากตัวอย่างพบว่าประเด็นที่นิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้กำลังอภิปรายถึง คือ การใช้ “ความรู้” ในการควบคุมเปลี่ยนแปลงโลกวัตถุ ซึ่งนำไปสู่การให้ความหมายและประเมินค่าแก่สิ่งต่าง ๆ รวมทั้งคุณค่าทางจริยะของมนุษย์ ในที่นี้ “ความรู้ทางโลก” หรือกล่าวอย่างเฉพาะเจาะจงคือ “ความรู้ทางวิทยาศาสตร์” เป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจของมนุษย์ ซึ่งผลิตออกออกผลในรูปของ “ยา” ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะความต้องการจิตใจ สรรพคุณของยา เช่น ลดความเครียด เสริมความฉลาด สร้างภาพแห่งความสุข เพิ่มความบันเทิง เพิ่มพลังทางเพศ เป็นต้น ล้วนบ่งบอกถึงความปรารถนาภายในจิตใจส่วนลึกของมนุษย์ ซึ่งถูก

ประเมินค่าว่าเป็น “ลักษณะอันพึงประสงค์” หรือ “คุณค่า” ที่มนุษย์พึงมี ด้วยเชื่อว่าเมื่อมีคุณสมบัติเหล่านี้แล้วจะนำไปสู่สิ่งที่สังคมหรือคนส่วนใหญ่มองเห็นว่าเป็น “ความสุข” เช่น การเป็นผู้เฉลียวฉลาด ผู้ที่แข็งแกร่ง ผู้ที่มีความสุขตลอดเวลา เป็นต้น การที่ยาสามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ดังกล่าว ยังผลให้มนุษย์ยิ่งเชื่อมั่นในศักยภาพแห่งอำนาจความรู้ ก้าวล่วงไปถึงระดับที่ลุ่มหลงในอำนาจที่ตนสร้างขึ้น เกิดเป็นกระแสสำนึกร่วมของสังคมว่า ฤทธิ์อันเกิดจากยาคือความสุขที่แท้ การเสพยาคือการสร้างความสุข และผู้ผลิตยาผู้มอบความสุขให้แก่มนุษยชาติ

กระแสสำนึกร่วมดังกล่าวนำไปสู่การลดทอนความสำคัญของค่าทางจริยะ เนื่องจากผู้คนในปี 7020 มีความเชื่อฝังหัวว่า คนมีความสุขได้ด้วยยาและกำลังอาศัยอยู่ในโลกที่มีความสุข ฉะนั้นการกระทำที่จะถูกประเมินว่า “มีคุณค่า” จึงเกี่ยวเนื่องกับ “ความสุข” ซึ่งสังคมให้ความหมายว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ ด้วยเหตุนี้ การกระทำใด ๆ ซึ่งจะทำให้มนุษย์พลัดไปจากความสุขดังกล่าว อาทิ “การเปิดเผยความจริง” เรื่องสรรพคุณอันเป็นโทษของยาจึงมิใช่คุณค่าสิ่งพึงประสงค์ ดังปรากฏว่าผู้รู้ความจริงทั้งสองคน ได้แก่ “กนิณี การา” หัวหน้าศูนย์ข่าวซึ่งอยู่ในตำแหน่งสื่อมวลชนและ “ผม” ผู้ว่าการตำรวจของรัฐต่างเลือกที่จะ “เอาหูไปนา เอาตาไปไร่” เรื่องการลอบสังหารนายแพทย์คินนา ด้วยคิดว่าการกระทำเช่นนี้เป็นสิ่งที่ “ถูกต้อง” เมื่อมองถึงประโยชน์สุขของสังคม การเลือกกระทำของตัวละครทั้งสองดังกล่าวเข้าข่าย “การหลงลืมประวัติศาสตร์” หรือ “ลบเลือนอดีตที่เคยรู้เห็น” เพื่อช่วย “รักษาความปลอดภัย” ให้แก่อดีตของตน อันแสดงถึงความอ่อนด้อยทางจริยธรรม ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากการที่มนุษย์ “ยึดติดความสุข” มากเกินไป กระทั่งมองไม่เห็นความจริงว่าสิ่งที่ตนกระทำอยู่นั้นเป็นการฝ่าฝืนธรรมชาติ เป็นต้นตอแห่งความทุกข์ยากของมนุษย์ด้วยเอง

ในเรื่องนี้จะเห็นว่า “ยา” เป็นตัวแทน “อำนาจ” ของมนุษย์อันเกิดจากความรู้ทางโลก ด้านหนึ่งใช้เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ในอีกด้านหนึ่งใช้สำหรับควบคุมมนุษย์ด้วยกันเอง นี่คือการพยายามในการกลบเกลื่อนด้านที่อ่อนแอ จุดด้อย และข้อจำกัดของมนุษย์ โดยดึงศักยภาพในด้านที่เป็น “อำนาจฝ่ายแข็ง” (พลังหยาง) เช่น ความทะเยอทะยานมั่งมัน ความหยิ่งพอง ความยึดมั่นถือมั่น เป็นต้น ให้โดดเด่นขึ้นมา ด้วยหวังว่าศักยภาพดังกล่าวจะนำไปสู่สิ่งที่สังคมให้ความหมายว่าเป็นสุข ลัทธิเต๋ามักมองว่าการกระทำเช่นนี้ทำให้มนุษย์ละเลยธรรมชาติดั้งเดิมของตน มองข้ามศักยภาพอันยิ่งใหญ่ของกฎธรรมชาติที่อยู่เหนือศักยภาพของมนุษย์ ความไม่ตระหนักรู้ความจริงดังกล่าวยังผลให้มนุษย์คิดฝันไปว่าสามารถควบคุมจัดการทุกสิ่งได้ดังใจปรารถนา จนมองไม่เห็นผลภัยแห่งการกระทำของตน ลัทธิเต๋ายังย้ำเตือนเสมอว่ามนุษย์ควรลดและละเลยความรู้ทางโลก เพราะความรู้ดังกล่าวจะเป็นการเพิ่มพูน “ความอยาก” ในอำนาจและทรัพย์สินแก่ผู้คนจำนวนหนึ่ง แต่กลับส่งผลกระทบเสียหายร้ายแรงต่อระบบนิเวศน์และวิถีชีวิตของผู้คนทั้งโลก ดังเช่นผู้คนในปี 7020 ที่เสพความสุขจนลืมความจริง มองไม่เห็นถึงหายนะหรือความทุกข์ที่มาเยือนอยู่

ตรงหน้า การกระทำแบบ “การเลือกที่รักมักที่ชัง” เพียงเพื่อประคองความสุขที่มีอยู่ให้ยาวนานยิ่งขึ้น ส่งผลให้พวกเขาต้องใช้ชีวิตอย่างเป็นทาส ตกอยู่ในห้วงแห่งทุกข์ที่ตนสร้างขึ้นไปตลอดกาล

สรุปได้ว่า จากเรื่อง 7020: โลกแห่งความสุข วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่าการกระทำบางอย่างแม้อิงอยู่กับผลประโยชน์ของผู้กระทำหรือประโยชน์สุขของคนหมู่มาก อาจมิใช่การกระทำที่ถูกต้องเสมอไปหากการกระทำนั้นขัดแย้งกับกฎธรรมชาติ การกระทำที่ถูกต้องควรอิงอยู่กับธรรมชาติเพราะมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ธรรมชาติก็เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์ ชีวิตกับธรรมชาติจึงมีส่วนเกี่ยวเนื่องกัน เมื่อมนุษย์กระทำตามทางแห่งธรรมชาติ โดยไม่ฝืนกระแสแห่งความจริง ย่อมทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสุขสงบ ไม่เกิดความอึดอัดด้วยการแยกแยะคุณค่า เนื่องจากไม่มีสิ่งใดก่อให้เกิดความขัดแย้งที่ทำให้รู้สึกว่าจะต้องเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพราะฉะนั้นการไม่ขัดแย้งกับกฎธรรมชาติซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ยิ่งใหญ่ ย่อมเป็นเงื่อนไขที่สะท้อนถึงคุณธรรมจริยธรรมอันแท้จริง

เรื่องท้าวสยาม 4001 นำเสนอค่าทางจริยะที่ถูกทำลายลงไปเพราะค่านิยม จารีตประเพณี และกรอบแนวคิดทางสังคมที่อิงอยู่กับค่านิยมของมนุษย์ เรื่องราวนำเสนอในรูปแบบโปรแกรมทัวร์ที่จะพาผู้อ่านไปเที่ยวเมืองไทยในปีพ.ศ. 4001 เมืองไทยในยุคนั้นมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติถูกรอบงำด้วยวัฒนธรรมจากต่างชาติ ทั้งวัฒนธรรมด้านการแต่งกาย อาหาร งานฝีมือและ แม้กระทั่งภาษาประจำชาติ สถานที่ท่องเที่ยวทุกแห่งเต็มไปด้วยมลภาวะที่เกิดจากน้ำมือของมนุษย์ สภาพอากาศมีความแตกต่างอย่างสุดขั้วตั้งแต่ร้อนจัดไปจนถึงหนาวเย็นเป็นหิมะ เมื่ออ่านเรื่องจนจบจะพบว่า ภาพนำเสนอดังกล่าวสร้างความขัดแย้งในใจของผู้อ่าน เพราะสิ่งที่ผู้อ่านรับรู้หรือประเมินค่าในโลกแห่งความเป็นจริงแตกต่างไปจาก “น้ำเสียง” ที่นำเสนอในนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้ กล่าวคือ ในขณะที่ผู้เล่าเรื่องกำลังแนะนำสถานที่ท่องเที่ยว อาหาร ประเพณีและวัฒนธรรมของชาติไทยด้วยน้ำเสียงภาคภูมิใจเกมเย้ยหยันนั้น กลับสร้างบรรยากาศชวนสลดหดหู่เมื่อผู้อ่านพบว่าระบบนิเวศน์ในโลกธรรมชาติกำลังล่มสลายพร้อม ๆ กับเทคโนโลยีที่เจริญถึงขีดสุด นอกจากนั้นค่าทางจริยะในรูปลักษณะของจารีต ประเพณี รวมทั้งค่านิยม กฎหมายซึ่งเคยใช้เป็นบรรทัดฐานในการกระทำหรือการดำเนินชีวิตของผู้คนยังผิดเพี้ยนไปปัจจุบันอย่างสุดโต่ง ดังคำบรรยายถึงกรุงเทพมหานครในตอนหนึ่งความว่า

บ่ายชมผลงานศิลปะบนกำแพงของคนโบราณเมื่อสองพันปีก่อนวาดโดยศิลปินนิรนาม ภาพส่วนใหญ่เป็นแบบนามธรรม วาดด้วยสีพื้นแบบสเปรย์กระป๋องหลากหลายต่าง ๆ หลากสี สวยงามมาก ทางรัฐบาลได้เก็บรักษาอย่างดี เพราะงานเก่าแก่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ คำจารึกบางคำเช่น “อ.น.ศ. พ่อมิ่งเอย---ย.ม.---ม.ค.ป.ค.---” ยังเป็นที่ศึกษาของนักโบราณคดี และนักภาษาศาสตร์จนทุกวันนี้

ชีวิตราตรีที่กรุงเทพฯ ยังเข้มข้นแม้อากาศจะหนาวมาก ขอแนะนำบรรยากาศของบาร์ ริมถนนพัฒนาพงศ์ เหล้าดี อาหารดี หุ่นยนต์สวย ราคาไม่แพง มีการเดินอโกโก้โดยหุ่นยนต์ (ทัวร์สยาม 4001, 2540, หน้า 225-226)

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า น้ำเสียงของผู้เล่าเรื่องนั้นขัดแย้งกับภาพนำเสนอที่ปรากฏ กล่าวคือ ขณะที่ผู้เล่าเรื่องกำลังบรรยายด้วยน้ำเสียงทำนองภาคภูมิใจว่า สถานที่ท่องเที่ยวของเมืองสยามในปี 4001 มีความสวยงามโดดเด่น ล้ำหน้าด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่คอยอำนวยความสะดวกสบาย ตลอดจนมี “เอกลักษณ์” ทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ทว่าผู้อ่านกลับสัมผัสได้ถึงความสะดวกสบายของธรรมชาติที่ซ่อนอยู่ทุกซอกทุกมุมของเมือง และพบว่าความสะดวกสบายทางเทคโนโลยีเป็นเพียง “เปลือก” ที่ผู้เล่าเรื่องคอยหยิบยกขึ้นมาเน้นให้เด่นขึ้น เพื่อปกปิดด้านอันไม่งดงามของบ้านเมืองไว้ ด้านวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ ก็เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการผสมปนเปวัฒนธรรมของชาติอื่น ๆ ที่ทำให้ดูเสมือนเป็นวัฒนธรรมของเมืองสยาม วัฒนธรรมที่ผุดผืนไปจากความจริงตามการรับรู้ของผู้อ่านเช่นนี้ ยิ่งสะกิดให้ผู้อ่านตระหนักถึงความล่มสลายของบ้านเมืองที่เกิดขึ้นในโลกอนาคต ทั้งนี้แล้ว โดยสารัตถะที่ผู้เล่าเรื่องมิได้แสดงความรู้สึกห่อหุ้มต่อบรรทัดฐานของสังคมที่ผุดผืนไปดังกล่าว ย่อมสื่อว่าค่านิยมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาในที่สุดได้ทำให้คุณค่าจริยะของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน ดังพบว่าผู้คนในปี 4001 มองภาพความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นกับบ้านเมืองของตนด้วยความ “ชินชา” เช่น มองเห็นการผิดจารีตประเพณีเป็นเรื่องธรรมดา ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมแบบผิด ๆ มองว่าเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่ไว้ใจได้มากกว่ามนุษย์ด้วยกันเอง เป็นต้น

การไม่เผยแสดงผลเสียที่เกิดขึ้นดังกล่าว คือผลลัพธ์ในเชิงทำลายและการคุกคามของความเจริญทางเทคโนโลยีต่ออนาคตมนุษย์ซึ่ง วินทร์ เลียววาริณ ต้องการชี้ชวนให้ผู้อ่านตระหนักว่าเมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ดำรงอยู่อย่างแยกตัวออกจากธรรมชาติ เมื่อนั้นความทุกข์ของมนุษย์ก็เริ่มต้นขึ้น เพราะการใช้ชีวิตดังกล่าว เป็นการดำรงอยู่อย่างมีอัตตา อัตตาทำให้มีแรงปรารถนา นำไปสู่การสร้างสังคม สิ่งประดิษฐ์ และพัฒนาสู่ความก้าวหน้าอย่างบ้าคลั่ง มนุษย์ตัดขาดจากความจริงด้วยกระบวนการวิธานญาณตลาดและสิ่งสมมติที่สร้างขึ้น กระทั่งหลงคิดไปว่าตนกำลังอยู่เหนือโลก เป็น

ผลให้เกิดการวางตัวแปลกแยก ผ่าฝืนธรรมชาติ และดำเนินชีวิตอย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ ด้วยหวังความสุขฉาบฉวยที่อยู่ตรงหน้า ยึดการสร้างพึงพอใจเป็นเป้าหมายสูงสุดในชีวิต ทว่าการดำเนินชีวิตในโลกแห่งความจริงนั้นย่อมไม่มีสิ่งใดเป็นไปได้จริง เพื่อรักษาความพึงพอใจนี้ไว้ มนุษย์จึง “พยายาม” ดำเนินชีวิตให้เป็น “ปกติสุข” ท่ามกลางโลกแคบ ๆ ที่ “ไม่มีสิ่งใดปกติ” และ “เพิกเฉย” ต่อความเสื่อมโทรมของธรรมชาติ เพื่อรักษาความปลอดภัยให้แก่ชีวิตที่เต็มไปด้วยความถ้อยมั่นของตน เมื่อมีเหตุร้ายเกิดขึ้นจนรู้สึกถึงความไม่มั่นคง มนุษย์ก็จะทำให้ตนเองสบายใจด้วยการใช้เหตุผลและพยายามที่จะไม่ไปกังวลใจ ไม่รับรู้หรือหลีกเลี่ยงการเกี่ยวข้องกับภัยร้ายที่เกิดจากน้ำมือของตนเอง นี่คือการเกราะป้องกันที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อแยกตนออกจากโลกของความเป็นจริง สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ มนุษย์ต้องเป็นทุกข์เพราะสิ่งที่ตนกระทำขึ้น ต้องสับสนในคุณค่าที่ตนสร้างขึ้น กล้ากลืนความทุกข์ยากนั้นไว้ด้วยการพยายามหลบลิ้มว่าตนเป็นทุกข์และใช้ชีวิตไปวัน ๆ ด้วยการฝากความหวังไว้กับอนาคต

ภาพนำเสนอในนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่าความเจริญที่มีวิทยาศาสตร์เป็นฐานสำคัญนั้นส่งผลกระทบต่อมนุษย์ทั้งด้านดีและร้าย ในด้านหนึ่งทำให้มนุษย์พัฒนาไปสู่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งเอื้อต่อการอำนวยความสะดวกสบายในลักษณะต่าง ๆ แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับทำให้มนุษย์ไม่สามารถหันกลับไปใช้ชีวิตแบบอิงอาศัยธรรมชาติเช่นเดิมได้อีก กรอบความคิดแคบ ๆ ที่มองตนเองว่าอยู่เหนือโลกและธรรมชาติ สิ่งต่าง ๆ มีอยู่เพื่อสนองผลประโยชน์และรับใช้จุดหมายของมนุษย์เท่านั้น ทำให้มนุษย์สร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมา ทว่ากฎเกณฑ์นี้ย่อหย่อนไม่มั่นคง ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของมนุษย์ผู้บัญญัติกฎนั้น ๆ เป็นสำคัญ สิ่งนี้นำไปสู่หายนะของโลกและสังคมมนุษย์ ด้วยมนุษย์มักถือเอาประโยชน์ส่วนตนสำคัญกว่าธรรมชาติและสำนึกทางสังคม ในแง่นี้จะเห็นว่า กฎเกณฑ์ใดก็ตามที่มนุษย์สร้างขึ้นหากไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ ย่อมไร้ความหมาย การแยกแยะทางจริยะจะเป็นไปได้และเป็นประโยชน์ก็ต่อเมื่อมนุษย์วางตนสอดคล้องกับธรรมชาติ เพราะกฎที่ขัดแย้งต่อกระบวนการวิถิของธรรมชาติ ย่อมก่อให้เกิดทุกข์เพื่อให้นมนุษย์หลุดพ้นจากวังวนแห่งความทุกข์ดังกล่าว คัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง ย้ำเตือนให้นมนุษย์ตระหนักถึง “ความว่าง” และการหันกลับสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของตนเอง ด้วยการละทิ้งความยิ่งใหญ่อลังการของรูปธรรมสิ่งสร้างทั้งหมด กลับไปหาความเรียบง่ายของธรรมชาติอันเป็นสามัญ

สรุปได้ว่า จากเรื่องทวิรศยาม 4001 วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่า มนุษย์กำลังสับสนในคุณค่าทางจริยะเพราะสิ่งสมมติที่ตนสร้างขึ้น สืบเนื่องจากการพยายามแยกตัวออกจากธรรมชาติ ซึ่งนำไปสู่การ ก่อตัวของอัตตา การฝืนธรรมชาติ และการสร้างเกราะกำบังในรูปของเหตุผลแบบต่าง ๆ เพื่อให้ตนสบายใจ กรอบการมองโลกเช่นนี้เปิดช่องให้นมนุษย์ใช้โลกและธรรมชาติอย่างไม่มีข้อจำกัดทางศีลธรรม เพราะเป็นการมองว่ามนุษย์เท่านั้นที่มีจุดหมายในตนเอง

ค่านิยมและจารีตประเพณีของมนุษย์ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ไม่อาจถือเป็นเกณฑ์แน่นอนได้ เมื่อสังคมเปลี่ยนกฎระเบียบเหล่านั้นก็เปลี่ยนไปตามความต้องการของมนุษย์ เพื่อที่จะเข้าใจตนเองและสังคมตนอยู่ มนุษย์ควรถอยห่างออกมามองปริบทที่ใหญ่กว่า นั่นคือ การมองตนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ภายใต้ปริบทของจักรวาล ใช้กฎเกณฑ์แห่งโลกธรรมชาติเป็นแนวทางในการกำหนดค่าทางจริยธรรมของตน

เรื่องบางกะโพ้ง นำเสนอแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่าฐานะทางเศรษฐกิจ ค่านิยมทางสังคม และระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นแปรไม่มั่นคง ไม่เพียงไม่อาจนำไปสู่ความจริงแต่ยังนำมาซึ่งอหังการ อวิชชาและอุปาทานที่ทำให้มนุษย์ติดอยู่ในห้วงแห่งทุกข์ เรื่องเล่าถึง “โทน” ชายหนุ่มซึ่งต้องการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เปลี่ยนแปลงหมู่บ้านบางกะโพ้งให้เจริญขึ้น ด้วยหวังว่าความเจริญนั้นจะทำให้ชาวบางกะโพ้งอยู่ดีกินดีขึ้น โทนอาศัยเหตุการณ์ดาวตกสร้างข่าวลือเรื่องมนุษย์ต่างดาว ยังผลให้ผู้คนต่างแห่แหนกันมาให้ความสนใจ จนกระทั่งความเจริญทางวัตถุแบบสังคมเมืองหลังไหลสู่บางกะโพ้งเพียงชั่วข้ามคืน ทว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้มีได้เป็นไปในแบบที่โทนคาดหวัง บางกะโพ้งเจริญขึ้นเฉพาะวัตถุ แต่จิตใจของผู้คนกลับตกต่ำลง ชาวบางกะโพ้งหลงใหลเทคโนโลยีที่ทันสมัย ไม่ใกล้ชิดสนิทสนมคุ้นเคยกันเช่นแต่ก่อน บ้างหมกมุ่นอยู่กับเครื่องอำนวยความสะดวก บ้างวิ่งวุ่นยืมสินหาซื้อวัตถุอันทันสมัย บ้างพยายามเปลี่ยนความเจริญให้เข้ากับคามมมงามของตน เป็นต้น พฤติกรรมดังกล่าวนำไปสู่การกระเด็นค่าระหว่างบุคคล โดยยึดความมีฐานะทางเศรษฐกิจและค่านิยมทางสังคมเป็นบรรทัดฐาน ดังบทสนทนาระหว่าง สกครูหนูแดง และโทนดังต่อไปนี้

หนูแดงเหลือบมองโทนแวบหนึ่ง ถามเบา ๆ “สกไม่ได้เชิญทุกคนหรือหรือ?”

สกเหลือบมองโทน เอ๋อ ๆ “เชิญเฉพาะคนที่มีเกียรติในความคิดของสกเป็นอย่างไร?”

สกหัวเราะหึ ๆ “ครูถามโทนเองก็แล้วกันครับว่า คนมีเกียรติเป็นอย่างไร?”

สกคิดเครื่องรถจักรยานยนต์ ยิ้มแล้วชี้หายลับไป

ครูสาวหันไปจ้องโทน “สกเขาหมายความว่าอย่างไร โทน?”

...

โทนถอนใจ “คนมีเกียรติในสายตาสกคือคนที่ไม่มีหนี้สิน”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 148)

จากบทสนทนาข้างต้น การที่ “ฮก” ตัดสินว่า “โทน” เป็นคนไร้เกียรติ เพียงเพราะโทนติดหนี้เจ้าแก่งซึ่งเป็นพ่อของตนแสดงให้เห็นว่า บรรทัดฐานทางจริยะของฮกเป็นการนำสิ่งมีค่าในตัว ซึ่งในที่นี้หมายถึง เงินหรือฐานะทางเศรษฐกิจ มาใช้พิจารณาตัดสิน “คุณค่า” บุคคลอื่น โดยใช้ “ผลประโยชน์” และ “อรรถา” ส่วนตนเป็นเกณฑ์ในการจัดจำแนกบุคคลที่ตนจะให้เกียรติหรือไม่ให้เกียรติออกจากกัน ฮกคิดว่าตนเสียผลประโยชน์จากการที่รูปปั้นทองคำของเจ้าแก่งหายไป เพราะของ ๆ พ่อในความรู้สึกของฮกก็คือ มรดก หรือ ผลประโยชน์ที่เขาควรได้รับโดยชอบธรรม ฉะนั้น การที่โทนและเพื่อน ๆ ทำให้รูปปั้นทองคำหายไป ฮกย่อมรู้สึกสูญเสียและเป็นทุกข์ แม้จะไม่มีหลักฐานชัดเจน แต่ความประสงค์ที่จะหาผู้รับผิดชอบต่อความเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อจัดความทุกข์ในใจให้เบาบางลงก็กลายเป็นอคติที่ทำให้ฮกตั้งท่ารังเกียจโทนถึงขนาดไม่ยอมคบค้าสมาคมด้วย แม้โทนจะเอ่ยว่าจะหาเงินมาชดเชยให้ก็ตาม ดังนั้นจะเห็นว่า “เกียรติ” หรือ “คุณค่า” ในความหมายของฮกเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับอรรถาตัวตน มีแรงปรารถนาคอยชี้นำการตัดสินและผูกพันอยู่กับอคติ จึงเป็นจุดบกพร่องที่ทำให้เกณฑ์ดังกล่าวไม่อาจถือเป็นมาตรฐานในการตัดสินค่าทางจริยะของบุคคลได้ เพราะในความเป็นจริงเหตุการณ์เดียวกันดังกล่าวสามารถพิจารณาการกระทำของโทนในมุมมองที่ต่างออกไปได้ ในสายตาของฮกโทนอาจเป็นคนเลวเพราะโทนทำให้เขาเสียผลประโยชน์จากการที่รูปปั้นทองคำหายไป แต่ในสายตาของดวงและเพื่อนพ้อง โทนเป็นคนดีที่ยอมเสียสละชื่อเสียงและเงินทองเพื่อรักษามิตรภาพเอาไว้ อรรถาทำให้ฮกมองไม่เห็นความจริงเกี่ยวกับโทน ฉะนั้นการกระทำของเขาที่หันสู่โลกภายนอกจึงเป็นไปในเชิงก้าวร้าว เย่อหยิ่งและเห็นแก่ตัว ดังเช่นบทสนทนาระหว่างฮกและโทนในตอนหนึ่ง ความว่า

“นี่น้ำมันอะไรวะ โทน? กลิ่นเหมือนเหล้า”

“ไม่เค็มขี้ก็ไม่เผ็ดร้อน”

“เค็ม ๆ”

“เรียบร้อยแล้ว”

“คิดค่าบริการเท่าไร?”

“ไม่คิด”

“ทำไมไม่คิด?”

“น้ำมันพวกนี้ทำมาใช้เอง ไม่ได้ขาย เรื่องแค่นี้เล็กน้อย”

ฮกเงยปากรู้หนึ่ง “แต่ถ้าเครื่องข้าพัง จะกลับมาเอาเรื่องเอ็ง”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 156)

เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้สกริมไม่แน่ใจในทักษะที่มีต่อโทน กระทั่งเมื่อโทนให้ความช่วยเหลือจนเขาชนะการแข่งขันรถ ทำทีของสกริมที่มีต่อโทนก็เปลี่ยนไปในทางที่ดี เหตุการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าระบบคุณค่าต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นปรวนแปรไม่มั่นคง ไม่เพียงไม่นำไปสู่ความจริง แต่ยังนำมาซึ่งความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนและความลุ่มหลงในวิชา ทำให้มนุษย์ติดอยู่ในมายาภาพแห่งชีวิตและความทุกข์อยู่ร่ำไป เพื่อเสนอหนทางให้มนุษย์หลุดพ้นวิถีดังกล่าว วินทร์ เลียววาริณ ได้นำเสนอตัวละครอีกกลุ่มหนึ่งที่ยังคงดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของบางกะโพ้งซึ่งถูกรอบงำด้วยระบบคุณค่าทางวัฒนธรรมแบบสังคมเมือง ตัวละครกลุ่มนี้ได้แก่ ตาเผ่ามี และตาเผ่าจันที่ดำเนินชีวิตอย่างสันโดษและวางตนสอดคล้องกับธรรมชาติ หากสังเกตจะพบว่าวินทร์ เลียววาริณ จะจัดวางคุณสมบัตินิสัย และพฤติกรรมของตัวละครทั้งสองให้สื่อถึงคุณค่าแห่งชีวิตในอุดมคติตามที่เล่าจือ ปรารธนา อาทิ การแก้ไขปัญหาตามการวางตนสอดคล้องกับธรรมชาติ เช่นแก้ไขปัญหาหุงหุงหมของตาเผ่ามี ด้วยเครื่องมือแบบชาวบ้านที่แกะประดิษฐ์เองความว่า

“ข้าอยากหัวเราะอย่างเดียวได้ไหม? พวกเอ็งแทนที่จะทำไรทำนาเหมือนชาวบ้านอื่น เขา เสือกจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ ชอบทำอะไรยากเข้าไว้ นักวิทยาศาสตร์จริง ๆ นะคิดอะไรเรียบง่ายเสมอ ทำไมต้องทำยุ่งให้เป็นหมั่นอะไรให้วุ่นวาย”

“แล้วท่านปราชญ์มีวิธีแก้ไขปัญหาย่างไรมิซับซ้อน?”

เผ่าอาร์คิมิดีสตบยุงที่บินมาเกาะบนแขนดังจาด

“ยุ่งมันวางใจตามน้ำนิ่ง ก็เท่านั้นทั้ง กีบ ทำไมต้องคิดอะไรให้ยุ่งยาก แต่หากอยากได้อะไรที่เด็ดกว่านั้น ตามข้ามา”...

ได้ดูบ้านปราชญ์ใหญ่แห่งบางกะโพ้งวางเครื่องมือระเกะระกะ ทุกคนสะดุดตาถึงน้ำพลาสติก ตัดหัวตัดท้าย ด้านหนึ่งติดหลอดไฟอัลตราไวโอเลต อีกด้านหนึ่งติดพัดลมที่กันถึงมีถุงผ้าใบใหญ่

“นี่คืออะไร?”

เผ่าอาร์คิมิดีสไม่ตอบ กดปุ่มสวิตช์ หลอดไฟอัลตราไวโอเลตสว่างในความสลัวของหัวค่ำ แสงไฟส่องให้บินเข้ามา ยุงทั้งฝูงถูกดูดเข้าไปในถุงเพียงชั่วอึดใจเดียว

สมาชิก ส.ว.บ. อ้าปากค้าง

“ง่ายอย่างนี้หรือ?”

“ข้าคิดอะไรยาก ๆ ไม่เป็น”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 115-116)

จากบทสนทนาดังกล่าวพบว่า ตาเผ่ามีเป็นบุคคลที่ใช้ชีวิตเรียบง่าย อิงแอบกับธรรมชาติ ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยอาศัยความรู้จากประสบการณ์และความเข้าใจในธรรมชาติ แก้ไขปัญหาชีวิตแทนการคิดที่ยุ่งยากซับซ้อนแบบวิทยาศาสตร์ นี่ย่อมหมายความว่า การหลุดพ้นจากระบบวัฒนธรรมและความนึกคิดทางสังคม เป็นสิ่งที่ช่วยขยายพื้นที่ของระบบความคิดที่จำกัดคับแคบให้กว้างเข้าใกล้โลกแห่งความเป็นจริงมากขึ้น วินทร์ เลียววาริณ ได้นำมโนทัศน์แบบเต๋าที่มีความคิดว่า กฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติยิ่งใหญ่กว่ากฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรม มาใช้สร้างสถานการณ์ที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ที่ถูกจำกัดด้วยระบบทางวัฒนธรรมและระบบความรู้ทางวิทยาศาสตร์กำลังพ่ายแพ้ให้แก่มนุษย์ที่วางตนสอดคล้องกับธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะการที่มนุษย์จะเข้าใจตนเองและสังคมที่ตนอยู่ได้นั้น ต้องเข้าใจกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติหรือจักรวาลอันยิ่งใหญ่ ซึ่งเป็นปริบทที่สังคมมนุษย์เติบโตขึ้นมาเสียก่อน มิเช่นนั้นแล้ว มนุษย์ก็จะเป็นทุกข์เพราะการดำรงอยู่ในสังคม ด้วยความคิดแบบผิด ๆ และไม่อาจแก้ไขปัญหาด้านสังคมที่มีอยู่ได้ นอกเหนือจากตาเผ่ามีแล้ว ตาเผ่าจันนับเป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่สื่อถึงทัศนคติในการดำเนินชีวิตแบบเต๋าที่เต็มไปด้วยความมกน้อย อ่อนน้อม วางตนอยู่เหนือความปรารถนาตามธรรมชาติและคุณค่าแบบประโยชน์นิยม ดังความในตอนหนึ่งที่บรรยายถึงตาเผ่าจันซึ่งตาบอด แต่กลับมีความสุขในการใช้ชีวิตแต่ละวันไปกับการอาบแดดและการรอคอยการกลับมาของลูกชายความว่า

ตาเผ่าจันทอดสายตาดูออกไปไกล ไม่มีใครรู้ว่าแกมองอะไร

หนูแดงเปรยกับโตน “ท่าทางแกมีความสุขกับการอาบแดด”

“แกชอบนั่งอาบแดดตอนเช้าอย่างนี้ แกเป็นโรคไขข้อ แผลอากาศเย็นขึ้น ช่วงไหนฝนตก แกจะรู้ก่อนล่วงหน้า แกจึงกลายbecomeนักพยากรณ์อากาศที่แม่นยำว่าดาวเทียมเสียอีก ไม่เคยพลาด เหมือนพวกมดแมลงที่รู้ก่อนล่วงหน้าว่าฝนจะตกเมื่อไร ถ้าฝนตกแกจะทรมาณ แต่หากมีแดด อากาศของแกก็ดีขึ้นมา”

...

“แกเหมือนกับว่ารออะไรอยู่นะ โตน”

“หนูแดงช่างสังเกตจริง ไซ่ แกกำลังรอลูกชายแก สิบกว่าปีก่อนลูกชายแกไปกรุงเทพฯ แล้วไม่เคยกลับมาเลย ทั้งไ้ตัวงให้แกดูแล ทุกวันแกเฝ้ารอลูกชายแก ก็ไม่เห็นกลับมา ชาวบ้านต่างเชื่อว่าลูกชายแกน่าจะตายไปแล้ว ไม่งั้นก็คงกลับมาหาพ่อแน่ เพราะรักพ่อมาก แกก็เชื่ออย่างนั้น”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 111-112)

จากตัวอย่างพบว่า แม่ตาเผ่าจันจะตบอดและเป็นทุกข์ ทั้งทุกข์ด้วยโรคภัยไข้เจ็บและความทุกข์ทางใจที่ต้องรอคอยลูกชายของตน แต่แก็สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับความทุกข์นั้นได้อย่างเป็นปกติสุข ด้วยการไม่ฝืนสังขารด้วยการดิ้นรนหาการรักษาโรคหรือเทคโนโลยีขั้นสูงมาซื้อชีวิต และปราศจากความทะยานอยากหรือลุ่มหลงในวัตถุสิ่งของ สิ่งที่แก็ทำมีเพียงการเรียนรู้จะอยู่กับโรคภัยไข้เจ็บมิให้ทุกข์ทรมานจนเกินไป ดำเนินชีวิตอย่างสันโดษ ปรับเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ตาที่บอดของแก็ ทำให้เกิดคชาดจากสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นหรือบัญญัติขึ้น ไม่เกิดความอยากได้ อยากมีหรืออยากเป็นตามสิ่งที่สังคมสมมติ เพียงแต่ปล่อยชีวิตให้ไหลเลื่อนท่ามกลางความสงบและเรียบง่ายของธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ดูเหมือนเป็นความยึดอยากอย่างเดียวของแก็ คือ การรอคอยการกลับมาของลูกชาย ทว่าในตอนท้ายเรื่องผู้อ่านจะพบว่า ความยึดอยากที่วุ่นวายแท้จริงเป็นความหวังใจที่แก็มีต่อลูกชาย ดังเนื้อความว่า

เผ่าจันนั่งบนเก้าอี้ ไม่ใช่เก้าอี้โยก แต่เป็นเก้าอี้ของยานเวลา

ด้วยยานสันตะเทียนและหมุนไปมา ส่งเสียงหวีดหวาวกับเดินทางฝ่าพายุแรง

เผ่าจันสัมผัสลมที่ปะทะหน้า เครื่องหยุดเดิน ทุกอย่างกลับคืนสู่ความเงียบ

เผ่าจันสัมผัสรู้สึกถึงมือหนึ่งที่กุมมือของแก็ เสียงที่คุ้นเคยดังขึ้นข้างหูว่า “พ่อ”

“เจต...” แก็เอ่ยได้เพียงคำเดียว น้ำตาก็ไหลพราก

ผ่านไปสิบกว่าปีหลังพراقจากกัน สองพ่อลูกกอดกันบนยานเวลา

เจตเอ่ย “ลูกไม่ทิ้งพ่อไปไหนแล้ว”

โทนบอกหนูแดงและเพื่อน ๆ “ไปกันเถอะ”

เดชถาม “โทนไปตามน้ำเจตมาจากไหน?”

“หนูแดงเป็นคนตามหาข้อมูล โดยความช่วยเหลือจากกรุงเทพฯ เข้าไปกรุงเทพฯ กับลุงกำ ตามหาเขาจนเจอ เขาหายไปหลายปีเพราะติดคุกข้อหาค้ายาเสพติด ออกมาจากคุกก็อาย ไม่กล้ากลับบ้าน น้ำเจตบอกว่า ตอนนั้นคิดว่าจะหาทางรวยเร็ว ๆ มาช่วยพ่อ”

“ช่างมันเถอะ ฝันร้ายผ่านไปแล้ว”

หนูแดงตาแดง “เรื่องของลุงจันสวยงามเหลือเกิน ถ้าทุกคนสันโดษและเต็มใจด้วยความรักอย่างแก็ โลกของเราคงไม่วุ่นวายอย่างนี้”

โทนว่า “จริง”

สองอาทิตย์ต่อมาเผ่าจันตายไปขณะนอนหลับ รอยยิ้มอาบริมฝีปากแก็

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 303-304)

จากตัวอย่างพบว่า น้ำเสียงของดาเผ่าจันที่มีต่อลูกชายเต็มไปด้วยความรักและความเมตตากรุณา ถ้อยคำเรียบง่ายแต่ละคำแสดงถึงความเข้าใจโลกในมุมมองของผู้ชาญประสบการณ์ในปัจจุบัน ทั้งนี้แสดงขอมแสดงถึงความตระหนักรู้ถึงเหตุอันจำเป็นของลูกชายว่าการอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดำเนินไปตามธรรมชาติ ท่ามกลางสังคมเมืองที่มีแต่การแข่งขันและสิ่งที่มีมนุษย์บัญญัติขึ้นใหม่แต่วันแต่ละวัน ขอมเป็นสาเหตุให้เกิดความลุ่มหลง เกิดความโลภ อยากได้ อยากมี อยากเป็นตามที่สังคมสมมติ จุดนี้ทำให้ธรรมชาติดั้งเดิมหรือคุณความดีต่าง ๆ ของเจตที่เคยคิดตัวมาแต่ครั้งอยู่บางกะโพ้งค่อย ๆ จางลงไป กลายเป็นประเพณีในรูปการชื้อแข่งแข่งขัน โกหก หลอกลวง ฉ้อฉล ใช้อกลโกงผิดกฎหมาย ฯลฯ อันเนื่องจากระบบคุณค่าของสังคมที่เขอาศัยอยู่ การเรียกร้องให้เจตกลับบ้าน มิใช่เป็นไปเพื่อการต่อยอดความผิดหวังเสียใจ แต่เป็นการเรียกร้องให้เจตกลับไปหาธรรมชาติดั้งเดิมของเขาโดยการลดละความเห็นแก่ตัว กลับมาสู่สังคมที่ผู้คนยังคงมีจิตใจเมตตากรุณา พึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และมีธรรมชาติอันสุขสงบเป็นสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต ลักษณะดังกล่าวนี้สื่อถึงแนวคิดของเต๋าเกี่ยวกับหลักการทางจริยธรรมเพื่อบรรลุเต๋า ได้แก่ “การดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ ทำตนให้กลมกลืน (สมดุล) กับธรรมชาติ ไม่ละโมภ พึ่งพาอาศัยกัน โดยทุกคนทำตนเป็นผู้ให้ถ้อยที่ถ้อยอาศัย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่โอ้อวดแข็งกระด้าง...” (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549 ข, หน้า 45) ดังนั้น ความปรารถนาของดาเผ่าจันปรารถนาจึงเป็นไปด้วยเมตตากรุณาตามคติเต๋า คือ มีความรักและความสงสารที่จะช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ เกื้อหนุนรู้ดีว่าสังขารนับวันมีแต่จะร่วงโรยไป หากแกไม่พบเจตและสั่งสอนให้เขากลับบ้าน เจตอาจต้องวนเวียนอยู่กับกับดักแห่งทุกข์และมายาภาพชีวิตที่สังคมสร้างขึ้นไม่จบสิ้น เมื่อสมปรารถนาในสิ่งที่ตั้งใจแล้ว ดาเผ่าจันก็จากไปอย่างสงบ

จากพฤติกรรมของดาเผ่ามีและดาเผ่าจันดังกล่าว จะพบว่าตัวละครทั้งสองสามารถใช้ชีวิตอยู่ในบางกะโพ้งได้อย่างสงบสุข ขณะที่ชาวบ้านคนอื่น ๆ ต้องดิ้นรนขวบหาสิ่งสมมติตามกระแสสังคมมาเติมเต็มจนเป็นทุกข์ การเทียบเคียงระหว่างคนทั้งสองกลุ่มนี้แสดงให้เห็นแนวคิดที่ วินทร์ เลียววาริณ แฝงไว้นั่นคือ คุณค่าทางโลกหรือคุณค่าภายนอก อันเกิดจากการสมมติค่าและให้ความหมายของสังคมไม่สำคัญเท่าคุณค่าทางจิตวิญญาณหรือคุณค่าภายในของมนุษย์ สิ่งที่มีมนุษย์ควรแสวงหาไม่ใช่ลาภ ยศ สรรเสริญ หรือความสุขอันเกิดจากโลกภายนอก ซึ่งเป็นไปในลักษณะของความร่ำรวยทางวัตถุ ความเฉลียวฉลาด หรือความสนุกสนานเพลิดเพลินทางโลกียวิสัย แต่เป็นความสุขทางจิตใจอันเกิดจากการวางตนสอดคล้องกับธรรมชาติ มีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย แสวงหาเฉพาะสิ่งที่จำเป็นต่อชีวิต ไม่ยึดมั่นถือมั่นในระบบความรู้เกินขอบเขตหรือละโมภอยากได้จนเกินความจำเป็น แนวคิดนี้สอดคล้องกับเนื้อหาในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 20 ความว่า

ระหว่าง “ใช่” กับ “ไม่ใช่”
 แตกต่างกันมากน้อยเพียงใด
 ระหว่าง “ดี” กับ “ชั่ว” นั้น
 แตกต่างกันมากน้อยเพียงใด
 สิ่งที่คุณอื่นกลัวนั้น
 ก็มักจะทำให้เราต้องกลัวด้วย
 นี่เรียกว่าเป็นความกลัวในความตื่น

...

ผู้คนในโลกแม้มีทรัพย์มากพอแล้ว
 ก็ยังเก็บงำสิ่งสม
 มีแต่ข้าพเจ้าจึงเป็นผู้สละโดยสิ้นเชิง
 ดวงใจข้าพเจ้าคล้ายกับผู้โง่ม
 ขุนมัวเคลือบคลุม
 ผู้อื่นเป็นผู้รู้ เฉียบแหลม
 ข้าพเจ้าเพียงผู้เดียวที่ต่ำต้อย
 อดทนเหมือนท้องทะเล
 ล่องลอยไร้จุดหมาย
 ผู้คนในโลกล้วนมีจุดหมาย
 ข้าพเจ้าเพียงผู้เดียวที่คือสิ่งเช่
 ข้าพเจ้าผู้เดียวที่แตกต่างจากคนอื่น
 เพราะได้รับการบำรุงเลี้ยงด้วยคุณค่าอันสูงส่ง
 จากมารดาแห่งสรรพสิ่ง

(เหล่าจื๊อ, 2537, หน้า 75-76)

เนื้อหาในในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดที่ วินทร์ เลียววาริณ บอก
 กล่าวแก่ผู้อ่านผ่านเรื่องบางกะโพ้ง นั่นคือ มนุษย์ควรรู้จักการมองมุมกลับ รู้จักทวนกระแสความคิด
 และพฤติกรรมของมนุษย์ที่เดินร่นไปด้วยอำนาจของความทะยานอยาก ด้วยการไม่หลงอยู่ใน
 บทบัญญัติและสิ่งที่สังคมให้ความหมาย สิ่งที่สังคมมองว่าดีงามนั้นอาจมิใช่สิ่งถูกต้องเสมอไป
 ระบบความคิดที่ฉลาดล้ำของมนุษย์นั้น แท้ที่จริงมีความไม่รู้แฝงอยู่ ครอบงำจิตใจมนุษย์ยังไม่รู้จัก
 ยอมรับความจริงและไม่มองตนในฐานะส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ย่อมไม่อาจพ้นทุกข์ ไม่หลุดพ้น

จากการครอบงำของสิ่งสมมติที่ตนบัญญัติขึ้นได้ คุณค่าจริยะที่แท้จริงจึงควรพิจารณาจากการวางตนสอดคล้องกับธรรมชาติ เพราะจะทำให้บุคคลพ้นไปจากความยึดมั่นในตัวตนและการครอบงำทางวัฒนธรรมและสังคม ก่อให้เกิดความสำนึกในความเป็นจริงของธรรมชาติและชีวิต สามารถดำรงชีวิตในสังคมที่ ไร้ความเที่ยงแท้ได้อย่างถูกต้อง

2. ค่าหรือคุณค่า ในที่นี้หมายถึง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบุคคลซึ่งช่วยให้มนุษย์เข้าใกล้จุดหมายสูงสุดของชีวิตตามคติในลัทธิเต๋า เช่น ความมีเมตตากรุณา ความกระหม่อมกระหม่อม ความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นต้น รวมทั้งความประพฤติในลักษณะต่าง ๆ อันเป็นหลักปฏิบัติเพื่อการบรรลุเต๋า เช่น การดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ มีชีวิตอยู่อย่าง เรียบง่าย ไม่แก่งแย่งแข่งขัน ไม่ทะเยอทะยาน ดำเนินตามทางสายกลาง มีเต๋าเป็นอุดมคติ เป็นต้น

จากการศึกษานิยายวิทยาศาสตร์ที่แสดงแนวคิดเกี่ยวกับค่าและคุณค่าทางจริยะ ผู้วิจัยพบว่า วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิด 3 แนวคิดที่แสดงถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบุคคล อันเป็นค่าทางจริยะของมนุษย์ตามทัศนะเต๋า แนวคิดแรก คือ การชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นในความรู้ (ทางโลก) จนเกินไป ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เป็นผลพวงจากความเฉลียวฉลาด เช่น กระบวนการคิดที่ทันสมัย เทคโนโลยี สิ่งประดิษฐ์ เป็นต้น มักเป็นดาบสองคม ไม่เพียงมีคุณประโยชน์ตามเจตนารมณ์ของผู้สร้าง แต่ยังเป็นเครื่องล่อตายวนใจที่ทำให้ผู้คนหลงติดในค้นหา นำไปสู่ความประพฤติในทางมิชอบในลักษณะต่าง ๆ ที่สร้างความทุกข์แก่ตัวผู้สร้าง มนุษย์ร่วมโลก และสรรพสิ่งอื่น ๆ แนวคิดที่สอง คือ การสอนให้มนุษย์ดำเนินชีวิตด้วยอุปนิสัยแบบหยิน คือ รู้จักใช้อำนาจเชิงอ่อนในการครองชีวิต เช่น ความมีเมตตากรุณา ความอ่อนน้อม ความมักน้อย การให้อภัยแก่ผู้อื่น การละวางอดีต ความทะยานอยาก ความเห็นแก่ตัว เป็นต้น ทั้งนี้เพราะอุปนิสัยดังกล่าวจะทำให้มนุษย์ละวางจากความยึดมั่นถือมั่น ไม่ก่อให้เกิดความอึดอัดเพราะไม่ฝืนธรรมชาติ ขัดแย้ง และแนวคิดสุดท้าย คือ การสอนว่ามนุษย์ควรมองโลกตามความเป็นจริง โดยเฉพาะในกรณี ที่มนุษย์ต้องการสร้างความเจริญก้าวหน้าหรือแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับชีวิตของตน เพราะการมองตามเป็นจริงจะทำให้มนุษย์แก้ไขปัญหาได้ตรงจุด มองปัญหาอย่างรอบด้าน นำไปสู่ความเจริญอย่างถาวรและดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท

จุดที่น่าสนใจของนิยายวิทยาศาสตร์ที่เสนอแนวคิดทั้ง 3 แนวคิดดังกล่าว คือ เรื่องราวจะนำเสนอผ่านบุคลิกและลักษณะนิสัยของตัวละครซึ่งมีทั้งตัวละครที่วางตนสอดคล้องกับธรรมชาติและตัวละครที่ฝ่าฝืนธรรมชาติ ตัวละครส่วนใหญ่มักเป็นตัวละครที่มีคุณลักษณะเป็นอุดมคติหรือมีความประพฤติเป็นแบบอย่าง คือ ตัวละครถ่ายทอดอุปนิสัยที่พึงประสงค์ในแบบเต๋า ซึ่งมุ่งเน้นการปฏิบัติอย่างอ่อนอ่อนผ่อนปรน รู้เท่าทันความจริง และวางตัวสอดคล้องกับธรรมชาติ มีตัวละครเพียงส่วนน้อยที่แสดงพฤติกรรมฝ่าฝืนธรรมชาติ ซึ่งตัวละครประเภทหลังนี้มักได้รับ

บทเรียนในรูปของความทุกข์แบบต่าง ๆ บางเรื่องก็เป็นการทิ้งปริศนาเกี่ยวกับผลการกระทำของตัวละคร เพื่อให้ผู้อ่านขบคิดพิจารณาต่อถึงคุณค่าที่มนุษย์ควรยึดถือ สำหรับกลุ่มตัวละครที่มีความประพฤติเป็นแบบอย่าง ส่วนมีจะมีลักษณะบางประการคล้ายคลึงกัน เช่น มินิฮัยชอบดูดวงดาว ไม่ชอบความคิดที่ยึดมั่นในตรรกะแบบชาวตะวันตก เกิดและดำรงชีวิตท่ามกลางธรรมชาติอันบริสุทธิ์ เป็นต้น ลักษณะดังกล่าวเป็นการตอกย้ำความเชื่อตามคติของเต๋าในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงปริบทแวดล้อมที่ทำให้ตัวละครเข้าถึงความจริงและปฏิบัติตนอันเป็นแบบอย่างเช่นนั้นได้ อีกทั้งเป็นการสร้างนัยประหวัดถึงความยิ่งใหญ่ของ “เต๋า” หรือธรรมชาติ อันเป็นสภาวะธรรมที่ลัทธิเต๋าดำเนินเป้าหมายสูงสุด

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบแนวคิดที่ว่าด้วยคำหรือคุณค่าทั้ง 3 แนวคิดดังกล่าวผ่านนิยายวิทยาศาสตร์ 9 เรื่อง ได้แก่ 1. เรื่องแสงเปลี่ยนเวลา 2. เรื่องมนุษย์เชื้อโรค 3. เรื่องเด็กสองโลก 4. เรื่องคนเสเพล 5. เรื่องบริโภคนิยม 6. เรื่องนิทานหิ้งห้อย 7. เรื่องเซ็กซ์ ฟิวชั่น 8. เรื่องอภินิหาร และ 9. เรื่องบางกะโป้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องแสงเปลี่ยนเวลา นำเสนอแนวคิดที่ถือว่า สิ่งสมมติทั้งในรูปวัตถุ ระบบคิด ชื่อเสียง เกียรติยศ หรืออรรถา ล้วนมิใช่คุณค่าที่มนุษย์ควรยึดถือ เนื่องจากสิ่งสมมติดังกล่าวไร้ความเที่ยงแท้ และไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ นอกจากความเห็นแก่ตัวและการพยายามเอาชนะคะคานกันระหว่างมนุษย์ เรื่องเล่าถึง “ซิมง ลามิ” ศาสตราจารย์ฟิสิกส์อัจฉริยะผู้ประดิษฐ์เครื่องสร้างรูหนอน ซึ่งสามารถเปลี่ยนสภาพสสารให้ใหม่ขึ้นหรือเก่าลงได้ ซิมง ลามิ ตั้งใจจะใช้สิ่งประดิษฐ์นี้ในการแก้ไขปัญหาอาหารขาดแคลนและปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชาวโลก แต่ก่อนที่เขาตัดสินใจเผยแพร่ข่าวเรื่องสิ่งประดิษฐ์นี้ออกไปสู่สังคม เขาได้เล่าเรื่องนี้ให้ “อังตวน คาโร” ลูกศิษย์ของเขาฟัง เมื่อ อังตวน คาโร เห็นสิ่งประดิษฐ์ดังกล่าวก็เกิดความโลภอยากแย่งชิงมาเป็นของตน เมื่อ ซิมง ลามิ เผลอเขาจึงคว้าแท่งเหล็กตีหัว ซิมง ลามิ ล้มลง ตั้งใจใช้เครื่องสร้างรูหนอนทำลายร่างของ ซิมง ลามิ เพื่ออำพรางคดี ทว่าขณะที่เครื่องดังกล่าวกำลังทำงาน อังตวน คาโร หารู้ไม่ว่าเขากำลังยืนอยู่ในเขตแลกเปลี่ยนอายุของสสาร อำนาจสิ่งประดิษฐ์ดังกล่าวทำให้ อังตวน คาโร กลายเป็นเด็กทารกในช่วงพริบตาและ ซิมง ลามิ กลายเป็นชายชราที่มีอายุเพิ่มขึ้น แม้ว่าจะเกิดเหตุการณ์เฉียดเป็นเฉียดตายดังกล่าว แต่ ซิมง ลามิ กลับมิได้โกรธเคือง อังตวน คาโร แม้แต่น้อย ตรงกันข้าม เขากลับมองเหตุการณ์นี้อย่างเข้าใจและให้โอกาส อังตวน คาโร ในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ ดังคำพูดของ ซิมง ลามิ ความว่า

“เธอพูดถึงเรื่องสมดุลของจักรวาล เมื่อมีการข้ามเวลาไปในอนาคต ก็จะมีปฏิกริยา กลับมาในอดีต เป็นธรรมชาติของจักรวาล นี่คือเหตุผลที่ฉันสร้างวงกลมสองวง เวลาในสอง วงนี้เดินสวนกันเพื่อรักษาสมดุลของจักรวาล หากเธอตั้งค่าวงในเดินทางไปในอนาคต วงนอก จะย้อนกลับ ไปอดีต เธอมีแต่อยากฆ่าอาจารย์ฉันยืนอยู่ในวงกลมนอก...”

เขาอู๋ม อังตวน คาโร ในสภาพทารกไปไว้ในนอกห้อง แล้วกลับมาตั้งค่าคอมพิวเตอร์ อีกครั้ง เขาเดินย่องแย่งเข้าไปวงกลมภายใน กดปุ่ม รีโมตคอนโทรล แสง-เวลาทำงาน แวบเดียว เขาก็กลับกลายเป็นสภาพเดิมก่อนถูกนักฟิสิกส์หนุ่มทำร้าย เขาดูบหัวตัวเอง ไม่มี บาดแผลใด ๆ ศาสตราจารย์ซิมง ลามิ อู๋มทารกขึ้นมา “เธอบอกว่าไม่มีเวลาอีกแล้ว ฉันจะให้ ทั้งชีวิตแก่เธอไหม ฉันจะให้โอกาสเธออีกครั้ง คราวนี้ไต่เป็นผู้ใหญ่ที่ดีก็แล้วกัน”

(แสงเปลี่ยนเวลา, 2554, หน้า 141)

จากตัวอย่างพบว่าเรื่องแสงเปลี่ยนเวลานำแนวคิดในลัทธิเต๋าถึง 3 ประการมาสอดแทรก เพื่อขบขันแนวคิดสำคัญของเรื่อง แนวคิดประการแรก คือ แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎี การหมุนวน ย้อนกลับ ซึ่งอธิบายเกี่ยวกับการหมุนเวียนไปของสรรพสิ่ง ดังที่ ทองหล่อ วงษ์ธรรมา (2549 ข, หน้า 43) อธิบายว่า “...จุดเริ่มต้นของสิ่งหนึ่งก็คือ จุดจบของสิ่งหนึ่ง เช่น ความรุ่งโรจน์ถึงขีดสุดก็คือ จุดเริ่มต้นของความเสื่อม ชีวิตมนุษย์เริ่มต้น (เกิด) มาจากความว่าง (ไม่มีอะไร) ก็จะต้องกลับ ไปสู่ความว่าง (ไม่มีอะไร) อีก (ตาย)...” สารสำคัญของแนวคิดนี้คือการอธิบายเรื่องสมดุลและ ความจริงของธรรมชาติ ได้แก่ การชี้ให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น มี เกิดและมีดับ มีกลางวันและมีกลางคืน มีน้ำขึ้นและน้ำลง มีเริ่มต้นและสิ้นสุด เป็นต้น เช่นเดียวกับ สิ่งสมมติที่มนุษย์อุปาทานขึ้นมาทั้งलग ขศ สรรเสริญ ความมีเกียรติ ต่างมีข้อตรงข้ามที่คอยผลักดัน ผลในทิศทางตรงข้ามหมุนวนกันเป็นวัฏฏะ เช่น ได้लग-เสื่อมलग ได้ยศ-เสื่อมยศ มีเกียรติ-เสีย เกียรติ เป็นต้น ในเมื่อชีวิตไม่มีความแน่นอนเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่ควรไปหลงอยู่กับสิ่งสมมติที่สร้าง ขึ้นบัญญัติขึ้น เพราะความยึดมั่นถือมั่นอย่างผิด ๆ เป็นสาเหตุแห่งปัญหาชีวิตและสังคมของมนุษย์ การชนะผู้อื่นด้วยกำลัง ก็ต้องรักษากำลังนั้นไว้เสมอด้วยความยากลำบาก ต้องเกรงว่าจะมีผู้ใดมี กำลังเหนือกว่าตน ทว่าธรรมชาติของธรรมชาติย่อมไม่มีสิ่งใดยั่งยืน ทำยที่สุดผู้ที่เคยมีชัยชนะด้วย กำลังก็ต้องพ่ายแพ้แก่ผู้ที่มีกำลังมากกว่า ดังนั้น สำหรับลัทธิเต๋แล้ว ชัยชนะเหนือผู้อื่นไม่สำคัญเท่า การชนะใจตนเอง ด้วยเชื่อว่า มนุษย์เราหากชนะใจตนเองได้แล้ว ย่อมไม่มีผู้ใดพ่ายแพ้ชนะไป จากเขาได้ ดังคำสอนของเล่าจื๊อ ที่ให้คติเตือนใจไว้ในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 24 ความว่า

ผู้ที่ยืนเขย่งบนปลายเท้าจะยืนได้ไม่มั่นคง
 ผู้ที่เดินเร็วเกินไปจะเดินไม่ได้ดี
 ผู้ที่แสดงตนให้ปรากฏจะไม่เป็นที่รู้จัก
 ผู้ที่ยกย่องตนเองจะไม่มีใครเชื่อถือ
 ผู้ที่ลำพองจะไม่ได้เป็นหัวหน้าในหมู่คน

(เหลาจื่อ, 2537, หน้า 84)

จากข้อความดังกล่าวหมายความว่า ผู้ที่พยายามเขย่งเท้าให้สูงกว่าผู้อื่น ย่อมยืนอยู่ได้ไม่นาน ผู้ที่ก้าวเท้ายาวหรือเร็วเกินไปเพื่อให้ตนเองล้ำหน้าผู้อื่น ย่อมวิ่งไปไม่ได้ไกล ผู้ที่ชอบโอ้อวดตนเอง ย่อมไม่ได้รับความชื่นชมจากผู้อื่นหรือผู้หิบลำพองตน ย่อมไม่อาจเป็นผู้นำฝูงชนได้ ความคิดของ เล่าจื่อ ดังกล่าวเป็นการมองสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานของความจริงโดยชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่มีมากเกินไปหรือน้อยเกินไปย่อมไม่ให้เกิดผลลัพธ์ที่ดี ดังเช่นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับ ชิมง ลามิ ในเรื่องนี้ เพราะเขาฉลาดมากเกินไป จึงต้องเป็นทุกข์เพราะสิ่งประดิษฐ์ที่ตนสร้างขึ้น สิ่งประดิษฐ์ที่แสนวิเศษของเขาเป็นเครื่องล่อตาชวนใจให้ อังตวน คาโร เกิดความโลภอยากได้ออยากครอบครอง นำไปสู่ความคิดและการกระทำอันคดโกง ซึ่งเป็นผลให้ ชิมง ลามิ ต้องตกอยู่ในที่นั่งลำบากจนเกือบเอาชีวิตไม่รอด จุดนี้สะท้อนแนวคิดในลัทธิเต๋าที่ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาทางสังคมของมนุษย์ มีสาเหตุมาจากการไม่ปฏิบัติตามกฎธรรมชาติ อาทิ การสร้างสิ่งประดิษฐ์เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งนำไปสู่ความอยากได้ออยากมี และสมมติค่าให้สิ่งต่าง ๆ เป็นสาเหตุให้คนเราพยายามแก่งแย่งครอบครองวัตถุที่ถูกให้ค่า กระทั่งเกิดเป็นปัญหาการหลอกลวง ต้มตุ๋น คดโกง ใ้ร้าย แย่งชิง เป็นต้น ทำให้สังคมเกิดความวุ่นวายหาความสุขไม่ได้

สำหรับแนวคิดประการที่สอง คือ การแสดงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามคติเต๋า ได้แก่ การชนะใจตนเองและความเมตตากรุณา จะพบว่า ชิมง ลามิ เป็นผู้ที่มิคุณลักษณะดังกล่าว สังเกตได้จากท่าทีที่เขาโต้เหตุการณ์แย่งชิงสิ่งประดิษฐ์ในเรื่อง แม้จะถูกหักหลังและทำร้ายจนเกือบเสียชีวิต แต่ ชิมง ลามิ กลับไม่คิดจะแก้แค้นหรือตอบโต้ อังตวน คาโร ทั้งที่เขามีโอกาส นี่หมายความว่า ชิมง ลามิ สามารถเอาชนะจิตใจที่โกรธเคืองของตนได้ เขายังสามารถให้อภัยลูกศิษย์ของตนด้วยจิตใจที่เต็มไปด้วยความเมตตากรุณา ทั้งนี้ในแง่หนึ่งอาจพิจารณาได้ว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ ชิมง ลามิ ตระหนักถึงต้นตอปัญหาที่ทำให้ต้องตกอยู่ในภาวะอยากล่าบากเช่นนั้น ด้วยหลักการในการประดิษฐ์เครื่องร่อน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่งและการรักษาสมดุลของจักรวาล เขาย่อมตระหนักดีว่า ความฉลาดที่มากเกินไปของตนเองก่อให้เกิดคุณและโทษ แต่เพราะความดีใจในผลสำเร็จที่เกิดขึ้น ทำให้เขามองข้ามข้อเสียของสิ่งประดิษฐ์ดังกล่าว อังตวน คาโร ทำ

ให้เขาได้คิดว่า สิ่งประดิษฐ์ที่มีคุณภาพมากย่อมก่อให้เกิดผลร้ายแรงมากได้เช่นกัน การเรียกให้อังตวน คาโร มาชื่นชมสิ่งประดิษฐ์ย่อมทำให้การเปรียบเทียบระหว่างบุคคลทั้งสอง ดังถ้อยคำที่อังตวน คาโร กล่าวว่า “ผมไม่มีทางเลือก ผมรู้ว่าหากผ่านไปอีกไม่กี่ปี ผมก็จะเป็นแค่อาจารย์แก่ ๆ ที่ไม่มีใครรู้จัก ผมไม่มีเวลาอีกแล้ว ผมจำเป็นต้องทำ” (แสงเปลี่ยนเวลา, 2554, หน้า 140) ดังนั้นในแง่นี้การกระทำของ ซิมง ลามี จึงเป็นเหตุให้อังตวน คาโร เกิดความอยากได้อะยากมี

การตระหนักว่าตนเป็นเหตุของปัญหาทำให้อังตวน คาโร ยอมให้อภัย อังตวน คาโร และมองเขาด้วยความรัก ความเมตตา ปรารถนาจะให้ อังตวน คาโร หลุดพ้นจากวังวนแห่งความลุ่มหลงในลาภ ยศ สรรเสริญ อันเป็นสิ่งสมมติที่ตัวเขาอุปาทานขึ้นเอง ทั้งนี้ วินทร์ เลียววาริณ คงต้องการชี้ให้ผู้อ่านเห็นตามคติของเต๋าว่า ชีวิตย่อมมีค่าและสำคัญกว่าชื่อเสียงและทรัพย์สินอันเป็นสิ่งภายนอกซึ่งมิได้และเสื่อมได้ หากมัวหลงไปยึดถือก็จะทำให้มนุษย์หลงยึดหัวโจกแห่งอัตตาของตนเอง ขาดอิสรภาพ ไม่เป็นตัวของตัวเอง ไม่รู้ว่าตนเองเป็นใคร ต้องการสิ่งใดในสิ่งชีวิต ผู้คนจำนวนมากกระทำตัวอย่าง อังตวน คาโร จนต้องเสียมิตรภาพ ความรัก ความเมตตา ฯลฯ อันเป็นสาระสำคัญของชีวิตไปอย่างน่าเสียดาย ไม่ต่างอะไรจากคนตาบอดที่วิ่งไล่ตามหาสิ่งต่าง ๆ มาเติมเต็มชีวิตอย่างบ้าคลั่ง แม้จะมีมากขึ้นแต่กลับรู้สึกขาดพร่อง ไม่อาจค้นพบความหมายของชีวิตและสิ่งที่มีค่าแท้จริงที่ชีวิตควรแสวงหาได้

สำหรับแนวคิดประการที่สาม คือ การชี้ให้เห็นความสำคัญของการอยู่เหนือสิ่งสัมผัสผ่านการเชื่อมโยงความเมตตากรุณาของ ซิมง ลามี กับการย้อนวัย อังตวน คาโร ผู้วัยทารก ซึ่งอาจตีความในเชิงสัญลักษณ์ได้ว่า ความเมตตากรุณาเป็นค่าทางจริยธรรมประการหนึ่งที่น่าพยานุษย์กลับคืนสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของตนเอง อันเป็นช่วงที่ยังไม่มีบทบาทบัญญัติหรือสิ่งสมมติใด ๆ เกิดขึ้น ดังจะพบว่ามิบบทในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง ที่อุปมาภาวะดั้งเดิมของมนุษย์หรือบุคคลในอุดมคติของเต๋ากับทารก ดังเช่นเนื้อความในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 55 ความว่า

ผู้เต็มเปี่ยมด้วยคุณความดี
 คล้ายกับเด็กทารก
 แม่ลงมือพิชิตไม่ค่อยถนัด
 สัตว์ร้ายไม่จู่จับ
 นกร้ายไม่จิกตี
 กระดูกของทารกนั้นอ่อน
 กล้ามเนื้อนุ่มนวล
 แต่ถ้ายับฉวยสิ่งใด
 ก็ยึดไว้แน่น
 ไม่รู้สึกความสัมพันธ์ทางเพศ
 ระหว่างชายหญิง
 แต่อวัยวะเพศของเด็กก็สมบูรณ์
 นี่แสดงว่ากำลังของเด็กไม่เสื่อมถอย
 ร้องไห้อยู่ตลอดเวลา
 น้ำเสียงก็ไม่แหบแห้ง
 นี่แสดงว่าร่างกายของเด็ก
 มีความกลมกลืนอย่างสมบูรณ์

(เหลาจื๋อ, 2537, หน้า 146)

ใจความสำคัญของข้อความในบทดังกล่าว ประชา หุตาวัตร (2548, หน้า 158) แปลความไว้ว่า คือ

คนของเต๋าหรือผู้บรรลุธรรมเต็มที่ย่อมกลับเหมือนเด็กอีกครั้งในหลายแง่ เช่น
 ไม่ปกป้องตัวแต่ก็ไม่ถูกทำร้าย เป็นคนอ่อนโยนแต่มีความเข้มแข็งอยู่ในตัว ร่างกายมีพลัง
 สมบูรณ์ เพราะใช้ชีวิตอย่างกลมกลืนกับพลังของธรรมชาติ เนื่องจากความเข้าใจความเป็น
 ธรรมชาติของโลกธรรมต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้ง ไม่ต้องสูญเสียพลังไปในเรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องมี
 นั่นเป็นนี้ ไม่เป็นนั่น ไม่มีนี่ ที่คนทั่วไปมักต้องเสียพลังไป...

การกลายสภาพเป็นเด็กทารกของตัวละครในเรื่อง นอกจากจะสื่อความถึงมรรควิธีในการเข้าถึงเต๋า นั่นคือ การสอนให้มนุษย์ควบคุมจิตของตนให้อยู่ความเมตตากรุณา เพื่อลดความทะยานอยากและเห็นแก่ตัวแล้ว เมื่อมองในมุมกลับ การพูดถึงวงกลมสมดุลระหว่างภายในและภายนอกของ ชิมง ลามิ ก็เป็นการเปรียบเทียบเชิงสัญลักษณ์ที่ว่าด้วยเรื่องสิ่งสัมพัทธ์ หากพิจารณาอย่างง่าย ๆ อาจเปรียบเทียบว่า วงกลมภายในเปรียบเหมือนจิตใจมนุษย์ ส่วนวงกลมภายนอกคือร่างกายมนุษย์ หรือมองในมุมชั่วคราวข้าม วงกลมภายในและวงกลมภายนอกนี้อาจหมายถึงหยินและหยางก็ว่าได้ การนำเสนอการหมุนวนย้อนกลับระหว่างชั่วคราวข้ามอันเป็นสิ่งสัมพัทธ์นี้ คือ การสอนให้มนุษย์ยอมรับความจริงเรื่องความไม่เที่ยงของชีวิต อาทิ ในที่สุดแล้วพลังของร่างกายและจิตใจย่อมเสื่อมไปธรรมชาติหรือตามธรรมชาติอายุขัยของบุคคล คนที่พยายามฝ่าฝืน เช่นหาสิ่งที่จะทำให้ร่างกายมีอายุยืนยาว หรือพยายามรักษาชื่อเสียงและทรัพย์สินของตนให้มีให้เป็นด้วยวิธีต่าง ๆ คือผู้ที่ฝืนธรรมชาติ อันเป็นทางแห่งความเสื่อม ดังเช่น อังตวน คาโร ตัวละครในเรื่อง เพราะฉะนั้น การรักษาสมาดุลระหว่างวงกลมภายนอกและภายในจึงเป็นการชี้ให้มนุษย์ตระหนักถึงความสำคัญของทางสายกลาง ไม่เพียงหมายถึงการรักษาสมดุลระหว่างกายและจิตใจ แต่ยังหมายถึงการวางตนอยู่เหนือสิ่งสัมพัทธ์ทั้งปวงในโลก ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้แจ้งเห็นจริงตามคติในลัทธิเต๋า

สรุปได้ว่า จากเรื่องแสงเปลี่ยนเวลา วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดที่ว่า สภาพแท้จริงของสิ่งทั้งหลายคือความไม่เที่ยง ทรัพย์สินสมบัติ ชื่อเสียง ลาภยศ สรรเสริญ ล้วนเป็นสิ่งสมมติที่ไม่มี ความเที่ยงแท้ในตัว การหลงใหลในสิ่งสมมติดังกล่าวเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์ยากของมนุษย์ ก่อให้เกิดความเห็นแก่ตัว การแก่งแย่งชิงดีระหว่างกัน ผู้จะมีความสุขภายใต้สภาพการณ์ดังกล่าวได้ คือ ผู้ที่สามารถชนะใจตนเอง ละความอยากและความเห็นแก่ตัว ด้วยการมีจิตเมตตากรุณาแก่ผู้อื่น และไม่ติดพันในสัมพัทธ์เปรียบเทียบของสิ่งทั้งหลาย

เรื่องมนุษย์เชื้อโรค เป็นเรื่องแสดงให้เห็นว่าความรู้ชนิดพยายามควบคุมจัดการโลก ไม่อาจนำไปสู่ความสุขหรือคุณค่าจริยะได้ แต่การดำรงตนสอดคล้องกับธรรมชาติต่างหากจะเป็น สิ่งนำไปสู่คุณลักษณะพึงประสงค์ซึ่งยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น เรื่องเล่าถึง จีเอ็ม. ชายผู้ได้รับการขนานนามว่าเป็น “มนุษย์เชื้อโรค” เนื่องจากความผิดปกติในยีนของเขา ทำให้เขาสามารถต้านเชื้อโรคได้ทุกชนิด คุณสมบัตินี้เป็นทั้งของขวัญและคำสาปแช่งที่นำโชคดีและโชคร้ายมาสู่เขา จีเอ็ม. ถูกควบคุมตัวให้อยู่ในความดูแลของกลุ่มบริษัท Love & Care ตั้งแต่เขายังเด็ก ด้วยเหตุผลด้านความปลอดภัยของชาวโลกและประโยชน์ทางการแพทย์ ทว่า จีเอ็ม. ทราบในภายหลังว่าเหตุผลดังกล่าวเป็นเพียงฉากบังหน้าในการค้ากำไรของบริษัท Love & Care เขาจึงคิดถอนตัวจากโครงการนี้ แต่เขาไม่สามารถหลบหนีออกจากสถาบันยาได้จึงได้แต่เก็บตัวเงียบ ๆ และต่อต้านอย่างลับ ๆ ด้วยการไม่รับเชื้อโรคใหม่ ๆ อีกต่อไป จนกระทั่งเขาได้พบกับ เดล นักวิทยาศาสตร์สาวสวย

จุลชีวิวิทยาที่ทำงานให้แก่สถาบันวิจัยการแพทย์ Love & Care ที่บังเอิญเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตของ หมออ็อตโต หมอเจ้าของไข้คนแรกของเขา เดล กลายเป็นบุคคลหนึ่งที่รับรู้ความจริงเรื่องการทดลองผิด ๆ เกี่ยวกับ จีเอ็ม. เธอสงสัยและเห็นใจเขา จึงคิดหาวิธีการเรียกร้องความยุติธรรมให้แก่ จีเอ็ม. ในระหว่างที่คุยกันถึงต้นสายปลายเหตุของเหตุการณ์ทั้งหมด เดล ถาม จีเอ็ม. ถึงเหตุผลที่เขายอมเป็นหนูทดลองให้แก่สถาบัน Love & Care ความว่า

“ผมรู้เรื่องนี้ดี”

“คุณรู้ตั้งแต่เมื่อไหร่?”

“นานมาแล้ว ตั้งแต่ผมยังเด็ก ทุกครั้งที่พวกเขาบิดยาให้ผม พวกเขาบอกผมว่าเป็นการรักษาผม ครั้งหนึ่งผมแอบได้ยินหมอคุยกันขณะที่พวกเขาคิดว่าผมหลับว่าบริษัทใช้ผมเป็นหนูทดลองเพื่อผลิตวัคซีน แต่ผมก็ยอมให้พวกเขาใช้ประโยชน์จากผม สามารถพิเศษนี้เป็นของขวัญของผม แต่ก็เป็นการค้าแข่งกัน”

“ทำไมคุณยอมเป็นหนูทดลองมานานขนาดนี้?”

“ผมสงสัยคนที่เจ็บป่วยด้วยโรคร้ายต่าง ๆ”

“แล้วทำไมจู่ ๆ คุณจึงไม่อยากเป็นหนูทดลองอีกต่อไป?”

“มัน ไม่ได้เกิดขึ้นกะทันหัน ผมคิดเรื่องนี้มานานหลายปีแล้ว เมื่อถึงจุดจุดหนึ่ง ผมเห็นว่าไม่มีประโยชน์ที่จะสร้างยาและวัคซีนด้วยวิธีนี้อีกต่อไป นี่ก็เหตุผลว่าทำไมในช่วงสี่ปีนี้ ผมขอคำร่ายาพันธุกรรมและจุลชีวิวิทยามากมายจากคุณมาอ่าน ผมนี่ก็อยากรู้ว่าเราจะมีทางใดในการใช้ประโยชน์จากความสามารถของผม นอกเหนือจากการทำวัคซีนและยา หากเราสามารถปรับเปลี่ยนของชาวโลกให้มีคุณสมบัติเหมือนยีนพิเศษของผม คนหกพันห้าร้อยล้านคนในโลกก็จะไม่ต้องป่วยไข้เพราะเชื้อโรคอีกต่อไป และนี่คือทิศทางที่บริษัทฯสมควรทำ เพราะเป็นการแก้ปัญหาเรื่องความเจ็บป่วยอย่างถาวร แทนที่จะแก้ปัญหาที่ปลายเหตุด้วยยาและวัคซีนทุกครั้งที่ป่วย แต่ผมก็รู้ว่าทำไมบริษัทจึงไม่ศึกษา ยีนของผม ถ้ายีน แทนที่จะทำวัคซีนป้องกันโรคและยารักษาโรค เพราะคำคำเดียว – กำไร!”

(มนุษย์เชื้อโรค, 2552, หน้า 105)

จากบทสนทนาข้างต้นพบว่า จีเอ็ม. เป็นผู้ที่มีความสนใจเมตตา กรุณาต่อผู้อื่น ความเสียสละของเขาเกิดจากความปรารถนาจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์อย่างแท้จริง แม้ว่าวิธีของ จีเอ็ม. ซึ่งเสนอให้เปลี่ยนแปลงยีนของมนุษย์ทั้งโลกนั้นออกจะเป็นฝืนธรรมชาติไม่แตกต่างไปจากการที่สถาบัน Love & Care ผลิตวัคซีนและยาเพื่อรักษา ทว่าการกระทำของเขาก็มิได้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน

แต่เป็นความปรารถนาจะช่วยผู้อื่นอย่างจริงใจนี่คือสาระสำคัญที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการนำเสนอผ่านตัวละครดังกล่าว ซึ่งหากพิจารณาอย่างถี่ถ้วนเกี่ยวกับการที่ จีเอ็ม. เสนอวิธีปรับเปลี่ยนยีนอันฝืนธรรมชาติ เป็นคำตอบในการรักษาโรคของมนุษย์ ปรับทวารดื้อที่เขาเจ็บโตขึ้น น่าจะเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เขามีความคิดเช่นนี้ จีเอ็ม.ต้องอาศัยอยู่ในห้องปลอดเชื้อ อันเป็นสถานที่แคบ ๆ แทบตลอดเวลา ไม่มีสิ่งใดเปิดโลกทัศน์ของเขานอกไปจากหนังสือทางวิทยาศาสตร์และตำราทางการแพทย์ที่ เบล เอื้ออาทรให้นำมา让他อ่านเล่นในยามว่าง การจมปลักอยู่กับสิ่งเดิม ๆ และทฤษฎีแบบวิทยาศาสตร์ที่สะสมเป็นเวลานานกับความมุ่งมั่นที่จะรักษาคนทั้งโลกให้หายขาดจากโรคร้าย ย่อมเป็นเหตุให้เขาเชื่อมั่นในสิ่งที่เขารู้ คือ ความคิดทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งเขาคิดว่าอาจเป็นคำตอบในการปลดปล่อยภาระในฐานะ “หนูทดลอง” ของเขา ในแง่นี้ย่อมหมายความว่า นอกเหนือไปจากความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์แล้ว จีเอ็ม. ยังคงเป็นมนุษย์ธรรมดาที่ใช้วิธีฝืนธรรมชาติในการแก้ไขปัญหาเช่นเดียวกับมนุษย์อีกหลายล้านคนทั่วโลก จุดนี้แสดงให้เห็นว่า ความรู้ทางโลกที่มีมากเกินไปมักนำไปสู่ความคับแคบทางความคิด นี่คือเหตุผลที่ลัทธิเต๋าสอนให้ลดละความรู้ทางโลกที่นำไปสู่การควบคุมและจัดการ โลก ดังเช่นเนื้อความในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 65 ความว่า

แต่โบราณมาผู้ที่หยั่งรู้เต๋า
มิได้มุ่งหมายที่จะส่งเสริมคนให้รู้มาก
แต่ปล่อยให้จมอยู่กับความโง่งม
รู้แต่สิ่งพื้น ๆ และสามัญ
หากประชาราษฎร์รู้มากเกินไปก็ปกครองยาก
ผู้ที่พยายามจะปกครองประเทศด้วยความรอบรู้
มีแต่จะนำความหายนะมาสู่

(เหลาจื๊อ, 2537, หน้า 166)

การที่เต๋าสอนให้มนุษย์ลดละความรู้ทางโลก เพราะความรู้ดังกล่าวจะนำไปสู่การสร้างวัตถุแปลก ๆ ใหม่ ๆ ขึ้นมาช่วยกิเลสตัณหาของตน ทำให้มนุษย์ละทิ้งความเรียบง่ายตามธรรมชาติ ไปสู่ความทะเยอทะยานไม่รู้จักจบสิ้น ลัทธิเต๋ายังไม่ส่งเสริมการศึกษาที่สูงเกินไป เพราะตระหนักดีว่าความรู้ที่มนุษย์สนใจศึกษาเป็นความรู้ชนิดพยายามควบคุมจัดการ โลก ซึ่งไม่ใส่ใจว่าจะขัดกับกฎธรรมชาติหรือไม่ ความรู้ที่เต๋าเชิดชูเป็นการความรู้แต่ “สิ่งพื้น ๆ และสามัญ” ซึ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ปลดปล่อยธรรมชาติดั้งเดิมให้มีโอกาสพัฒนาได้สมบูรณ์

เพราะฉะนั้น การที่ จีเอ็ม. มองไม่เห็นว่าการปรับเปลี่ยนเป็นการเปลี่ยนแปลง นั่นเพราะความรู้ทางโลกที่เขามีเป็นอุปสรรคกั้นการเข้าถึงความจริงของเขา จีเอ็ม. จึงเลือกทำตามความคิดของตนโดยยื่นข้อเสนอของเขาต่อคณะกรรมการของบริษัท Love & Care ทั้งที่ไม่แน่ใจว่าคณะกรรมการดังกล่าวจะทำตามที่รับปากเขาไว้หรือไม่ จีเอ็ม. ได้แต่เลือกมองโลกในแง่ดี ปล่อยทุกสิ่งดำเนินไปตามทางของมัน ดังบทสนทนาระหว่าง เดล และจีเอ็ม. ต่อไปนี้

“ผมชอบโลกเล็ก ๆ มุมนี้ มันไม่เลวร้ายอย่างที่คิด”

หล่อนยิ้ม นึกในใจ ผ่านความเลวร้ายมานานปี จีเอ็ม.ยัง โลกในมุมที่สวยงาม
ราวกับอ่านใจหล่อนออก เขากล่าวว่า “ผมไม่มีทางเลือก”

“คุณว่าจะไรนะ?”

“ผมไม่มีทางเลือกนอกจากจะมองโลกในด้านดี ไม่เช่นนั้น... คุณก็รู้...”

“ฉันสงสัยว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับหมอชามานกับ L&C ในเมื่อ L&C มีอำนาจเงิน

มหาศาล”

“วันพรุ่งนี้ยังมาไม่ถึง เราดูผีเสื้อคอมดกไม้ดีกว่า”

“แต่โลกต้องมีความยุติธรรม ดร. อ็อตโต ต้องไม่ตายฟรี”

“เขาไม่ตายฟรี อย่างน้อยที่สุดความตายของเขาก็จะช่วยปลดปล่อยชาวโลกเป็นอิสระ
ผมหมายถึงว่าเมื่อนักวิทยาศาสตร์สามารถใช้ประโยชน์จากยีนของผมได้”

บางทีหล่อนรู้สึกว่าเขา มองโลกในแง่ดีเกินไป แต่หากไม่ใช่การมองโลกแบบนี้ เขาก็
ไม่สามารถผ่านชีวิตในห้องสี่เหลี่ยมของโรงพยาบาลมาได้มานานขนาดนี้

(มนุษย์เชื้อโรค, 2552, หน้า 114-115)

จากบทสนทนาดังกล่าวพบว่า การเลือกมองโลกในแง่ดีของ จีเอ็ม. ในแง่หนึ่งอาจมองได้
ว่าเป็นการหนีความจริงในรูปแบบหนึ่ง เพราะการมองโลกเช่นนั้นทำให้เขาสามารถใช้ชีวิตในโลก
ใบนี้ด้วยความรู้สึกที่ว่า “ตนเองมีคุณค่าและความหมาย” และการดำรงชีวิตอยู่บนโลกในฐานะ
“บุคคลที่แตกต่างจากคนอื่น” มิได้โหดร้ายต่อเขาจนเกินไป ระบบความรู้ทางการแพทย์และ
วิทยาศาสตร์เป็นสิ่งเดียวที่เขาเชื่อมั่น เพราะมันทำให้เขารู้สึกว่าชีวิตมีคุณค่า ทักษะเช่นนี้ดูเหมือนว่า
จะเป็นสิ่งที่ดี แต่ในทางกลับกันย่อมหมายความว่า เขาจำต้องสูญเสียอะไรบางอย่างไปเป็นสิ่งทดแทน
ซึ่ง “อะไรบางอย่าง” ในที่นี้หมายถึง การเข้าถึงความจริงของโลก การพยายามให้เหตุผลแก่ตนเองว่า
วิธีการปรับเปลี่ยนของเขาทำให้หมออ็อตโตที่เสียชีวิตไปไม่สูญเปล่า ทั้งยังสามารถสร้างประโยชน์ให้
ชาวโลกด้วยการทำให้ชาวโลกทั้งหลายปลอดภัยจากเชื้อโรคอย่างถาวร นี่คือการหลอกหลวงตนเองเพื่อ

รักษาอัตราของตน จุดนี้ น่าสังเกตคือคำพูดของเคลที่กล่าวในทำนองว่า “หากไม่ใช่การมองโลกแบบนี้ เขาก็ไม่สามารถผ่านชีวิตในห้องสี่เหลี่ยมของโรงพยาบาลมาได้ขนาดนี้” (มนุษย์เชื้อโรค, 2552, หน้า 115) หมายความว่า แม้แต่เคลก็รู้สึกว้า จีเอม. กำลังหลีกเลี่ยงความจริง สิ่งทั้งสองที่กำลังคือการหลอกลวงตนเอง เพื่อให้มีศรัทธาในการมีชีวิตอยู่ ทั้งนี้การจบเรื่องโดยทิ้งปมปริศนาเรื่องอาการหวัดของเคล แม้ว่าตัวละครจะคาดว่าเป็นเพราะความเครียดสะสม แต่ก็เป็นไปได้เช่นกันว่าอาการป่วยดังกล่าวอาจเป็นผลมาจากการจับกับ จีเอม. ต่อหน้าคณะกรรมการบริษัท Love & Care นี่เป็นร่องรอยที่แสดงให้เห็นถึงความคลุมเครือในประเด็นที่ว่า จีเอม. ปลอดจากเชื้อโรคจริงหรือไม่ รวมทั้งสื่อความว่าวิธีแก้ไขโรคของ จีเอม. อาจแฝงเร้นไปด้วยภัยอันตรายที่คาดไม่ถึง ทั้งหมดนี้ตอกย้ำว่า ความรู้ในข้อเท็จจริงหรือความรู้เชิงประจักษ์ที่ต้องเห็นด้วยตาเนื้อ เป็นอุปสรรคที่ทำให้มนุษย์มองข้ามโลกแห่งความเป็นจริง

สรุปได้ว่า จากเรื่องมนุษย์เชื้อโรค วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่า ความสุขแท้จริงเกิดขึ้นไม่ได้ตราบดีที่มนุษย์ยังฝืนธรรมชาติ ใช้ความรู้ความเฉลียวฉลาดของตนสร้างสรรค์วิธีการและสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ มายั่วยุกละสับคณหาของตนเอง จิตใจของมนุษย์ที่เมตตา แม้จะเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ช่วยให้มนุษย์แก่งแย่งกันน้อยลง เห็นแก่ตัวน้อยลง เห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น แต่หากดำเนินไปบนหนทางแห่งความไม่รู้จริง (อวิชชา) ความเมตตาอันย่อมไร้ประโยชน์ เพราะการมีเมตตาต่อชาวโลก โดยไม่ใส่ใจว่าการกระทำนั้นฝืนความจริงหรือฝืนธรรมชาติหรือไม่ ย่อมเป็นการส่งเสริมอัตราและคณหาของมนุษย์ให้รุนแรงขึ้น นำไปสู่ความคาดหวังและการให้ค่าให้ความหมาย เมื่อมนุษย์คาดหวังแล้วไม่สมหวัง ให้ค่าให้ความหมายแต่ไม่สมปรารถนาในสิ่งที่ตนให้คุณค่านั้น ย่อมเกิดความรู้สึกลึกซึ้งที่สุดในที่สุด

เรื่องเด็กสองโลก นำเสนอคุณค่าทางจริยะผ่านการเปรียบเทียบระหว่างตัวละครสองกลุ่มที่มีความแตกต่างทางด้านกายภาพ ทัศนคติ และการดำเนินชีวิต เพื่อให้ผู้อ่านซึ้งใจว่าความประพฤติแบบใดเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดคุณค่าทางจริยะที่แท้จริง เรื่องเล่าถึงเด็กชายคนหนึ่งที่ยังเอื้อมไม่ถึงบนดาวกิสบอน เมื่อสิบห้าปีก่อน มาเลีย แม่ของเด็กประสบอุบัติเหตุในระหว่างควบคุมการขนส่งของรอบสุดท้ายเพื่อกลับโลก เธอคลอดลูกและเสียชีวิตบนดาวกิสบอน นับตั้งแต่นั้นก็ไม่มีใครพบเด็กชาย ลูกของเธออีกเลย สิบห้าปีผ่านไปเมื่อมนุษย์โลกถือวิสาสะยึดดาวกิสบอนเป็นดาวอาณานิคมของมนุษย์ ก็เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ป่าแห่งหนึ่งของดาวกิสบอนสืบเนื่องจากฝีมือมนุษย์ ไฟป่ากินเนื้อที่หลายแสนไร่ จนต้องใช้เวลาถึงสองอาทิตย์ในการดับเพลิงให้สงบลง ในเวลานั้นเองเจ้าหน้าที่ดับเพลิงพบเด็กชายมนุษย์ที่หายสาบสูญไปเป็นเวลาสิบห้าปีเต็ม นักบินพาเด็กกลับมายังโลก คณะแพทย์พยายามทดสอบเด็กชายทั้งด้านสรีระและด้านสภาพจิต ผลการทดสอบพบว่าเด็กมีร่างกายสมบูรณ์ ซ้ำยังแข็งแรงกว่ามนุษย์ทั่วไปในวัยเดียวกัน “ผม” ซึ่งเป็นนายแพทย์

เจ้าของใช้สันนิษฐานว่าเป็นเพราะเด็กเกิดมาบนสภาพแวดล้อมที่แปลกประหลาดบนดาวกิสบอนที่ทำให้ผลการทดสอบของเด็กออกมาเป็นเช่นนั้น ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ไร้ภาษา ไร้อารยธรรม ไม่มีสิ่งมีชีวิตใด ๆ บนดาวที่ฉลาดเกินมนุษย์หรือเทียบเท่ากับมนุษย์ แต่การทดสอบผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ เด็กกลับฉลาดในเกณฑ์ที่เรียกว่า “อัจฉริยะ” ดังบนสนทนาระหว่าง “ผม” และพ่อของเด็กชายความว่า

ผมชี้มือไปที่กองเอกสารและเพิ่มข้อมูลคอมพิวเตอร์สูงท่วมหัวบนโต๊ะ “จากการสำรวจอย่างละเอียดของนักวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ ดาวกิสบอนไม่ปรากฏสิ่งมีชีวิตที่ทรงภูมิปัญญา มีแต่ต้นไม้และสัตว์เซลล์เดียวชั้นต่ำเท่านั้น แต่ความสามารถของลูกชายของคุณ บ่งชี้ว่าโลกหรือป่าดงดิบที่เขาเติบโตมาไม่ใช่โลกที่ไร้อารยธรรมอย่างแน่นอน เพราะฉะนั้นเราอาจสรุปได้ตามตรรกะว่า เขาเรียนรู้มาจากสัตว์ พวกมันตรงกว่านั้นก็คือสัตว์เซลล์เดียวหรือที่พวกนักสำรวจเขียนลงในรายงานว่าสัตว์ชั้นต่ำเหล่านั้นมีภูมิปัญญาสูงกว่ามนุษย์เราเสียอีก”...

“เอละ สมมติว่าข้อสันนิษฐานของคุณเป็นจริง สมมติว่าสัตว์เซลล์เดียวเหล่านั้นมีความฉลาดกว่าเราจริง แต่เมื่อมนุษย์เรารุกรานป่าอันเป็นที่อยู่ของสิ่งมีชีวิตพวกนั้น ทำไมพวกมันจึงไม่ได้ตอบเราเลย ตรงข้ามกลับถูกทำลายร่องหรือลงไปทุกที?”

ผมสั่นศีรษะ “ผมไม่ทราบ บางทีสัตว์พวกนั้นนอกจากจะมีวิทยาการสูงกว่าเรา ยังมีระดับศีลธรรมสูงกว่าเราด้วย หรือบางทียังไม่ถึงเวลาตอบได้การกระทำของมนุษย์...” ผมนิ่งเงียบ ระบายลมหายใจออกมาหนักหน่วง “...ใครจะรู้ว่าวันหนึ่งพวกนั้นจะไม่ทำอะไรอย่างหนึ่งอย่างใดต่อพวกมนุษย์ที่รุกรานลงไป...”

(เด็กสองโลก, 2540, หน้า 42-43)

จากบทสนทนาดังกล่าวพบว่า ลักษณะของเด็กชายที่เกิดบนดาวกิสบอนแผ่แผ่ถึงคุณค่าทางจริยะของมนุษย์ตามคติเต๋าหลายประการ ประการแรก คือ การเกิดและเติบโตได้สภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยธรรมชาติอันบริสุทธิ์ ดังคำบรรยายถึงดาวกิสบอนในหลายตอน เช่น “ปกคลุมด้วยป่าทึบ มีสิ่งมีชีวิตระดับต่ำที่ยังไม่มีการพัฒนา เป็นโลกไร้อารยธรรม” (เด็กสองโลก, 2540, หน้า 32) “...พืชที่นี่เป็นสิ่งมีชีวิตที่พัฒนาแล้ว คล้ายพืชบนโลกเลยทีเดียว แต่สัตว์ที่นี่เป็นสิ่งมีชีวิตชั้นต่ำที่ยังไม่มีการพัฒนา ช่างแตกต่างมากเหลือเกิน...” (เด็กสองโลก, 2540, หน้า 33) เป็นต้น ทั้งหมดนี้สื่อถึงความเชื่อพื้นฐานในลัทธิเต๋าทิ้งทิ้งที่ว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติ เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การใช้ชีวิตท่ามกลางธรรมชาติคือการฝังรากลึกลงไปในธรรมชาติหรือการ

ดำเนินชีวิตตามวิถีแห่งเต๋า อันเป็นอุดมคติในลัทธิเต๋า สภาพการณ์เช่นนี้ ในแง่หนึ่งเป็นการสอนให้มนุษย์รักษาความบริสุทธิ์ของร่างกายและจิตใจ จุดดั่งคุณลักษณะของธรรมชาติที่บริสุทธิ์ เรียบง่าย และมีอิสรภาพอันสมบูรณ์ ทว่าในอีกแง่หนึ่ง การอธิบายว่าเด็กชายเติบโตในโลกที่ “พีช” เป็นสิ่งมีชีวิตชั้นสูงกว่า “สัตว์” คือ การทำลายมโนคติว่าสัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตชั้นสูงกว่าพีช และมนุษย์เป็น “สัตว์ประเสริฐ” ที่มีอำนาจเหนือสิ่งอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับ “พีช” ซึ่งเคลื่อนไหวไม่ได้ พุดไม่ได้ ออกคำสั่งไม่ได้ การมองพีชในฐานะ “สิ่งมีชีวิตที่อ่อนแอ” นำไปสู่ความพยายามควบคุมจัดการธรรมชาติตามอำเภอใจ เพื่อสนองความปรารถนาของมนุษย์ในฐานะ “สิ่งมีชีวิตที่เข้มแข็งกว่า” การทำลายมโนคติดังกล่าวสื่อถึงความไม่แน่นอนของระบบความรู้ที่มนุษย์สร้างและสมมติขึ้น อันแสดงว่ากฎเกณฑ์ทางธรรมชาติเป็นสิ่งที่อยู่เหนือมโนคติ ตรรกะหรือกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมของมนุษย์

การพยายามสื่อสารระหว่างมนุษย์โลกและเด็กชายบนดาวกิสบอนทำให้ทราบว่าบนดาวกิสบอนนั้นไม่มีสิ่งที่เรียกว่าภาษา ทว่าเด็กชายกลับสามารถตอบคำถามยาก ๆ ในสาขาวิชาของศาสตร์หลายศาสตร์ เช่น แคลคูลัส ตรรกศาสตร์ เรขาคณิต ยนตรกรรมศาสตร์ ปรัชญา เป็นต้น ผ่านรหัสในระบบคอมพิวเตอร์ได้อย่างน่าอัศจรรย์ การนำเสนอเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการอภิปรายถึงความรู้ของเด็กชายที่แตกต่างจากความรู้ของมนุษย์โดยทั่วไป เท่าที่สังเกตพบว่า ความรู้ของเด็กชายนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกจำกัดด้วยภาษา ในแง่นี้อาจหมายความว่า ความรู้หรือสัจจะนั้นเป็นสิ่งที่สมบูรณ์ที่ไม่อาจถ่ายทอดได้ด้วยคำพูด อยู่เหนือความนึกคิด อยู่เหนือถ้อยคำและภาษาซึ่งจำกัดความคิดของมนุษย์ให้คับแคบลง ความรู้ดังกล่าวจึงมีลักษณะบางประการที่คล้ายคลึงกับ “เต๋า” ดังที่ เสถียร โพธิ์นันทะ (2514, หน้า 167) อธิบายถึงลักษณะของเต๋าในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง ไว้ว่า

...สิ่งสมบูรณ์หรือเอกภาพแห่งสรรพสิ่งนั้น เป็นธรรมชาติอยู่เหนือถ้อยคำ เพราะถ้อยคำเป็นเรื่องภาษาบัญญัติของมนุษย์ ไม่ใช่ภาวะเที่ยงแท้อย่างเต๋า แต่ถ้ามองถ้อยคำมาเรียกร่องอมตภาวะนี้ก็เป็นอันไม่ต้องพูดจาบอกเล่าให้ผู้คนเขาเข้าใจได้ ไม่ต้องพูดจาบอกเล่าให้ผู้คนเขาเข้าใจได้ จึงจำต้องบัญญัติคำว่าเต๋ามาเรียก...

คำอธิบายนี้สะท้อนแนวคิดของลัทธิเต๋าที่เชิดชูความรู้ภายใน (ความอันเกิดจากประสบการณ์ทางจิต) มากกว่าความรู้ภายนอก (ความรู้ทางโลก) ซึ่งผู้นับถือเต๋าเชื่อว่าเป็นความรู้ที่สมบูรณ์ ช่วยลดลดความรู้ฝ่ายโลก เป็นกระบวนการกลับคืนสู่ต้นกำเนิดเดิมหรือธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ตระหนักถึงเอกภาพในความหลากหลายที่ปรากฏแก่ประสาทสัมผัส อนึ่ง การที่มนุษย์โลกไม่อาจเข้าใจความคิดของเด็กชายบนดาวกิสบอนตั้งแต่แรก ทั้งที่เชื่อมั่นว่าตนมี

วิทยาการการแพทย์ขั้นสูงที่สุด เป็นการชี้ให้เห็นว่าระบบความรู้ของมนุษย์เป็นอุปสรรคที่ทำให้มนุษย์ไม่อาจเข้าถึงความจริง ทั้งนี้เพราะความรู้ของมนุษย์เป็นความรู้ชนิดสนองความอยาก มิใช่ความรู้เพื่อการเห็นแจ้งสัจธรรม ลัทธิเต๋าจึงมุ่งเน้นให้มนุษย์ลดความรู้ฝ่ายโลกนี้ให้มากที่สุด เพื่อเป็นการปลดปล่อยธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์พัฒนาได้อย่างสมบูรณ์

อนึ่ง แม้เด็กชายบนดาวกิสบอนจะเฉลียวฉลาดและดูเหมือนมี “อำนาจ” เหนือมนุษย์โลก แต่กลับยอมให้มนุษย์โลกเบียดเบียนพื้นที่บนดาวของตนตามอำเภอใจ ข้อนี้นำไปสู่ความวิตกกังวลของตัวละครฝ่ายมนุษย์โลกเองซึ่งหวั่นใจถึงอาการนิ่งเงียบดังกล่าว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมนุษย์โลกเคยชินกับการใช้ “อำนาจเชิงแข็ง” ในแง่ของการยึดครอง ควบคุม บังคับและกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งวัดจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและระบบความรู้ความถนัดของสิ่งมีชีวิต ดังนั้น เมื่อค้นพบว่าผู้ที่ตนเคยมองว่าอ่อนแอกลับมีอำนาจเหนือกว่าตน จึงเกรงว่าความเหนือกว่านี้จะนำไปสู่ความล่มสลายหรือความพ่ายแพ้ของมนุษยชาติ ทว่าเด็กชายกลับเป็น การใช้ “อำนาจเชิงอ่อน” ในการตอบโต้ ในลักษณะของการไม่เข้าไปก้าวร้าวยุ่งเกี่ยว วางเฉย สงบเสงี่ยม และถ่อมตน นี่มิใช่ “อำนาจ” ตามการรับรู้ของมนุษย์ ตัวละครมนุษย์โลกในเรื่องจึงกลางแกล้งสงสัยและหวั่นวิตกต่อท่าทีดังกล่าว ทว่าเมื่อพิจารณาการกระทำดังกล่าวกับความคิดในลัทธิเต๋าก็จะเข้าใจทันทีว่าสิ่งที่เด็กชายทำเป็นการใช้หลักการ “อู๋เหว่ย” หรือ “แนวคิดไม่กระทำ” ในลัทธิเต๋า ได้แก่ การตอบโต้การกระทำด้วยการไม่กระทำ ดังเช่นเนื้อความในคัมภีร์ เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 73 ความว่า

ทางแห่งเต้านั้นมีความดีเด่น
ในการได้ชัยโดยมิต้องต่อสู้
ได้รับโดยมิต้องพุด
มาหาโดยมิต้องเรียก
สำเร็จผลโดยมิต้องวางแผนการกระทำ
ร่างแหแห่งฟากฟ้านั้นกว้างใหญ่ไพศาล
ถึงแม้แหจะมีตาห่าง
แต่เมื่อครอบคลุมสรรพสิ่งอยู่แล้ว
ก็ไม่มีอะไรสามารถเล็ดลอดออกไปได้

(เหลาจื๊อ, 2537, หน้า 179)

การไม่กระทำในที่นี้คือ การกระทำที่ไม่ฝืนธรรมชาติ วางตนอย่างสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ความเป็นไปตามธรรมชาติ กระทำอย่างไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ได้ ไม่ยึดติดในรูปแบบ กลวิธี หรือสิ่งสมมติที่มนุษย์บัญญัติขึ้น ทั้งหมดนี้เป็นการแสดงออกผ่านพลังเพศหญิง (หยิน) ซึ่งลัทธิเต๋ายอมรับว่าเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สภาพอันแท้จริงของเต๋า ทั้งนี้เพราะพลังหญิงเป็นพลังที่อดทน ต่อเนื่อง คู่ไหลตามสภาวะการณ์ ไม่มีลักษณะหักโค่นทำลาย เป็นพลังซึ่งออมพลังไว้ (สุวรรณาสถาอาณันท์, 2539, หน้า 82) เมื่อนำมาปรับใช้ในสถานการณ์เชิงอำนาจจะทำให้ได้เปรียบกว่าพลังเพศชาย (หยาง) ที่มีลักษณะกดทับ ต้องใช้อำนาจหรือกำลังความรุนแรง นี่คือการคิดเต๋าที่เชื่อว่าความอ่อนน้อมจะมีชัยเหนือความแข็งแกร่ง ดังเนื้อความในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 78 ความว่า

ไม่มีสิ่งใดจะอ่อนนุ่มไปกว่าน้ำ
แต่ไม่มีสิ่งใดจะยิ่งไปกว่าน้ำ
ในการมีชัยเหนือสิ่งที่แข็ง
นับว่าไม่อาจหาสิ่งใดมาเปรียบเทียบ
ไม่อาจหาสิ่งใดมาทดแทน...

(เหลาจื๊อ, 2537, หน้า 186)

สรุปได้ว่า จากเรื่องเด็กสองโลกพบว่าท่าทีของเด็กชายบนดาวกิสบอนสอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้บรรลุนิยามในลัทธิเต๋า อันเป็นลักษณะของบุคคลที่ วินทร์ เลียววาริณ ให้ความหมายว่าเป็นบุคคลที่มีจริยะการแก้การยึดถือเป็นแบบอย่าง ได้แก่ ผู้ที่ตระหนักและเข้าใจความจริงในธรรมชาติ มีความอ่อนโยน นอบน้อม ไม่โอ้อวด รักความสงบ มีชีวิตที่เรียบง่าย สอดคล้องอิงแอบกับธรรมชาติ ไม่ฝืนธรรมชาติด้วยการยึดในความรู้หรือถ้อยมั่นในสิ่งสมมติ จนเกินไป เนื่องจากความรู้เหล่านั้นจะเป็นที่ลบล้างความรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมชาติ ทั้งนี้การต้องอาศัยอยู่ในสังคมที่เต็มไปด้วยการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น ดำเนินตามความทะยานอยาก และพุ่งไปด้วยความคิดที่ก่อให้เกิดอวิชชา การกระทำที่ปล่อยไปตามครรลองของธรรมชาติ ด้วยการปล่อยวาง ไม่ฝืนธรรมชาติด้วยความคิด ความรู้สึก และไม่ประคองวัตถุที่ยั่วยุกิเลสตัณหาในลักษณะต่าง ๆ เป็นทางอันควรแก่การยึดถือเพื่อมิให้เบี่ยงเบนไปจากหนทางแห่งการเข้าถึงความสุขที่แท้จริง

เรื่องคนเสเพล นำเสนอคุณค่าทางจริยะที่อยู่เหนือสมมติเปรียบเทียบกับที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยชี้ให้เห็นว่าความหลงใหลในคุณค่าและความหมายที่หยิบยื่นให้แก่สิ่งต่าง ๆ นำไปสู่ความเข้าใจในความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อโลกและต่อมนุษย์ด้วยกันอย่างผิด ๆ อันเป็นผลให้ค่าทางจริยธรรมของมนุษย์เสื่อมถอย เรื่องเล่าถึง “ชาเรียน” อดีตนักบินของกองทัพผู้ผ่านสงครามมาอย่างโชกโชน

ซึ่ง “ไลรา” ตัวแทนบริษัทเพชร “ศิรอน” ว่าจ้างให้ไปกำจัดดาวอุกกาบาตชื่อ “ซีตา 712” โดยอ้างว่า ดาวดังกล่าวจะก่อให้เกิดอันตรายแก่ดาวเคราะห์ของบริษัท ชาเรียน ตกลงรับงานนี้ เขาออกปฏิบัติการพร้อมกับ ไลรา ผู้ว่าจ้าง ในระหว่างเดินทางไปยังดาวซีตา 712 สองสนทนากันถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวพันกับชาเรียนทั้งเรื่องราวในอดีต ตำนานดวงดาว และทักษะเกี่ยวกับผู้หญิงของเขา ขณะเดียวกันชาเรียนก็ใช้ช่วงเวลานั้นสอบถามข้อมูลของไลราเช่นกัน เมื่อทั้งสองเดินทางมาถึงซีตา 712 ชาเรียนนัดแนะไลราถึงแผนการทั้งหมด ทว่าเมื่อชาเรียนออกไปนอกด้วยาน ไลรา กลับไม่ทำตามแผน เธอหักหลังชาเรียนและทิ้งเขาให้ติดอยู่บนดาวซีตา 712 ทว่าชาเรียนคาดการณ์ล่วงหน้าไว้ก่อน เพราะเขาสงสัยมาตลอดว่า ไลราไม่ใช่มนุษย์ เธอเป็นแอนดรอยด์ที่ถูกตั้งโปรแกรมให้มาหลอกลวงเขาเพื่อผลประโยชน์ของบริษัทเพชรศิรอน เมื่อความจริงเปิดเผย ชาเรียนตอบโต้บริษัทศิรอนด้วยการไม่ระเบิดดาวซีตา 712 ด้วยหวังว่าเมื่อข่าวเผยแพร่ออกไป ชาวโลกจะสามารถซื้อราคาเพชรในราคาที่ถูกลง นั่นหมายถึงราคาเพชรของบริษัทศิรอนที่ต้องตกต่ำลงอย่างสุดขีดด้วยเช่นกัน ดังบทสนทนาระหว่างชาเรียนและไลรา ความว่า

“คุณจะทำอย่างไรต่อไป?”

“ผมรักผู้หญิงหลายสิบคน ผมอยากให้ของขวัญพวกหล่อนสักอย่าง”

“ของขวัญบ้าอะไร?”

“เพชร”

เขาหัวเราะ “ต่อไปนี้พวกหล่อนสามารถซื้อเพชรได้ในราคาที่ถูกลงกว่าเดิมหลายร้อยหลายพันเท่า ถึงตอนนั้นราคาเพชรคงถูกลงกว่าเครื่องดื่ม”

...

ชาเรียนนั่งที่เก้าอี้บาร์

ฝนตกลงมาแต่เช้า ฝนเม็ดเล็ก ๆ เบาบาง ต่อเนื่องไม่ขาดสาย มองออกจากหน้าต่างบาร์ไม่เห็นอะไรนอกจากความขาวโพลนของหมอกกับฝน

คนขายเหล้าถามเขา “มีคนเอาเพชรมาขาย ราคาถูกมาก สนใจไหม? เหมาะมากที่จะซื้อให้ผู้หญิง”

“ผมว่าจะรอให้ราคาคกลงไปอีกสักหน่อยดีกว่า”

ชาเรียนอ้าปากหา พูบหน้าหลับลงบนคาน์เตอร์บาร์

(คนเสเพล, 2548, หน้า 25)

จากบทสนทนาดังกล่าวพบว่า ภายใต้อาณัติของคณเสเพลที่ไม่ใช่ดีต่อความเป็นไปของโลก ไม่เห็นความสำคัญของสิ่งใดนอกเงิน ชาเรียน กลับเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะบางประการ สอดคล้องกับ “เต้า” นั่นคือ การไม่ละโมภอยากได้จนเกินความจำเป็นและเป็นผู้ไม่คิดพินในสิ่งเปรียบเทียบกับมนุษย์สร้างขึ้น เพราะหากไม่มองว่าการที่เขาตั้งใจปล่อยให้ราคาเพชรตกต่ำลงเป็นการแก้แค้นบริษัทเพชรศิرونแล้ว สถานการณ์ดังกล่าวย่อมเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า แท้จริงแล้วชาเรียน มิได้โลภมากปรารถนาเงินทางถึงขั้นทำการทุจริต เขาสามารถเก็บจำความลับเรื่องดาวซิดา 712 แล้วนำเพชรนั้นมาใช้เอง หรือใช้ความลับเรื่องนี้ต่อรองกับบริษัทศิرونได้ แต่กลับเลือกที่จะแจกจ่ายโชคนี้ให้แก่ผู้อื่น หากอ่านเรื่องจนจบจะเห็นว่า ไม่มีการกล่าวถึงเงินค่าจ้างที่ชาเรียนเรียกร้องอีกเลย นอกจากตอนต้นเรื่องที่มีการรอกันเรื่องราคาค่าจ้าง ทั้งนี้ย่อมหมายความว่า การที่เขาทิ้งโลภไว้บนดาวซิดา 712 สื่อโดยปริยายว่าเขาไม่ได้รับเงินใด ๆ เลยจากเหตุการณ์ครั้งนี้ หมายความว่าแท้ที่จริงทั้งเงินและผู้หญิงมิใช่สิ่งสำคัญที่เขาให้คุณค่า จึงดูขัดกับภาพลักษณ์คณเสเพลของเขา นอกจากนี้ การที่ราคาเพชรต้องตกต่ำลงเพราะความงใจของชาเรียน สื่อว่าท่าทีขบถต่อสังคมของชาเรียน แท้จริงแล้วแฝงนัยยะปรัชญาถึงการวัดค่าแห่งวัตถุที่ผู้ให้ค่าให้ความหมาย โดยกระตุ้นให้ผู้อ่านตระหนักว่า คุณค่าของวัตถุอยู่ที่จิตใจ ราคาเป็นเพียงอุปาทานที่มนุษย์ตราขึ้นเพื่อตีค่าให้กับวัตถุ ย่อมมีวันขึ้นและลงเช่นเดียวกับธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ

แนวความคิดดังกล่าวสะท้อนถึงความไม่แน่นอนในสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งสิ่งที่จับต้องได้และไม่ได้ วินทร์ เลียววาริณ ได้นำเสนอแนวคิดนี้อย่างเป็นรูปธรรมด้วยการใช้ “เพชร” ซึ่งถือว่าเป็นอัญมณีที่มีค่ามากที่สุดชนิดหนึ่งที่มนุษย์ทั่วโลกให้การยอมรับ มาเป็นสื่อกลางในการนำเสนอแนวคิด แม้เพชรจะมีราคาเพียงใด วันหนึ่งหากเพชรนั้นมีจำนวนมากเข้าราคาของเพชรก็ย่อมมีราคาถูกลงไปตามปัจจัยของตลาดและผู้ซื้อ เพราะฉะนั้น สรรพสิ่งที่มนุษย์ประเมินค่าและให้ความหมายจึงเป็นสิ่งสัมพัทธ์ ที่ไม่มีความแน่นอนในตนเอง ดังเนื้อความในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 2 ความว่า

เมื่อคนในโลกรู้จักความสวว่าสว
 ความน่าเกลียดก็อุบัติขึ้น
 เมื่อคนในโลกรู้จักความดีว่าดี
 ความชั่วก็อุบัติขึ้น
 มีกับไม่มีเกิดขึ้นด้วยการรับรู้
 ยากกับง่ายเกิดขึ้นด้วยความรู้ลึก
 ยาวกับสั้นเกิดขึ้นด้วยการเปรียบเทียบ
 สูงกับต่ำเกิดขึ้นด้วยการเทียบเคียง
 เสี่ยงอันตรายกับเสี่ยงสามัญเกิดขึ้นด้วยการรับฟัง
 หน้ากับหลังเกิดขึ้นด้วยการนึกคิด...

(เหลาจื่อ, 2537, หน้า 44)

ข้อความดังกล่าวสื่อถึงทัศนะผู้บันทึกเนื้อหาซึ่งมองว่า คุณค่าและความหมายที่มนุษย์หยิบยื่นให้แกสิ่งต่าง ๆ เป็นเพียงสิ่งสัมพัทธ์ กล่าวคือ สิ่ง ๆ หนึ่งอาจมีความสำคัญกับคน ๆ หนึ่ง แต่สำหรับอีกคนหนึ่งอาจเป็นเพียงสิ่งไร้ค่า คุณค่าหรือราคาของสิ่งต่าง ๆ ตามทัศนะของมนุษย์แท้จริงคือ “ป้าราคา” ที่มนุษย์สมมติและบัญญัติขึ้นมา มิใช่เนื้อแท้ของสิ่งเหล่านั้น ด้วยเหตุนี้ลัทธิเต๋าจึงต่อต้านการบัญญัติหรือสิ่งสมมติของมนุษย์ เพราะทราบดีว่าสิ่งนี้เป็นสาเหตุที่ทำให้คนเราแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นและเห็นแก่ตัว เพื่อให้ได้ครอบครองสมมติดังกล่าวเป็นเจ้าของ จนเกิดเป็นปัญหาทางสังคม เช่น การหลอกลวง ต้มตุ๋น คดโกง ฉกฉวยแย่งชิง เป็นต้น ทำให้สังคมวุ่นวายหาความสงบมิได้ เพราะฉะนั้น การดำรงชีวิตของ ชาเรียน ซึ่งใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่ทะเยอทะยาน ไม่ละโมภ ความสงบ ไม่ลุ่มหลงในคำนิยมหรือกระแสสังคม และไม่หลงใหลในสิ่งสมมติเปรียบเทียบของสิ่งทั้งหลาย จึงเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จะทำให้มนุษย์มีความสุขได้สังคมอันฉาบฉวยนี้ได้

สรุปได้ว่า จากเรื่องคนเสเพล วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดที่มนุษย์ที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขนั้น ควรตระหนักรู้ความเป็นสิ่งสัมพัทธ์ของสรรพสิ่งในโลก ก้าวพ้นความเป็นสิ่งสมมติอันเกิดจากความเปรียบเทียบ เพื่อให้ความทุกข์ที่เกิดจากความแปรปรวนของสิ่งสมมติที่ถูกให้ค่าและความหมายลดน้อยลง นอกจากนี้การไม่หลงใหลติดใจในคุณค่าและความหมาย ย่อมนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย ไม่แก่งแย่งแข่งขัน ไม่ทะเยอทะยานจน ไม่ดীনรนแสวงหาสิ่งต่าง ๆ เกินความจำเป็น สามารถปรับชีวิตให้ดำเนินไปตามกลางความเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างมั่นคงและปลอดภัย

เรื่องบริโกณิยม เรื่องนี้แสดงให้เห็นค่าทางจริยะถูกทำลายด้วยความสุดโต่งของมนุษย์ เรื่องเล่าถึง “ผม” นักโฆษณาผู้หมกมุ่นอยู่กับการใช้ความคิดสร้างสรรค์ดัดแปลง “พื้นที่ว่าง” ของโลกและระบบสุริยะให้เป็นพื้นที่โฆษณาในงานเลี้ยงส่งของ “มารูซ” เพื่อนร่วมงานซึ่งเป็นมือที่สูงสุดในวงการโฆษณา “ผม” แปลกใจว่าเหตุใด มารูซ ผู้เป็นมือหนึ่งของวงการโฆษณาและมีทัศนคติว่า “ถ้าจักรวาลเกิดขึ้นมาจากความว่างเปล่าได้ ก็ไม่มีอะไรอีกแล้วไม่เป็นไปไม่ได้” (บริโกณิยม, 2548, หน้า 145) จะล้างมือจากวงการโฆษณาไปจริง ๆ “ผม” หวนคิดถึงทัศนคติ ความมุ่งมั่น และความคิดสร้างสรรค์ของมารูซคนที่ตนรู้จัก เขาสร้างสรรค์รูปแบบโฆษณาใหม่ ๆ โดยใช้พื้นที่ที่ไม่น่าเป็นไปได้อีก เช่น พื้นที่บนน้ำก็ออก ใบไม้ ดอกไม้ ผลไม้ เรื่อยไปจนถึงการใช้เทคโนโลยีควบคุมดินฟ้าอากาศให้กลายเป็นพื้นที่ทางโฆษณา แต่เขาก็เลือกที่จะวางการนี้เสียเพราะความเบื่อหน่ายเวลาผ่านไปหลายเดือนและ “ผม” ยังคงสร้างสรรค์งานโฆษณาต่อไป ด้วยการดัดแปลงพื้นที่ทุกจุดบนโลกให้กลายเป็นพื้นที่ของโฆษณา ทว่าวันหนึ่ง “ผม” เริ่มรู้สึกทนนไม่ได้เช่นเดียวกับมารูซ เพราะโฆษณารุกล้ำได้ทำลายพื้นที่ส่วนตัวของ “ผม” “ผม” จึงตัดสินใจย้ายครอบครัวไปอาศัยอยู่บนดาวพลูโตซึ่งเป็นดาวที่ห่างไกลจากโลกมากที่สุดในระบบสุริยะ “ผม” พบ มารูซ บนดาวดวงนั้น ทว่าสิ่งที่คาดไม่ถึงก็คือโฆษณายังคงติดตาม “ผม” ตามใจตามตัว ดังเนื้อความที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ “ผม” ไปพบกับ มารูซ บนดาวพลูโตดังต่อไปนี้

มารูซมารับผมที่สถานีโดยสารระหว่างดวงดาว

ผมตามเขาไปขึ้นรถ มองไปรอบตัวไม่เห็นป้ายโฆษณาสักป้ายเดียว ผมยิ้มอย่างสดชื่น “ดีใจจริง ๆ ที่ที่นี่ปลอดโฆษณา...”

ภรรยาของผมเอ่ยว่า “เคี้ยวถึงที่พักแล้ว ฉันขอออกไปซื้อของที่ห้างเดินทั้งวัน นะคะ” “คุณรู้ได้ยังไงที่นี้มีห้าง เดินทั้งวัน?”

ผมมองตามสายตาของหล่อน

ผมมองเห็นฟ้า เห็นก้อนเมฆกำลังเคลื่อนตัวประกอบกันเป็นข้อความ...

มารูซมองหน้าผม ยิ้มแห้ง ๆ “ไม่มีทางเลือก เพื่อน ที่นี้มันเจิบเหวจริง ๆ วะ”

(บริโกณิยม, 2548, หน้า 153)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวพบว่า ประเด็นสำคัญที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังอภิปรายถึงคือการฝืนธรรมชาติของมนุษย์ อันเป็นผลจากชีววิทยาสาสตร์เป็นเครื่องมือสนองค้นหา ถลำตัวไปกับอำนาจทางวัตถุนิยม และครอบงำตนเองด้วยสื่อต่าง ๆ เรื่องนี้บอกเล่าเรื่องราวผ่านทัศนะของ “ผม” ตัวละครผู้เห็นทุกสิ่งเป็นสินค้า เป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับตน จนลืมตระหนักว่าแท้ที่จริงแล้ว

สิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมานั้น เป็นเพียงสิ่งสมมติที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อสนองความปรารถนาของมนุษย์เท่านั้น เมื่ออ่านเรื่อง ผู้อ่านจะพบว่า ฉากและความคิดของตัวละครเน้นความเกินจริงและผิดเพี้ยนไปจากมาตรฐานการรับรู้ของผู้อ่าน เพื่อใช้ความเกินจริงดังกล่าวสื่อถึงความห่างไกลธรรมชาติและความคิดตั้งตนเป็นนายเหนือธรรมชาติของมนุษย์ โดยแสดงให้เห็นว่าการกระทำใด ๆ ก็ตามที่เป็นการแสดงความสามารถในเชิงควบคุม คัดแปลง ประดิษฐ์ โลกธรรมชาติเป็นเครื่องยืนยันถึงความคิดที่มุ่งสู่อนาคตของมนุษย์ นำไปสู่พฤติกรรมที่แสดงความลุ่มหลงมัวเมาอยู่กับการสนองความต้องการและการพยายามเอาชนะธรรมชาติที่ผู้อ่านพบเห็นอยู่เนื่อง ๆ ในชีวิตจริง

จากนิยายเรื่องนี้ “ผม” และ “มารูซ” เป็นตัวแทนมนุษย์ผู้ใช้ความคิดสร้างสรรค์และวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์เป็น “อำนาจ” ในการ “สร้าง” และ “คัดแปลง” โลกธรรมชาติเพื่อสนองความต้องการของตนเอง ความคิดดังกล่าวทำให้ตัวละครทั้งสองหมกมุ่นใคร่อยู่กับลัทธิเสกสเวียตซุสทางวัตถุ กระทั่งนำไปสู่วิกฤตการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และความบกพร่องทางจิตวิญญาณ ซึ่งทำให้ผู้คนในสังคมมีวิถีชีวิตผิดเพี้ยนและผิดธรรมชาติ ไม่อาจหวนคืนสู่วิถีชีวิตดั้งเดิมได้อีก เรื่องราวของเรื่องนี้คล้ายเป็นแบบจำลองที่แสดงให้เห็นว่า เมื่อใดที่มนุษย์ห่างไกลธรรมชาติและยอมเป็นการเสี่ยงต่อการยึดมั่นถือมั่นในอัตตา มีความเห็นผิด และการตกเป็นทาสทางวัตถุซึ่งนำไปสู่ความทุกข์ในท้ายที่สุด การที่ “ผม” และ “มารูซ” สนุกสนานกับการคัดแปลงสร้างสรรค์สื่อโฆษณาจนลืมนึกถึงความผิดเพี้ยนทางสภาพแวดล้อม หรือการที่ผู้คนในเรื่องพากันเสกสเวียตซุสอย่างไม่ลืมหูลืมตา นับเป็นภาวะของความไม่รู้แจ้งเห็นจริง เป็นจุดกำเนิดของความขัดแย้งทั้งความขัดแย้งระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ ตลอดจนความขัดแย้งภายในจิตใจของมนุษย์เอง ผู้อ่านจะมองเห็นความขัดแย้งดังกล่าวผ่านความคิดของตัวละครที่ค่อย ๆ เปลี่ยนจากความสุขสนุกสนานเป็นความอึดอัดขัดแย้ง การที่ตัวละครย้ายครอบครัวของตนไปอยู่บนดาวพลูโตหรือการบรรยายถึงความอึดอัดทางจิตเนื่องจากทนรับกับความ “มากเกินไป” ของสื่อโฆษณาไม่ไหวนี้ สื่อถึงความทุกข์และการหวงแหนอิสรภาพของมนุษย์ เพราะการที่มนุษย์ ผู้พยายามอย่างยิ่งยวดที่จะเป็น “นายเหนือธรรมชาติ” ต้องตกเป็นทาสของสื่อและวัตถุที่ตนสร้างขึ้น นับเป็นการทำลายความภาคภูมิใจในฐานะ “นาย” เหนือธรรมชาติ และทำลายอำนาจครองอิสรภาพส่วนตัวของมนุษย์

นิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้แสดงน้ำเสียงความหวั่นกลัวต่ออำนาจทางวิทยาศาสตร์และสื่อโฆษณาอย่างชัดเจน โดยพยายามชี้ให้เห็นว่า การหมกมุ่นอยู่กับเทคโนโลยีและวัตถุอย่างไม่ลืมหูลืมตา อาจนำพามนุษย์ไปสู่หายนะและความผิดเพี้ยนสุดโต่ง ความคิดนี้สอดคล้องกับแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าซึ่งเห็นว่า ความทุกข์ของมนุษย์เกิดจากการฝ่าฝืนธรรมชาติ การเสนอเรื่องที่สร้างความขัดแย้งทางใจของผู้อ่าน ด้วยฉากและความคิดที่ผิดเพี้ยนอย่างสุดโต่งจนเกิดสภาพที่ไม่น่าปรารถนา เพื่อสร้างความคิดว่า มนุษย์ควรหวนคืนสู่โอเอซิสของธรรมชาติ มากกว่าพยายามเป็นนายเหนือ

ธรรมชาติยังคงอยู่ เพราะการใกล้ชิดกับธรรมชาติจะทำให้มนุษย์ตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ย่อมเป็นการลดอัตตาตัวตน นำไปสู่ความสงบนิ่งที่จะช่วยให้มนุษย์ดำรงอยู่อย่างไม่ประมาท สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ด้วยความสอดคล้อง ยั่งยืนและมีความหมาย ดั่งเนื้อความในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 15 ความว่า

ใครจะสามารถสงบอยู่ได้
ภายในโลกอันสับสนคล้ายโคลนตม
ด้วยอาศัยความสงบนิ่ง
ก็กลับกระจ่างชัดขึ้น
ใครจะสามารถสงบอยู่ได้นาน
จนอาจนำไปสู่การกลับฟื้นคืนชีวิต

ผู้ที่ยึดมั่นในหนทางแห่งเต๋า
ย่อมหลีกเลี่ยงความเปี่ยมล้น
และเพราะการหลีกเลี่ยงจากความเปี่ยมล้นนี้เอง
ย่อมทำให้รักษาตนไว้ได้
พ้นจากความเสื่อมโทรม
และมีต้องแสวงหาสิ่งทดแทน

(เหลาจื๊อ, 2537, หน้า 68)

ข้อความดังกล่าวชี้ถึงหลักการของเต๋า คือ การปล่อยให้ทุกสิ่งดำเนินไปตามธรรมชาติ ไม่ขัดขืน ไม่ก่อความขัดแย้ง สงบนิ่งจากความสุดโต่งและการกระทำทั้งหลาย เล่าจื๊อ เห็นว่าปัญหาของมนุษย์เกิดจาก “การกระทำ” ที่ฝ่าฝืนกฎธรรมชาติของมนุษย์ ฉะนั้น “...การกระทำทั้งหลายเป็นเรื่องไร้สาระ จงเจี๊ยะเสีย ขอมริบ โดยไม่ขัดขืนต่อธรรมชาติ จะเป็นหนทางไปสู่ความสุข คนเราไม่อาจทำให้น้ำขุ่นข้นด้วยโคลนตมให้ใสขึ้นมาด้วยการเอามือกวาดไปมา จงปล่อยไว้แล้วน้ำก็จะใสขึ้นมาเอง” (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549 ข, หน้า 29) ดังนั้น การที่ตัวละครพยายามหลบหนีไปอยู่บนดาวพลูโตเพราะต้องการความสงบ จึงตอกย้ำถึงหลักการของเต๋าดังกล่าว ทั้งยังแสดงให้เห็นว่าผู้มีจริยธรรมตามคติของ วินทร์ เลียววาริณ คือ ผู้ที่มีความสงบสุขทางจิต รู้จักความพอเหมาะพอดี ไม่ดิ้นรนแสวงหาสิ่งต่าง ๆ เกินความจำเป็น นิยายเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า ความพร่องทางจิตวิญญาณทำให้มนุษย์ไม่เคยมีความสุขที่แท้จริงและขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง จึงต้องแสวงหาสิ่งเติมเต็มอยู่

เนื่อง ๆ กระทั่งนำตนไปสู่ความสุดโต่งที่ทำให้วิถีชีวิตของตนเปลี่ยนไปตลอดกาล คือ การที่มนุษย์ไม่อาจพ้นจากไป “ความจอมปลอม” “ความผิดเพี้ยน” และ “ความเลื่อม” ที่ตนสร้างขึ้นได้ ต้องติดอยู่กับคักของมายาภาพที่ตนสร้างขึ้นและความทุกข์ซ้ำซากอย่างเล็งไม่ได้

สรุปได้ว่า จากเรื่องปริภอคนิยม วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดที่ว่า ปัญหาทั้งหลายในโลกเกิดจาก “ความสุดโต่ง” ของมนุษย์ กล่าวคือ ยิ่งมนุษย์กระทำมาก ปัญหายิ่งมาก ยิ่งมนุษย์รู้มาก ฉลาดมาก ยิ่งเอารัดเอาเปรียบและเห็นแก่ตัวมาก ยิ่งมนุษย์สร้างสรรค์มาก ความแปลกปลอมและความผิดธรรมชาติยิ่งมาก การสร้างวัตถุยิ่งแปลกประหลาดยิ่งน่าอัศจรรย์มาก ยิ่งก่อความวุ่นวายและความทุกข์ได้มากเท่าทวี ฯลฯ การดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่ดีที่สุด มนุษย์ควรหยุดความ “มากเกินไป” ของตนด้วยการคืนสู่วิถีแห่งธรรมชาติ ใช้ชีวิตอย่างสงบเรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่แก่งแย่งแข่งขัน ไม่ทะเยอทะยานเกินพอดี ดำเนินตามทางสายกลางและรู้จักฝึกจิตใจของตนให้พ้นไปจากสมมติบัญญัติต่าง ๆ

เรื่องนิทานหิ่งห้อย นำเสนอแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่า ความโลภและการสนองตัณหาเกินขอบเขตนำไปสู่ความเลื่อมทางจริยะและส่งผลกระทบเชิงลบต่อธรรมชาติอย่างรุนแรงในระดับที่คาดไม่ถึง เรื่องเล่าถึงเด็กหญิงผู้หนึ่งซึ่งชอบนับจำนวนหิ่งห้อยบนฟ้า แม้มีจำนวนมากเพียงใดก็ตาม แต่เธอจะตั้งใจนับอย่างอดทน กระทั่งวันหนึ่งเธอสามารถนับหิ่งห้อยทั้งหมดได้สำเร็จ ในคืนเดียวกันนั้นเองมีผู้ประดิษฐ์ “เครื่องแก้วสารพัดนึก” ซึ่งใช้สร้างทุกสิ่งทุกอย่างสนองความต้องการของมนุษย์ สิ่งประดิษฐ์นี้ต้องใช้พลังงานจำนวนมหาศาล พลังงานที่ใช้ในการขับเคลื่อนเครื่องคือพลังงานที่มนุษย์ดึงมาจากหิ่งห้อยบนท้องฟ้านั่นเอง ตั้งแต่วันนั้นมา เด็กหญิงพบว่าหิ่งห้อยลดจำนวนลง เธอยังคงนับจำนวนมันต่อไป ขณะที่หิ่งห้อยลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วจนน่าใจหาย จนกระทั่งถึงวันที่ไม่เหลือหิ่งห้อยอยู่ท้องฟ้าอีกเลย ดังเนื้อความที่กล่าวว่า

โลกเข้าสู่ยุคอุดมคติ ไม่มีใครต้องทำงาน เนื่องจากเครื่องแก้วสารพัดนึกสามารถสร้าง
ทุกสิ่งทีมนุุษย์ปรารถนา โดยไม่มีใครต้องดิ้นรนอีกต่อไป

ทุกคนสามารถมีความสุขในการดื่ม กิน เที่ยวได้ไม่จำกัด เครื่องแก้วสารพัดนึกสามารถ
ปรนเปรอมนุษย์โดยการสร้างอาหารเครื่องดื่มได้ไม่มีที่สิ้นสุด

นับแต่นั้น จำนวนหิ้งห้อยที่เกาะบนฟ้าก็ลดลงเรื่อย ๆ จากหนึ่งแสนห้าหมื่นล้านตัว
เหลือหนึ่งแสนล้านตัว...

แต่ไม่มีใครสนใจแะแสที่จะนับจำนวนหิ้งห้อยเช่นเธอ

ในที่สุดก็เหลือหิ้งห้อยเพียงสิบตัว

เก้า แปด เจ็ด... หก ห้า สี่ สาม สอง...

บนฟ้าเหลือหิ้งห้อยเพียงตัวเดียว

เมื่อเธอวิ่งไปที่ทุ่งคีนั่น หิ้งห้อยตัวสุดท้ายโบยบินจากเธอไปแล้ว

(นิทานหิ้งห้อย, 2548, หน้า 164-173)

เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการตั้งคำถามต่อการกระทำเพื่อสนองความอยากได้ อยากมี
อยากเป็นของมนุษย์ โดยไม่ตระหนักว่าจะต้องสูญเสียสิ่งใดไปบ้างเพื่อแลกกับความปรารถนาของ
ตน หากวันหนึ่งทรัพยากรสูญหายไปทั้งหมดโลกเพราะความสุขของวันวาน มนุษย์จะยังคง
ปรารถนาความสุขนั้นอีกหรือไม่ คำถามดังกล่าวมิได้มุ่งคาดคั้นคำตอบ แต่เป็นการกระตุ้นเตือนถึง
ผลภัยแห่งการกระทำที่เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ ซึ่งในที่สุดจะย้อนกลับมาทำร้ายมนุษย์
เอง ดังเช่นผู้คนในโลกของเด็กหญิงที่ดิ้นรนตามอำนาจของกิเลส มีความคิดแบบแยกส่วน คือ
คิดเฉพาะความสุขสบายของตนเอง ไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง จึงใช้ความรู้
ทางวิทยาศาสตร์ที่ตนยึดมั่นถือมั่น สร้างสิ่งประดิษฐ์โดยให้มีสรรพคุณวิเศษดุจสิ่งมหัศจรรย์แล้วพา
กันเสพติดอำนาจมหัศจรรย์ของสิ่งประดิษฐ์อย่างมกมาย เมื่อขาดอิสรภาพในการเข้าถึงความจริง
พวกเขาจึงพากันเพิกเฉยต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ด้วยคิดว่ามิใช่หน้าที่ของตนในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว
สิ่งนี้นำไปสู่การสะสมของปัญหาที่เพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงขั้นวิกฤต ยากจะแก้ไข การนำเสนอ
ประเด็นดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การตระหนักถึงความเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเป็นเรื่องสำคัญ
เพราะหากมนุษย์ไม่แยกตนเองออกจากธรรมชาติ รู้ถึงความเชื่อมโยงเป็นกระแสของเหตุปัจจัย
ระหว่างตนกับธรรมชาติ ย่อมมองเห็นว่าความทุกข์ที่เกิดขึ้นแก่ธรรมชาตินั้น ในวันหนึ่งต้อง
สะท้อนกลับสู่ตนเอง การเพิกเฉยต่อความเสียหายร้ายแรงที่กัดกร่อนระบบนิเวศน์คงไม่เกิดขึ้น

จากการแนวคิดผู้อ่านอาจคิดเพียงว่า วินทร์ เลียววาริณ กำลังอภิปรายพฤติกรรมของมนุษย์เชื่อมโยงกับแนวคิด “อิทัปปัจจยตา” ของพุทธปรัชญา ทว่าการเรื่องเล่าดังกล่าวผ่านมุมมองการเล่าเรื่องของเด็กหญิงผู้มองโลกนี้ด้วยสายตาอันบริสุทธิ์ กลับชี้ให้เห็นถึงปรัชญาเต๋าที่ซุกซ่อนอยู่ใต้แนวคิดแบบพุทธปรัชญาดังกล่าว ทั้งนี้เพราะในลัทธิเต๋า “เพศหญิง” และ “เด็ก” (ทารก) ต่างถูกใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อสื่อถึงสภาพที่แท้จริงของเต๋า ความหมายเชิงสัญลักษณ์ของเพศหญิงในลัทธิเต๋ามีหลายประการ เช่น ความอุดมสมบูรณ์ การสร้างสรรค์ บ่อเกิดแห่งชีวิต ความถ่อมตัว เป็นต้น (ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์, 2525, หน้า 99-111) ในทำนองเดียวกัน “เด็ก” หรือ “ทารก” ก็เป็นสัญลักษณ์อีกประการหนึ่งที่มักถูกเปรียบเทียบกับลักษณะของผู้เข้าถึงเต๋า ดังเนื้อความในคัมภีร์เต๋า เต็ก เก็ง บทที่ 55 ความว่า

ผู้เต็มเปี่ยมด้วยคุณความดี
คล้ายกับเด็กทารก
แมลงมีพิษไม่ต่อยกัด
สัตว์ร้ายไม่จู่จับ
นกร้ายไม่จิกตี
กระดุกของทารกนั้นอ่อน
กลัมนุ่มนวล
แต่ถ้าจับฉวยสิ่งใด
ก็ยึดไว้นั่น
ไม่รู้สึกรู้สสัมผัสทางเพศ
ระหว่างชายหญิง
แต่อวัยวะเพศของเด็กก็สมบูรณ์
นี่แสดงว่ากำลังของเด็กไม่เสื่อมถอย
ร้องไห้อยู่ตลอดเวลา
น้ำเสียงก็ไม่แหบแห้ง
นี่แสดงว่าร่างกายของเด็ก
มีความกลมกลืนอย่างสมบูรณ์

(เหลาจื๊อ, 2537, หน้า 146)

ด้วยเหตุนี้การนำเสนอเรื่องด้วยสายตาของเด็กหญิงย่อมมีนัยยะบางประการสื่อถึงเต้า
ทั้งนี้หากพิจารณาจากภาพนำเสนอที่สื่อถึงอุปนิสัยใจคอของเด็กหญิงจะพบว่า เธอชอบใกล้ชิด
ธรรมชาติ ชอบสังเกตการณ์ธรรมชาติ มีความตั้งใจและอดทน เลือกระทำในสิ่งที่สวนกระแส
ค่านิยมของสังคมที่มุ่งพัฒนาสู่ความก้าวหน้าอย่างบ้าคลั่ง ไร้สมดุล ด้วยการตั้งใจนับจำนวน
หิ่งห้อย โดยไม่ฟังคำคัดค้านของแม่ซึ่งพยายามบอกเธอว่า “นับเท่าใดก็ไม่มีความครบ เพราะจำนวน
หิ่งห้อยมีจำนวนมากเกินไป” ย่อมสื่อว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กหญิงถอดแบบบุคลิกภาพจากผู้ที่ม
ีทัศนะแบบเต้า ดังที่ คาปรา (2536, หน้า 125) กล่าวถึงผู้มีทัศนะแบบเต้าว่า “ในทัศนะของเต้า การ
คิดหาเหตุผลในเชิงตรรกะเป็นส่วนหนึ่งของโลกแห่งสมมติของมนุษย์ เป็นส่วนของค่านิยมในสังคม
และมาตรฐานทางศีลธรรม พวกเขาไม่สนใจโลกดังกล่าวนี้อย่างจริงจัง แต่มุ่งความสนใจทั้งหมดไปในการเฝ้า
สังเกตธรรมชาติเพื่อความรู้แจ้งใน ‘ลักษณะแห่งเต้า’...” นอกจากการมุ่งสังเกตการณ์
ธรรมชาติดังกล่าวแล้ว การที่เธอตั้งใจนับจำนวนของหิ่งห้อย ทั้งที่มันลดลงจำนวนลง โดยตระหนัก
ดีว่าการสูญหายของหิ่งห้อยเกิดจากเครื่องแก้วสารพัดนึก มิได้หมายความว่าเด็กหญิงกำลังเพิกเฉย
ต่อสิ่งที่อยู่ตรงหน้า แต่เป็นการสื่อถึง “ภาวะแห่งการไม่กระทำ” ตามคติของเต้า คือ การปล่อยให้สิ่ง
ทั้งหลายเป็นไปตามธรรมชาติโดยไม่เข้าไปก้าวก่ายยุ่งเกี่ยว ทั้งนี้เพราะการแก้ไขปัญหามาตามทัศนะ
ของเต้าเป็นแนวคิดแบบธรรมชาตินิยมที่มีสาระสำคัญว่า “...หากผู้ที่จะแก้ปัญหาเข้าไปยุ่งเกี่ยวมาก
เกินไป ผลที่ตามมา คือ แทนที่ปัญหาที่มีอยู่จะหมดไปหรือบรรเทาเบาบางลง กลับจะพอกพูนและ
ก่อให้เกิดความยุ่งยากมากขึ้นไปอีก (เข้าทำนองว่า ยิ่งแก้ ยิ่งยุ่ง)... วิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา คือ
การปล่อยให้ทุกสิ่งดำเนินไปตามธรรมชาติของมัน...” (ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, 2549 ข, หน้า 11-12)

อนึ่ง “การไม่กระทำ” ตามคติของเต้ามิใช่หมายถึงการงอมืองอเท้า แต่เป็นการสอนให้
มนุษย์ “ไม่กระทำ” ด้วยการลดทอนความรู้ (ที่มากเกินไป) ความอยาก และการตระครุณค่าให้แก่
สรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะ เล่าจื๊อ มองความเป็นไปของโลกและจักรวาลแบบทฤษฎีย้อนกลับซึ่งมี
สาระสำคัญว่า โดยธรรมชาติของธรรมชาตินั้น หากสิ่งใดสิ่งหนึ่งทำให้เกิดคุณภาพสูงสุด คุณภาพ
ดังกล่าวมักย้อนกลับคืนไปในทิศทางตรงกันข้ามเสมอ แนวคิดนี้สอดคล้องกับโลกธรรม 8 และ
ไตรลักษณ์ของพุทธปรัชญาที่มองเห็นความจริงว่า ไม่มีสิ่งใดเสื่อม เจริญ สุขหรือทุกข์ไปได้ตลอด
สิ่งทั้งปวงที่มนุษย์ยึดถือครอบครองหรือปรารถนานั้น แท้จริงแล้วมีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา ดังที่
องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ทุกครั้งที่ทรงกล่าวถึง ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข และเสื่อมลาภ นิินทา
ทุกข์ ว่า “อนิจจัง ไม่เที่ยง ทุกขัง เป็นทุกข์ วิปริณามธัมมัง มีการเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมดา ” (วสิน
อินทสระ, 2547, หน้า 14) เพื่อให้มนุษย์รู้จักปล่อยวางและหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานใจจาก
ปัจจัยทั้งปวงที่เข้ามาปรุงแต่งชีวิต สำหรับลัทธิเต้าการสอนเรื่องการตระหนักถึงความจริงดังกล่าว
เป็นไปเพื่อให้มนุษย์ไม่กระทำในสิ่งที่เป็นการขัดขืนหรือฝืนฝืนต่อธรรมชาติ ชี้ให้มนุษย์รู้คุณค่าแห่ง

พลังที่แท้จริง ซึ่งมีพลังที่ไปก้าวกายหรือสยบพลังอื่นแบบพลังเพศชาย (หยาง) แต่เป็นพลังแบบ เพศหญิง (หยิน) ที่อดทน ต่อเนื่อง และลู่ไหลตามสภาวะการณ์ เพราะฉะนั้น การเล่าเรื่องผ่านสายตา ของเด็กหญิงจึงเป็นการชี้ให้มนุษย์ตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติใช้พลังเชิงอ่อน เช่น ความอ่อนโยน ความนอบน้อม ความมกน้อย ความสงบ ความอ่อนน้อม เป็นต้น เป็นเครื่องมือใน การพิชิตปัญหาและสยบความแข็งแกร่งในจิตใจของตนเอง

สรุปได้ว่า จากเรื่องนิทานหิ้งห้อย วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดที่ มนุษย์ควร ลดทอนความทะยานอยาก ความรู้ทางโลกที่เกินขอบเขต และการบัญญัติสิ่งสมมติต่าง ๆ เพราะ สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การกระทำที่ผิดธรรมชาติ ผิดเพี้ยนไปจากธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ ยังผลให้ มนุษย์ตกเป็นทาสวัตถุ ติดอยู่ในกับดักของอวิชชา นำพาตนเองและบุคคลรอบข้างไปสู่ความทุกข์ ในท้ายที่สุด ตามทัศนะของ วินทร์ เลียววาริณ บุคคลที่อยู่เหนือความทุกข์ คือ ผู้ที่ตระหนักถึงความ จริงในธรรมชาติ มองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างตนและสรรพสิ่งใน โลกธรรมชาติ รู้จักมองทุกสิ่ง ทุกอย่างอย่างปล่อยวาง ละลดการกระทำที่ผิดธรรมชาติ ด้วยความมกน้อย อ่อนน้อม สงบ วางเฉย จากการกระทำและความคิดความสุดโต่งทั้งหมด

เรื่องเช็กส์ ฟิวชั่น นำเสนอการแก้ไขปัญหาทางสังคมอย่างสุดโต่งของตัวละครซึ่ง นำไปสู่การอภิปรายคุณค่าทางจริยธรรมที่แท้จริงที่มนุษย์ควรยึดถือ เรื่องเล่าถึง “ดอน ดินา” ชายผู้มี ทัศนะว่า ปัญหาทั้งหลายในโลกนี้เกิดขึ้นจากการแบ่งแยก “เพศ” ของมนุษย์ เขาจึงคิดค้นวิธี “ฟิวส์” (Fuse) หรือ “หลอมรวม” เพศชายและหญิงเข้าด้วยกัน โดยใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่มีศักดิ์ยีน ตัวหนึ่งขึ้นมา แล้วใช้ยีนดังกล่าวเจาะเข้าไปในร่างกายมนุษย์ เพื่อให้ยีนนี้สร้างกระบวนการกลาย พันธุ์แบบฉบับพลัน มนุษย์จะค่อย ๆ เปลี่ยนจากเพศเดิมของตนเป็น “เพศกลาง” หรือ “เพศผสม” ซึ่งเป็นเพศที่ดึงเอาส่วนดีที่สุดของชายและหญิงเข้าไว้ด้วยกัน เมื่อคิดโครงการสำเร็จ ดอน ดินา แพร่กระจายยีนดังกล่าวผ่านเชื้อไวรัส ผลจากการกระทำในครั้งนี้ ทำให้แม้แต่ ดอน ดินา เองก็เริ่ม กลายพันธุ์เป็นเพศกลาง ด้วยลักษณะทางกายภาพเปลี่ยนแปลงไปจนผิดสังเกต “ผม” ซึ่งเป็น เพื่อนเก่าที่ไม่ได้พบกับ ดอน ดินา ถึงสามปีเกิดความสงสัย นำไปสู่การบอกเล่าทัศนคติและ รายละเอียดเกี่ยวกับ โครงการ “เช็กส์ ฟิวชั่น” ระหว่างบุคคลทั้งสอง ดังตัวอย่างเนื้อความในตอน หนึ่ง ความว่า

“แล้วลบเพศออกไปจากโลกยังง?”

“โดยการรวมเพศผู้เพศเมียเข้าด้วยกัน”

“พูดกวนอนุณาน ที่แท้ก็คือการสืบพันธุ์เอง”

“ไม่ใช่การสืบพันธุ์ มนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายมีความเป็นตัวเมียและตัวผู้ในตัว อย่างที่ทางจีนเรียก หยิน กับ หยาง นะ หยินคือเพศเมีย หยางคือเพศผู้ หยินคือขั้วลบ หยางคือขั้วบวก สัตว์โลกมีทั้งสองนี้ในตัว หากมีความเป็นหยินมาก ก็เป็นผู้หญิง มีหยางมาก ก็เป็นผู้ชาย ถ้าจะบอกว่าหยินหยางคือระดับสารเอสโตรเจนและเทสโตสเตอโรนของหญิงกับชายก็ไม่ผิด การรวมเพศผู้เพศเมียเข้าด้วยกันก็คือการรวมความเป็นชายกับความเป็นหญิง หรือหยางกับหยินเป็นตัวตนเดียวกัน นี่ก็คือ เซ็กส์ พิวชั่น”

(เซ็กส์ พิวชั่น, 2554, หน้า 92)

จากบทสนทนาดังกล่าวพบว่า ดอน ดินา เป็นบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับขั้วตรงข้ามและความสัมพันธ์เชิงขั้วของสิ่งที่ตรงกันข้ามตามคติในลัทธิเต๋าอยู่พอควร เขาทราบว่าในโลกใบนี้มีสิ่งที่เรียกว่า “หยิน” และ “หยาง” อันเป็นสภาวะธรรมที่มีอยู่คู่กัน เป็นมูลธาตุของทุกสรรพสิ่ง “หยิน” แทนพลังงานด้านลบ ความสงบนิ่ง หรืออำนาจเชิงอ่อน ซึ่งในที่นี้แสดงออกในรูปของ “เพศหญิง” ส่วน “หยาง” แทนพลังงานบวก การเคลื่อนไหว ไม่หยุดนิ่ง หรืออำนาจเชิงแข็งแสดงออกออกในรูปของ “เพศชาย” แม้หยินและหยางจะเป็นขั้วตรงข้าม แต่แท้ที่จริงแล้วทั้งสองขั้วเป็นเพียงขั้วตรงข้ามของสิ่งเดียวกัน ดังเช่นมนุษย์ซึ่งมีทั้งส่วนผสมของหยินและหยางอยู่ในตัว ทว่าการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่มีอัตราส่วนมากกว่าหรือแข็งแกร่งกว่า พลังของฝ่ายที่มีกำลังมากกว่าจะเป็นตัวกำหนดว่ามนุษย์ผู้นั้นเป็นเพศชายหรือเพศหญิง ดอน ดินา เห็นว่าการแบ่งแยกระหว่างขั้วตรงข้ามดังกล่าวเป็นต้นเหตุของปัญหาในสังคม นำไปสู่การที่ฝ่ายหนึ่งตั้งใจจะมีอำนาจเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น ชายพยายามเอาชนะจิตใจของฝ่ายหญิง เป็นต้น หรือการต่อสู้ระหว่างฝ่ายเดียวกันเพื่อครอบครองฝ่ายที่เป็นขั้วตรงข้าม เช่น สัตว์เพศผู้ที่ประสานงากันเพื่อแย่งชิงตัวเมีย ฯลฯ เขาจึงสรุปว่าที่มนุษย์มีความก้าวร้าวรุนแรงหรือแย่งชิงกันก็เพราะเพศ ดังนั้น หากทำลายการแบ่งเพศนี้เสีย ความทุกข์ต่าง ๆ ก็จะหายไป ดังที่เขาบอกว่า “ก็จริง แต่คิดอีกมุมหนึ่ง โลกเราจะสะอาดขึ้น เรียบง่ายขึ้นมาก ไม่ดีกว่าหรือ? หรือว่าคุณอยากอยู่ในโลกโสโครกอย่างเดิม? ผมกำลังช่วยให้โลกดีขึ้น ผมจะเปลี่ยนโลกของเราเป็นโลกที่ไม่มีเพศ เมื่อไม่มีเพศเสียอย่างเดียว โลกก็เข้าสู่สันติภาพทันที” (เซ็กส์ พิวชั่น, 2554, หน้า 93)

ความคิดของ ดอน ดินา ดังกล่าวหากมองอย่างผิวเผินอาจพิจารณาได้ว่า เขากำลังวางตนอยู่เหนือโลกแห่งความขัดแย้ง สร้างความเป็นเอกภาพแห่งธรรมชาติของมนุษย์ ด้วยการ “ดึงเอาส่วนดีที่สุดของแต่ละเพศขึ้นมารวมกัน” เพื่อการรักษาสมดุลระหว่างหยินและหยาง ทว่าแท้จริงแล้ว

แนวคิดดังกล่าวกลับมีอัตราควบคุมการกระทำอยู่ จึงทำให้ความคิดและการกระทำของเขาขัดแย้งกันเอง กล่าวคือ ในขณะที่เขาคิดจะสร้างสมดุลให้แก่โลก โดยให้หยินและหยางเท่าเทียมกันในรูปแบบของ “เพศกลาง” แต่การพยายามควบคุมโลกให้เป็นไปตามใจของตน โดยใช้อำนาจความรู้ทางวิทยาศาสตร์กดทับอำนาจอื่น ๆ เป็นการเชิดชูอำนาจหยาง (อำนาจแข็ง) ให้มีอำนาจเหนือหยิน (อำนาจอ่อน) นี่หมายความว่า เขากำลังทำลายความสมดุลที่ตนสร้างขึ้นมาด้วยการกระทำของตนเอง ทั้งนี้หากคิดถึงเหตุผลในการแก้ไขปัญหา เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ดอน ดินา กำลังหลงเดินทางผิด เพราะตัวการที่แท้จริงของปัญหา คือ อัตราของมนุษย์มิใช่เพศ ดังนั้นแม้ว่า ดอน ดินา จะเปลี่ยนโลกทั้งใบให้เหลือเพศเพียงเพศเดียว แต่ปัญหาของมนุษย์จะยังไม่หมดไป トラバไต้อัตตาอันเป็นตัวการของกิเลสตัณหา ยังคงอยู่

หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะพบว่าความก้าวร้าวรุนแรงและพฤติกรรมเลวร้ายต่าง ๆ นานาของมนุษย์ซึ่ง ดอน ดินา อ้างว่าเกี่ยวข้องกับ “เพศ” ล้วนสืบเนื่องมาจาก “อัตตา” ทั้งสิ้น อาทิ การพยายามสร้างคุณค่าของตนให้เป็นที่ชื่นชมของผู้อื่น (เพศอื่น) เพราะอยากให้อัตตาหรือ “ตัวฉัน” พึงพอใจที่ได้เป็นคนสำคัญ หรือการแย่งชิงระหว่างเพศเดียวกันเพื่อให้ได้ครองใจของเพศตรงข้าม เพื่อให้อัตตารู้สึกยิ่งใหญ่ในอำนาจที่เหนือกว่าผู้อื่น เป็นต้น ในลัทธิเต๋ามีคำสอนว่า “ความยุ่งยากทั้งหลายในโลกเกิดมาจากการกระทำ และการกระทำทั้งหลายเป็นเรื่องไร้สาระ จงเงียบเสียยอมรับโดยไม่ขัดขืนต่อธรรมชาติ” (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549 ข, หน้า 29) สื่อว่า ลัทธิเต๋าก็ตระหนักถึงปัญหาเรื่องอัตตาเช่นกัน เพราะการกระทำที่ขัดแย้งต่อธรรมชาติ คือ การกระทำโดยยึดตนเป็นศูนย์กลาง ฉะนั้นลัทธิเต๋าก็จึงมักสอนให้มนุษย์อ่อนน้อมถ่อมตน มกน้อย สันโดษ ละวางจากสิ่งยึดมั่นถือมั่น ฯลฯ เพื่อให้มนุษย์สามารถละวางอัตตาของตน ดำเนินบนวิถีทางแห่งธรรมชาติ กลับคืนสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของตนเอง นำตนไปสู่บรมสุขที่เรียกว่า “เต๋า” ในที่สุด

ดังนั้น เมื่อพิจารณาการกระทำของ ดอน ดินา การอ้างว่าจะ “ช่วยให้โลกดีขึ้น” โดยใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ก้าวทลายธรรมชาติ เพื่อบังคับสิ่งต่าง ๆ ตามอัตตาและความยึดมั่นถือมั่นส่วนตัว จึงมิใช่การแก้ไขปัญหาตามหลักการของเต๋า ทั้งนี้มีเหตุผลสนับสนุนอยู่หลายประการ ประการแรก ลัทธิเต๋ามิสนับสนุนให้มนุษย์เอาชนะธรรมชาติด้วย “การกระทำ” แต่สอนให้วางตนสอดคล้องกับธรรมชาติด้วย “การไม่กระทำ” เช่น ละวางความอยาก ละวางการบัญญัติความหมาย ละวางความรู้ทางโลกที่มากเกินไป เป็นต้น ฉะนั้น การใช้วิทยาศาสตร์คิดค้นวิธีผิดธรรมชาติด้วยการทำให้มนุษย์ร่วมโลก “กลายพันธุ์” เพื่อสนองความต้องการส่วนตน จึงมิใช่หนทางแก้ไขตามหลักการของเต๋า ประการที่สอง เต๋าสอนให้มนุษย์อ่อนน้อมตามแบบ “หยิน” มิใช่แข็งแกร่งแบบ “หยาง” การควบคุมจัดการโลกด้วยวิทยาศาสตร์ จัดเป็นการใช้อำนาจฝ่ายหยาง ย่อมไม่ใช่วิถีทางอันพึงประสงค์ตามแบบเต๋า และประการที่สาม การรักษาสมดุลระหว่างหยินและหยางตามคติเต๋า

มิใช่ให้ทำลายหยินและหยาง แต่เป็นการสอนให้มนุษย์เดินตามหลักสายกลางด้วยการไม่ยึดมั่น
ถือมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากเกินไป ไม่เว้นแม้กระทั่งคุณธรรมจริยธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ดังที่
ประชา หุดานวัตร (2548, หน้า 198) อภิปรายถึงเนื้อความใน “เต๋าเด็กเก็ง” หรือคัมภีร์เต๋า เด็ก เก็ง
ความว่า

...สาระสำคัญประการหนึ่งที่สื่อจาก เต๋าเด็กเก็ง ก็คือ อย่าเพิ่งเชื่อคำสอนเรื่องคุณธรรม
ตามประเพณีมากนัก คุณธรรมที่แท้นั้นต้องสอดคล้องกฎธรรมชาติด้วย... เต๋าเด็กเก็ง แสดง
ไว้ชัดเจนว่า การที่บุคคลหรือสังคมยึดคุณธรรมมากเกินไป เกร็งเกินไป จนกลายเป็น
อุปาทานนั้นก็มีโทษด้วย พวง่าย ๆ ก็ถ้าทำดีจนยึดติดก็กลายเป็นทำเลวได้...

เพราะฉะนั้นการกระทำของคน ดินา จึงเป็นการกระทำที่มีอุปาทานแฝงอยู่ เกิดจาก
อัตตาและอวิชชาทำให้มองไม่เห็นความจริง แม้หลักการของเขาจะถูกต้อง แต่การตีความผิด ๆ ย่อม
นำไปสู่การกระทำที่เป็นโทษ

อนึ่ง นิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้จบเรื่องด้วยการให้ ดอน ดินา ประสบความสำเร็จในการ
เปลี่ยนโลกและผู้ที่ถูกเปลี่ยนแปลงก็รู้สึกดีกับสิ่งที่เกิดขึ้น ทั้งผู้วิจัยตีความว่าการจบเรื่องดังกล่าว
อาจพิจารณาได้ 2 แง่ กล่าวคือ แง่แรก การไม่ให้บทสรุปว่าการเปลี่ยนเพศของคนทั้งโลก จะส่งผล
เสียต่อมนุษย์หรือไม่ หากมีจะส่งผลเสียในลักษณะใด อาจเป็นความจงใจให้ผู้อ่านขบคิดพิจารณาถึง
การกระทำที่ผิดธรรมชาติดังกล่าว ทั้งนี้ย่อมเป็นธรรมดาอยู่สิ่งที่มีความประ โยชน์มาก ย่อมส่ง
ผลร้ายได้ไม่แพ้กัน โลกที่ถูกเปลี่ยนแปลง ปัจจัยที่มีอยู่ในโลกย่อมเปลี่ยนไป ในเมื่อมีปัจจัยใหม่
ปัญหาใหม่ ๆ ย่อมเกิดขึ้น ชีวิตไม่ว่าอยู่ในโลกแบบใดก็ล้วนมีปัญหา มนุษย์ไม่อาจหนีความทุกข์
ด้วยการเปลี่ยนปัจจัยรอบตัวไปได้ตลอดกาล ในแง่ที่สอง การจบด้วยบทสรุปที่ว่ามนุษย์กำลังค่อย ๆ
เปลี่ยนเป็นเพศกลางซึ่งไม่มีการแบ่งแยกนั้น เป็นการสอนให้ผู้อ่านละทิ้งอัตตา ละทิ้งบัญญัติสมมติ
ทั้งหมดไปเสีย เพศกลางคือการเดินทางสายกลาง คือ การชี้ให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของการดำเนิน
ชีวิตอย่างสมดุลตามครรลองธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะลัทธิเต๋ามีทัศนะว่า “...การมีสิ่งใดมากหรือน้อย
เกินไปย่อมก่อให้เกิดช่องว่าง เช่น บางคนครอบครองที่ดินมากเกินไป แต่คนอีกจำนวนหนึ่งไม่มี
ที่ดินจะอยู่อาศัยและทำมาหากิน ปัญหาย่อมเกิดตามมา คือ การบุกรุก การจี้ปล้น เป็นต้น”
(ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, 2549 ข, หน้า 44) ด้วยเหตุนี้ เมื่อดุลยภาพเกิดขึ้นปัญหาของมนุษย์ย่อมหมด
ไป นี่คือ สัจธรรมที่สอดคล้องกับวิถีโคจรของเต๋า

สรุปได้ว่า จากเรื่องเช็กส์ พิวชั่น วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่าคุณธรรมที่แท้จริงนั้นต้องสอดคล้องกับกฎธรรมชาติ หากมนุษย์ยึดมั่นถือมั่นในความคิดของตนมากเกินไป แม้จะตั้งใจทำในสิ่งที่ตนเห็นว่าถูกต้อง หากการกระทำนั้นขัดแย้งกับธรรมชาติ ผลอันสืบเนื่องจากการกระทำนั้นย่อมแผ่ ภัยร้ายไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง นอกจากนี้มนุษย์ไม่อาจพ้นทุกข์ได้ด้วยการเปลี่ยนแปลงโลกภายนอก หากแต่ต้องเปลี่ยนแปลงโลกภายในของตน ด้วยวิถีที่สอดคล้องกับธรรมชาติ เช่น การรักษาสสมดุลระหว่างกายและจิตใจ ไม่กระทำสิ่งใดมากเกินไปหรือน้อยเกินไป ละวางหรือไม่กระทำสิ่งใด ๆ อัตราและความถ่อมตน เป็นต้น เช่นนี้แล้วมนุษย์ย่อมก้าวไปสู่ความสุขที่แท้จริงได้

เรื่องอภิลักขิตรา นำเสนอค่าทางจริยะผ่านตัวละครที่ถูกสร้างให้มีบุคลิกตามอย่างบุคคลในอุดมคติของเต๋า เพื่อแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ควรประพฤติตัวเช่นใดจึงจะมีความสุขท่ามกลางสังคมที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงและการเอารัดเอาเปรียบระหว่างมนุษย์ด้วยกันได้ เรื่องเล่าถึง “เขา” ชายผู้เป็นอัจฉริยะทางคณิตศาสตร์ที่ได้รับคำเชิญจาก ดารา เพื่อนสาวนักโบราณคดี ให้มาไขปริศนาเกี่ยวกับห้องลับแปดเหลี่ยมในสุสานจีนโบราณ ในระหว่างที่เขากำลังเก็บข้อมูลและคิดใคร่ครวญถึงปริศนาที่ซุกซ่อนอยู่ในห้องแปดเหลี่ยมนั้น เรื่องราวในอดีตของเขาก็ค่อย ๆ ผุดขึ้นมาทีละน้อย การเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยกับนักโบราณคดีคนอื่นและเหตุการณ์ในอดีตที่ปรากฏผ่านห้วงคำนึงเป็นระยะ ๆ ทำให้เขานึกทบทวนถึงผู้คนที่ผ่านมาในชีวิต หนึ่งในนั้นเป็นความคิดเกี่ยวกับอาจารย์ชูชุก ชายผู้เป็นเสมือนแสงสว่างในชีวิตของเขา ดั่งเนื้อความในตอนหนึ่งที่บรรยายถึงการพบกันครั้งแรกระหว่าง “ผม” และอาจารย์ชูชุก ความว่า

ชายคนหนึ่งก้าวเข้ามาในห้องอย่างเชื่องช้า ร่างเล็ก ผอมขาวทั้งหัว แฝงหน้าอย่าง
ชาวตะวันออก ผมหงอก เหมือนต้นไม้เก่าที่ผ่านลมฝนพายุมานานหลายสิบทศวรรษ นัยน์ตา
คู่นั้นแจ่มใสราวทาร์ก มือถือถาดอาหาร

จากชุดที่สวม เขาเชื่อว่าชายคนนี้คงเป็นภารโรงในมหาวิทยาลัย...

ภารโรงชราเหลื่อมองป้ายบนประตูยิ้ม ๆ “เธอหมายถึงว่าทำไมภารโรงคนหนึ่งจึง
สนใจคณิตศาสตร์...”

“เปล่าเลยครับ ผมไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น เพราะใครก็ตามที่อยู่มหาวิทยาลัย
ย่อมมีความรู้สูง”

“ไม่จริงเสมอไปหรอก ขอโทษด้วยที่ฉันคิดว่าเธอก็เหมือนคนทั่วไปที่มองว่าภารโรง
ย่อมไม่มีทางรู้เรื่องตัวเลข ฉันไม่ได้ตั้งใจเรื่องนี้หรอกนะ เพียงแต่ช่วงสามอาทิตย์มานี้
ฉันเจอคนสองคนพูดจาไม่สุภาพกับฉัน เพราะเห็นฉันอยู่ในห้องภารโรง ฉันเข้าใจ เพราะไม่
ว่าสวมเปลือกของภารโรงหรือเปลือกของชาวตะวันออก คุณยังงี้ ๆ ฉันก็ไม่น่าจะเป็นอาจารย์
ผู้สอนวิชาฟิสิกส์ในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ปัญหาไม่ใช่ว่าฉันกลัวคนเข้าใจผิด แต่การคนทั่วไป
มักดูถูกบางอาชีพว่าต่ำต้อย ในโลกของความจริง ทุกอย่างอยู่ที่รูปลักษณ์ภายนอก แต่ในโลก
ของฟิสิกส์ เราไม่สนใจรูปลักษณ์ภายนอกเท่ากับอะตอมที่ประกอบมันขึ้นมา เพราะหัวใจ
ของวิชานี้อยู่ที่ภายใน ไม่ใช่ภายนอก...”

(อัฐสูตรา, 2553, หน้า 78-79)

จากตัวอย่างพบว่าบุคลิกของอาจารย์ชูชุกเป็นบุคลิกที่แฝงไว้ซึ่งคุณลักษณะของบุคลิกที่
ลัทธิเต๋าเชิดชูและให้ความเคารพยกย่อง ได้แก่ ความเมตตากรุณา อ่อนน้อม มกน้อย ไม่เหยียดหยง
มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ และไม่ยึดถือภพลักษณ์หรือเปลือกกายภายนอก คุณลักษณะเหล่านี้
เป็นคุณลักษณะของผู้ที่เข้าถึงเต๋า ผู้ที่มีลักษณะดังกล่าวจะไม่ยึดมั่นกับชีวิตมากจนเกินไป ด้วยมี
ประสบการณ์เกี่ยวกับโลกอย่างโชกโชน จึงไม่หวั่นไหวต่อสิ่งใด ๆ ไม่ว่าจะร้ายหรือดี ดังความ
เปรียบว่าเหมือน “ต้นไม้เก่าที่ผ่านลมฝนพายุมานานหลายสิบทศวรรษ” นอกจากนี้การเปรียบเทียบกับ
กับ “ทาร์ก” ก็เป็นความเปรียบอีกประการหนึ่งที่มักพบในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง เพื่อการพรรณนาผู้
บรรลุธรรม มีนัยยะว่าบุคลผู้ดังกล่าว “...เป็นคนอ่อนโยนและเข้มแข็งอยู่ในตัว ร่างกายมีพลัง
สมบูรณ์ เพราะใช้ชีวิตอย่างกลมกลืนกับพลังของธรรมชาติ เนื่องจากเข้าใจความเป็นธรรมชาติของ
โลกธรรมต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้ง ไม่ต้องสูญเสียพลังไปในเรื่องได้เรื่องเสีย เรื่องมีนั่นเป็นนี่ ไม่เป็นนั่น
ไม่เป็นนั่น ไม่มีนี่ ที่คนทั่วไปมักต้องเสียพลังไป...” (ประชา หุตานุวัตร, 2548, หน้า 158)นอกเหนือ
จากบุคลิกอันสะท้อนคุณสมบัติอันพึงประสงค์ดังกล่าว สิ่งที่เป็นเครื่องยืนยันว่าอาจารย์ชูชุกเป็นผู้ที่

มีคุณสมบัติของเต๋า คือ คำบอกเล่าที่บ่งบอกประวัติภูมิสำเนา ปรับทสภาพแวดล้อมที่เขาเติบโตขึ้น และความชื่นชมในการดูดวงดาวอันเป็นความพึงพอใจส่วนตัว ดังคำบอกเล่าของอาจารย์ชูชุกีดังนี้

“ฉันเกิดในแผ่นดินที่สวยงาม ก็คือสวรรค์บนดินดี ๆ นี่เอง บ้านของฉันอยู่ในเมือง แต่ก็มีกลิ่นธรรมชาติ ดอกไม้นานาพรรณ สายน้ำในลำธารไหลรินช้วนตาปี พ่อของฉันเคยเป็นทหาร เขาเป็นคนกล้าหาญ สอนให้ลูก ๆ รู้จักการเสียสละชีวิตเพื่อส่วนรวม และกล้าที่จะเผชิญความยากลำบาก...

ฉันเป็นลูกไม้ที่หล่นไกลต้น ฉันไม่ชอบการต่อสู้ ไม่ชอบอาวุธ ทุกคืนฉันชอบหนีไปดูดาวที่ทุ่งแห่งหนึ่ง พ่อแม่ของฉันก็รู้ แต่ก็ไม่ได้ว่าอะไร พื้นที่นั้นยังไม่มีไฟฟ้า ยามค่ำคืนฝนฟ้าคำสนิท ไรยลาดด้วยดวงดาวนับอสงไขย เธอคงพอนึกออกว่ามันงดงามเพียงใด

คืนหนึ่งฉันพบว่าฉันไม่ใช่คนเดียวที่ดูดาว ยังมีใครคนหนึ่งไปดูดาวก่อนฉัน ใครคนนั้นก็คือ ชายุริ หล่อนอยู่ไม่ไกลจากบ้านของฉัน ชายุริเป็นคนใจาย ฉันไม่เคยรู้ว่าหล่อนชอบดูดาวจนกล้าหนีออกจากบ้านตอนกลางคืน ฉันพบว่าในเมืองของฉัน มีแต่ฉันกับชายุริ คนนี้ที่สนใจภาพสวรรค์ยามราตรี เราสองคนไม่ได้พูดจากัน ต่างดูดาวเงียบ ๆ ฉันชอบวาดแผนผังดาวบนกระดาษ...”

(อัญญสูตรา, 2553, หน้า 87)

จากคำบอกเล่าดังกล่าวพบว่า นอกจากอาจารย์ชูชุกีจะมีคุณลักษณะของผู้เข้าถึงเต๋าแล้ว ประวัติชีวิตของเขายังสอดคล้องกับความเชื่อและสิ่งที่ลัทธิเต๋าให้คุณค่า นั่นคือ ความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ในลักษณะที่ธรรมชาติ (เต๋า) เป็นบ่อเกิดของมนุษย์ และมนุษย์จำเป็นต้องดำเนินชีวิตอยู่ใต้กฎธรรมชาติ (เต๋า) เพราะฉะนั้น การอธิบายว่าตนถือกำเนิดท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยธรรมชาติอันสวยงามและอุดมสมบูรณ์ จึงบ่งบอกถึงสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างมนุษย์และธรรมชาติอย่างชัดเจน นอกจากนี้ จิตใจที่อ่อนโยนไม่ชอบการสู้รบแย่งชิงเพศชาย เป็นสิ่งที่บอกว่า ตัวละครมีความเป็น “หยิน” (เพศหญิง) แฝงอยู่ในตัวสูง คล้ายเป็นการชี้ให้เห็นถึงนิสัยของที่เอนเอียงไปทางมารดาซึ่งเป็นเพศหญิงมากกว่าบิดา (เพศชาย) จึงอาจตีความได้ว่า วินทร์เลียววาริณ จงใจชี้ชวนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเต๋า ในทำนองเดียวกันกับมารดาและบุตร ทั้งนี้เพราะเต๋าเป็นต้นกำเนิดของทุกสิ่ง จึงเปรียบได้กับมารดาของมนุษย์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสรรพสิ่งในจักรวาล นอกจากนี้ เพศหญิงยังสื่อถึง “ที่เกิดแห่งชีวิต” ในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง มีการเปรียบเต๋ากับมารดาเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของ “การสร้างสรรค์หรือการเกิด” หมายความว่า “มารดา” “เพศหญิง” “ธรรมชาติ” และ “เต๋า” สำหรับลัทธิเต๋าแล้ว ต่างเป็นคำที่มีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดใน

ลักษณะที่ในบางครั้งสามารถทดแทนกันและกันได้ คำทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องกับมนุษย์ มนุษย์จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ถอดแบบคุณลักษณะแบบเต๋า ดังนั้น ลัทธิเต๋าก็มีความเชื่อขั้นพื้นฐานว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับธรรมชาติ คือ ความรัก (ความเมตตา) ความสงสาร ความเห็นอกเห็นใจ และช่วยเหลือผู้อื่น (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549 ข, หน้า 30) ธรรมชาติเหล่านี้เป็นธรรมชาติดั้งเดิมที่ดึงเอาคุณลักษณะของธรรมชาติที่บริสุทธิ์ เรียบง่าย และมีอิสรภาพสมบูรณ์มาถอดแบบเป็นอุปนิสัยของมนุษย์ ซึ่งหากพิจารณาให้ดีจะพบว่าอุปนิสัยดังกล่าวมีแนวโน้มไปทาง “หยิน” ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น การที่อาจารย์ชู่ชุกีที่ความเป็นหยินแฝงในตัวสูงก็เพราะเขารักษามรรชาติดั้งเดิมตามคตินี้เอาไว้ได้

นอกจากนี้ ความชื่นชอบในการดูดาวของอาจารย์ชู่ชุกี ยังสื่อถึงการทุ่มเทความสนใจไปในการเฝ้าสังเกตธรรมชาติ อันเป็นลักษณะของผู้ที่นับถือเต๋า ทั้งนี้ “ดาว” อาจหมายถึง “ความรู้แจ้ง” หรือ “การประจักษ์แจ้งในธรรมชาติ” อันเกิดจากการเฝ้าสังเกตดังกล่าว เพราะฉะนั้นการจ้องมองดวงดาวบนท้องฟ้า “ขามคำคิ่นผืนฟ้าดำสนิท โรยลาดด้วยดวงดาวนับอสงไขย” จึงสื่อถึงความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติและจักรวาลอันไพศาล ซึ่งโอบล้อมมนุษย์เอาไว้คลุมจรรดาโอบอุ้มทารก ดังนั้น พฤติกรรมและความชื่นชอบของอาจารย์ชู่ชุกี จึงช่วยตอกย้ำการเข้าถึงเต๋า บ่งบอกถึงความพยายามในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติและละวางจากความยึดมั่นถือมั่นทั้งปวง นอกจากนี้ การกล่าวถึง “ชาฮูริ” เพื่อน (เพศหญิง) ซึ่งร่วมนั่งดูดาวอยู่ด้วยกันนั้น เป็นไปได้อย่างมากว่า วินทร์ เลียววาริณ จงใจใช้ “ชาฮูริ” สื่อถึง “หยิน” เพื่อเน้นย้ำให้เห็นว่า การใช้อำนาจอ่อน หรือหยินนั้นเป็นหนทางการเข้าถึงสภาพที่แท้จริงของเต๋า ซึ่งมนุษย์ควรแสวงหาและปฏิบัติตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์เพศชายที่มักมีความแข็งแกร่งและชื่นชอบการใช้อำนาจเอาชนะ

อนึ่ง การนั่งดูดาว “ร่วมกัน” ระหว่างตัวละครคู่เป็นสัญลักษณ์แทนการสร้างสมดุลระหว่างหยินและหยาง ด้วยการปฏิบัติตามวิถีแห่งธรรมชาติ (เต๋า) ทั้งนี้การนั่งดูดาว “อย่างเงียบ ๆ” บ่งบอกว่า ภาษาของมนุษย์นั้นคับแคบ ไม่อาจเป็นเครื่องมือในการเข้าถึง “เต๋า” ได้ ดังที่ ประชา หุตานุวัตร (2548, หน้า 185) อธิบายว่า

...เนื่องจากภาษาเป็นเครื่องมือสื่อของการคิด แต่การเข้าถึงสภาวะธรรม (เต๋า) นี้ต้องสัมผัสโดยตรงจากสิ่งที่พ้นจากการคิดออกไป แม้ว่าการคิดบางแบบอาจนำไปสู่การหยุดคิด และนำสู่การสัมผัสด้วยใจโดยตรงได้ก็ตาม แต่โดยมากแล้วภาษามักเป็นอุปสรรคในการเข้าใจเต๋า หรือธรรมสภาวะที่ลึกซึ้งลงไป โดยเฉพาะผู้คงแก่เรียนที่ยึดติดอยู่กับความฉลาด หรือความรู้ของตน...

คุณลักษณะของ “เต๋า” ที่พ้นไปจากสมมติบัญญัติและอยู่เหนือตรรกะสามัญของมนุษย์ ดังกล่าว ถือว่าการจะเข้าถึงเต๋าดังอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ทางจิตใจ (ญาณปัญญา) ซึ่งเป็นประสบการณ์โดยตรงต่อสัจจะ หากใช้ความรู้เชิงเหตุผลที่ยึดถือกันอย่างแน่นแฟ้นในปัจจุบัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว อาจารย์ชู่ชุกิจึงเป็นภาพนำเสนอแทนของบุคคลดำเนินตามวิถีแห่งเต๋าเพราะฉะนั้นคำสอนที่ถ่ายทอดผ่านปากของอาจารย์ชู่ชุกิจึงเป็นการถ่ายทอดแนวคิดของ วินทร์ เลียววาริณ ที่ผสานจิตวิญญาณแบบเต๋า อาทิ คำสอนให้ละวางอัตตาและฟอกล้างจิตใจเพื่อกลับคืนสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของตนเอง ความว่า

“เราทุกคนต่างมีเมล็ดพันธุ์แห่งการเปลี่ยนแปลงในตัวเรา ข้อแตกต่างของคนที่ล้มเหลวกับคนที่สำเร็จอยู่ที่วิธีการฟุ่กเมล็ดพันธุ์ในจิตใจนั้นให้ผลิรากแตกใบขึ้นมาเป็นต้นไม้ใหญ่ เธอต้องกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง กล้าเข้าไปสู่ดินแดนใหม่ ๆ หาปุ๋ยใหม่ ๆ มาช่วยให้เมล็ดในใจนั้นงอกงาม เธอไม่รู้หรือว่ามีอะไรรอเธออยู่ในความมืดเบื้องหน้า มันอาจจะ เป็นหล่มเหว แต่มันก็อาจเป็นทางขึ้นสวรรค์ได้เช่นกัน สิ่งแรกที่คุณต้องการตอนนี้ไม่ใช่คณิตศาสตร์หรือฟิสิกส์ แต่คือการฟอกล้างใจเธอก่อน ยุติกรรมเพียงเท่านั้น เพราะหากใจของเธอ ยังเต็มเปี่ยมด้วยความเกลียดชัง เธอก็ไม่สามารถคิดสร้างสรรค์สิ่งดีงามอะไรได้”

(อัฐสุตรา, 2553, หน้า 83-84)

หรือคำสอนเรื่องการประจักษ์แจ้งในความจริงที่ว่า การเปลี่ยนแปลงกลับกลายเป็น ลักษณะสำคัญของธรรมชาติและชีวิต สิ่งที่มีมนุษย์ปรารถนาไม่ว่าจะเป็นลาภ ยศ ชื่อเสียงเกียรติยศ เป็นต้น ล้วนเป็นสิ่งสมมติที่เกิดจากการเปรียบเทียบสัมผัส มนุษย์ต้องทุกข์ยากก็เพราะความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งสมมติดังกล่าว ไม่รู้ไม่เข้าใจไม่เห็นสิ่งทั้งหลายความจริง และกระทำในสิ่งฝืนธรรมชาติ จึงควรเอาชนะจิตใจตนเองด้วยการละวางอัตตาให้ได้ ดังที่กล่าวว่า

อาจารย์ชราหัวเราะเบา ๆ “ยิ่งใกล้ตาย ฉันก็รู้สึกว่าคุณต้องถ่อมตนมากขึ้น ธรรมชาติยิ่งใหญ่เกินตัวเรา ยิ่งใกล้ตาย ฉันก็ยังเข้าใจสัจธรรมของความเรียบง่ายกับความเปลี่ยนแปลงมากขึ้น เธอร่วมงานด้านฟิสิกส์กับฉันมานาน ยอมรับว่าทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ที่สวยงามที่สุดมักเป็นทฤษฎีที่เรียบง่ายที่สุด การใช้ชีวิตก็เช่นกัน ความเรียบง่ายเป็นจุดเริ่มต้นของความเข้าใจ เป็นประตูสู่ความโปร่งใส เปิดทางให้เราผ่านช่วงเวลาที่ยึดติดในชีวิต กลมกลืนกับหลักสากลจักรวาลที่ควบคุมชีวิต และเมื่อนั้นชีวิตเราจะเต็ม การที่มนุษย์เต็มไปด้วยความทุกข์ก็เกิดมาจากการที่เราต้องการความปลอดภัย และไม่รู้จักรพอ คนที่ไม่มีความสุข ไม่รู้ว่าไม่มีความมั่นคงปลอดภัยใดๆ จะเหินห่างไปจากความมั่นคงปลอดภัยที่ได้มาจากการกลมกลืนกับกฎจักรวาล ดูปลาเหล่านี้สิ พวกมันกลมกลืนกับสายน้ำ รูปร่างเพรียว ไม่มีส่วนขาด ไม่มีส่วนเกิน ไม่สะสมทรัพย์สมบัติใด ๆ ปลาฉันรู้ว่าการฝืนต้านความเคลื่อนไหวและสายทางไหลของธรรมชาติ ทำให้สูญเสียโอกาสปลดปล่อยตัวเองจากการครอบงำของตัวเอง”

(อัญญสุตรา, 2553, หน้า 198)

สรุปได้ว่า จากการวิเคราะห์บุคลิกลักษณะ อุปนิสัย และการกระทำของอาจารย์ชชชชชช ตัวละครในเรื่องอัญญสุตราดังกล่าว จะพบว่า วินทร์ เลียววาริณ ใช้ตัวละครดังกล่าวนำเสนอ “คำ” หรือ “คุณค่า” ที่ลึกลับแต่ให้ความสำคัญ นั่นคือการเชิดชูบุคคลที่มีเมตตา ความอ่อนน้อม นุ่มนวล ยืดหยุ่น ใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่โอ้อวด เย่อหยิ่ง มองทุกสิ่งอย่างปล่อยวาง และละวางความยึดมั่นถือมั่น เพื่อเข้าถึงความสุข ทั้งนี้ วินทร์ เลียววาริณ ได้ชี้ให้เห็นว่า คุณค่าสำคัญในการเข้าถึงคุณค่าดังกล่าว ได้แก่ การตระหนักรู้ความจริงในธรรมชาติด้วยการเปิดใจยอมรับความจริง ละวางอัตตา และการดำเนินวิถีชีวิตอย่างเรียบง่ายตามวิถีทางแห่งธรรมชาติ

เรื่องบางกะโพ้ง นำเสนอภาพของหมู่บ้านที่ถูกกระแสโลกาภิวัตน์และกระแสสังคมเมืองไหลบ่าจนผู้คนและสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป นำไปสู่คำถามต่อคุณค่าทางจริยะและการใช้ชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของผู้คนในสังคม เรื่องเล่าถึง “โทน” ชายหนุ่มซึ่งต้องการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เปลี่ยนแปลงหมู่บ้านบางกะโพ้งให้เจริญขึ้น ด้วยหวังว่าความเจริญนั้นจะทำให้ชาวบางกะโพ้งอยู่ดีกินดีขึ้น โทนอาศัยเหตุการณ์ดาวตกสร้างข่าวลือเรื่องมนุษย์ต่างดาว ยังผลให้ผู้คนต่างแห่แหนให้ความสนใจ กระทั่งความเจริญทางวัตถุไหลสู่บางกะโพ้งเพียงชั่วข้ามคืน ทว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้มีได้เป็นไปในแบบที่โทนคาดหวัง โทนจึงตั้งใจใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ตนเชื่อมั่น แก้ไขในสิ่งที่เขาเห็นว่าเป็นปัญหา ด้วยการพยายามปรับเปลี่ยนบางกะโพ้งให้ดำเนินไปในทิศทางที่ตนต้องการ แต่แทนที่ปัญหาจะหมดไป กลับก่อให้เกิดความยุ่งยากมากขึ้น ประสพการณ์จากความพยายามในการแก้ไขปัญหาของโทนทำให้เขาพบว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์

ไม่ใช่ “ยาวิเศษ” จึงไม่อาจแก้ไขปัญหาก็ทุกอย่าง ทว่าภูมิปัญญาชาวบ้านที่เรียบง่ายกลับแก้ปัญหาบางปัญหาที่วิทยาศาสตร์แก้ไม่ได้ อาทิ เมื่อคราวบางกะโพ้งมียุ้งแพร่ระบาด โทนและเพื่อน ๆ ในสมัชชาต่างช่วยกันคิดหาหนทางในการกำจัดยุ้งให้ออกไปจากบางกะโพ้งอย่างถาวร ทว่าดูเหมือนยิ่งคิด ยิ่งใช้ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ ความคิดในการกำจัดยิ่งซับซ้อน ยุ้งยาก รังแต่จะเกิดปัญหามากขึ้น “เผ่ามี” หรือ “เผ่าอาร์คิมิดีส” ปราชญ์ชาวบ้านที่พวกเขานับถือ จึงต้องออกโรจนอวิธีการจับยุ้งแบบชาวบ้านด้วยเครื่องมือประดิษฐ์แบบเรียบง่ายที่เก๋คิดค้นเอง ดังเนื้อความต่อไปนี้

“ข้าอยากหว่าเราอย่างเดียวยังได้ไหม? พวกเอ็งแทนที่จะทำอะไรทำนาเหมือนชาวบ้านอื่น เขา เลือกลงจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ ชอบทำอะไรยากเข้าไว้ นักวิทยาศาสตร์จริง ๆ นะคิดอะไรเรียบง่ายเสมอ ทำไมต้องทำยุ้งให้เป็นหมันอะไรให้วุ่นวาย”

“แล้วท่านปราชญ์มีวิธีแก้ไขปัญหายังไงมีจับทราบ?”

เผ่าอาร์คิมิดีสตอบยุ้งที่บินมาเกาะบนแขนดังฉลาด

“ยุ้งมันวางไข่ตามน้ำนิ่ง ก็เทน้ำนั่นทิ้ง ก็จบ ทำไมต้องคิดอะไรให้ยุ้งยาก แต่หากอยากได้อะไรที่เด็ดกว่านั้น ตามข้ามา”...

ได้ถุนบ้านปราชญ์ใหญ่แห่งบางกะโพ้งวางเครื่องมือระเกะระกะ ทุกคนสะดุดตาถึงน้ำพลาสติก ตัดหัวตัดท้าย ด้านหนึ่งติดหลอดไฟอัลตราไวโอเลต อีกด้านหนึ่งติดพัดลมที่กั้นถึงมีถุงผ้าใบใหญ่

“นี่คืออะไร?”

เผ่าอาร์คิมิดีสไม่ตอบ กดปุ่มสวิทช์ หลอดไฟอัลตราไวโอเลตสว่างในความสลัวของหัวค่ำ แสงไฟล่อยุ้งให้บินเข้ามา ยุ้งทั้งฝูงถูกดูดเข้าไปในถุงเพียงชั่วอึดใจเดียว

สมาชิก ส.ว.บ. อ้าปากค้าง

“ง่ายอย่างนี้หรือ?”

“ข้าคิดอะไรยาก ๆ ไม่เป็น”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 115-116)

จากตัวอย่างพบว่า เผ่ามี เป็นบุคคลที่มีความคิดเรียบง่าย แก้ไขปัญหาย่างตรงจุด โดยธรรมชาติเป็นแม่แบบในการแก้ปัญหา บุคลิกของเผ่ามีเป็นลักษณะของผู้รู้แจ้งที่เดินตามคติเต๋า คือ การเป็นคนอ่อนน้อมถ่อม เดินตามธรรมชาติ ไม่โอ้อวด ไม่แสวงหาการยอมรับ ไม่อวดเก่ง ไม่ยกตนข่มท่าน ไม่แข่งขันกับใคร ที่สำคัญความรู้ของเผ่ามีใช้ความรู้เชิงเหตุผลที่ยึดมั่นในกรอบความคิดดังเช่นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่โทนยึดถือ ตรงกันข้าม ความรู้ของเผ่าเกิดจากการสังสม

ประสบการณ์ เรียนรู้จากการเฝ้าสังเกตธรรมชาติจนกลายเป็นความตระหนักรู้ จุดที่น่าสังเกตก็คือ การกล่าวถึงความชื่นชอบในการ “คู่ดวงดาว” ของเต๋ามีอันเป็นความชอบโดยความพึงพอใจส่วนตัว เช่นเดียวกับอาจารย์ชูชุกิในเรื่องอัญสุตรา ลักษณะเช่นนี้อาจสื่อว่า การจ้องมองปรากฏการณ์ทางธรรมชาติดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึง “วิถีแห่งเต๋า” และ “การประจักษ์แจ้งในธรรมชาติ” อันเป็นกระบวนการเข้าถึง “คุณค่า” ที่ วินทร์ เลียววาริณ กำลังชี้ชวนให้ผู้อ่านตระหนักถึง นั่นคือการยกย่องนับถือกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติให้อยู่เหนือกฎเกณฑ์และทฤษฎีทั้งปวงที่มนุษย์กำหนดขึ้น ทั้งนี้เพราะการยึดมั่นถือมั่นในวิทยาศาสตร์และกฎเกณฑ์แบบที่มนุษย์พากันยึดเหนี่ยว คือ อวิชชา ในลักษณะหนึ่ง การแสดงให้เห็นว่า “วิทยาศาสตร์ไม่ใช่ยาวิเศษ” คือการสอนให้มนุษย์รู้จักมองมุมกลับปรับมุมมอง รู้จักจุดรั้งตนเองและมีความใคร่สงสัยในสิ่งที่คิดว่ารู้แจ้ง เต๋าจื่อ มีทัศนะว่า ความฉลาดที่มากเกินไปจะทำให้มนุษย์มีจิตใจคับแคบ เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงความจริงแท้ ดังเช่นเนื้อความในคัมภีร์เต๋า เต๋อ จิง บทที่ 20 ความว่า

ดวงใจข้าพเจ้าคล้ายกับผู้โง่
 ขุนมัวเคลือบคลุม
 ผู้อื่นเป็นผู้รู้ เฉียบแหลม
 ข้าพเจ้าเพียงผู้เดียวที่ต่ำต้อย
 อดทนเหมือนท้องทะเล
 ล่องลอยไร้จุดหมาย
 ผู้คนในโลกล้วนมีจุดหมาย
 ข้าพเจ้าเพียงผู้เดียวที่คอยตั้งเช่
 ข้าพเจ้าผู้เดียวที่แตกต่างจากคนอื่น
 เพราะได้รับการบำรุงเลี้ยงด้วยคุณค่าอันสูงส่ง
 จากมารดาแห่งสรรพสิ่ง

(เหลาจื่อ, 2537, หน้า 75-76)

ประชา หุตานุวัตร (2548, หน้า 155) กล่าวถึงเนื้อความในบทดังกล่าว โดยสรุปได้ว่า สารัตถะสำคัญของเนื้อความข้างต้นเป็นการวิจารณ์คุณค่าของสังคมกระแสหลักในยุคสมัยของ เต๋าจื่อ สิ่งที่น่าประหลาดฝ่ายขงจื่อให้การยกย่อง เช่น ความมั่งมีศรีสุข การมีทรัพย์สิน ความเฉลียวฉลาด การมีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจนในชีวิต เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มิใช่คุณค่าที่แท้ตามที่สนะของเต๋า ทว่าเต๋ากลับให้คุณค่าแก่ความสันโดษ การที่ทรัพย์สินแต่น้อย การไม่อวดรู้ การไม่อวดสามารถ

และการวางตนสอดคล้องกับธรรมชาติ คำสอนของเต๋าที่สอนให้มนุษย์ “โง่ม” จึงเป็นการสอนให้มนุษย์ ละวางความเย่อหยิ่ง ทฤษฎีความรู้และอัตตาของตนลงเสีย ทั้งนี้เพื่อให้มองเห็นโลกชัดเจนขึ้น เป็นไปอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติมากขึ้น ดังเช่นทศนะของเต๋ามีในเรื่องบางกะโพ้ง

สรุปได้ว่า จากเรื่องบางกะโพ้ง วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่าคุณค่าที่แท้จริงซึ่งมนุษย์ควรยึดถือ คือ การดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ทวนกระแสสังคมที่พุ่งเพ้อ บ้าคลั่งในเรื่องความเจริญและยึดติดอยู่กับความรู้เชิงเหตุผลที่เกิดจากการบัญญัติสมมติ ทั้งนี้เพราะผู้ที่รู้จักแก้ไขปัญหาย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ ไม่ขัดแย้งต่อกฎธรรมชาติ มีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย เป็นไปตามธรรมชาติ ย่อมดำรงชีวิตอยู่อย่างเป็นปกติสุขได้ แม้จะมีความเปลี่ยนแปลงและความยุ่งเหยิงของสังคมมากเพียงใดก็ตาม

3. อุดมคติของชีวิต อุดมคติหรือจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตตามคำสอนของลัทธิเต๋า คือ การบรรลุเต๋าหรือการกลับเข้าไปรวมอยู่กับเต๋า ซึ่งถือว่าเป็นการเข้าถึงบรมสุข การที่จะบรรลุเต๋าได้นั้นมีหลักการสำคัญ คือ มนุษย์จะต้องดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ ไม่ฝืนหรือขัดแย้งกับกฎธรรมชาติ (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549 ข, หน้า 29) เต๋าจื้อ มีทัศนะว่า ความยุ่งยากทั้งมวลที่เกิดขึ้นในโลกเกิดจากการกระทำของมนุษย์ จึงควรละวางการกระทำที่เต็มไปด้วยกิเลสตัณหา ด้วยการใช้หลักอกรรมหรือนิกรรม (อุ๋เหวย) เป็นแนวทางในการปฏิบัติตน

จากการศึกษาพบแนวคิด 2 แนวคิดที่สื่อถึงอุดมคติแห่งชีวิตตามแนวคิดเต๋า แนวคิดแรกคือการละวางอัตตาและการตระหนักถึงวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ด้วยเชื่อว่าการปฏิบัติในลักษณะดังกล่าวจะทำให้มนุษย์พ้นทุกข์ หรือสามารถบรรลุ “เต๋า” ได้ แนวคิดที่สอง คือ การดำเนินชีวิตโดยเน้นพลัง หยินหรือใช้บุคลิกแบบหยิน เช่น การดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย อ่อนน้อมถ่อมตน มกน้อย รักสันโดษ ไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่พุ่งเพ้อ ทะเยอทะยานเกินพอดี ไม่หลงในสมมติบัญญัติต่าง ๆ เป็นต้น เป็นแนวทางในการปฏิบัติ นำไปสู่การละวางอัตตา ตระหนักถึงการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและรู้เท่าทันความเป็นจริง ทั้งนี้เพื่อให้มนุษย์สามารถเผชิญหน้ากับความไม่เที่ยง ความผันแปรกลับกลายตามธรรมชาติ ด้วยจิตใจที่สงบเยือกเย็นมั่นคงหนักแน่น โดยไม่มีสิ่งใดเข้าไปรบกวนทำร้ายให้ขุ่นข้องหมองใจ สะเทือนใจ หรือเป็นทุกข์ได้

จุดที่น่าสนใจของนิยายที่เสนอแนวคิดดังกล่าว คือ ตัวละครเอกของเรื่องจะเป็นบุคคลที่มีความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น กิเลสตัณหา ความรู้ ความทุกข์ อดีต เป็นต้น ทำให้ตัวละครดังกล่าวใช้ชีวิตอย่างลุ่มหลงหรือเลือกเดินบนหนทางที่ผิดพลาด ทว่าความผิดพลาดนี้เองเป็นเหตุที่ทำให้ตัวละครได้เรียนรู้เส้นทางที่ถูกต้องอันเป็นอุดมคติของชีวิต ทั้งนี้ในแต่ละเรื่องมักมีตัวละครรองหรือตัวละครคู่ขัดแย้งคอยกระตุ้นให้ตัวละครเอกตระหนักถึงความจริงด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกัน การตั้งคำถามต่อสิ่งที่ตัวละครเอกกำลังทำอยู่ หรือ

อาจมีเหตุ ให้ตัวละครเอกนี้ย้อนถึงเหตุการณ์ในอดีตหรือบทสนทนาระหว่างตนและตัวละครรอง เป็นต้น โดยประเด็นที่ตัวละครคู่ขัดแย้งอภิปรายมักนำไปสู่ทัศนะเกี่ยวกับโลกและชีวิต อันจะนำไปสู่ การตระหนักรู้ของตัวละครเอกตอนท้ายเรื่อง หากสังเกตจะพบว่า ตัวละครรองมักเป็น ตัวแทนแนวคิดเชิงปรัชญาหรือแนวคิดตรงข้ามกับสิ่งที่ตัวละครเอกยึดมั่น ส่วนตัวละครเอกจะเป็น ตัวแทนวิทยาศาสตร์หรือเป็นตัวแทนผู้ที่หลงใหลในกิเลสตัณหา จากนั้นในตอนท้ายเรื่องจึงนำไปสู่ การยอมจำนนของตัวละครเอกและย้ายข้างให้ตัวเอกมาขึ้นอยู่กับปรัชญา ลักษณะแนวเรื่องดังกล่าว แสดงให้การยอมรับแนวคิดปรัชญาเป็นทางออกในการแก้ปัญหาของมนุษย์

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบแนวคิด 2 แนวคิดข้างต้นผ่านนิยายวิทยาศาสตร์ 3 เรื่อง ได้แก่

1. เรื่องเดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว 2. เรื่องบางกะ โฟ้ง และ 3. เรื่องอัฐสุตรา

เรื่องเดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว นำเสนอการแสวงหาความสุขของตัวละครสองตัวเพื่อนำไปสู่การอภิปรายถึงประเด็นอุดมคติของชีวิต โดยชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ไม่ควรยึดติดอยู่กับสิ่งที่มนุษย์สร้างหรือบัญญัติขึ้น แต่ควรละวางอัตตาและสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่นนั้นเพื่อเข้าถึงความสุขที่แท้จริง เรื่องเล่าถึง “ข้า” กวีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ผู้มีประสบการณ์ในการสนทนากับมนุษย์ต่างดาวนาม “คารันตร์” เพื่อนต่างเผ่าพันธุ์ ต่างอารยธรรม ซึ่งอ้างว่าเดินทางมาจากสุดปลายดาราจักรเพื่อมาแสวงหาประตูแห่งเอกภพ การพบกันของทั้งสองนำไปสู่การแลกเปลี่ยนทัศนะในเรื่องต่าง ๆ นับตั้งแต่เรื่องตัวละครในนิยายประโลมโลก ทัศนะเกี่ยวกับชีวิต ความเป็นไปในจักรวาล เรื่อยไปจนถึงกำเนิดจักรวาล การสนทนาดังกล่าวดำเนินไปพร้อม ๆ กับเรื่องราวในชีวิตของ “ข้า” ที่ผันเปลี่ยนไปตลอดเวลา จากชีวิตรุ่งเรืองสุดขีดไปจนกระทั่งตกต่ำสุดขีด ในช่วงชีวิตที่ต้องออกเร่ร่อนไปทั่วแผ่นดิน เป็นเวลาเดียวกับคารันตร์หายตัวไปแสนนาน เวลาหลายปีกับชีวิตที่ค่อย ๆ ดำดิ่งลงสู่อวิชชาและกิเลส “ข้า” เริ่มสังเกตถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเอง จนตระหนักได้ว่าชีวิตที่ผ่านมาเกือบก่อนชีวิตนั้นคือการไขว่คว้าความว่างเปล่า ดังคำบรรยายความรู้สึกนึกคิดของ “ข้า” ความว่า

หลายปีผ่านไป ข้าศึกษาไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ยาอายุวัฒนะศาสตร์อย่างลึกซึ้ง เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ข้าพบเห็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของตนเองที่ถูกกักร่อนโดยกาลเวลา เส้นผมขาวเริ่มผุดขึ้นประปราย รอยย่นบนหน้าผากเป็นร่องหยักชัดเจนขึ้น เรี่ยวแรงเริ่มลดถอยลง ข้าถามตัวเอง จริง ๆ แล้วตัวเรากำลังแสวงหาอะไร? เราจะอยู่เหนือโลกได้หรือไม่ หากเรายังเป็นส่วนหนึ่งของโลก และเลื่อนไหลไปตามกระแสโลก?

ข้าชีวิตข้าประสบความพลัดพรากมาแต่เล็ก ต้องโทษทัณฑ์ในคุก ชีวิตคู่ล้มเหลวครั้งแล้วครั้งเล่า ข้าหันหน้าเข้าหาเหล่า ผู้หญิง ยาอายุวัฒนะ ไสยศาสตร์ ด้วยเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ข้าลิ้มความทุกข์ แต่ในใจข้าก็รู้ว่าไร้ประโยชน์ บางคราจินตนาการที่แสดงออกมาในบทกวีช่วยให้ข้าระบายทุกข์ออกไปได้บ้าง แต่ข้ายังไม่มีความสุขอย่างแท้จริง

(เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า คาคาว, 2540, หน้า 251-252)

ความคิดของตัวละครดังกล่าว เป็นผลสืบเนื่องจากการเผชิญทุกข์เป็นระยะเวลานาน การไม่พึงพอใจต่อสถานะที่เป็นอยู่และปรารถนาจะหลุดพ้นจากทุกข์ ได้นำพา “ข้า” ไปสู่การตั้งคำถามต่อชีวิตและการแสวงหาความจริงในธรรมชาติ ในระหว่างที่ยังไม่พบคำตอบ การเฝ้าสังเกตปรากฏการณ์ทางธรรมชาติประกอบกับการนึกย้อนถึงประสบการณ์ในชีวิตทำให้ “ข้า” ตระหนักว่า ชีวิตของมนุษย์ไม่แตกต่างไปจากธรรมชาติ ต้องเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ ความเปลี่ยนแปลงเป็นแก่นของธรรมชาติ ไม่มีสิ่งใดขัดแย้งได้ การต้านความเปลี่ยนแปลงด้านกระแสธรรมชาติจึงก่อให้เกิดทุกข์ การดำเนินตามธรรมชาติและมองโลกตามความเป็นจริง คือหนทางแห่งความสุข ดังคำบรรยายต่อไปนี้

เราเดินทางไปเงียบ ๆ เหมือนนกขมิ้น เหนือที่ไหนถิ่นนอนที่นั่น ยามกลางวันมีท้องฟ้าเมฆและวิหคเป็นเพื่อน ยามค่ำคืนมีจันทร์และดารานำทาง ทุกค่ำคืนข้าเฝ้าดูท้องฟ้า ดูการเคลื่อนที่ของหมู่ดาวและทิศทางของเดือน เฝ้าดูมันแปรสภาพจากเดือนช่วงเป็นเดือนเสี้ยว บางคราเจิดจ้า บางคราถูกหมู่เมฆดำบดบัง พลันก็คล้อยลับขอบฟ้าและในที่สุดก็ปรากฏรูปลักษณะขึ้นมาใหม่ คืบแล้วคืบเล่า มิเคยซ้ำกัน มีต่างอะไรกับชีวิต

ข้าเริ่มเข้าใจอะไรบางสิ่งทีละนิด เดือนช่วงและดวงดาวเบื้องบนกำลังกระซิบสอนข้าอะไรบางอย่าง มนุษย์แสวงหาความสุข แต่ในที่สุดก็ต้องกลับมาชบอ้อนของธรรมชาติซึ่งเป็นครูของเรา ข้าเคยจมตัวเองกับกองกิเลสมากกว่าครึ่งชีวิต บัดนี้ข้ารู้สึกเหมือนผีเสื้อที่กำลังสัลดคราบหลุดออกจากตัวด้กแต่ที่คลุมกายข้าอยู่ชั่วครา...

(เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า คาคาว, 2540, หน้า 253-254)

จากคำบรรยายดังกล่าวพบว่า การเฝ้าสังเกตการณ์ธรรมชาติเพื่อค้นหาวิถีธรรมชาติเป็น การสร้างนัยประหวัดถึงวิธีการค้นหาความจริงแบบ “เต๋า” ที่นำไปสู่การสร้างความสุขด้วยการวาง ตนสอดคล้องกับธรรมชาติ จุดนี้แสดงให้เห็นว่า วินทร์ เลียววาริณ ได้รับอิทธิพลจาก ปรัชญาเต๋า จึงจงใจถ่ายทอดให้เห็นว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ธรรมชาติจึงเป็นครูผู้ยิ่งใหญ่ของ มนุษย์ ดังนั้น การเรียนรู้จากธรรมชาติจึงเป็นจุดเริ่มต้นในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นจริง ของจักรวาลและมนุษย์ ทั้งนี้หากพิจารณาจากการพุดระหว่งกันของตัวละครทั้งสอง ตลอดจนสิ่งที่ ตัวละครได้เรียนรู้ อาจสรุปเป็นลำดับขั้นของวิธีการในการเข้าถึงความจริงตามลำดับ ดังนี้

ขั้นแรก คือ การตระหนักรู้ความจริงว่าสิ่งทั้งหลายมีการเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมชาติ ปรากฏการณ์ความเป็นไปของโลกและจักรวาลสมดุอยู่ได้เพราะสรรพสิ่งเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาใน ทิศทางที่ตรงกันข้าม เช่น กลางวันกลางคืน น้ำขึ้นน้ำลง เป็นต้น อาการหมุนวนในรูปวัฏฏะระหว่าง สิ่งตรงกันข้ามในลัทธิเต๋า เรียกว่า “การเคลื่อนไหวแห่งเต๋า” (วิโรจน์ อินทนนท์, 2549, หน้า 148) อันหมายถึง การเปลี่ยนแปลงไหวระหว่างขั้วตรงข้าม คือ หยินและหยาง สาละสำคัญของการทำงาน ความเข้าใจปรากฏการณ์นี้ คือ การตระหนักว่าชีวิตและสรรพสิ่งทั้งปวงไม่เที่ยงแท้ จุดนี้นำไปสู่ขั้น ที่สอง คือ การวิพากษ์ถึงกรอบวัฒนธรรมและระบบคุณค่าต่าง ๆ ของมนุษย์ เมื่อสิ่งทั้งหลายเกิด ดำรงอยู่พื้นฐานของความไม่เที่ยงแท้ กรอบหรือเกณฑ์ที่มนุษย์ตราขึ้น ย่อมไม่เที่ยงตามไปด้วย ทว่า มนุษย์กลับยึดมั่นถือมั่นในกรอบกฎเกณฑ์และประเพณีที่ตนบัญญัติ เพื่อสร้างความมั่นคงปลอดภัย ให้แก่ตนเอง นานวันเข้ากลายเป็นการหลอกตนเองให้เชื่อว่ากรอบนั้นเที่ยง นำไปสู่การแก่งแย่งชิงดี ชิงเด่น การวิพากษ์ตัดสินผู้อื่นอย่างผิด ๆ และความปรารถนาทะยานอยากในสิ่งต่าง ๆ ตามกำนิยม ของสังคม ดังบทสนทนาระหว่าง “ข้า” และ “ดาร์รินทร์” ความว่า

“ศีลก็เป็นเพียงกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ตั้งขึ้น ท่านยอมรับมันไม่ได้ เพราะท่านติดบ๊วยอยู่กับ กฎเกณฑ์นั้น”

“ใช่ ครั้งแรกข้าคิดว่ามันเป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น พวกเราเกิดมาเป็นสัตว์สังคม เมื่อสังคมเกิดความยุ่งยากวุ่นวายเพราะผู้คนมีมากเกินไป พวกเราก็สร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมา กำหนด มีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืน วัฒนธรรม ประเพณี ศีลธรรม ต่างก็เกิดมาจากหลักเกณฑ์ เหล่านี้ จนบางที่พวกเราก็ลืมไปว่าเป็นผู้สร้างมัน และกลับกลายเป็นทาสของมัน จนขาด ความสุขในชีวิตไปอย่างน่าเสียดาย”

(เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว, 2540, หน้า 256)

การวิพากษ์ถึงชีวิตของมนุษย์ที่ตกอยู่ใต้กรอบแห่งวัฒนธรรมดังกล่าว เป็นหนึ่งในคำสอนของลัทธิเต๋า เล่าจื๊อ ถือว่าสิ่งที่มนุษย์บัญญัติหรือสร้างขึ้นในรูปของ “สิ่งสมมติ” เช่น กฎเกณฑ์ วัฒนธรรมประเพณี ระเบียบ เป็นต้น เป็นสิ่งที่ผิดไปจากธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ ไม่เพียงเป็นส่วนหนึ่งของที่ช่วยส่งเสริมให้มนุษย์เกิดความทะยานอยาก ยังเป็นนำไปสู่ความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน เช่น การยึดว่านี่ดีนั่นไม่ดี นี่งามนั่นไม่งาม นี่มีค่านั่นไร้ค่า เป็นต้น ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็นการให้ “ค่า” อันเนื่องจากการเปรียบเทียบ มิใช่แก่นของสิ่งเหล่านั้นอย่างแท้จริง ฉะนั้น การให้ตัวละครพูดถึงความเป็นสิ่งสมมติของศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณี จึงเป็นการกระตุ้นเตือนให้ผู้อ่านตระหนักถึงความจริงอีกด้านหนึ่ง นั่นคือ มนุษย์ไม่ควรยึดติดในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนเกินไป ผู้มีศีลธรรมที่แท้มิใช่ผู้ยึดมั่นในกฎเกณฑ์ทางสังคม แต่เป็นผู้ที่พ้นจากการครอบงำด้วยวัฒนธรรมทางสังคมและละวางความยึดมั่นถือมั่นในอัตตาของตน

ขั้นสุดท้าย คือ การตระหนักถึงความเป็นเอกภาพแห่งสรรพสิ่งและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสรรพสิ่งในจักรวาล ทั้งนี้จะพบว่า ความเข้าใจโลกของตัวละครเกิดจากการซึมซับความจริงผ่านประสบการณ์และการสังเกตธรรมชาติที่สั่งสมมาตามลำดับ โดยอาศัยการพูดคุยระหว่างกันเป็นตัวกระตุ้นความคิด ในตอนท้ายเรื่องก่อนที่ “ข้า” จะละวางสังขาร “ข้า” ได้เล่า เหตุการณ์ที่เป็นจุดพลิกผันสำคัญในชีวิตให้คารันตร์ฟัง นั่นคือ เหตุการณ์ที่ข้าได้ไปเห็นภาพศพของพระภิกษุรูปหนึ่งที่คืนรินแสงหาอายุวัฒนะจนถึงแก่ความตาย ความสะเทือนใจอย่างรุนแรงต่อเหตุการณ์ดังกล่าว นำไปสู่การตื่นพ้นจากมายาภาพแห่งชีวิต ดังคำบรรยายต่อไปนี้

ภาพที่เห็นสะกิดให้ข้าได้คิด ภิกษุรูปนั้นเป็นผู้แสวงธรรม หากกลับแสวงหาสมบัติและยาอายุวัฒนะ ในที่สุดก็พบกับความตายทั้งที่ยาอายุวัฒนะ อยู่ไม่ไกลออกไป ภาพนั้นชัดเจนในหัวมันเองอย่างรุนแรง

“เมื่อนั้นข้าจึงรู้ว่า ความสุขในชีวิตที่แท้จริงไม่ใช่สุรา นารี ไม่ใช่ความรักชายหญิงที่ข้ามักเขียนในบทกวี ไม่ใช่เกียรติยศ ทรัพย์สมบัติ หรือยาอายุวัฒนะ ที่ข้าเพียรไขว่คว้ามาตลอดชีวิต ความสุขคือความปิติที่พบว่า ตัวเราไม่ใช่ของเรา ความสุขคือความรักถาวรในทุกสรรพสิ่ง ณ วินาทีนี้ ข้ารักก้อนหินทุกก้อน ดินไม้ทุกต้น สัตว์ร่วมโลก แผ่นดิน สายลม สายน้ำ แสงแดด ฤดูกาล และจักรวาล...”

(เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า ดาดาว, 2540, หน้า 257)

คำบรรยายดังกล่าวสื่อถึงการตระหนักรู้ความจริงแบบเต๋า คือ การละวางอัตตา ไม่ยึดตนเป็นศูนย์กลางจักรวาล ด้วยตระหนักรู้ในความสัมพันธ์และความเป็นเอกภาพระหว่างตนและจักรวาล ทั้งนี้เพราะในชีวิตของมนุษย์ปุถุชน มักแบ่งแยกโลกนี้ออกเป็นวัตถุและเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ตนสะดวกในการควบคุมจัดการสิ่งต่าง ๆ ตามอำเภอใจ โดยไม่ต้องรู้สึกผิดต่อผลเสียที่เกิดขึ้นแก่สิ่งอื่น トラバิดที่ผลเสียนั้นไม่ย้อนกลับมาให้ผลแก่ตนโดยตรงหรือมีความเฉื่อยในการส่งผลย้อนกลับ การเล่าเรื่องศพพระภิกษุจึงมีแก่นสำคัญอยู่ที่ “การละวางความยึดมั่นถือมั่นในอัตตา” เพราะในท้ายที่สุด “อัตตา” ที่ปรากฏในรูปภาพลักษณ์ ชื่อเสียง เกียรติยศ ทรัพย์สมบัติ ฯลฯ ย่อมไม่เที่ยงแท้ มนุษย์ต้องเผชิญกับความไม่เที่ยงอยู่เสมอทั้งในรูปการพบและการพราก ความสมหวังและผิดหวัง การเกิดและการตาย ฯลฯ ดังนั้น ผู้ที่ยึดมั่นกับชีวิตมากเกินไป ย่อมไม่มีวันเป็นสุขได้แม้กระทั่งวันตายของชีวิต การตระหนักถึงความไม่เที่ยงและการเกี่ยวเนื่องกับสรรพสิ่งในจักรวาลจะทำให้มนุษย์สามารถละวางอัตตา พ้นไปจากการเกิดและการตาย ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งใด ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตไม่ว่าร้ายหรือดี ดังบทสนทนาระหว่าง “ข้า” และ “คารันตร์” ตอนท้ายเรื่อง

ความว่า

“ท่านกลัวตายหรือไม่”

“ความตายก็คือการเดินทางอีกครั้งหนึ่ง การดับก็คือการเกิด การเกิดก็คือการดับ...”

เพราะข้ารู้แล้วว่าทุกสรรพสิ่งเกิดจากเหตุและปัจจัย ไม่มีที่เริ่มต้น ไม่มีที่สิ้นสุด การเกิดไม่เคยมีในเอกภพ มีแต่การเกิดขมุนมร่วมกันของธาตุต่าง ๆ ชั่วคราว และการตายชั่วคราว...
(เดือนช่วงดวงเด่นฟ้า คาคาว, 2540, หน้า 257-258)

บทสนทนาดังกล่าวสื่อถึงอุดมคติแบบเต๋าที่ผสานเข้ากับความคิดทางพุทธปรัชญา คือ การบรรลุเต๋าหรือการกลับเข้าไปรวมอยู่กับเต๋า (หรือ ธรรมชาติ) หมายถึง “บุคคลที่สามารถฝึกฝนจิตใจของตนให้ห่างจากความโลภ ความหลงในเกียรติยศ ชื่อเสียง ความยิ่งใหญ่ในอำนาจวาสนา เลิก ละ ปล่อยวาง ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย มีเต๋าเป็นอุดมคติ คือ ให้ความว่างเป็นจุดหมายสูงสุด นี่เป็นวิถีการเข้าถึงบรมสุข” (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2549 ข, หน้า 43) ตามคติของลัทธิเต๋าโลกและจักรวาลอยู่ภายใต้กฎแห่งการย้อนกลับ ซึ่งอธิบายเกี่ยวกับการหมุนเวียนไปมาของสรรพสิ่งว่า จุดจบคือจุดเริ่มต้น ชีวิตคือความเปลี่ยนแปลง มีความเจริญและความเสื่อมหมุนเวียนสลับกันเรื่อยไป ดังนั้น ทศนคติของตัวละครต่อความตายดังกล่าวจึงเป็นการเน้นย้ำถึงกฎแห่งการย้อนกลับที่อธิบายว่า ชีวิตมนุษย์ที่เริ่มต้นมาจากความว่าง เมื่อเวลาตายก็ย่อมกลับคืนสู่ความว่างนั้นอีก ดังนั้น

มนุษย์ยังไม่ควรหลงยึดติดอยู่กับสิ่งที่บัญญัติขึ้นหรือสร้างขึ้น เพราะเป็นสิ่งสมมติอันเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาต่อชีวิตและสังคมของมนุษย์ การยอมรับความเปลี่ยนแปลงในชีวิตด้วยความเข้าใจ และยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นของตัวละคร จึงเป็นการแสดงถึงอุดมคติแบบเต๋าที่เน้นการเข้าถึงความจริงและการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ

สรุปได้ว่า จากเรื่องเดือนช่วงดวงเด่นฟ้า คาดาว วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่าการดำเนินชีวิตที่ฝ่าฝืนธรรมชาติด้วยการลุ่มหลงและยึดติดอยู่กับสิ่งสมมติที่บัญญัติขึ้นนั้นเป็นความทุกข์ ไม่เพียงไม่อาจนำไปสู่ความสุขอันแท้จริง แต่ยังเสริมสร้างอึดตาและความถือมั่นทำให้มนุษย์ต้องเห็นดเนินเกี่ยวกับการดิ้นรนแสวงหาสิ่งสมมตินั้นอย่างลุ่ม ๆ แล้ง ๆ โดยที่ไม่อาจนำพาตนเองพ้นทุกข์ได้ เพราะฉะนั้น ความสุขที่แท้จริงจึงหมายถึงการตื่นขึ้นมาจากมายาภาพแห่งความฝัน ด้วยการตระหนักรู้ความจริง เข้าใจธรรมชาติของธรรมชาติ เอาชนะตนเองด้วยการละความอยาก ละอึดตา และไม่ทำตัวฝ่าฝืนธรรมชาติ เหล่านี้คือการใช้ชีวิตเพื่อเข้าถึง “เต๋า” อันเป็นความสุขแห่งชีวิตตามคติในลัทธิเต๋า

เรื่องบางกะโพ้ง นำเสนอแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่า ความสุขที่แท้จริงซึ่งควรเป็นอุดมคติของมนุษย์มิใช่สุขทางวัตถุหรือความสุขจากการควบคุมจัดการ โลก แต่เป็นความสุขจากการละวาง ยอมรับความเปลี่ยนแปลง และการวางตนสอดคล้องกับธรรมชาติ เรื่องเล่าถึง “โทน” ชายหนุ่มผู้รักในวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ บรรณานจะเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านบางกะโพ้งให้ดีขึ้นด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ตนยึดมั่น โทนและเพื่อน ๆ ในสมัชชาวิทยาศาสตร์รู้เรื่องมนุษย์ต่างดาว เพื่อให้บางกะโพ้งได้รับความสนใจจากนักข่าวและบุคคลภายนอก สร้างกระแสให้ความเจริญหลั่งไหลเข้าสู่หมู่บ้าน จนบางกะโพ้งเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในชั่วข้ามคืน โทนพบว่าผลกระทบจากความเจริญดังกล่าวไม่เพียงทำให้หมู่บ้านเจริญขึ้น แต่ยังทำให้ชาวบ้านห่างไกลจากวิถีชีวิตดั้งเดิมที่เคยเป็นมา แทนที่จะหลุดพ้นจากความมั่งคั่ง กลับทำให้ชาวบ้านยิ่งมั่งคั่งมากขึ้น เพียงแต่เปลี่ยนจากความมั่งคั่งในสิ่งเหนือธรรมชาติมาเป็นความมั่งคั่งในวัตถุและเทคโนโลยี โทนคิดว่าผลกระทบนี้เกิดจากการกระทำของตน จึงพยายามใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์แก้ไขในสิ่งที่เขาคิดว่าเป็นปัญหา ดังเช่น การสร้างเครื่องก่อกวนสัญญาณโทรทัศน์ เพื่อให้ชาวบ้านเลิกจับกลุ่มกันดูโทรทัศน์แล้วกลับมาจับกลุ่มเฮฮา พูดคุยแลกเปลี่ยนทุกข์สุขกันเช่นเดิม แต่กลับส่งผลที่สะท้อนกลับมา กลับกลายเป็นการทะเลาะเบาะแว้งกันของชาวบ้าน ความว่า

“ชาวบ้านเขาทะเลาะกันทั้งบางกะโพ้งแล้ว เมียผู้ใหญ่ฯทองก้อนดูทีวีไม่ได้ อารมณ์หงุดหงิด พาลตีไอ้จุก พ่อของมันก็ด่าเมีย ส่วนอีกลอยทะเลาะกับลุงกำ เพราะทีวีรับภาพไม่ได้ เมียครูสวนก็ด่าหัว อารมณ์เสียทุกวัน พออารมณ์ไม่ดี ก็พาลไม่ดูแล ไม่ทำงาน ครูสวนนอนไม่พอ ก็สอนเด็กไม่ได้”

“เรื่องของชาวบ้าน ข้าไม่เกี่ยว”

เขาเอนกายนอนต่อ ผ่านไปไม่ถึงนาที่ ดวงก็มาหา

“เอ็งจะมาให้ข้าเลิกส่งคลื่นรบกวนอีกคนไข้ไหมวะ ดวง?”

“ทำไมพี่รู้?”

โตนถอนหายใจเอือกใหญ่

ดวงว่า “ป่าผ่องหงุดหงิดมากที่ทีวีเสีย บอกละครกำลังเข้มข้น แก่ติงจอมแถม พอไม่ได้ดูก็อารมณ์เสีย พาลมาว่าปู้ผม”

“เหนียวว้ย”

...

โตนพยักหน้าให้สัญญาณ देखจกอบตักดินเทใส่หลุม ไม่นานดินก็กลับเครื่องนั้นมิด

“ขอให้ไปสู่สุคติเถอะ...”

พิธีฝังเครื่องต่อต้านความชั่วร้ายของสังคมจบแล้ว โตนเดินจากที่นั่นไปเงียบ ๆ คนที่เหลือก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 71-72)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวพบว่า การแก้ไขปัญหาของโตนไม่เพียงอาจแก้ไขปัญหามีอยู่ให้บรรเทาเบาบางลง แต่กลับเพิ่มพูนปัญหาให้ยุ่งยากมากขึ้นไปอีก การเข้าไปก้าวก่ายแก้ไขสิ่งที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้านด้วยการพยายามควบคุม บังคับ และกำหนดกฎเกณฑ์ให้ดำเนินไปบนวิถีทางที่มนุษย์ผู้หนึ่งคาดหวัง ย่อมเป็นการขัดแย้งต่อกระบวนการวิถิแห่งธรรมชาติ เพราะการฝืนบังคับควบคุมกำหนดทิศทางให้แก่สิ่งต่าง ๆ ขัดแย้งกับความเป็นจริงของธรรมชาติที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทุกขณะ การต่อสู้กับกฎแห่งความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ของธรรมชาติ ซึ่งเป็นกฎที่ยิ่งใหญ่เหนืออำนาจของมนุษย์ จึงถือเป็นความโง่เขลาของมนุษย์ที่ป่วยการเอาธุระในสิ่งที่ตนไม่อาจแทรกแซงได้ การนำเสนอสถานการณ์ดังกล่าว สื่อถึงน้ำเสียงของ วินทร์ เลียววาริณ ที่มีได้ชื่นชมกับการใช้อำนาจความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในเชิงฝืนบังคับควบคุมสรรพสิ่งของมนุษย์ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่าปัญหาของมนุษย์เกิดจากการกระทำที่ฝืนฝืนธรรมชาติของมนุษย์เอง มิใช่เทคโนโลยี อำนาจความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หรือความเจริญทางวัตถุแต่อย่างใด การที่ชาวบ้านมีวิธีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลง

ไป ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่โทนพยายามชักนำความเจริญเข้าสู่หมู่บ้าน โดยไม่ตระหนักถึงความเป็นจริงว่า ทุกอย่างย่อมมีทั้งข้อดีและข้อเสียในตัว เช่นเดียวกับความเจริญที่ทำให้ชาวบ้านมีความสุขสบายขึ้น แต่กลับเป็นสาเหตุให้ชาวบ้านทอดทิ้งความรัก ความเมตตา ความช่วยเหลือเกื้อกูลที่มีเคยมีต่อกัน แล้วหันไปหมกมุ่นมกมายอยู่กับสิ่งล่อตาชวนใจที่ก่อให้เกิดความอยากได้ อยากมี จนหมู่บ้านบางกะโพ้งที่เคยสงบสุขเต็มไปด้วยวุ่นวายขัดแย้ง

อนึ่ง สิ่งที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้านไม่เพียงเกิดจากการกระทำของโทน แต่ยังเป็นผลมาจากการกระทำของทุกคนในหมู่บ้านที่ขาดสติ หลับหูหลับตา รับเฉพาะผลผลิตของความเจริญ โดยไม่ตระหนักถึงโทษภัยของสิ่งที่ตนได้รับ นำไปสู่ปัญหาทางสังคมและค่านิยมแบบผิด ๆ ที่ทำให้ผู้คนลุ่มหลงอยู่กับสิ่งสมมติและการสมมติค่าให้แก่สิ่งต่าง ๆ กลายเป็นว่าผู้คนวัดค่าของกันและกันด้วยความมั่งคั่ง ความรู้ และวัตถุอันเป็นปัจจัยภายนอก มากกว่าจะวัดที่ศีลธรรมหรือคุณค่าความดีภายในจิตใจ เพราะฉะนั้น การที่โทนล้มเหลวในการแก้ไขปัญหามหาชนหมู่บ้าน จึงให้เห็นว่าจริง ๆ แล้ว วินทร์ เลียววาริณ มิได้ตั้งใจวิพากษ์อำนาจความรู้ทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นการวิพากษ์ “มนุษย์” ทั้งกลุ่มผู้ใช้อำนาจวิทยาศาสตร์ที่ไม่รู้จักวิธีการใช้อำนาจอย่างเหมาะสม และกลุ่มผู้รับผลพวงจากวิทยาศาสตร์ซึ่งไม่รู้จักใช้สติไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียของ “วัตถุ” อันเป็นผลพวงของวิทยาศาสตร์ จนตกเป็นทาสแห่งกิเลสตัณหา ทั้งนี้จะพบว่าความจงใจดังกล่าวสื่อถึงการปฏิเสธการใช้ “อำนาจเชิงแข็ง” (พลังหยาง) ซึ่งในที่นี้หมายถึงปรากฏการณ์ในรูปของการใช้อำนาจวิทยาศาสตร์เพื่อสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์อำนวยความสะดวกสบายให้แก่มนุษย์ ตลอดจนการควบคุม บังคับ หรือฝ่าฝืนธรรมชาติ ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในรูปแบบต่าง ๆ

เพื่อเสนอคำตอบแก่ผู้อ่าน วินทร์ เลียววาริณ ได้สร้างกลุ่มตัวละครคู่ขัดแย้งกับโทนขึ้น อาทิ เฒ่ามี ครูหนูแดง หลวงพ่อโมก ฯลฯ ตัวละครเหล่านี้เป็นตัวละครที่มีความเข้าใจในธรรมชาติ ไม่ฝ่าฝืนธรรมชาติ ใช้ชีวิตสอดคล้องกับธรรมชาติ เป็นตัวแทนทางพุทธปรัชญาหรือปรัชญาเต๋า ทั้งนี้หากสมมติให้โทนเป็นตัวละครที่สื่อถึงหยาง (ชายหนุ่มผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดในความรู้เชิงเหตุผล มีพลังในการสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ) จะพบว่าตัวละครคู่ตรงข้ามทั้งหมดสื่อถึงหยินทั้งสิ้น กล่าวคือ ด้านทางกายภาพตัวละครส่วนใหญ่ในหากไม่เป็นหญิง (ครูหนูแดง) ก็เป็นชายชราที่ผ่านโลกมามาก (เฒ่ามี เฒ่าจัน หลวงพ่อโมก) ในแง่ของบุคลิกภาพและลักษณะนิสัย ตัวละครแทบทุกตัวเป็นผู้ถ่อมตัวไม่เย่อหยิ่ง ไม่โอ้อวดความรู้ของตน มีจิตเมตตากรุณาต่อผู้อื่นและมักน้อย ไม่ใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ ชอบใช้ชีวิตอิงแอบอยู่กับธรรมชาติ แก้ไขปัญหาที่ตนพบโดยใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมจากการสังเกตปรากฏการณ์ของธรรมชาติ มุ่งเน้นวิธีการที่เรียบง่ายและสอดคล้องกับธรรมชาติ มากกว่ากระบวนการทางเหตุผลที่มีความสลับซับซ้อน หน้าที่ของตัวละครกลุ่มนี้คือการชี้ให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหามหาชนทางสังคมและศีลธรรมของมนุษย์นั้นต้องดำเนินไปวิถีทางที่สอดคล้องกับ

ธรรมชาติจึงจะสัมฤทธิ์ผล ไม่ว่ามนุษย์จะฉลาดมากเพียงใด ตราบใดที่ยังคงทำตัวผิดธรรมชาติ ความยุ่งยากและความทุกข์ทั้งหลายก็ไม่มีวันหมดสิ้น การชี้ให้เห็นความจริงของตัวละครกลุ่มนี้มีใช่ การทำตัวขัดแย้งกับโทน แต่เป็นการค่อย ๆ ให้โทนเรียนรู้และยอมรับความจริงเกี่ยวกับโลก โดยมี เหตุการณ์และปัญหาในหมู่บ้านเป็นบทเรียนให้เกิดความตระหนักรู้ อาทิ การเทศน์ของพระสรรัช และปาฏิหาริย์ปลอม ๆ ที่โทนและเพื่อนพากันจัดฉากขึ้น เพื่อให้พวกตัดป่าหวาดกลัว ทว่า เหตุการณ์นี้กลับให้ผลเหนือความคาดหมาย ไม่เพียงทำให้ชาวบ้านงมภายในเรื่องผีสาป ยังเป็นเหตุ ให้เด็กชายคนหนึ่งที่ยังเฝ้ารอเหตุการณ์เป็นลมหมดสติจนเกือบถึงแก่ชีวิต หลวงพ่อโมกได้ใช้ เหตุการณ์ดังกล่าวชี้ให้โทนเห็นผลเสียของการใช้ชีวิตที่ผิดเพี้ยนไปจากธรรมชาติ ความว่า

“แต่อาตมาไม่มีเจตนาทำให้เรื่องบานปลาย จนเกิดเรื่องเด็กเจ็บป่วย”

“เรารู้ บางทีเจตนาเกี่ยวกับวิธีการต่อสู้ที่พื้นฐานความคิดของคนในสังคมนั้น ๆ ด้วย สมองคนเราก็เหมือนขูดปากขนาดต่าง ๆ กรอกน้ำใส่ขูดปากกว้างง่ายกว่ากรอกใส่ขูด ปากแคบ”

...

ชมราวาสหนุ่มเอ่ย “เรื่องทั้งหมดนี้เป็นฝีมือของพวกผมเอง”

“โยมไม่ต้องรับหน้าแทนลูกน้องของโยมหรอก...”

หลวงพ่โมกยิ้ม “...แต่ระวัง การใช้วิทยาศาสตร์ในทางที่ผิดอาจยิ่งส่งเสริมไสยศาสตร์ โดยไม่รู้ตัว ตอนนี้พวกนั้นคงเชื่อเรื่องผีมากกว่าเดิม ผลที่ตามมาอาจแย่กว่าเดิม เพราะคน อาจสนใจวิทยาศาสตร์ที่พวกโยมพยายามแนะนำน้อยลง...”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 134)

เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นหนึ่งในตัวอย่างของการใช้วิทยาศาสตร์แก้ไขปัญหของโทน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาและความยุ่งยากตามมา จะเห็นว่ามีตัวแปรหลายอย่างเกิดขึ้นเหนือความ คาดหมายของโทนและพระสรรัช ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าธรรมชาติไม่อยู่ใต้บังคับการของมนุษย์ การใช้วิทยาศาสตร์โดยไม่ดูธรรมชาติของคน ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของธรรมชาติ ย่อมเป็นไป ด้วยอวิชชาและความยึดมั่นถือมั่น สิ่งนี้เป็นตัวการที่ทำให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนย้อนกลับมาสู่ตัวผู้กระทำและบุคคลรอบข้าง ในทางตรงกันข้าม กลุ่มตัวละครชั่วตรงข้ามที่ใช้ชีวิตอย่าง สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ กลับไม่เคยต้องพะวงกับปัญหาหรือความทุกข์ ความเข้าใจใน ธรรมชาติทำให้คนกลุ่มนี้มีความสุขได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคม แม้จะเกิดปัญหาพวกเขาก็ สามารถผ่านไปนั้นไปได้ด้วยความสงบ วางเฉย การแก้ไขปัญหของคนกลุ่มนี้เกิดจากทัศนคติที่

อยู่กับธรรมชาติและมองโลกตามความเป็นจริง ดังเช่น วิธีการแก้ไขปัญหายุงของเผ่าที่สามารถช่วยเหลือนชาวบ้านด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านที่เรียบง่าย ความว่า

เผ่าอาร์กิมิดิสตบุงที่บินมาเกาะบนแขนดังฉาด

“ยุงมันวางไข่ตามน้ำนิ่ง ก็เหนื่อนิ่งทั้ง ก็จบ ทำไมต้องคิดอะไรให้ยุ่งยาก แต่หากอยากได้อะไรที่เด็ดกว่านั้น ตามเข้ามา”...

ได้หมู่บ้านปราชญ์ใหญ่แห่งบางกะโพ้ววางเครื่องมือระเกะระกะ ทุกคนสะดุดตาไปกับน้ำพลาสติก ตัดหัวตัดท้าย ด้านหนึ่งติดหลอดไฟอัลตราไวโอเลต อีกด้านหนึ่งติดพัดลมที่กั้นถึงมีถุงผ้าใบใหญ่

“นี่คืออะไร?”

เผ่าอาร์กิมิดิสไม่ตอบ กดปุ่มสวิทช์ หลอดไฟอัลตราไวโอเลตสว่างในความสลัวของหัวค่ำ แสงไฟส่องยุงให้บินเข้ามา ยุงทั้งฝูงถูกดูดเข้าไปในถุงเพียงชั่วอึดใจเดียว

สมาชิก ส.ว.บ. อ้าปากค้าง

“ง่ายอย่างนี้หรือ?”

“ข้าคิดอะไรยาก ๆ ไม่เป็น”

(บางกะโพ้ว, 2550, หน้า 115-116)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวพบว่า การมองโลกตามความเป็นจริง อิงอยู่กับธรรมชาติ และใช้วิธีการที่เรียบง่าย สอดคล้องกับความเป็นไปของธรรมชาติในการแก้ไขปัญหายุง คือ คำตอบในการแก้ไขปัญหายุงทุกปัญหาของนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้ แสดงให้เห็นว่า วินทร์ เลียววาริณ มีทัศนะแบบธรรมชาตินิยมที่อิงมาจากลัทธิเต๋า ซึ่งเห็นว่า “วิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา คือ การปล่อยให้ทุกสิ่งดำเนินไปตามธรรมชาติของมัน...” ทั้งนี้เพราะวิธีการดังกล่าวเป็นหนทางในการดำรงชีวิตที่พ้นไปจากการเลือก ความทะยานอยากและอัตตาของมนุษย์ ดังนั้น เมื่อย้อนกลับมาดู “โทน” จะเห็นว่าปัญหาของเขาคือความยึดมั่นถือมั่นในวิทยาศาสตร์มากเกินไป สิ่งนี้ทำให้เขาแยกตัวออกจากโลกและธรรมชาติ ไม่อาจเข้าถึงความจริงได้ เพราะมัวลุ่มหลงภาคภูมิใจสติปัญญา ความสามารถ ความมีเหตุผล และเครื่องมือเครื่องใช้ที่เขาประดิษฐ์ขึ้น ตั้งตนเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ด้วยการพยายามเอาชนะธรรมชาติด้วยวิทยาศาสตร์ แม้เขาจะมองเห็นว่าความเจริญทางวัตถุเป็นสิ่งจอมปลอมที่จะนำชาวบ้านไปสู่หายนะ แต่การใช้วิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือโดยไม่ใส่ใจว่าการกระทำของตนจะสอดคล้องกับธรรมชาติหรือไม่ เป็นสิ่งที่ยืนยันว่าโมหะทำให้เขามองไม่เห็นข้อบกพร่องของตนเอง อาจสังเกตได้ว่าสิ่งที่กลุ่มตัวละครคู่ตรงข้ามของโทน อาทิ ตาเผ่ามี มักเน้น

ย้ายอยู่เสมอ คือ การพยายามชี้ให้ผู้คนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะ โทน ละทิ้งอคติ ความยึดมั่นถือมั่น ความขี้อิจฉาของตนทิ้งไปเสีย หวนกลับมาดำรงชีวิตอย่างง่าย ๆ ด้วยการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติดังเช่นที่บรรพบุรุษเคยกระทำมา ดังเช่นคำพูดของเผ่าที่มีอธิบายถึงหลักการหยินหยาง เพื่อให้คนในสมัยวิชาวิทยาศาสตร์เข้าใจหลักการของธรรมชาติที่สัมพันธ์กับการใช้ชีวิตของมนุษย์ ความว่า

ปราชญ์แห่งบางกะโพ้งว่า “ความจริงหลักหยินหยางไม่ใช่แค่เย็นกับร้อนเท่านั้น และไม่ได้หมายถึงอาหารอย่างเดียวเท่านั้น แต่รวมถึงสมดุลของการใช้ชีวิตด้วย”

“ทางสายกลาง มัสมั่นปฏิบัติทา...”

“มัสมั่นพ่อเอ็งนะซี ไอ้เดช มัชฌิมาปฏิบัติทาไว้ ทางสายกลางนี้ใช้ได้กับทุกอย่าง ตอนกินอาหารก็ต้องสร้างสมดุลระหว่างหยินกับหยาง หากทำได้ ร่างกายสมดุล จะแข็งแรง มีความสุข และกินตามสิ่งที่เกิดในท้องถื่นนั้น ๆ เพราะธรรมชาติสร้างมาให้เหมาะสมแล้ว นี่คือภูมิปัญญาคนโบราณ มีแต่คนโง่ที่คิดว่ามรดกที่ได้รับมาจากพ่อแม่เป็นของเขย ตามกันฝรั่ง เพราะคิดว่าวิทยาศาสตร์ของฝรั่งดีกว่าภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างเรา...”

“แต่ลุงก็ใช้ซื้อฝรั่ง อาร์คิมิดีส”

“กูไม่ได้ตัวเองไว้ พวกมึงต่างหาก คนโบราณเน้นเรื่องการกิน จะกินให้เป็นก็เป็น กินให้ตายก็ตาย การกินมันต้องดูธาตุด้วย ไม่ใช่กินแต่ของร้อนอย่างเดียว หรือของเย็นอย่างเดียว ป่วยได้ตายได้ คนเดี๋ยวนี้อะอะอะไรก็ยาฝรั่งลืมภูมิปัญญาท้องถิ่น เองง่าย ๆ นะ เวลา กินของร้อน มันก็ต้องกินของเย็นไปคานกัน ร่างกายไม่มีวันป่วยหรอก เพราะคนมีธาตุ”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 255-256)

การสอนให้เดินตามทางสายกลางหรืออีกนัยยะหนึ่งคือ การสอนให้มนุษย์มีชีวิตอยู่อย่างธรรมดาธรรมชาติ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการใช้ชีวิต เป็นคำสอนหนึ่งในลัทธิเต๋าที่ วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้แก่ผู้อ่าน ทั้งนี้หากพิจารณาจากพฤติกรรมของชาวบ้านและโทนจะเห็นว่า การแยกตัวออกจากธรรมชาตินำไปสู่ความสุดโต่ง เช่น สุดโต่งเพราะหลงใหลในวัตถุ หรือสุดโต่งเพราะลุ่มหลงในปัญญา เป็นต้น สิ่งนี้ทำให้มนุษย์เราถอยห่างจากความเป็นมนุษย์ที่แท้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่โทนได้เรียนรู้จากเหตุการณ์ในบางกะโพ้ง จึงเป็นอุดมคติของชีวิตที่ วินทร์ เลียววาริณ ต้องการนำเสนอ กล่าวคือ หากมนุษย์ต้องการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ต้องกลับคือสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติหรือเต๋า วิธีการก็คือ ต้องสละอัตตา สละความเป็นคนเจ้าเหตุผล ละวางกิเลสตัณหาและความยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงเสีย ใช้ชีวิตอย่าง

สอดคล้องกับธรรมชาติโดยใช้หลักการของหยินหรือบุคลิกแบบหยิน เช่น ความอ่อนนุ่มถ่อมตน มักน้อย ไม่โอ้อวด ไม่ทะเยอทะยานเกินไป เป็นต้น หยุดปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่ ฟูมฟูายและฝึนกับธรรมชาติ มองโลกและความเปลี่ยนแปลงอันเป็นธรรมชาติของโลกอย่างรู้เท่าทัน

สรุปได้ว่า จากเรื่องบางกะโพ้ง วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่า ความสุขแท้จริง ท่ามกลางสรรพสิ่งที่ไม่หยุดนิ่งเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไปทุกขณะ คือ ความสุขอันเกิดจากการ ดำรงชีวิตที่สอดคล้องและกลมกลืนกับธรรมชาติ มิใช่ความสุขจากการควบคุมจัดการธรรมชาติได้ ดังใจปรารถนา การกระทำของมนุษย์แม่นยำจนเกินไปด้วยความเฉลียวฉลาดหรือเกิดจากเจตนาที่ดีสัก เพียงใด หากไม่สอดคล้องกับกฎธรรมชาติเสียแล้ว ย่อมกลายเป็นอุปาทานหรือวิชาได้โดยง่าย ไม่เพียงไม่อาจแก้ไขปัญหาให้เบาบางลงได้ ยังก่อให้เกิดความยุ่งยากมากขึ้นไปอีก เพราะฉะนั้น บุคคลที่จะมีความสุขในสังคมปัจจุบันอย่างแท้จริง คือ ผู้ที่สามารถละวางอัตตา ละความยึดมั่นถือ มั่น วางตนอยู่บนทางสายกลาง รู้เท่าทันธรรมชาติธรรมดาและไม่ขัดขืนหรือฝ่าฝืนต่อธรรมชาติ

เรื่องอภินิหารสุตรา นำเสนออุดมคติของมนุษย์ว่าด้วยการละวางจากความยึดมั่นถือมั่นหรือ ละวางความยึดติดผูกพันในสิ่งสมมติ เรื่องเล่าถึง “เขา” ชายผู้ยึดมั่นถือมั่นในอดีต ทฤษฎีทางฟิสิกส์ และคณิตศาสตร์ เขาได้รับคำเชิญจาก “ดารา” เพื่อนสาวนักโบราณคดีให้ไปไขปริศนาเกี่ยวกับห้อง มีดทรงแปดเหลี่ยมลึกลับใต้สุสานโบราณของกษัตริย์จีนนาม “ผู้ชี” การไขปริศนานี้นำไปสู่การ ค้นพบที่ยิ่งใหญ่ในชีวิตของเขา นั่นคือ การพบว่าแท้จริงห้องมีดดังกล่าวคือ “เครื่องข้ามมิติ” ที่ถูก สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง เพื่อค้นหาคำตอบที่ซ่อนอยู่ เขาตัดสินใจเดินเครื่องสิ่งประดิษฐ์นี้ เครื่องดังกล่าวทำให้เขารู้สึกว่าตนเองสามารถ “สัมผัสรู้” ถึงสิ่งภายนอกได้ผ่านเครื่องมือดังกล่าว ภาพที่เขามองเห็นผ่านการสัมผัสรู้ คือ การค้นพบว่าจักรวาลที่เขาอาศัยอยู่นั้นประกอบด้วยเส้นสาย ของ “โลกทางเลือก” ที่อยู่เป็นจำนวนมากจนนับไม่ถ้วน เส้นสายของแต่ละทางเลือกต่างโยงใยถึง กัน มีความสัมพันธ์ในฐานะเหตุปัจจัยเกี่ยวเนื่องระหว่างกัน ในลัทธิเต๋าเรียกเส้นทางทั้งหมดนี้ว่า “เส้นทางแห่งเต๋อันยิ่งใหญ่” การค้นพบนี้นำไปสู่ความเข้าใจเรื่อง “ความเปลี่ยนแปลง” หรือ “ความไม่เที่ยง” ว่าเป็นธรรมชาติของจักรวาล เขาพบว่าเส้นทางโลกทางเลือกหนึ่งจะนำเขาไปสู่ชุด เหตุปัจจัยหนึ่ง ๆ และเมื่อเขา “เปลี่ยน” ทางเลือกชุดเหตุปัจจัยนั้นก็จะเปลี่ยนไป ความเปลี่ยนแปลง นี้เกิดขึ้นมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่เหตุปัจจัย ทว่าไม่มีเส้นทางใดเลยที่ตัวเขาจะไม่เป็นทุกข์ ขณะที่ ตระหนักได้เช่นนั้น เขากลับค้นพบอีกว่า ในโลกทางเลือกหนึ่ง เขาเป็นนักคณิตศาสตร์ที่ประดิษฐ์ เครื่องข้ามมิติขึ้น เพื่อสร้างโอกาสให้ตนเองได้ “เลือก” เปลี่ยนแปลงบางสิ่ง ดังเนื้อความที่บรรยาย ความคิดของเขาในตอนหนึ่งความว่า

ทว่าทุกอย่างย่อมมีราคาของมัน ‘เขา’ อาจสามารถเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลที่ ‘เขา’ ต้องการ แต่ทุกครั้งที่ ‘เขา’ หนีจากจักรวาลหนึ่งไปอีกจักรวาลหนึ่ง ‘เขา’ สร้างจักรวาลใหม่ขึ้นมา เติญหน้ากับตัวแปรชุดใหม่ที่เกิดมาพร้อมกับโลกใหม่ การเปลี่ยนเส้นทางของโลกหนึ่งกระทบต่อโลกอื่น ๆ เป็นปฏิกิริยาลูกโซ่ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม

เขาลุกขึ้น รอบกายยังคงคู่มือ เขารู้ว่าเขาอยู่ ณ จุดใดในโลก แต่เขายังคงรู้สึกเช่นคนหลงทาง

อีกครั้งเขาลุกขึ้นวางที่ปราศจากแหวน ทว่าคราวนี้ ใจของเขาสงบนิ่ง

เขาสามารถหนีไปจากโลกที่ไม่น่าอยู่ใบนี้ได้ แต่เพื่ออะไร? ชีวิตไม่ว่าในจักรวาลใดก็มีปัญหาของมัน เขาไม่อาจหนีจากจักรวาลหนึ่งไปยังอีกจักรวาลตลอดกาล

ด้วยเทคโนโลยีแห่งการทำลายล้าง สงครามครั้งที่สามอาจทำให้คนตายไปครึ่งโลก อาจจะถึงสามพันล้านคน เขาหนีความรับผิดชอบนี้ได้หรือ?

อาจมีเหตุผลบางอย่างที่กำหนดให้เขามาอยู่ ณ สถานที่นี้ ในเวลานี้ ไม่ใช่ เพื่อให้เขาเลือกหนี แต่เพื่อให้เขาเลือกเปลี่ยนแปลง

เปลี่ยนแปลงอะไร?

บางทีเดียวที่จะระงับสงครามคือเปลี่ยนโครงสร้างของจักรวาล!

(อัฐสุตรา, 2553, หน้า 223-224)

จากข้อความดังกล่าว การเลือกเปลี่ยนแปลงของ “เขา” เกิดจากความเข้าใจในสัจธรรม 2 ประการที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ประการแรก เขาตระหนักว่า การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง ซึ่งดำเนินไปอย่างต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ ประการที่สอง เขาตระหนักว่าการเคลื่อนไหวดังกล่าวเป็นไปอย่างมีระบบระเบียบ ดำเนินไปตามครรลองของมันเอง โดยมีเหตุปัจจัยในจักรวาลผลักดันให้เคลื่อนไหว ในลัทธิเต๋าเรียกสัจธรรมทั้งสองประการนี้ว่า “กฎแห่งเต๋า” ผู้นำถือลัทธิเต๋าเชื่อว่า สัจธรรมดังกล่าวคือกฎเกณฑ์ขั้นพื้นฐานของธรรมชาติที่ “เต๋า” ควบคุม เพื่อให้ทุกสิ่งดำเนินไปตามครรลองธรรมของมัน ความตระหนักถึงกฎแห่งเต๋าดังกล่าว ถือเป็นกฎเกณฑ์สำคัญในการปลดแอกความทุกข์และความรู้สึกผิดของ “เขา” ที่ติดอยู่ในกระแสความคิด ความทรงจำของเขา ทั้งนี้เพราะแต่เดิมความยึดมั่นถือมั่น ทำให้เขามองไม่เห็นความจริงว่า สิ่งทั้งหลายดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ไม่อาจเกิดจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่งเพียงฝ่ายเดียว ความทุกข์ที่เขาได้รับในวัยเด็กหรือความทุกข์ของเขาต่อหญิงคนรัก ล้วนไม่อาจเกิดขึ้นเพราะเขาหรือบุคคลที่แวดล้อมเขากระทำต่อเขาเพียงฝ่ายเดียว เขาและบุคคลเหล่านั้นต่างอยู่ในฐานะเหตุปัจจัยร่วมที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ เท่านั้น เพราะฉะนั้นความทุกข์ที่เกิดขึ้นในใจของเขาจึงเป็น

ผลจากการที่เขาเชื่อมั่นในอัตตา ปรารถนาและคาดหวังต่อบุคคลเหล่านั้น เมื่อไม่เป็นไปดังหวังจึงเกิดทุกข์ คิดอยากไปให้พ้นจากสภาวะดังกล่าว ทว่าเมื่อเขาตระหนักได้ว่าความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมชาติของจักรวาล ยังผลให้เขาเข้าใจปรากฏการณ์ชั่วคราวในจิตใจของตนที่เกิดขึ้นและดับลงอย่างสม่ำเสมอโดยปริยาย ทั้งสุขและทุกข์ สมหวังและผิดหวัง ความรู้สึกเหล่านี้ “เกิด” เมื่อมนุษย์ไปทักท้วง ไปจับ ไปถ่มม้วนไว้และจะ “ดับ” ลงเมื่อมนุษย์ผู้นั้นรู้จักปล่อยวาง ไม่เพียงเท่านั้น การที่เขาเป็นไปส่วนหนึ่งของเหตุปัจจัย ย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่งหรือความขัดแย้งระหว่างตนและเหตุปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ได้จึงเป็นธรรมดาที่เขาจะเกิดทุกข์ ความเข้าใจดังกล่าวทำให้เขากลายจากความเชื่อมั่นถ่มม้วนและนึกถึงเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกจำนวนมากที่ต้องตายในสงครามโลกครั้งที่สาม เพียงเพราะพวกเขาไม่ตระหนักถึงความจริงอย่างที่ “เขา” ได้รับรู้ จุดนี้นำไปสู่ความคิดในการ “เปลี่ยนโครงสร้างจักรวาล” เขาตัดสินใจตั้งคำถามการของเครื่องข้ามมิติใหม่เพื่อนำตนเองไปสู่โลกทางเลือกสายหนึ่ง มิใช่โลกใบเดิมที่มีการแบ่งแยกเพศระหว่างชายหญิง แต่เป็นโลกใบใหม่ที่มีแต่เพศหญิง ดังเนื้อความในตอนท้ายเรื่อง ความว่า

เขานิ่งไปนาน ในที่สุดก็ลงมือปรับค่าสมการ เครื่องจักรเดินอีกครั้ง

...

เขามองไปรอบตัว เขาเข้าใจแล้ว เครื่องมือทำงานของมันอย่างเที่ยงตรง

บัดนี้ เขาได้เปลี่ยนแปลงโลกกลับคืนสู่สภาพเดิมอีกครั้ง โลกที่ทิศเหนืออยู่ข้างล่าง ทิศใต้อยู่ข้างบน ทิศตะวันออกอยู่ด้านซ้าย ทิศตะวันตกอยู่ด้านขวา เขากำลังอยู่ในโลกของหยินล้วน โลกของกษัตริย์ผู้ชี โลกที่มนุษย์รู้จักแต่แม่ของพวกเขา เพราะนี่เป็นโลกที่มีแต่สตรี!

หล่อนสบตาเขา “คุณเป็นอะไรหรือเปล่าคะ?”

“เปล่า...”

เขาสะบัดเส้นผมยาวสยายที่เคลือบไขไปข้างหลัง เสื้อคอกว้างเผยให้เห็นเนินอกนูนของตัวเอง นิ่งไปอีดีใจแล้วยิ้มให้มายา ได้ยินเสียงแหลมใสของตัวเอง

“มายา... แปลกนะคะ อยู่ดี ๆ ูบหนึ่งฉันก็คิดขึ้นมาว่า ซาติก่อนฉันเป็น ‘ผู้ชาย’!”

(อัญญสุตรา, 2553, หน้า 225-227)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวพบว่า การเปลี่ยนโครงสร้างจักรวาลของ “เขา” มิใช่ การกระทำในเชิงบังคับ ควบคุม กำหนดกฎเกณฑ์เพื่อให้โลกเปลี่ยนไปตามจิตใจตน แต่เป็นการ “เลือก” ให้ตนเองเข้าไปอาศัยอยู่บนเส้นทางสายหนึ่งในบรรดาเส้นทางแห่งจักรวาลทั้งหมด โดยมีได้เข้าก้าว

ถ่ายทอดธรรมของเส้นสายใด ๆ เลย นี่คือการกระทำที่ลัทธิเต๋าเรียกว่า อุ๋เหวย ในภาษาไทยใช้ว่า “อกรรม” หรือ “นิรกรรม” หมายถึง การกระทำโดยไม่กระทำ ได้แก่ การกระทำที่ปล่อยไปตาม ธรรมชาติ ไม่กระทำในสิ่งที่ฝืนธรรมชาติ ตลอดจนไม่หลงยึดติดในรูปแบบ คำสอนหรือ กฎเกณฑ์ใด ๆ ที่มนุษย์สมมติขึ้น ทั้งนี้จะพบว่า การเลือกเข้าไปอาศัยใน “โลกแห่งเพชฌัญ” ของ “เขา” นั้นเป็นการเชิดชูศักยภาพของ “หยิน” ซึ่งมักปรากฏในรูปสัญลักษณ์ของเพชฌัญเพื่อสื่อถึง การเข้าถึงสภาพอันแท้จริงของเต๋า ดังนั้น เหตุการณ์ที่ “เขา” เลือกอาศัยอยู่ในโลกที่มีแต่สตรีย่อมสื่อ ถึงการกลับคืนสู่เต๋า ทั้งนี้เพราะ “เพชฌัญ” ไม่เพียงบ่งบอกถึง “หยิน” หรือ “อำนาจเชิงอ่อน” อันเป็นลักษณะของวิถีทางที่ลัทธิเต๋าชื่นชมยกย่องเท่านั้น แต่ยังหมายถึง “ความเป็นแม่” หรือ “แหล่งกำเนิด” ของสรรพสิ่ง ซึ่งตามความเชื่อของลัทธิเต๋านั้นมารดาของสรรพสิ่งในจักรวาลคือ “เต๋า” เพราะฉะนั้น การเลือกเข้าไปอาศัยอยู่ในโลกของเพชฌัญจึงหมายถึงการกลับคืนสู่เต๋าใน ลักษณะดังกล่าว ในแง่ของวิถีการเข้าถึง “เต๋า” นั้นเห็นได้อย่างชัดเจนว่า “เขา” ใช้หลักอกรรม (อุ๋เหวย) และใช้หยินเป็นหลักในการกระทำ ดังพบว่าโลกแห่งเพชฌัญที่ “เขา” เข้าไปอาศัยอยู่นั้น เป็นโลกไร้บัญญัติที่มีทิศทางเปลี่ยนไปจากโลกดั้งเดิมอย่างกลับตาลปัตร ลักษณะของโลกดังกล่าว สื่อถึงการปฏิบัติตามหลักอกรรม คือ การปล่อยวาง ไปตามธรรมชาติ ไม่หลงติดในบัญญัติสมมติที่ มนุษย์สมมติขึ้น นอกจากนี้ การละวางจากเพศเดิมของ “เขา” จากเพศชายกลับเป็นหญิง ย่อม หมายถึง การสละอัตตาของตัวละคร โดยใช้ความอ่อนนุ่ม (หญิง) มีชัยเหนือความแข็งแกร่ง (ชาย) สรุปได้ว่า จากเรื่องอัฐรสูตรพบว่า วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดที่สื่อถึง อุดมคติ แห่งชีวิตตามคติในลัทธิเต๋าดังนี้

ชีวิตที่มีความสุขอย่างแท้จริง คือ ชีวิตที่กลับคืนสู่เต๋า หรืออีกนัยหนึ่ง คือ ชีวิตที่ปราศจาก อัตตา ตระหนักถึงเอกภาพระหว่างตนเองและสรรพสิ่งในจักรวาล ด้วยเหตุผลที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของ ธรรมชาติและเป็นส่วนหนึ่งของเหตุปัจจัยในจักรวาล การปล่อยวางอัตตาจะทำให้มนุษย์รู้เห็น สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่ก่อให้เกิดการกระทำที่ทำให้เกิดทุกข์ ทั้งนี้ การกลับคืนสู่การเป็น ส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือ “เต๋า” นั้นสามารถกระทำได้ด้วยหลักอกรรม คือ การดำเนินไปตาม ธรรมชาติ ละวางความยึดมั่นถือมั่นหรือความยึดติดผูกพันในสิ่งสมมติที่มนุษย์สร้างขึ้น ในแง่ของความประพฤตินั้นควรใช้หลักการของหยินเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ การใช้ อำนาจเชิงอ่อนหรือการกระทำที่อ่อนนุ่ม อดทน สงบนิ่ง และรู้ไหลตามสภาวะการณ์ผนวกกับ อุปนิสัยที่แสดงถึงการละวางในลักษณะต่าง ๆ เช่น ความสันโดษ ความมกน้อย ความอ่อนนุ่ม ความเมตตากรุณา เป็นต้น

เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมการวิเคราะห์แนวคิดทางจริยศาสตร์ที่แสดงทัศนะเชิง ปรัชญาเต๋าของ วินทร์ เลียววาริณ ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดดังกล่าวเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 5 สรุปแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่แสดงทัศนะเชิงปรัชญาเต๋าของ วินทร์ เลียววาริณ

ลำดับที่	แนวคิด	แนวคิดทางจริยศาสตร์			เรื่อง
		เกณฑ์การตัดสิน ค่าทางจริยะ	ค่าหรือ คุณค่า	อุดมคติของ ชีวิต	
1	แนวคิดว่าด้วยการยึดถือกฎ ธรรมชาติเป็นเกณฑ์ในการ ตัดสินค่าทางจริยะของ มนุษย์	✓	-	-	1. เด็กสองโลก 2. 7020: โลกแห่ง ความสุข 3. ทัวร์สยาม 4001 4. บางกะโพ้ง
2	แนวคิดว่าด้วยคุณค่าอันเกิด จากการละวางจากความยึด มั่นถือมั่น โดยเฉพาะความ ยึดมั่นถือมั่นในความรู้ ทางโลก	-	✓	-	1. แสงเปลี่ยนเวลา 2. มนุษย์เชื้อโรค
3	แนวคิดด้วยคุณค่าอันเกิด จากการใช้หลักการของ “หยิน” ในการครองชีวิต	-	✓	-	1. เด็กสองโลก 2. คนเสเพล 3. อัฐรสตรา
4	แนวคิดว่าด้วยคุณค่าอันเกิด จากการวางตนสอดคล้อง กับธรรมชาติ	-	✓	-	1. บริโกณนิคม 2. นิทานหิ้งห้อย 3. เช็กส์ ฟิวชั่น 4. บางกะโพ้ง
5	แนวคิดว่าด้วยความสุขอัน เกิดจากการละวางอัตตาและ การวางตนสอดคล้องกับ ธรรมชาติ	-	-	✓	1. เดือนช่วงดวง เด่นฟ้า คาดาว 2. บางกะโพ้ง
6	แนวคิดว่าด้วยความสุขอัน เกิดจากการวางตนโดยใช้ บุคลิกแบบ “หยิน” และการ เดินทางสายกลาง	-	-	✓	1. อัฐรสตรา

จากตารางที่ 5 พบว่า วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่แสดงทัศนะเชิงปรัชญาแต่ทั้งสิ้น 6 แนวคิด แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับเกณฑ์การตัดสินค่าทางจริยะ แนวคิดเกี่ยวกับค่าหรือคุณค่า และแนวคิดที่เกี่ยวกับอุดมคติของชีวิต แนวคิดที่พบมากที่สุด คือ แนวคิดเกี่ยวกับค่าหรือคุณค่า พบทั้งสิ้น 3 แนวคิด สำหรับแนวคิดที่พบรองลงมา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับอุดมคติของชีวิต พบทั้งสิ้น 2 แนวคิด แนวคิดที่พบน้อยที่สุด ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับเกณฑ์การตัดสินค่าทางจริยะ พบทั้งสิ้น 1 แนวคิด

แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์

นอกเหนือไปจากการนำเสนอแนวคิดทางอภิปรัชญา เพื่ออธิบายความคิดเชิงโลกุตรระ และการนำเสนอแนวคิดทางจริยศาสตร์ เพื่อเสนอหนทางในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์และการปกครองสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ เล่าจื๊อ เห็นว่าจะนำไปสู่การมีมนุษย์และสังคมที่ดีขึ้นแล้ว ผู้วิจัยพบว่า วินทร์ เลียววาริณ ได้สอดแทรกแนวคิดเชิงปรัชญาทางสุนทรียศาสตร์เพื่อนำเสนอทัศนะเกี่ยวกับความงามในมุมมองของ “เต๋า” ทั้งนี้โดยหลักการของลัทธิเต๋าที่ว่า เต๋าเป็นบ่อเกิดของทุกสิ่ง ความงามนั้นเป็นส่วนหนึ่งของเต๋า เมื่อเต๋ายู่ในทุกสิ่ง ความงามก็อยู่ในทุกสิ่งเช่นกัน เต๋ามีอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาล ความงามจึงปราศจากขอบเขตจำกัด ปราศจากการแบ่งแยก ปราศจากข้อกำหนดของเวลาและสถานที่ ความงามมีอยู่ในทุกที่ แม้ในสิ่งที่น่าเกลียด บกพร่อง หรือสามัญต่ำต้อยเพียงใดความงามก็ยังดำรงอยู่เป็นส่วนหนึ่งของมัน ทั้งนี้ความงามจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อจิตใจของมนุษย์สัมผัสรู้ ลัทธิเต๋ามีทัศนะว่า จิตใจของมนุษย์คือที่รวมแห่งกระแสดังจะและความงามดังที่ พงนา จันทรสันติ กล่าวไว้ว่า

แท้จริงแล้วจะและความงาม มิใช่สิ่งที่ดำรงอยู่นอกตัวคน สิ่งนี้มีอยู่ภายใน มีอยู่ภายในคน พอ ๆ กับที่มีอยู่ในธรรมชาติ ในสายน้ำและขุนเขา คนนั่นเองคือสารัตถะแห่งความงาม มิใช่สิ่งภายนอก คนเองแหละคือความงาม ระหว่างจิตใจกับปรากฏการณ์ ไม่มีจิตใจที่อยู่นอกปรากฏการณ์ ไม่มีปรากฏการณ์ที่อยู่นอกจิต หากปราศจากคนก็ไร้ทั้งสัจจะและความงาม...

(เหล่าจื๊อ, 2537, หน้า 356-357)

ลัทธิเต๋าเชิดชูความงามแท้จริงตามธรรมชาติ มิใช่ความงามอันเกิดจากการประดับตกแต่ง หรือถูกให้ค่าให้ความหมาย ด้วยเห็นว่าความงามในธรรมชาติจะดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์ ท่ามกลาง การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของทุกสรรพสิ่ง ขณะที่ความงามอันเกิดจากให้ค่าและความหมายของ มนุษย์จะเคลื่อนไหวไปตามค่านิยมของสังคม

จากการศึกษาแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์แบบลัทธิเต๋านิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ ผู้วิจัยพบแนวคิด 1 แนวคิดซึ่งนำเสนอสาระเกี่ยวกับความงามใน 4 ประเด็น คือ ประเด็นแรก ความงามนั้นปราศจากขอบเขตจำกัด การจำกัดขอบเขตเป็นการทำลายความงาม ขอบเขตส่วนใหญ่่มักเกิดจากอคติและกิเลสตัณหาของมนุษย์ ทำให้ขาดมาตรฐานที่แน่นอน ประเด็นที่สอง ความงามที่แท้จริงนั้นดำรงอยู่ในทุกสิ่ง ทั้งสิ่งที่สวยงามและไม่สวยงาม แต่มนุษย์มัก เลือกรับความงามตามใจของตน ทำให้ความงามผันแปรไปจากความงามที่แท้ในธรรมชาติ การมองให้ทะลุถึงความงามที่แท้ในธรรมชาติ จำต้องปล่อยวางอคติหลง ประเด็นที่สาม หากมอง ความงามในฐานะสิ่งเปรียบเทียบ ความงามนั้นย่อมผันแปรไปตามกาลเวลา แต่หากมองความงาม ในฐานะของสิ่งเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ ย่อมเข้าใจว่าการเคลื่อนไหวนั้นคือส่วนหนึ่ง ของความงาม ดังนั้น แม้รูปร่างของสิ่งนั้น ๆ จะเปลี่ยนแปลง แต่ความงามจะคงดำรงอยู่ภายใต้การ เคลื่อนไหว ประเด็นสุดท้าย การประเมินค่าความงามเกี่ยวพันกับจิตใจของมนุษย์ หากจิตใจไม่ สัมผัสรู้ความงามย่อมไม่เกิดขึ้น การอภิปรายถึงความงามทั้ง 4 ประเด็นดังกล่าวสื่อถึงจิตใจของ ผู้ยังรู้เท่าซึ่งพึงพอใจความงามตามธรรมชาติ โดยชี้ว่า การมองทะลุความงามที่มนุษย์สร้างขึ้นและ ความงามแท้จริงตามธรรมชาติ จะนำไปสู่การใช้ชีวิตที่อิงอยู่กับความจริง อันหมายถึง การวางตน ในโลกอย่างกลมกลืนสอดคล้อง ชื่นชมในคุณค่าความหมายของสรรพสิ่ง ละวางอคติและกิเลส ตัณหาของตนเอง ยังผลให้มนุษย์มีความสุขได้ท่ามกลางความงามที่เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวใน ธรรมชาติ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าแนวคิดสุนทรียศาสตร์ดังกล่าวถ่ายทอดผ่านนิยายวิทยาศาสตร์ 1 เรื่อง ได้แก่ เรื่องของฝากข้ามฟากฟ้า ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

เรื่องของฝากข้ามฟากฟ้า นิยายเรื่องนี้นำเสนอประเด็นที่แสดงให้เห็นว่า ความงามจาก การให้ความหมายของมนุษย์เป็นสิ่งสมมติ ความงามแท้จริงอยู่จิตใจ มิใช่ความงามที่ผูกติดกับวัตถุ หากมองลึกลงไปถึงจิตใจจะทำให้ไม่ติดพันในสิ่งเปรียบเทียบ สามารถละวางอคติ มองโลกตาม เป็นจริงและเข้าถึงความงามแท้จริงได้ เรื่องเล่าถึง “ข้าพเจ้า” ข้าราชการเกษียณผู้หนึ่งที่พบว่าบ่อน้ำ ในบ้านของตนเป็นรูหนอนที่เชื่อมต่อกับมิติอื่นในกาแล็กซีทางช้างเผือก เมื่อข่าวนี้แพร่ออกไปจึง เกิดโครงการถ่ายเทขยะแห่งชาติขึ้น เพื่อขนถ่ายขยะในประเทศไปยังมิติอื่น โดยหวังให้เป็น การประหยัดงบประมาณของรัฐบาล การกระทำดังกล่าวส่งผลให้ดาวแมมมูบานูมาซึ่งเป็น

มิติปลายทางสั้นไปด้วยขยะ ชาวดาวเมมบูบาบูมาจึงเดินทางมายังโลกเพื่อแก้ไขเรื่องราวดังกล่าว เมื่อได้พบกับ “ข้าพเจ้า” ซึ่งเป็นเจ้าของบ่อนถ่ายขยะ จึงทวงถามถึงการทำลายระบบนิเวศและการให้ค่าแก่วัตถุที่ไม่แน่นอนของมนุษย์ ความว่า

“กล่องนี้มีสภาพคืออยู่ ทำไมถึงเป็นขยะ?”

“ดีหรือไม่ดีไม่ใช่ประเด็น เราทิ้งสิ่งที่เราไม่ใช่แล้ว”...

“แล้วนี่...?”

“หนังสือศิลปะ”

“ถ้าเป็นศิลปะแล้วทิ้งทำไม?”

“ก็ศิลปะเล่มใหม่มันออกทุกวัน เล่มเก่าก็ต้องทิ้งไปบ้าง ไม่งั้นไม่มีที่เก็บ”

เขาพลิกดูรูปภายในเล่ม “แต่ทุกรูปก็คือผู้หญิงเปลือยกายเหมือน ๆ กัน คุณเรียกมันว่าศิลปะ? โลกของผมเรียกมันว่า ขยะ”

“คุณต้องแยกให้ออกระหว่างคำว่า ศิลปะ กับ ขยะ”...

“แล้วคุณเรียกสิ่งของที่คุณตั้งโชว์บนชั้นในห้องรับแขกว่าอะไร?”

“ไม่ใช่ขยะ นั่นเป็นขวดน้ำอัดลมคลาสสิก มีราคา”

“ผมชกнг”

“เราสะสมสิ่งที่มีราคาในอนาคต”

“ขยะก็มีราคาด้วยรี?”

(ของฝากข้ามฟากฟ้า, 2548, หน้า 77-78)

จากบทสนทนาดังกล่าวพบว่า “ความงาม” ที่เกิดจากการสมมติค่าและให้ความหมายของมนุษย์เป็นสิ่งที่ “เลื่อนไหล” ไม่มีมาตรฐานที่แน่นอน เนื่องจาก “ค่า” ดังกล่าวผันแปรไปตามความอยากของมนุษย์ ซึ่งความอยากนี้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของมนุษย์แต่ละคนเป็นสำคัญ สิ่งที่มีความหมาย มีความสำคัญกับบุคคลคนหนึ่ง อาจเป็นสิ่งที่ไม่สำคัญสำหรับอีกบุคคลหนึ่ง ลัทธิเต๋าจึงมีทัศนะว่า “ความงาม” หรือ “ไม่งาม” เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับจิตใจของมนุษย์ การที่ความงามของมนุษย์แปรผันไปตามทะยานอยาก เป็นเพราะมนุษย์จำกัดขอบเขตให้แก่ความงาม ความงามจึงถูกทำลาย ด้วยข้อจำกัดของรูปทรง เวลา สถานที่และสิ่งบัญญัติที่มนุษย์สร้างขึ้น ความงามที่มีอยู่จริงตามธรรมชาติ ซึ่งปราศจากบัญญัติ การแบ่งแยกและข้อกำหนดทั้งปวง จึงเป็นความงามที่นำมนุษย์ไปสู่สัจจะท่ามกลางความเลื่อนไหลของสรรพสิ่ง เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติอันสมบูรณ์ ลัทธิเต๋ามีทัศนะว่า หากมนุษย์ต้องการเข้าถึงความงามที่แท้จริง ต้องปลดปล่อยตนจาก

ขอบเขตจำกัดดังกล่าว ด้วยเหตุนี้การตั้งคำถามของชาวคาวเมมบูบาบูมา ในฐานะมนุษย์ต่างดาว หรือในอีกแง่หนึ่งคือ ผู้ไม่คิดในสมมติบัญญัติหรือกรอบอันตายตัวของมนุษย์ จึงเป็นกระตุ้นเตือนให้ “ข้าพเจ้า” หรือในอีกแง่หนึ่งคือ มนุษย์โลกผู้หลงในสมมติบัญญัติตระหนักถึงกรอบจำกัดอันคับแคบของตนเอง มองให้ลึกลงไปให้เห็นว่ากรอบจำกัดดังกล่าว มีบางสิ่งอันเป็นสาระของความงามดำรงอยู่อย่างสงบนิ่ง ดังบทสนทนาระหว่าง “ข้าพเจ้า” และชาวคาวเมมบูบาบูมาถึง แหวนแต่งงานที่หายไปของข้าพเจ้า ความว่า

“ผมคิดถึงเมีย ถอดมาลูบคลำ ปรากฏว่ามันหล่นกลิ้งหายไปบ่อปลา”
 “แล้วทำไมยังสวมแหวน ไม่ทิ้งไป ในเมื่อมันไม่มีประโยชน์แล้ว มันก็เป็นขยะ”
 “ไม่ใช่ทุกอย่างที่ไม่ใช่แล้วจะเป็นขยะ แหวนวงนั้นเป็นที่ระลึกถึงความรักของเรา มันมีค่าทางใจ”...
 เจานิ่งไป “เราต้องทำลายบ่อนี้เสีย ไม่ให้มันเป็นศูนย์กลางเชื่อมมิติ”
 “ไม่ได้ ไม่ได้เด็ดขาด”
 “ทำไมไม่ได้?”
 “บ่อปลานี้เป็นของรักของเมียผม เธอรักปลาทุกตัว ถึงเธอจะจากไปแล้ว ผมก็ยังต้องดูแลรักษามันต่อไปเหมือนเมื่อเมียของผมยังมีชีวิตอยู่”
 “ฟังดูเป็นความรู้สึกที่สวยงามจริง ถ้าทุกคนในโลกนี้คิดอย่างนี้ คงไม่มีใครถ่ายขยะไปที่โลกของผม”

(ของฝากข้ามฟากฟ้า, 2548, หน้า 77-79)

จากบทสนทนาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า “ความงาม” มิได้ถูกจำกัดกรอบด้วยรูปทรงตายตัว แต่เป็นบางสิ่งบางอย่างที่ลึกซึ้งซุกซ่อนอยู่ สิ่งนั้นคือสาระที่แท้ของความงาม ลัทธิเต๋ามีทัศนะว่า เมื่อ “เต๋า” อยู่ในทุกสิ่ง ความงามก็อยู่ในทุกสิ่ง ความงามมิได้มีอยู่เพียงในสิ่งสวยงามในสิ่งสมบูรณ์ หรือในสิ่งสูงส่ง แต่ความงามยังปรากฏในสิ่งน่าเกลียด อยู่ในสิ่งบกพร่อง และสิ่งสามัญธรรมดาดำด้อย ดังเช่นแหวนแต่งงานของ “ข้าพเจ้า” อันเป็นตัวแทนของสิ่งเก่าและความบกพร่อง เพราะเป็นของบุคคลที่เสียชีวิตไปนานแล้ว แต่กลับมีคุณค่าพอที่จะให้ “ข้าพเจ้า” พยายามเก็บรักษามัน (รวมทั้งบ่อปลา) ในฐานะตัวแทนของความทรงจำอันมีค่าระหว่างเขากับเธอ ทั้งนี้แสดงให้เห็นแนวคิดของลัทธิเต๋าที่ว่า แม้สรรพสิ่งในโลกจะเปลี่ยนไปตามเหตุและปัจจัยตามเงื่อนไขของกาลเวลาและสถานที่ แต่ความงามหรือความจริงสำหรับมนุษย์ จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมนุษย์มองดูสิ่ง ๆ นั้นในแง่เปรียบเทียบ ความงามที่มนุษย์รับรู้เป็นเพียงตัวแทนความจริงในระดับ

หนึ่ง มิใช่ความจริงสูงสุด หากมนุษย์ยังยึดอยู่กับการเปรียบเทียบ ย่อมไม่อาจมองเห็นความงามที่แท้จริงได้

ลัทธิเต๋าได้สอนให้มนุษย์มองข้ามความเปลี่ยนแปลง ตรงกันข้ามกลับให้ยอมรับว่า ความเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวเป็นลักษณะธรรมดาของธรรมชาติ เพื่อให้ตระหนักว่า “ที่นี่ เดียวนี้” สิ่ง ๆ หนึ่งกำลังเต็มเปี่ยมไปด้วยความงามและสัจจะ โดยปราศจากการแบ่งแยกหรือเปรียบเทียบ เมื่อใดที่มนุษย์อิ่มเอมใจถึงปัจจุบันขณะอย่างเต็มเปี่ยมแล้ว ย่อมไม่ต้องกังวลว่าสิ่ง ๆ นั้นจะเหี่ยวแห้งหรือแก่ลงในอนาคต เพราะเมื่อมนุษย์จับสาระแห่งความงามที่แท้ได้ ย่อมมองเห็นอนิจจังที่เกิดขึ้นกับสิ่ง ๆ นั้นได้ การมองความเปลี่ยนแปลงควบคู่ไปกับความงาม ทำให้เข้าใจได้ว่าหากปราศจากความเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวแล้ว สิ่งต่าง ๆ ในโลกก็จะแข็งทื่อตายตัว ไม่งดงาม ความงามจึงเกิดขึ้นพร้อมกับการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น แม้บางสิ่งจะเปลี่ยนแปลงไป แต่หากจิตใจของมนุษย์สัมผัสถึงความงามนั้นอย่างเต็มเปี่ยมแล้ว แม้สิ่งนั้นจะผุพังหรือดูธรรมดาในสายตาของคนอื่น สำหรับบุคคลผู้นั้นความงามในสิ่ง ๆ ยังคงอยู่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทั้งมวล ดังที่ พงนา จันทรสันติ กล่าวถึงจิตใจของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับความงามไว้ว่า

เมื่อคนเรามีความรัก มีความผูกพันและให้คุณค่าแก่สิ่งหนึ่ง ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นพืช หรือวัตถุธาตุที่ปราศจากชีวิต ไม่ว่าสิ่งนั้นจะต่ำต้อยด้อยค่าสักเพียงใด หากเรามีความรัก มีความผูกพันกับสิ่งนั้น... เมื่อสิ่งนั้นสิ่งต่ำต้อยและธรรมดาสามัญที่สุดในสายตาของคนอื่นก็จะกลับมีความหมายยิ่งใหญ่สำหรับตัวเรา...

(เหลาจื่อ, 2537, หน้า 321)

การเข้าใจความงามดังกล่าวทำให้ชาวดาวเมมบูบาเข้ามาเข้าใจความผูกพันระหว่าง “ข้าพเจ้า” ที่มีต่อแหวนแต่งงานและบ่อปลา สิ่งนี้นำไปสู่บทสรุปของเรื่อง ซึ่งจบด้วยการที่ชาวดาวเมมบูบาฆ่าสังขะคินแก่ชาวโลก คินแหวนแต่งงานและบ่อปลาที่เป็นตัวแทนความทรงจำคินแก่ “ข้าพเจ้า”

สรุปได้ว่า จากเรื่องของฝากข้ามฟากฟ้า วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่าการต้องการทราบถึงความงามที่แท้จริง มนุษย์จะต้องปลดปล่อยตนเองออกจากขอบเขตจำกัดอันตายตัว รับรู้ถึงความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติธรรมดา ตระหนักถึงความงามในปัจจุบันขณะจากสิ่งเล็ก ๆ และเรียบง่ายที่มีความสำคัญต่อจิตใจ โดยไม่จำเป็นต้องแสวงหาความสุขที่ยิ่งใหญ่และซับซ้อน วิธีชีวิตที่เรียบง่ายและยึดคิดในวัตถุ ทำให้ความแข็งแกร่งดั่งเลขาเข้ามาแทนที่ความอ่อนโยน เพราะฉะนั้นหากตระหนักว่า สาระที่แท้จริงของความงามนั้นอยู่ที่จิตใจ หาใช่วัตถุ

ภายนอก การมองทะลุเข้าไปถึงจิตใจที่สัมพันธ์กับความงาม ย่อมทำให้ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์
บรรเทาเบาบางลง เพราะต่างฝ่ายต่างมองเห็นจุดยืนและทัศนะของอีกฝ่าย การยอมรับและเข้าใจ
ไม่คิดพินในการเปรียบเทียบ ย่อมทำให้เรายอมรับความงามของผู้อื่น แท้ที่จริงความอยู่ในจิตใจ
ของมนุษย์ จิตใจของผู้ละวางอึดตา มองเห็น โลกตามเป็นจริง ย่อมเป็นจิตที่รู้ซึ่งถึงความงามที่แท้
เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมการวิเคราะห์แนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ที่แสดงทัศนะเชิง
ปรัชญาเต๋าของ วินทร์ เลียววาริณ ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดดังกล่าวเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 6 สรุปแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ที่แสดงทัศนะเชิงปรัชญาเต๋าของ วินทร์ เลียววาริณ

ลำดับที่	แนวคิด	แนวคิดทาง สุนทรียศาสตร์	เรื่อง
1	แนวคิดว่าการไม่คิดพินในสิ่งเปรียบเทียบ ละวาง อึดตาเพื่อเข้าถึงความงามที่แท้จริง	✓	1. ของฝากข้ามฟากฟ้า

จากตารางที่ 6 พบว่า วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ที่แสดงทัศนะ
เชิงปรัชญาเต๋าทั้งสิ้น 1 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดที่พิจารณาว่าความงามความทัศนะของมนุษย์ อันเกิด
จากการคิดพินในสิ่งเปรียบเทียบมิใช่ความงามที่แท้จริง ความงามแท้จริง คือ ความงามทางจิตใจ
อันเป็นผลจากการละวางอึดตาและมองโลกตามความเป็นจริง

แนวคิดทางญาณวิทยา

ลัทธิเต๋ามีแนวคิดในการวิพากษ์วิจารณ์ความรู้เชิงเหตุผลของมนุษย์ ด้วยไม่เชื่อว่าความรู้
และเหตุที่มนุษย์กำหนดขึ้นเป็นแบบแผนต่าง ๆ นั้นจะนำมนุษย์ไปสู่ความจริงหรือหนทางแห่ง
การพ้นทุกข์ได้ ดังนั้น ปรัชญาในลัทธิเต๋าก็เสนอให้มนุษย์ “ลดและละเลยความรู้” (สุวรรณ
สถาอานันท์, 2539, หน้า 84) ทั้งนี้ความรู้ดังกล่าวหมายถึง ความรู้ทางโลก อันเป็นความรู้เชิง
ประจักษ์ ต้องอาศัยประสาทสัมผัสและข้อเท็จจริงในการยืนยันความจริง เล่าจื๊อ มีทัศนะว่า
ความเฉลียวฉลาดอันเกิดความรู้ทางโลกเป็นภัยต่อสังคม เพราะ “...มนุษย์ที่ยังไม่บรรลุเต๋า ย่อมใช้
ความเฉลียวฉลาดของตนไปในทางกอบโกยผลประโยชน์เข้าตัวและใช้ไปในทางทุจริตเบียดเบียน
กัน หรือมิฉะนั้นก็ใช้ไปในทางผลิตผลทางวัตถุแปลก ๆ ใหม่ ๆ เพื่อสนองกิเลสของมนุษย์ด้วยกัน
ทำให้มนุษย์มีความทะเยอทะยานมีฐิจบสิ้น...” (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2514, หน้า 206-207) เพราะ

เหตุนี้ลัทธิเต๋าจึงมุ่งสนใจความรู้ทางญาณปัญญามากกว่าความรู้เชิงเหตุผล ด้วยเชื่อว่าความรู้ฝ่ายเต๋าคือจะช่วยให้ความรู้ฝ่ายโลกลดหายไป วิธีการของลัทธิเต๋าคือสอนให้มนุษย์ใช้หลัก “อู้เหว่ย” หรือ “ภาวะแห่งการไม่กระทำ” ในการดำเนินชีวิต เพื่อลดอุปาทานและอัตตาของตน

จากการศึกษาพบแนวคิด 1 แนวคิด ซึ่งอภิปรายถึงความรู้ของมนุษย์ตามทัศนะของ วินทร์ เลียววาริณ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดเต๋าโดยชี้ให้เห็นว่า การที่สังคมให้ความสำคัญกับความรู้และความฉลาดของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ชนิดที่พยายามควบคุมจัดการโลก โดยไม่ใส่ใจว่าขัดกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติหรือไม่ ย่อมเป็นเหตุของปัญหา เนื่องจากความรู้ชนิดนี้จะทำให้ผู้คนไม่พึงพอใจความเรียบง่ายตามธรรมชาติ หันเข้าหาอัตตา กิเลสตัณหา และอุปาทาน นำไปสู่ การใช้ความรู้และความเฉลียวฉลาดของคนอย่างผิด ๆ ด้วยเหตุนี้ลัทธิเต๋าจึงสอนให้มนุษย์ละเลยความรู้ฝ่ายโลก สนับสนุนความรู้ฝ่ายเต๋าหรือความรู้ที่อิงกับคุณค่าทางจิตชั้นทดแทน ด้วยการวางใช้หลัก “อู้เหว่ย” คือ การกระทำที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ การปล่อยวางจากกิเลสตัณหา อัตตา และความถือมั่น ซึ่งจะทำให้ชีวิตของมนุษย์ตั้งมั่นอยู่ในความสงบสุข

อนึ่ง จุดที่น่าสังเกตเกี่ยวกับนิยายวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้ คือ เนื้อหาแทบทั้งหมดจะชี้ให้เห็นผลเสียของความรู้ฝ่ายโลก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การวิพากษ์การกระทำของมนุษย์ผ่านภาพนำเสนอและการกระทำของตัวละคร นำไปสู่การชี้ให้เห็นว่า ความรู้ที่ไม่สอดคล้องธรรมชาติ มิใช่ความรู้ที่ควรเชิดชู เพราะในท้ายที่สุดแล้วความรู้ดังกล่าวจะนำมนุษย์ไปสู่หายนะและความทุกข์ นิยายวิทยาศาสตร์กลุ่มนี้แสดงแนวโน้มการยอมรับปรัชญาเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนตนเองของมนุษย์ โดยมากจะผ่านตัวละครที่เชื่อมั่นในวิทยาศาสตร์ซึ่งได้รับบทเรียนจากการใช้วิทยาศาสตร์อย่างผิด ๆ ของตน หรือกระตุ้นเตือนผ่านนำเสนอภาพชวนสลดหดหู่ในโลกอนาคต เพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นดาบสองคมที่มีทั้งคุณและโทษ ทว่ามนุษย์มักนำไปใช้ในทางผิดด้วยการสนองความพึงพอใจส่วนตน จนท้ายที่สุดการกระทำดังกล่าวกลายเป็นเหตุแห่งทุกข์ของมนุษย์เสียเอง ขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดปรัชญาในลัทธิเต๋าเป็นทางออกสำหรับมนุษย์ที่ไม่ปรารถนาจะเผชิญกับความทุกข์ดังกล่าว โดยมักสอนให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย สอดคล้องกับธรรมชาติ ปล่อยวางจากอัตตาและสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่น อันเป็นหลักการที่ใกล้เคียงกับพุทธปรัชญา เพื่อผู้อ่านขานรับความคิดทางปรัชญาเต๋ามาปรับใช้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตโดยง่าย

จากการศึกษาผู้วิจัยพบนิยายวิทยาศาสตร์ 4 เรื่องซึ่งกล่าวถึงแนวคิดเดียวกัน คือ การชี้ให้เห็นโทษภัยของความรู้ทางโลก พร้อมกันนั้นก็เชิดชูความรู้ที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ อันเป็นความรู้ฝ่ายเต๋า ได้แก่ 1. เรื่องเด็กสองโลก 2. เรื่องท้าวสยาม 4001 3. เรื่องบางกะโพ้ง และ 4. เรื่องอัฐสุตรา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องเด็กสองโลก นำเสนอแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่าความรู้ทางโลกและวิทยาการของมนุษย์ไม่อาจนำไปสู่ความสูงส่งอารยธรรมหรือยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้นได้ เรื่องเล่าถึงการค้นพบเด็กชายชาวโลกคนหนึ่งบนดาวกิสบอน แม่ของเด็กคลอดเด็กในระหว่างที่พลัดหลงกับคณะสำรวจ เด็กชายหายสาบสูญไปถึงสิบห้าปีและมาปรากฏการณ์ตัวอีกครั้งเมื่อเกิดไฟไหม้ป่าแห่งหนึ่งบนดาวกิสบอน การค้นพบเด็กชายผู้รอดชีวิตนี้นำไปสู่ความสงสัยเรื่องภูมิหลังของเด็กชายซึ่งเติบโตขึ้นมาอย่างโดดเดี่ยวท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยพืชและสัตว์ชั้นต่ำ “ผม” ศาสตราจารย์แพทย์ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งผู้เป็นเจ้าของไข้ของเด็กและทีมแพทย์ ซึ่งเชื่อมั่นว่าวิทยาการทางการแพทย์ของมนุษย์พัฒนามาถึงขั้นสูงสุด ได้ทดลองใช้วิทยาการทุกแขนงสื่อสารกับเด็กชาย ทว่าวิทยาการทั้งหลายเหล่านั้นกลับไม่มีผลต่อการรักษา เด็กชายมีร่างกายสมบูรณ์และมีความเฉลียวฉลาดกว่ามนุษย์ทั่วไป แต่กลับสื่อสารไม่ได้ด้วยภาษา เด็กชายสื่อสารด้วยรหัสผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์เป็นถ้อยคำสั้น ๆ หนึ่งประโยค สื่อสารให้มนุษย์หยุดกระทำสิ่งใดก็ตามที่เป็นการรุกรานต่อสรรพสิ่งอื่น ๆ ถ้อยคำดังกล่าวสร้างความตื่นตกใจให้แก่คณะแพทย์ แม้กระทั่ง “ทรอน” ผู้เป็นพ่อของเด็กก็รู้สึกตระหนักต่อถ้อยคำกล่าวว่าอาจนำไปมนุษยชาติไปสู่หายนะดังบทสนทนาระหว่าง “ผม” และ “ทรอน” ความว่า

“เอกภพยังมีหลายสิ่งที่อยู่เหนือการคิดของมนุษย์”

“เอาละ สมมติว่าข้อสันนิษฐานของคุณเป็นจริง สมมติว่าสัตว์เซลล์เดียวเหล่านั้นมีความฉลาดกว่าเราจริง แต่เมื่อมนุษย์เรารุกรานป่าอันเป็นที่อยู่ของสิ่งมีชีวิตพวกนั้น ทำไมพวกนั้นจึงไม่ได้ตอบเราเลย ตรงข้ามกลับถูกทำลายร่อยหรอลงไปทุกที?”

ผมสั่นศีรษะ “ผมไม่ทราบ บางทีสัตว์พวกนั้นนอกจากจะมีวิทยาการสูงกว่าเรายังมีระดับศีลธรรมสูงกว่าเราด้วย หรือบางทียังไม่ถึงเวลาตอบโต้การกระทำของมนุษย์...” ผมนิ่งเงียบ ระบายลมหายใจออกมามากหน้า “...ใครจะรู้ว่าวันหนึ่งพวกนั้นจะไม่ทำอะไรอย่างหนึ่งอย่างใดต่อพวกมนุษย์ที่รุกรานลงไป...”

(เด็กสองโลก, 2540, หน้า 43)

จากเรื่องดังกล่าวพบว่า วินทร์ เลียววาริณ กำลังชี้ให้เห็นความคับแคบทางความคิดของมนุษย์ ซึ่งอาจนำพามนุษยชาติทั้งมวลไปสู่หายนะ หากพิจารณาเนื้อหาเรื่องของเด็กสองโลก ภาพความก้าวหน้าทางวิทยาการของมนุษย์จะปรากฏเคียงคู่ไปพร้อม ๆ กับภาพที่มนุษย์กำลังรุกรานดาวดวงอื่นและทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ภาพความขัดแย้งดังกล่าวเป็นผลพวงมาจากความหยิ่งผยองภาคภูมิใจของมนุษย์ที่มีต่อ “อำนาจความรู้” ของตน นำไปสู่การกระทำตามทฤษฎีมานะแบบ

ยึดตนเป็นใหญ่ เป็นบ่อนทำลายสงบเรียบง่ายของธรรมชาติไปสู่ความทะเยอทะยานไม่รู้จบสิ้น
 ดังนั้นจะพบว่า เด็กชายที่เกิดบนดาวกิสบอนเป็นตัวแทนของผู้มีความรู้ฝ่ายต่ำ เนื่องจากความรู้ของ
 เขาเป็นผลมาจากการใช้ชีวิตท่ามกลางธรรมชาติ มีธรรมชาติเป็นผู้เลี้ยงดูเขาจนเติบโตใหญ่ ด้วยเหตุนี้
 เด็กชายจึงไม่มีความทะเยอทะยาน และไม่ติดอยู่ในกรอบจำกัดทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์
 การสื่อสารด้วยถ้อยคำเรียบง่ายแต่ทรงพลังว่า “โลกนี้ไม่ใช่ของท่านผู้เดียว?” (เด็กสองโลก, 2540,
 หน้า 41) คือ การตอบโต้ด้วยหลักอภิปรัชญา (อู๋เหว่ย) โดยไม่ใช่อำนาจเชิงแข็งในการบีบบังคับมนุษย์
 ทำให้ทำตามประสงค์ของตนเอง เพียงแต่กระตุ้นเตือนให้มนุษย์ตระหนักถึง จิตจำกัดในศักยภาพ
 ของตน เพื่อให้มนุษย์ละวางอัตตาและความยึดมั่นถือมั่นลง

อนึ่ง การที่เรื่องราวนำเสนอว่าเด็กชายมีความสมบูรณ์และเหนือกว่ามนุษย์ในทุก ๆ ด้าน
 แม้วิทยาการของมนุษย์จะสูงส่งเพียงใดก็มีใช้สิ่งที่เหนือไปกว่าความรู้ของเด็กชาย ย่อมแปลว่า
 ความรู้ฝ่ายต่ำนั้นอยู่เหนือความรู้ทางโลก ทั้งนี้เพราะความรู้ฝ่ายต่ำเป็นความรู้ที่ปราศจาก
 การปรุงแต่ง มิใช่ความรู้ที่ต้องถูกบังคับด้วยประสาทสัมผัสหรือข้อเท็จจริงตามการรับรู้ของมนุษย์
 จึงเป็นความรู้ที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง ย่อมแสดงให้เห็นว่าความรู้ที่สูงส่งนั้นไร้ความหมาย
 หากความรู้นั้นไม่สอดคล้องกับธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงไม่ควรยึดติดในทฤษฎีและความรู้ของ
 ตนจนเกินไป ควรถอยห่างออกมาพิจารณาอย่างมีสติว่า ความรู้นั้นนำไปสู่การฝ่าฝืนธรรมชาติ
 หรือไม่ หากเป็นเช่นนั้นก็ควรลดเว้นความประพฤติดีที่สืบเนื่องจากความรู้นั้นเสีย ให้ถ้อยคิดของเต๋า
 ที่ว่า “มีความรู้เพียงแต่น้อยและเป็นนายของความรู้” (น้อย พงษ์สนธิ์, 2533, หน้า 54) กล่าวคือ
 การใช้ความรู้ในดำเนินชีวิตโดยคำนึงถึงครรลองธรรมตามธรรมชาติ มีชีวิตเรียบง่าย เข้าใจตนเอง
 เข้าใจกฎความจริงโดยธรรมชาติ รู้จักปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ ทั้งนี้
 การปรับตัวดังกล่าวควรเป็นไปในลักษณะที่ไม่สูญเสียเอกลักษณ์ คุณสมบัติ และอุดมคติของตน

สรุปได้ว่า จากเรื่องเด็กสองโลก วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่า อำนาจความรู้
 ของมนุษย์นั้น มิได้ทำให้มนุษย์สูงส่งไปกว่าสิ่งอื่น ๆ ตรงกันข้ามกลับเป็นสิ่งที่กั้นมนุษย์ออกจาก
 ความจริง ขั้วความทะเยอทะยานและกิเลสตัณหาให้เพิ่มสูงขึ้น นำไปสู่การใช้ความเฉลียวฉลาด
 ในทางกอบโกยผลประโยชน์หรือสร้างความเดือดร้อนแก่กันและกัน เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงมีความรู้
 แต่พอประมาณ ไม่ยึดมั่นถือมั่นในความรู้นั้นจนไม่เปิดใจยอมรับความแตกต่าง ความรู้ที่ดีนั้นไม่
 ควรเป็นสิ่งส่งเสริมอัตตาหรือมานะทิฐิ แต่ควรเป็นความรู้ที่เป็นหนึ่งเดียวกับความดีและความจริง
 นำพามนุษย์ไปสู่ความเรียบง่ายตามธรรมชาติ

เรื่องท้าวสร้อย 4001 นำเสนอแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่าความเสื่อมโทรมทางสังคม เป็นผลสืบเนื่องมาจากความมุ่งมั่นพัฒนาเฉพาะความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยไม่ใส่ใจ สภาพแวดล้อมหรือคุณค่าทางจิตวิญญาณของมนุษย์ เรื่องเล่าถึงเมืองไทยในปี พ.ศ. 4001 ซึ่งสถานที่ ท้องเที่ยว ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ เปลี่ยนแปลงไปจากเมืองไทยในอดีต อย่างมาก ผู้เล่าเรื่องบรรยายถึงสถานที่ที่ท่องเที่ยวโดยชี้ให้เห็นทั้งความเหนือจริงและความผิดเพี้ยน ของสังคมไทยปี 4001 ซึ่งผิดไปจากการรับรู้ของผู้อ่าน อาทิ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีของ ไทยกลายเป็นวัฒนธรรมลูกผสมซึ่งคนในชาติเชื่อว่าวัฒนธรรมดังกล่าวเป็นของไทยแต่เดิม ความเจริญเติบโตของเทคโนโลยีที่ทันสมัยซึ่งขัดแย้งกับความเสื่อมโทรมสุดขีดของสภาพแวดล้อม การเชิดชูลำานิยมหรือสิ่งที่เคยถูกประณามว่าเป็นความเสื่อมของสังคมให้กลายเป็นจุดขายของสถานที่ ท้องเที่ยว เป็นต้น ดังข้อความตอนหนึ่งในเรื่องได้บรรยายถึงวัดพระแก้วและกำแพงโบราณที่ เปลี่ยนไปจากปัจจุบัน ความว่า

เข้าชมพระราชวังและวัดพระแก้วที่มีหิมะเกาะหลังคาตลอดปีสวยงามมาก
อุณหภูมิ 20 องศาเซลเซียส กวีรัตน โกสินทร์ยุคปลายท่านหนึ่งบรรยายวัดแห่งนี้ในปี
3760 ดังนี้

“น้ำแข็งบนยอดจั่ว

เยือกเย็นช้วนดาปี

เชิงชายซ้อนชายได้หิมะขาว

กรุงแห่งเทพแดนสวรรค์...”

บ้ายชมผลงานศิลปะบนกำแพงของคนโบราณเมื่อสองพันปีก่อน วาดโดยศิลปิน
นิรนาม ภาพส่วนใหญ่เป็นแบบนามธรรม วาดด้วยสีพื้นแบบสเปรย์กระป๋องลวดลาย
ต่าง ๆ หลากสีสวยงามมาก ทางรัฐบาลได้เก็บรักษาอย่างดี เพราะเป็นงานเก่าแก่ที่มีคุณค่า
ทางประวัติศาสตร์ คำจารึกบางคำเช่น “อ.น.ศ. พ่อมิ่งเอง---ย.ม. ---ม.ก.ป.ด---” ยังเป็นที่
ศึกษาของนักโบราณคดีและนักภาษาศาสตร์จนทุกวันนี้

(ท้าวสร้อย 4001, 2540, หน้า 226)

จากข้อความข้างต้น นิยายวิทยาศาสตร์เรื่องแสดงให้เห็นว่า ความผิดเพี้ยนในการให้
คุณค่าของผู้คนต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่นำไปสู่
ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดังกล่าว เป็นผลเนื่องมาจากการที่สังคมให้ความสำคัญและ
มากเกินไป การพัฒนาสู่ความก้าวหน้าอย่างบ้าคลั่ง ไร้สมดุล เป็นเพราะมนุษย์มุ่งมั่นอยู่กับการ

พัฒนาความฉลาดของตน จนละเลยธรรมชาติ ลืมไปว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ลืมไปว่าความรู้ของตนนั้นเป็นเพียงเศษเสี้ยวของความจริงทั้งหมด ความรู้อย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ ดังกล่าวนำไปสู่ความยึดมั่นถือมั่นในอคติที่ทำให้มนุษย์มองไม่เห็นสิ่งใด นอกจากความพึงพอใจของตนเอง สิ่งนี้นำไปสู่หายนะของสังคม ดังวิกฤตของธรรมชาติของเมืองไทยในปี 4001 การที่ วินทร์ เลียววาริณ เลื่อนนำเสนอภาพอนาคตของเมืองในมุมมอง ซึ่งมีแนวโน้มผู้อ่านรู้สึกว้าว หากตนคลายจากความลุ่มหลงในกิเลส ไม่ละวางอคติและใส่ใจธรรมชาติให้มากกว่านี้ เรื่องราวทั้งหมดในนิยายวิทยาศาสตร์เรื่องนี้อาจเป็นจริง อย่างน้อย ๆ เรื่องราวในนิยายบางส่วนก็กำลังเกิดขึ้นและดำเนินอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน เพียงแต่คนส่วนใหญ่เลือกหลับหูหลับตาของตน เพราะ ไม่อยากรับผิดชอบและไม่อยากยอมรับว่าตนกำลังเดินทางผิด เพราะฉะนั้น ลัทธิเต๋าจึงเน้นย้ำักหนาให้มนุษย์ละเลยความรู้ที่ฝืนธรรมชาติและให้ตระหนักเสมอว่าสิ่งใดก็ตามที่มีพัฒนาการถึงขีดสุดมักนำไปสู่พัฒนาการที่ตรงกันข้ามเสมอ ความเจริญสูงสุดเป็นเหตุแห่งความเสื่อมโทรมต่ำสุด ความสุขที่มากเกินไปย่อมเป็นเหตุแห่งความทุกข์แสนเข็ญในภายหลัง

สรุปได้ว่า จากเรื่องทวิศยาม 4001 มุ่งกระตุ้นเตือนให้มนุษย์หันมาใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง คำนึงถึงผลภัยจากการกระทำเฉพาะส่วนเลี้ยวที่นำผลสะท้อนกลับคืนมาสู่ตน ด้วยให้ภาพที่สร้างความหดหู่ชวนสลดใจในโลกปี 4001 จุดไฟให้ผู้อ่านหันมาตระหนักถึงการใช้ความรู้ในทางที่ถูกต้องและไม่ตั้งอยู่ในความประมาท วินทร์ เลียววาริณ ชี้ให้เห็นว่า การยึดมั่นในความรู้หรือทฤษฎีใด ๆ ไม่ควรเป็นไปจนกลายเป็นความยึดมั่นถือมั่นหรือลุ่มหลงในวิชา จนมองไม่เห็นความจริง ความรู้ที่ดีควรสอดคล้องกับธรรมชาติ นำไปสู่ความสงบ เรียบง่าย ละวางความเย่อหยิ่งและความอยาก จึงจะเรียกว่าเป็นความรู้ที่นำไปสู่ความรู้แจ้งอย่างแท้จริง

เรื่องบางกะโพ้ง นำเสนอการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์อย่างผิด ๆ ของมนุษย์จนก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลแวดล้อมที่ตนไปมีความสัมพันธ์ด้วย เรื่องเล่าถึง “โทน” ชายหนุ่มที่เชื่อมั่นในวิทยาศาสตร์ เขาปรารถนาจะเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านกะโพ้งซึ่งเป็นบ้านเกิดของเขาให้เจริญขึ้นด้วยวิทยาศาสตร์ ทว่าลำพังตัวเขาและเพื่อน ๆ คงไม่มีอำนาจจะทำเช่นนั้นได้ โทนจึงรู้เรื่องมนุษย์ต่างดาวมาเยือนบางกะโพ้ง โดยอาศัยเหตุการณ์ดาวตกในคืนหนึ่ง ด้วยหวังว่าข่าวนี้อาจช่วยนำความเจริญมาสู่บางกะโพ้ง ซึ่งก็เป็นไปตามคาด นักข่าวแห่แหนกันมาทำข่าว ผู้คนให้ความสนใจจนบางกะโพ้งเจริญขึ้นเพียงชั่วข้ามคืน โทนคาดหวังว่าความเจริญทางวัตถุจะเป็นสะพานนำชาวบ้านหลุดพ้นออกจากความมั่งงายและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่กลับกลายเป็นว่าชาวบ้านพากันเสพติดผลผลิตจากความเจริญนั้นจนไม่เป็นอันทำมาหากิน มีการกู้หนี้ยืมสินมากขึ้นเพราะต้องการวัตถุอำนวยความสะดวกมากขึ้น การพุดคุยกันอย่างใกล้ชิดกันดังแต่ก่อนก็ลดน้อยลง บางคนใช้ความมั่งคั่งทางวัตถุวัดคุณค่าของคน โทนคิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นเพราะตน จึงพยายามใช้

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่มีสร้างสิ่งประดิษฐ์และค้นคว้าวิธีการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขในสิ่งที่เขาคิดว่าเป็นปัญหา ทว่าการแก้ไขของเขากลับกลายเป็นสร้างความยุ่งยากให้แก่ปัญหามากขึ้นกว่าเดิม ดังเช่นการสร้างเครื่องก่อกวนสัญญาณของโทน ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านเลิกดูโทรทัศน์ แต่กลับกลายเป็นต้นเหตุแห่งการทะเลาะเบาะแว้งของชาวบ้าน ความว่า

“ชาวบ้านเขาทะเลาะกันทั้งบางกะโพ้งแล้ว เมียผู้ใหญ่ฯทองก้อนดูทีวีไม่ได้ อารมณ์หงุดหงิด พาลตีไอ้จุก พ่อของมันก็ด่าเมีย ส่วนอีกลอยทะเลาะกับลุงกำ เพราะทีวีรับภาพไม่ได้ เมียครูสวนก็ด่าหัว อารมณ์เสียทุกวัน พออารมณ์ไม่ดี ก็พาลไม่ดูลูกไม่ทำงาน ครูสวนนอนไม่พอ ก็สอนเด็กไม่ได้”

“เรื่องของชาวบ้าน ข้าไม่เกี่ยว”

เขาเอนกายนอนต่อ ผ่านไปไม่ถึงนาที ดวงก็มาหา

“เอ็งจะมาให้ข้าเลิกส่งคลื่นรบกวนอีกคนไซ้ไหมวะ ดวง?”

“ทำไมพี่รู้?”

โทนถอนหายใจเอือกใหญ่

ดวงว่า “ป่าผ่องหงุดหงิดมากที่ทีวีเสีย บอกละครกำลังเข้มข้น แกดิงอเมงเมง พอไม่ได้ดูก็อารมณ์เสีย พาลมาว่าปู่ผม”

“เหนียวโว้ย”

(บางกะโพ้ง, 2550, หน้า 71-72)

จากเหตุการณ์ข้างต้นพบว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ของโทนมิได้เป็นทางออกสำหรับการแก้ไขปัญหา ไม่เพียงไม่อาจทำให้ชาวบ้านเลิกดูโทรทัศน์ กลับกลายเป็นการเพิ่มพูนความต้องการในการเสพถึงขั้นรุนแรง จนก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลในครอบครัว จุดนี้แสดงให้เห็นว่าโทนแก้ไขปัญหาอย่างไม่รู้ต้นตอของปัญหา เขาไม่เรียนรู้ว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นลงตกเป็นทาสรูป รส กลิ่น เสียงของวัตถุใด ๆ เสียคราวหนึ่งแล้ว ย่อมควบคุมจิตมิให้ฟุ้งซ่านเพราะขาดการเสพวัตถุนั้นย่อมเป็นไปได้ยาก การเข้าไปก้าวก่ายเสรีภาพชาวบ้าน พยายามควบคุมบังคับโดยใช้ “พลังแข็ง” หรือ “ความเด็ดขาด” (หยาง) ย่อมส่งผลกระทบที่กว้างขวางรุนแรงอย่างคาดไม่ถึง การที่ผลตอบรับจากการกระทำของโทนเป็นไปในลักษณะต่อต้าน ก็เพราะ “อำนาจ” ที่โทนถืออยู่นั้นเป็นพลังกดทับที่พยายามฝืนบังคับสิ่งอื่นให้มีรูปลักษณะเหมือนตน ลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นการฝืนธรรมชาติ หากทิ้งให้มันสืบไปจะเป็นผลให้เกิดความปั่นป่วนทางสังคมที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น เพราะฉะนั้น ลัทธิเต๋าจึงสอนให้มนุษย์ “ไม่กระทำ” ในสิ่งที่ขัดแย้งกับธรรมชาติ เล่าจื๊อ เห็น

ว่า ความทุกข์ของสังคมเกิดขึ้นก็เพราะผู้คนก้าวท่ายเสรีภาพของกันและกัน ตลอดจนชอบทำในสิ่งที่ขัดแย้งกับธรรมชาติ ดังที่ เสถียร โพธิ์นันทะ (2514, หน้า 207) กล่าวถึงทัศนะทางการเมืองของเต๋าไว้ว่า “...ภัยที่เกิดมาแต่มนุษย์ด้วยกันมิได้มาจากมนุษย์ที่โง่เขลา แต่เกิดมาจากบรรดาผู้ที่มีการศึกษารู้อิทธิพลแปลกพิสดารต่าง ๆ ยิ่งฉลาดมากก็ยิ่งมีวิธีเอาตัวรอดเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ด้วยกันมาก คนโง่ไม่มีพิษสงที่จะทำความปั่นป่วนให้กับสังคมได้เช่นกับคนฉลาด...” เพราะฉะนั้น ลัทธิเต๋าก็สอนให้มนุษย์ละลดความรู้ทางโลก เพราะความรู้ดังกล่าวมักเป็นเพื่อเพิ่มพูนความเห็นแก่ตัว เพิ่มอหังการ มมังการ หรือทิฐิมานะ ทำให้มนุษย์ยึดมั่นถือมั่นในอัตตา หรือไม่ก็เข้าไปเพื่อแสวงหาลาภยศ สรรเสริญ ซึ่งเป็นผลให้มนุษย์ติดใจใคร่ดีในการแสวงปัจจัยภายนอกจนเป็นทุกข์ สำหรับ โทน ความรู้ของเขาทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นและทำให้มองไม่เห็นความจริงที่แท้ตามธรรมชาติ เขาจึงไม่เคยประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหของหมู่บ้าน แม้เขาจะมีความรู้มากเพียงใดก็ตาม ทว่า เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบางกะโพ้งกลับสอนให้เขารู้จักความรู้รูปแบบหนึ่งจากบุคคลรอบข้าง นั่นคือ ความรู้ที่สอดคล้องเป็นหนึ่งในเดียวกับธรรมชาติ เป็นไปเพื่อลดความเห็นแก่ตัวและเพื่อความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดังเช่น ความรู้ของเต๋ามีในการแก้ไขปัญหารื่องตักแตนหรือยุง หรือการสร้างยานเวลาสมมติเพื่อช่วยเต๋าจันให้พบลูกชาย เป็นต้น โทนพบว่าความรู้แบบนี้เป็นความรู้ที่เรียบง่าย ไม่สลับซับซ้อน ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ยิ่งเขาเรียนรู้ความรู้ชนิดนี้มากเท่าใด ระดับความทุกข์และความคาดหวังที่เขามีต่อบางกะโพ้งก็ลดลงไปเรื่อย ๆ กระทั่งถึงระดับที่เขาเข้าใจธรรมชาติของสรรพสิ่งและปล่อยวางจากความยึดมั่นถือมั่นได้

สรุปได้ว่า จากเรื่องบางกะโพ้ง วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่าย่อมมนุษย์ฉลาดมาก ก้าวหน้ามาก ความซับซ้อนแห่งวิถีชีวิตและระดับความทุกข์ยิ่งเพิ่มพูนตามไปด้วยเช่นกัน ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการจึงมิได้เป็นตัวชี้ความสุขของผู้คน แต่เป็นเพียงตัวกำหนดแนวโน้มแห่งกิเลสตัณหาของมนุษย์ในสังคมในขั้นพื้นฐาน ซึ่งนำไปสู่การก้าวท่ายเสรีภาพและฝ่าฝืนธรรมชาติอันเป็นต้นตอแห่งความทุกข์ เพราะฉะนั้น ความรู้ที่แท้จริงจึงไม่อิงวิทยาการหรือความชาญฉลาด แต่เป็นความรู้ที่อิงธรรมชาติ อิงความจริงของโลก ไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ไม่ใช่ตรรกะซับซ้อน แต่ใช้สัจจะแห่งธรรมชาติเป็นหลักในการสร้างและใช้ความรู้ นี่คือนิยามความรู้ที่เรียบง่ายในแบบเต๋าคือจะทำให้มนุษย์เข้าใจความจริงในธรรมชาติและใช้ชีวิตอย่างมีความสุขได้

เรื่องอภิลุพฺพสูตร นำเสนอแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่าความรู้ทางโลกที่อิงกับหลักเหตุผล ไม่อาจช่วยให้มนุษย์พ้นทุกข์ได้ แต่ความรู้ที่เกิดจากความว่าง คือ ละลดอัตตา กิเลสตัณหาและความถือมั่น ต่างหากจะนำไปสู่คำตอบที่แท้จริง เรื่องเล่าถึง “เขา” อัจฉริยะทางคณิตศาสตร์ซึ่งได้รับคำเชิญจาก “คารา” เพื่อนสาวนักโบราณคดีให้ไปไขปริศนาเกี่ยวกับห้องลิกลับใต้สุสานของกษัตริย์ผู้พิชิต ในระหว่างไขปริศนาอดีตของเขาก็ค่อย ๆ ผุดขึ้น อดีตเหล่านี้อธิบายประวัติความเป็นมา

และเหตุผลในการมองโลกของ “เขา” กล่าวคือ “เขา” เคยมีชีวิตอยู่กับพ่อแม่อย่างสงบสุข กระทั่งพ่อแม่ของ “เขา” เสียชีวิต จึงจ่อมจมอยู่กับความทุกข์เพราะสูญเสียบุคคลที่รักและบุคคลรอบข้างที่เคยจ้องแสวงหาผลประโยชน์ จวบจนได้พบกับอาจารย์ชูชุก “เขา” จึงเริ่มมีศรัทธาในชีวิตอีกครั้ง ทว่า बादผลจากการถูกหลอกลวงซ้ำแล้วซ้ำเล่าทำให้ “เขา” ยึดมั่นถือมั่นในอัตตาของตนเองกระทั่งเป็นเหตุให้ “มายา” ภรรยาของ “เขา” เสียชีวิต ซึ่งกลายเป็นปมความรู้สึกที่ทำให้ “เขา” ดำดิ่งลงไปในการทุกข์ ทฤษฎีทางฟิสิกส์และคณิตศาสตร์กลายเป็นที่พึ่งเดียวที่นำ “เขา” ออกจากโลกของความจริง ทว่าเมื่ออยู่ต่อหน้าปริศนาในสุสานโบราณ “เขา” กลับพบว่าความรู้ทั้งหมดที่มีไม่อาจช่วยให้พบทางออก นอกจากจะมีช่องโหว่แล้ว ยังทำให้ “เขา” สับสนในความคิดยิ่งกว่าเดิมแล้วจนรอด “เขา” ก็ยังไม่อาจถอดรหัสในห้องลับนั้นได้สำเร็จ ดังบทสนทนาระหว่าง “เขา” กับ “ตารา” ความว่า

เขายกตารา “ผมอาจถอดรหัสของคุณไม่สำเร็จ”

หล่อนชักไหล่

“ไม่สำเร็จก็ไม่สำเร็จ ไม่ใช่เรื่องใหญ่โตอะไร”

ตาราจ้องตาเขา “ฉันไม่รู้ว่าคุณถูกหรือเปล่าที่ชวนคุณมาที่นี่ ฉันไม่ให้คุณคร่ำเคร่งกับมันอย่างนี้ เหนื่อยเกินไปพักเถอะ”

เขาสั่นหัว “ผมไม่เหนื่อย ผมเพียงแค่คิดไม่ออก”

“นั่นแหละแปลว่าคุณเหนื่อย”

เขาอดยิ้มไม่ได้

ตาราว่า “คิดไม่ออกก็หยุดคิด สมองของคุณไม่ทำงานหรือหากมันไม่ว่าง ถ้วยชาว่างจึงรินน้ำชาใส่ได้ บ้านว่างจึงอยู่อาศัยได้ ซึ่งล้อเลียนเข้าไปในคุณลือได้เพราะมันว่าง เมื่อบานหน้าต่างปิดอยู่ ย่อมมองออกไปข้างนอกไม่ได้ แหวนใช้การไม่ได้หากมันไม่มีที่ว่าง สรรพสิ่งมีประโยชน์เพราะที่ว่างของมัน คุณค่าของมันเกิดจากความว่าง”

“ฟังดูเหมือนปรัชญาของเต๋า”

“มันก็คือปรัชญาของเต๋า! ผู้กล่าวคือเล่าจื๊อ เมื่อสามพันกว่าปีมาแล้ว ว่าด้วยความว่าง”

(อัญญสูตรา, 2553, หน้า 170)

จากบทสนทนาดังกล่าวพบว่าแนวคิดของปรัชญาเต๋าชุกซ่อนอยู่ในคำพูดของดารา ดาราเข้าใจภูมิหลังของ “เขา” รับรู้ว่าเขาผ่านเรื่องเลวร้ายในชีวิตมากมาย จึงไม่อาจปล่อยวางอดีต และลุ่มหลงในทฤษฎีที่ตนถ่อมตนจนมองไม่เห็นความจริง การที่ “เขา” พยายามอย่างหนักที่จะใช้ ทฤษฎีทางฟิสิกส์และความรู้ทางคณิตศาสตร์ที่ตนเชื่อมโยงกับปริศนาในสุสานโบราณ สืบถึง ความคิดของมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานว่า ความสามารถของมนุษย์อยู่ที่การสร้างระบบความรู้เพื่อ เข้าถึงความจริงในธรรมชาติและจัดการกับ “วัตถุสสาร” ด้วยกระบวนการวิธีอันชาญฉลาด ทั้งนี้เพื่อ ยืนยันความเป็นศูนย์กลางจักรวาลและแสดงความเป็นนายเหนือธรรมชาติ ทว่าลัทธิเต๋ากลับเตือน ให้มนุษย์ตระหนักถึงความว่าง ความว่างซึ่งเป็นปัจจัยเบื้องต้นของความคิดอันชาญฉลาดและเป็น ปัจจัยเบื้องต้นที่ทำให้สิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์ใช้การได้ หมายความว่า หากจิตใจของมนุษย์ไม่ว่าง ไม่บริสุทธิ์ เต็มไปด้วยความยึดมั่นถือมั่นและฝุ่นผงแห่งกิเลสตัณหา ย่อมไม่อาจเข้าถึงความจริงหรือ ทางออกแห่งปัญหาได้ เรื่องของความว่างในลัทธิเต๋า เป็นนัยยะของการสอนให้มนุษย์รู้จักปล่อยวาง ปล่อยวางจากสิ่งบัญญัติสมมติ ปล่อยวางจากกิเลสตัณหา และปล่อยวางจากความถือมั่นทั้งปวง สำหรับในที่นี้ความว่างของดาราหมายถึง การปล่อยวางจากสิ่งที่ยึดมั่นถือมั่นซึ่งทำให้ชีวิตของ “เขา” ไม่อาจก้าวพ้นจากอดีตอันเลวร้ายของตนได้ ทั้งนี้จะพบว่าชีวิตในแต่ละวันของ “เขา” ผ่านไป กับการหมกมุ่นครุ่นคิดถึงอดีตและตัวเลข โดยไม่สนใจเรื่องภายนอกแม้สักเพียงเรื่องเดียว สิ่งนี้ ทำให้เขาไม่อาจค้นพบต้นตอแห่งความทุกข์ที่แท้จริงและไม่อาจสลัดพ้นจากความทุกข์นั้นได้

ลักษณะของ “เขา” แสดงถึงบุคลิกที่เยือกเย็นและเต็มตื่นของผู้ที่คิดว่าตนชาญฉลาดซึ่ง เต๋าไม่ยกย่อง เพราะเป็นบุคลิกที่นำชีวิตห่างไกลจากเต๋า ห่างไกลจากการเข้าใจสัจจะแท้จริงของ ธรรมชาติ ลัทธิเต๋ามีทัศนะว่า ความว่างจะทำให้มนุษย์มองเห็นทุกสิ่งชัดเจนขึ้น มองเห็นว่าแท้จริง ชีวิตที่พื้นฐานอยู่บนความไม่มั่นคง ได้แก่ ความเปลี่ยนแปลงกลับกลายระหว่างหยินและหยาง สุขหรือทุกข์เป็นเพียงภาพปรากฏชั่วคราวของความจริงที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ชีวิตจึง เป็นเพียงมายาภาพ เพราะฉะนั้นการปล่อยวางหรือการเข้าถึงความว่าง จะทำให้จิตใจของมนุษย์ สัมผัสถึงความเป็นเช่นนั้นเอง ไม่ยึดมั่นถือมั่นในชีวิตมากเกินไป กล้าเผชิญหน้ากับความแปรปรวน หวนไหว้ที่เข้ามาทั้งร้ายและดี นี่คือนิพพานในแบบของเต๋า ซึ่งต่างจากความรู้อันคับแคบและ ทึบตันแบบความรู้ทางโลก

สรุปได้ว่า จากเรื่องอภิวรรณ วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดว่า ความรู้ที่ประเสริฐคือ ความรู้ที่เกิดจากความว่าง ได้แก่ การละวางอัตตา กิเลสตัณหาและความยึดมั่นถือมั่น มิใช่ความรู้ใน การควบคุมวัตถุที่มักนำไปสู่การกระทำที่ฝ่าฝืนธรรมชาติ ความว่างจะทำให้มนุษย์เรียนรู้การปรับ สมดุลแห่งชีวิต ทำให้รู้จักยืดหยุ่น ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอันเป็นธรรมชาติ ผู้ที่คิดว่าตนเฉลียวฉลาด นึกว่าตนรู้ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ ย่อมพบกับความทุกข์แสนสาหัส ทั้งนี้เพราะอวิชชา

ที่บดบังทำให้ไม่รู้ต้นตอของปัญหา ยังผลให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างผิด ๆ ดังนั้นแทนที่จะ
เชิดชูความเฉลียวฉลาดของตน มนุษย์จึงควรหันกลับไปหาปัญญาญาณแห่งความว่าง เพื่อนำตน
ออกจากกระบวนการสนองค้นหาและเข้าสู่ความสุขที่แท้จริง

เพื่อให้ผู้อ่านมองเห็นภาพรวมการวิเคราะห์แนวคิดทางญาณวิทยาที่แสดงทัศนะเชิง
ปรัชญาเต๋าของ วินทร์ เลียววาริณ ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดดังกล่าวเป็นตาราง ดังนี้

ตารางที่ 7 สรุปแนวคิดทางญาณวิทยาที่แสดงทัศนะเชิงปรัชญาเต๋าของ วินทร์ เลียววาริณ

ลำดับที่	แนวคิด	แนวคิดญาณวิทยา	เรื่อง
1	แนวคิดว่าด้วยการชี้ถึงโทษภัยของความรู้ทางโลก เชิดชูความรู้ที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ	✓	1. เรื่องเด็กสองโลก 2. เรื่องท้าวสยาม 4001 3. เรื่องบางกะโพ้ง 4. เรื่องอภิสุตรา

จากตารางที่ 7 พบว่า วินทร์ เลียววาริณ นำเสนอแนวคิดญาณวิทยาที่แสดงทัศนะ
เชิงปรัชญาเต๋าทั้งสิ้น 1 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดที่ชี้ให้เห็นโทษภัยของความรู้ทางโลกและเชิดชู
ความรู้ฝ่ายเต๋า โดยเสนอแนวคิดว่า ความรู้ที่แท้จริงไม่ควรเป็นความรู้สนองอยากหรือเป็นเหตุแห่ง
ความยึดมั่นถือมั่น แต่เป็นความรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งนำไปสู่ความจริงและความสุขถาวร

จากการศึกษาแนวคิดเชิงปรัชญาในนิยายวิทยาศาสตร์ของ วินทร์ เลียววาริณ พบว่า
แนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าคือแนวคิดที่มีได้ปรากฏในนิยายวิทยาศาสตร์ทุกเรื่อง หากเป็นแนวคิดที่พบ
เฉพาะเรื่อง โดยพบในลักษณะของแนวคิดรองที่ช่วยขับเคลื่อนคิดพุทธปรัชญาอีกต่อหนึ่ง
อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบนิยายวิทยาศาสตร์ 3 เรื่องที่แนวคิดเต๋าคือแนวคิดหลักของเรื่อง ได้แก่
เรื่องคอกไม้เหลืองเหนือภูเขาสูง เรื่องเช็กส์ ฟิวชั่น และเรื่องอภิสุตรา แนวคิดเชิงปรัชญาเต๋านี้
มีเนื้อหาครอบคลุมปรัชญาทั้งสามสาขา ได้แก่ อภิปรัชญา จริยศาสตร์ และสุนทรียศาสตร์เช่นเดียว
แนวคิดเชิงพุทธปรัชญา แนวคิดที่พบมากที่สุด ได้แก่ แนวคิดทางอภิปรัชญาพบ 7 แนวคิด
รองลงมาคือแนวคิดทางจริยศาสตร์พบ 6 แนวคิด ปรัชญาทั้งสองสาขามุ่งให้ผู้อ่านมองเห็น
ธรรมชาติของมนุษย์และจักรวาลตามทัศนะในลัทธิเต๋า ในแง่สังขธรรมปรัชญาเต๋าชี้ให้เห็นลักษณะ
3 ประการของธรรมชาติได้แก่ การหมุนเวียนเปลี่ยนอย่างมีระบบของธรรมชาติ การเกิดดับของ
สรรพสิ่ง และลักษณะชั่วตรงข้ามของสรรพสิ่งซึ่งซ่อนเร้นเอกภาพและความสมดุลแห่งธรรมชาติ
ในแง่จริยธรรม แนวคิดเชิงปรัชญาเต๋านี้มุ่งเน้นการดำเนินชีวิตอย่างง่าย ๆ คือ การใช้ชีวิต

กลมกลืนกับธรรมชาติ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติ รักษาสมดุลแห่งชีวิตด้วยการเดินทางสายกลาง ไม่เอนเอียงสุดโต่ง ตลอดจนละวางจากสมมติบัญญัติและสิ่งที่ตนยึดมั่นถือมั่น

แนวคิดที่พบรองลงมาได้แนวคิดทางญาณวิทยาและแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ โดยพบกลุ่มละ 1 แนวคิด แนวคิดทางญาณวิทยาเป็นแนวคิดที่ไม่พบในพุทธปรัชญา แนวคิดญาณวิทยาในที่นี้มุ่งวิพากษ์ความรู้ทางโลกของมนุษย์ โดยชี้ให้เห็นว่าความรู้ดังกล่าวทำให้มนุษย์ห่างไกลจากธรรมชาติ เป็นแหล่งบ่มเพาะของกิเลสและสมมติบัญญัติต่าง ๆ อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ เพื่อให้พ้นทุกข์ ควรละวางความรู้ทางโลกเสีย มุ่งสู่ความรู้ทางญาณปัญญา ด้วยการลดทอนอัตตา ลดความทะยานอยาก ปฏิบัติสอดคล้องกับธรรมชาติและรักษาจิตให้กลับคืนสู่ความบริสุทธิ์ดั้งเดิม สำหรับแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ในที่นี้มุ่งชี้เรื่องความงามเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นเรื่องสิ่งสัมพัทธ์ เพื่อนำไปสู่การทำลายอัตตาและความยึดมั่นถือมั่นของมนุษย์

จะพบว่า แนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าของ วินทร์ เลียววาริณ มีแก่นอยู่ที่การวางตนสอดคล้องกับธรรมชาติและการละวางอัตตาของมนุษย์เป็นสำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านตระหนักถึงความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตนและธรรมชาติ มองโลกอย่างถ่อมตนและไม่กระทำในสิ่งที่ฝืนธรรมชาติ อันเป็นการสร้างทุกข์แก่ตนเองและสิ่งรอบตัว

อนึ่ง สำหรับการวิเคราะห์แนวคิดเชิงปรัชญาอื่น ๆ ซึ่งตั้งเป็นส่วนหนึ่งในวัตถุประสงค์การวิจัยนั้น เมื่อผู้วิจัยลงมือวิเคราะห์แนวคิดเชิงปรัชญาของ วินทร์ เลียววาริณ อย่างละเอียดพบว่า แนวคิดเชิงปรัชญาอื่น ๆ สามารถผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋าคู่ได้เช่นเดียวกับแนวคิดเชิงพุทธปรัชญา ด้วยเนื้อหาและสาระของปรัชญาดังกล่าวเป็นการมองโลก มองสังคม และมองสิ่งที่เกี่ยวพันมนุษย์ด้วยทัศนะเชิงปรัชญาเต๋า ทว่าเจาพะเจาะจงลงไปว่ากำลังวิพากษ์วิจารณ์การเมือง สังคม ระบบความรู้ สาระและแห่งความงามหรือศิลปะ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงผนวกแนวคิดเชิงปรัชญาอื่น ๆ เข้าเป็นส่วนหนึ่งแนวคิดเชิงปรัชญาเต๋า โดยจัดอยู่ในขอบเขตแนวคิดปรัชญาย่อย 4 สาขา ได้แก่ อภิปรัชญา จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์และญาณวิทยา